

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Selma ÖZSEMERCİ

**ÇORUM İLİ YER ADLARININ HALKBİLİMSEL
AÇIDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL

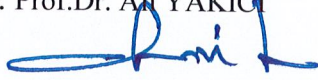
YOZGAT - 2019

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

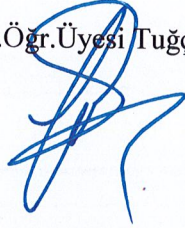
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 80110515008 numaralı öğrencisi Selma ÖZSEMERCİ'nin hazırladığı “**Çorum İli Yer Adlarının Halk Bilimsel Açından İncelenmesi**” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 21/01/2019 Pazartesi günü saat 14:00’de yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Ali YAKIOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gülşah HALICI

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...22.../...01.../2019... tarih ve 05.01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

22.01.2019
Prof. Dr. Yunus ÖZGER
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum “**Çorum İli Yer Adlarının Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/01/2019
Selma ÖZSEMERCI

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜRÜNDE AD VERME

1. TÜRK KÜLTÜRÜNDE AD VERME GELENEĞİ.....	17
1.1. Türk Destanlarında Ad Verme Geleneği.....	17
1.2. Türk Halk Hikâyeleri ve Masallarında Ad Verme Geleneği.....	27
1.3. Türkiye Sahasında Türkçe Yer Adlarının Verilişindeki İlke ve Kabuller...32	
1.4. Çorum Yer Adlarının Verilişinde Etkili Olan Kültürel Unsurların Sınıflandırılması.....	62

İKİNCİ BÖLÜM

TARİH VE EDEBİYATTA ÇORUM İLİ YER ADLARI

2.1. Çorum Adının Verilişi.....	68
2.2. Tarihi Süreç İçinde Çorum İli Yer Adları.....	72
2.3. Çorum İli Yer Adlarının Halkbilim Açısından Değerlendirilmesi.....	78
2.3.1. Tarih ve Halk Anlatılarında Çorum İli Yer Adları.....	78
2.3.1.1 İnsan ve Toplum Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	78
2.3.1.1.1. Millet ve Devlet Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	81
2.3.1.1.2. Boy, Oymak, Aşiret, Cemaat Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	83
2.3.1.1.3. İnsanlarla İlgili Adların Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	98
2.3.1.1.3.1. Şahıs Ad ve Soyadlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	98
2.3.1.1.3.2. Lakap ve Akralık Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	104
2.3.1.1.3.3. Makam ve Rütbelerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	107
2.3.1.1.4. Tarihi Şahsiyetlerden Kaynaklanan Yer Adları.....	109
2.3.1.1.4.1. Padişah Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları	109
2.3.1.1.4.2. Eski ve Yeni Devlet Adamlarının Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	109
2.3.1.1.4.3. Ordu Mensuplarının Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	114

2.3.1.1.4.4. Fikir, Sanat, İlim Sahalarında Ün Bulmuş Kimselerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	116
2.3.1.1.4.5. Mahalli Şahsiyetlerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	116
2.3.1.1.4.6. Efsanevi Şahsiyetlerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	117
2.3.1.2. Dini Müessese ve Manevi Hayatla İlgili Yer Adları	120
2.3.1.3 Tabii Olgulardan İstifade Edilerek Oluşturulan Yer Adları.....	132
2.3.1.3.1. Yeryüzünün Tabii Yapısı ile İlgili Yer Adları	132
2.3.1.3.2. Toprağın Mahiyeti İle İlgili Yer Adları.....	134
2.3.1.3.3. Tabiatın Renkleri ile İlgili Yer Adları	135
2.3.1.3.4. Yerleşim Yerinin Konumunu Belirten Yer Adları.....	138
2.3.1.3.5. Bölge Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	139
2.3.1.3.6. Mevki Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	140
2.3.1.3.7. Bölgenin İklim Hususiyeti ile İlgili Yer Adları.....	141
2.3.1.4. Su ile İlgili Yer Adları.....	141
2.3.1.4.1. Göl, Akarsu ve Pınarlarla İlgili Yer Adları.....	141
2.3.1.4.2. Şifalı Sular, Kaplıca ve Ilıcalarla İlgili Yer Adları	143
2.3.1.5. Bitki Örtüsü ile İlgili Yer Adları.....	143
2.3.1.6. Hayvan Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları	147
2.3.1.7. Ören, Viran, Han, Kale, Hisar, Eski Gibi Sözcüklerle Kurulan Yer Adları.....	147
2.3.1.8. Çevredeki Eski Yapılardan Kaynaklanan Yer Adları.....	152
2.3.1.9. Yerleşim Yerinin Niteliğini Bildiren Yer Adları.....	153
2.3.1.9.1. Yeni, Güzel, Şen, Gibi Sıfatlarla Kurulan Yer Adları.....	153
2.3.1.9.2. Adın Kaynağını Tasvir Eden Yer Adları.....	155
2.3.1.10. Sayılarla İlgili Yer Adları	156
2.3.1.11. Ekonomik Faaliyet ve Mesleklerle Alakalı Yer Adları.....	156
2.3.1.12. Eşyalarla İlgili Yer Adları.....	159
2.3.1.13. Milliyetçi Duygularla Oluşturulan Yer Adları.....	159
2.3.1.14. Siyasi Parti Adı Kaynaklı Yer Adları.....	163
2.3.1.15. Yerleşim Alanına Sonradan Gelen Toplulukların Yerleşim Yerlerini Belirten Yer Adları	163
2.3.1.16. Yerleşim Yerinin Eski Adının Türkçe Telaffuzunun Yeni Adına Kaynaklık Ettiği Yer Adları.....	164
2.3.1.17. Halkbilim ile Alakalı Yer Adları.....	166

2.3.1.18. Yemek Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları... ..	170
2.3.1.19. Koku Eksenli Yer Adları.....	170
2.3.1.20. Kaynağı Tespit Edilemeyen Yer Adları.....	171
2.4. Halk Şiirinde Çorum İli Yer Adları.....	178
SONUÇ.....	183
KAYNAKÇA.....	187
KAYNAK KİŞİLER.....	207
DİZİN.....	224
ÖZGEÇMİŞ.....	228

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çorum İli Yer Adlarının Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi

Selma ÖZSEMERCI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL

2019-Sayfa: 228+xiv

Jüri: Prof. Dr. Ali YAKICI

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer İLHAN

Adlandırma, insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm varlıkların, duyguların, durumların birer adı olduğu gibi evrendeki yerlerin de birer adı vardır. Kültürel kimliğin korunması ve aktarılması noktasında yer adları büyük önem taşımaktadır. İnsanlar, üzerinde yaşadıkları topraklara ad vererek bu alanları tanımlamışlar ve yine bu adlandırmalar sayesinde dünya görüşlerini, yaşam şekillerini, gerçekleştirmiş oldukları çeşitli faaliyetlerini, tarihlerini, kültürlerini yer adları vasıtasıyla anlatmışlardır. Yer adlarının verildiği tarihten günümüze kadarki süreçte bu adlar etrafında çok çeşitli anlatılar meydana gelmiştir. Bu anlatılar ekseninde çeşitli ritüeller, inançlar ve bunlara bağlı olarak yeni yeni anlatılar oluşmuştur. Halk, sahip olduğu toprağı kendi kültürel kodları ile adlandırmış ve bu sayede de içselleştirip benimsemiştir. Basit bir etiketleme işi olarak göremeyeceğimiz ad verme olgusu ile bir toprak parçasının nasıl vatana dönüştüğünü görülmektedir. Çok karmaşık bir kültürel arka plana sahip olan ad verme olgusu sayesinde bir milletin; duyusu, düşünüşü, örf ve adetleri, gelenekleri, halk muhayyilesi, istekleri, tarihi gibi pek çok unsur hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Bu çalışma ile Çorum ili mahalle ve merkez köy adları ve bu adlar etrafında oluşturulan hikâyeler ekseninde halkın; kültürel bağları, yaşam biçimi, ekonomik yapısı, coğrafyayı tanımlama noktasındaki hassasiyeti, tarihi yaşatma biçimi, inançları ve inanışları arasındaki bağlar tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak geçmişin

halk muhayyilesinde nasıl tasavvur edildiği, nasıl yaşatıldığı, kültürel kodların yer adlarına bağlı oluşan anlatılar çevresinde ve kolektif bellek bünyesinde taşınarak günümüze nasıl geldiği ya da sözlü icra ortamlarının daralması ile nasıl unutulduğu ele alınmıştır. Çorum ilinin tarihi, coğrafi, fiziki, ekonomik durumu, demografik yapısı genel bir biçimde incelenerek Türk kültüründe ad verme olgusu irdelenmiş, kentin fiziki ve kültürel yapısı göz önünde bulundurularak yer adlarına dair bir sınıflandırma meydana getirilmiştir. Çorum ilinin adına dair çeşitli görüşler tartışılarak tarihi süreç içinde Çorum ilindeki yer adları irdelenmiş ve kentteki yer adları bağlamında mekân adlandırmalarının hatırlama ve unutmaya dair incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çorum, yer adları, hafıza, hatırlama, kültür

ABSTRACT

Master Thesis

Assesment of Çorum Place Names with Regard to Folklore

by

Selma ÖZSEMERÇİ

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL

2019-Page: 228+xiv

Jüri: Prof. Dr. Ali YAKICI

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer İLHAN

Naming appears as one of the indispensable components of human life. All the creatures, emotions and situations, as well as their places on the universe, have names. The names of places have a big importance based on preserving and conveying the cultural identity. People have identified the lands they lived in by naming them and thanks to the names, they've expressed their conception of the world, the way they've lived, the activities they've done, their history and culture. From the times that place names had given to our times, there have been several narratives about these names. Center on those narratives some rituals, beliefs and also depending on them some new narratives have been created. People named the lands that they owned by their cultural code and by this way they internalized and embraced them. It is seen that how a land turns into a homeland by the act of naming which we cannot take as a simple labeling. Lots of elements of a nation such as its perception of the world, the way of thinking, customs, traditions, imagination, wills, and history can be known by means of the act of naming which has a very intricate cultural background.

By this study; the relationships among cultural bonds of the public; its way of living, economic structure, sensitivity on identifying the geography, making history

live, beliefs and persuasions are detected by means of the names of the neighborhoods and central villages of Corum city and the narratives that have formed those names. Correspondingly; it has been discussed that how the past has been described on the imagination of the public, how it is kept alive, how cultural codes survived today by being conveyed with narratives that are formed by place names and by collective memory, how it has been forgotten by decreasing on oral narrative tradition environments. The act of naming of Turkish culture is examined by overall studying of the history, geography, physicality, economic structure, demographic structure of Corum and the taxonomy of place names is created by taking into consideration of the physical and cultural structure of the city. The place names of the Corum city throughout history are studied by discussing different opinions about the name of the Corum city. Recalling and forgetting of place names are researched in the context of the current place names in the city.

Keywords: Corum, place names, memory, recalling, culture

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında Çorum merkez kazasında hayvan stoku:

Aktüre, Sevgi, “19. Yüzyılda ve 20. Yüzyıl Başında Çorum”, *Çorum Tarihi, 5. Hitit Festivali Komitesi*, Çorum Belediyesi Yayınları, 2. Baskı, Çorum 2015.

Tablo 1.2. Yıllara göre Çorum ilinin nüfusu ve nüfus artış hızı

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> [13.07.2017]

Tablo 1.3. TÜİK verilerine göre Çorum’da okuryazar oranı

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr> [16/07/2017]

Tablo 2.1. Yeni ve eski adlarıyla bazı mahallelerin adları

Tablo 2.2. Çorum merkeze bağlı köylerden adı değiştirilen bazı köyler

KISALTMALAR LİSTESİ

[ts]	: Basım yılı yok
[ys]	: Basım yeri yok
age.	: Adı geçen eser
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
ÇD.	: Çorumlu Dergisi
ÇED	: Çevre Durum Raporu
dk.	: Dakika
DLT	: Divan-ı Lûgat'it Türk
DS.	: Devlet Su İşleri
hızl.	: Hazırlayan
K.K.	: Kaynak Kişi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
sn.	: Saniye
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

ÖN SÖZ

Yer adlarının hayattaki etkisinin farkında olarak başlanılan bu çalışmada yer adlarının millî kültür aktarımındaki büyük önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yer adları millî benliğin derinlerinde zuhur eden alışkanlıkları, yaşam tarzını ve hayata bakış açısını ortaya çıkartmaktadır. Bir kültür merak ediliyorsa o kültürü var eden halkın adlandırmalarına dikkat edilmesi elzemdir.

Çalışma iki yıllık bir süreç içerisinde saha çalışmaları ve kaynak taramaları çevresinde şekillenmiştir. Çalışmanın Giriş Bölümü'nde Çorum iline dair yapılan çeşitli çalışmalar taranarak kentin tarihi, kültürü, coğrafi, ekonomik ve demografik yapısı aktarılmaya çalışılmıştır.

Türk kültüründe ad verme geleneğinin incelendiği Birinci Bölüm'de Türk destanları, halk hikâyeleri ve masallarda ad verme pratikleri gözden geçirilerek Türkiye sahasında yer adı verilmesine dair ilke ve kabullerden yola çıkılarak oluşturulan tasniflere değinilmiştir. Çalışma esnasında rehber edinilen tasnifler incelenmiş ve bu tasniflerden hareketle Çorum ili yer adlarının verilmesinde etkili olan kültürel unsurlar sınıflandırılarak kentteki yer adlarına dair bir tasnif meydana getirilmiştir.

Tarih ve Edebiyatta Çorum Yer Adları başlığını taşıyan İkinci Bölüm'de Çorum, Çorum'a bağlı on üç ilçe ile yüz doksan dokuz merkez köy ve on dört merkez mahalle etrafında oluşan adlandırmalar ulaşılabilen tarihi kaynaklarda yer alan bilgiler ışığında ve sözlü kültür ortamında cereyan etmiş anlatılar çerçevesinde aktarılmıştır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu repertuarına alınan Çorum türkülerinden bünyesinde Çorum yer adlarını barındıran eserler seçilmiş ve bu eserlerin metinleri ile eserlere dair kısa bilgiler sunulmuştur. Çalışma sonuna dizin eklenerek bu konuda çalışacak diğer araştırmacılara kolaylık sağlamak amaçlanmıştır. Bu çalışmada yer adlarından ve bu adlar çevresinde oluşan anlatılardan yola çıkılarak geleneğin aktarımı, hatırlama ve unutma üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Araştırılacak mekânların çokluğu, sürenin kısıtlı oluşu ve daha birçok nedenle çalışma alanı kısıtlanmış, her noktaya yeterince temas etmek pek mümkün olmamıştır. Bu çalışma, Çorum yer adlarına dair yapılacak çalışmalar açısından yeni bir bakış açısı örneği olarak sunulabilir. "Çorum İli Yer Adlarının Halkbilsel Açısından İncelenmesi" başlığını taşıyan bu çalışma; adlandırmanın, kolektif

bellek açısından taşıdığı öneme binaen yer adlarının hatırlama ve unutma süreçleri açısından sahip olduğu konumun ehemmiyetinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Çalışmanın giriş bölümünde ilin; tarihi, coğrafi, fiziki ve ekonomik durumu, demografik yapısı ile ilgili bilgiler verilerek kentin geçirdiği dönemlerin, bulunduğu konumun, nüfus yapısının tanınması amaçlanmıştır.

Paul Connerton'un *Modernite Nasıl Unutturur?* adlı kitabında sunduğu görüşler doğrultusunda modernitenin hatırlama yetisi üzerindeki etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Mekânsal hatırlama ve kültürel aktarım biçimleri tespit edilmeye çalışılmış, kültürel belleğin konumlanması açısından yer adlarına bağlı oluşan hikâyelerin ve sözlü icra ortamlarının yitip gitmesinin nedenleri aranmaya gayret edilmiştir. Mekân adlarına bağlı oluşan hikâyelerin silikleştiği gerçeği modernitenin neden olduğu kültürel amnezi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma sürecinde engin bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, akademik disiplin kazanmam konusunda bana yol gösteren, beni aydınlatan, bilgi, deneyim ve bakış açısıyla beni derinden etkileyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe Erdal'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Lisans eğitimim sürecinde beni derinden etkileyerek bu alana yönelmeme vesile olan kıymetli hocam Prof. Dr. M. Mete Taşlıova'ya, Çorum ile ilgili engin bilgisinden yararlanma imkânını bana sunan Sayın Ethem Erkoç'a, kentle ilgili kaynaklara ulaşma noktasında elinden gelen yardımı sunan Sayın İrfan Yiğit'e, kıymetli vakitlerini ayırarak bildiklerini benimle paylaşan kaynak kişilerime müteşekkirim. Eğitim hayatım boyunca bana yol gösteren sevgili dayım Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Sami Kozan'a ve Türkçe Öğretmeni teyzem Rukiye Kozan Değirmenci'ye, çalışma sürecim boyunca beni yüreklendiren, yardımlarını benden esirgemeyen Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Bayram Çetiner'e, manevi desteği ile yanımda olan arkadaşım Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Şükriye Gelen'e, destek ve bilgilerini paylaşan arkadaşım İngilizce Öğretmeni Esra Bilgin'e şükranlarımı takdim ederim. Son olarak hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu çalışma esnasında da bana destek olan, beni motive eden annem Gülşen, babam Recep ve kardeşim Alperen Özsemerci'ye en kalbî teşekkürlerimle...

GİRİŞ

ÇORUM İLİNE GENEL BAKIŞ

Çorum, eski çağlardan bu yana Hitit, Frig, Pers, Pont Krallığı, Galatlar, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu, Eratna, Kadı Burhaneddin, Danişmendli, Osmanlı İmparatorluğu gibi pek çok krallık ve devletin eline geçmiş ve bu nedenle de tarihin farklı dönemlerinde farklı şekillerde adlandırılmıştır. 11. yüzyıl başından itibaren yörenin Türk egemenliğine girmesi ile birlikte yer adları da değişmeye başlamış ve atalarımızın hatıralarını, tabiat sevgi ve bilgilerini, ekonomik ve sosyal uğraşlarını hülasa etmek gerekirse dünyaya bakış açılarını toprağa kazıdıkları nişaneler olan yer adları da Türkçeleşmeye başlamıştır. Çorum yöresi; Moğol istilası, ayaklanmalar, isyanlar, tarikat hareketleri, çeşitli savaşlar gibi pek çok badire atlatırken konargöçer Türkmen taifelerinden de birçoğuna yurt olmuştur. Milletlerinin, boy, oymak, cemaat ve aşiretlerinin adlarını yeni geldikleri fakat vatan belledikleri topraklarda yaşatmak isteyen halkın; ata ve yurt sevgisi yerleşim mekânlarına verilen adlarla günümüze gelen yadigârlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Adlar, insanların kişilik özelliklerini nasıl sembolize ediyorsa mekânların özelliklerini de sembolize etmektedirler. Geçmişin ve kültürün muhafazası olan yer adları, toprak parçasının vatana dönüşümünün de bir göstergesidir.

Çorum İlinin Tarihi

Çorum, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biridir (TDK 2011: 563). Kent, tarih boyunca çok uluslu ve çok kültürlü medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bugün Çorum ili Anadolu'nun adı ilk bilinen bölgesinde yer almaktadır. Yörede MÖ 4. binde başlayan yerleşmeler, madenlerin işlenmesi ile gelişerek 3. binde Anadolu'nun en zengin beyliklerini vücuda getirmiştir. MÖ 2. binin başlarında Hititler, bölgeyi merkez alarak büyük bir devlet kurmuşlardır. Daha sonra sırasıyla Frig, Pers, Pont Krallığı ve Galat egemenliğine geçen bölge, bu sebeple birçok adla anılmıştır (Uluç 2015: 19).

Sevim Uluç, MÖ 3. binde yörede yaşayan halkın Hattiler olduğunun Hitit kaynaklarından öğrenildiğini, Hititlerin yıkılmasından sonra da yörenin Asur yazılı belgelerinde *Hatti Yurdu* olarak geçtiğini belirtmektedir. Uluç, Yunan tarihçi Herodot'tan naklen Sakarya Nehri'nden Kızılırmak'a, Karadeniz dağlarından Toroslara kadar olan bölgeye *Kapadokya* dendiğini aktararak Amasyalı ünlü

coğrafyacı Strabon'un ise yöre halkını, Torosların ötesinde oturan koyu renkli Sami ırktan ayırmak için Beyaz Suriyeli diye adlandırdığını ifade etmiştir. Uluç'un Strabon'dan aktardığı bilgilere göre Çorum ilinin güney ve güneybatısı ile İskilip ve Bayat ilçelerini içine alan bölge MÖ 3. yy.da İç Anadolu'ya yerleşmiş olan Galatlar nedeni ile *Galatya* olarak anılmaktadır. Günümüzdeki ilin kuzeybatısı bazı antik tarihçiler tarafından *Paphlagonia* ülkesine de dâhil edilmektedir (Uluç 2015: 19-20).

MÖ 3. binde Anadolu'da en az 17 kent beyliğinin varlığı Boğazköy'de bulunan bir Akatça metinden öğrenilmektedir (Bilgiç 1948: 185-196). Hititlerden sonra bölgeye Frigler egemen olmuştur (Mellink 1965: 318). Friglerin, Kimmer akınları ile (MÖ 7. yy.) zayıf düşmeleri sonucu özellikle Batı ve Orta Anadolu Lidya egemenliğinin etkisine girmiştir. Ancak Lidya Kralı Alyattes'in Med kralına yenilmesi ile (MÖ 6. yy. ortaları) Kızılırmak sınır olmak üzere Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu dolayısıyla Çorum ve çevresi Medlerin (Perslerin) eline geçmiştir (Anabasis 1984: 5-6). Perslerin Makedonyalı Büyük İskender'e yenilmesi ile Anadolu ve buna bağlı olarak Çorum ve çevresi Helenistik Dönem'e girmiştir (Günaltay 1951: 204). Ancak MÖ 302'de Pers soylularından II. Arirates, Kapadokya'yı Makedonyalıların baskısından kurtararak krallığı tekrar kurmuştur. Aynı yıllarda Antigon'dan kaçarak Paflagonya dağlarına sığınan Cios (Gemlik) tiranı Mitradates'in torunu da Paflagonyalıların ve Pont Kapadokyalıların yardımı ile bir krallık kurmaya çalışmıştır. Sonradan Ktistes (kurtarıcı) unvanı alan genç Mitrades, Kapadokya'da kendisiyle krallık kurma çabalarında olan Ariarates ile anlaşmıştır. Bu iki Pers kökenli soylu Diadokların aksine birbirlerini rakip görüp çarpışma yerine Kapadokya'yı aralarında bölmeyi yeğ tutmuşlardır. Mitradates, Ktistes de böylece Pontus Kapadokyası'nda krallığını ilan etmiş, Ariarades'te Büyük Kapadokya'yı yurt edinmiştir. Bundan böyle antik yazarlar Pontus Kapadokyası'ndan Pontus Krallığı, Büyük Kapadokya'dan da yalnızca Kapadokya olarak söz edilmiştir. Ancak Kapadokya Krallığı Anadolu tarihinde Pontus Devleti çapında faaliyet görememiştir. İki yüzyıl kadar devam eden krallığa MÖ 63'te Romalı komutan Pompeus son vererek Pont Krallığı'nı Roma'ya bağlamıştır. Pontus ve Kapadokya krallıklarının kurulduğu yıllardan Roma'ya bağlanana kadar geçen yaklaşık 2 yüzyıl boyunca Çorum ilinin bugün ki toprakları Paflagonya halkı, Galatlar, Pontus ve Kapadokya Krallığı arasında egemenliğin el değiştirdiği bir bölge olmuştur. Çorum'un Roma ili haline getirilmesinden sonra Roma etkisi ile yapılmış pek çok anıt ve eser bugün

Çorum ilinin birçok yerinde gözlenmektedir. Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye ayrılmasından sonra Anadolu, Doğu Roma hâkimiyetine girmiştir. Bütün Anadolu'nun aynı anda mı el değiştirdiği ya da bölgelere yayılan bir gelişmenin mi söz konusu olduğu kesin belgelerle saptanamadığı için Çorum yöresinde de Bizans Dönemi'nin başlangıcı için kesin tarih önerisi yapılamamaktadır (Uluç 2015: 42-53).

Bizans İmparatorluğu 7. yüzyıldan başlamak üzere yeni bir gelişme dönemine girmiş; politik, ekonomik, sosyal ve kültürel konularda da yeni bir yön kazanmıştır. İmparator Heraclius Dönemi'yle bağdaştırılan bu yeni düzen İmparatorluk vilayetlerinin geniş askeri bölgelere ayrılması esnasından kaynaklanmaktadır (Ostrogorsky 1959: 1-21). Bizans Dönemi bu şekilde askeri birlikler üzerinden yönetilmiştir.

Çorum'un Türkler tarafından fethi hakkında iki ayrı görüş mevcuttur. Danişmendname'de yer alan bilgilerden istifade edilerek ortaya atılan, Bizans-Danişmend kuvvetleri arasında geçen olayların da ayrıntılı bir biçimde anlatıldığı, ilk görüşe göre: Danişmend Ahmet Gazi 1075 tarihinde kentin kalesini kuşatmış ve almıştır (Sabuncuoğlu 2015: 10-19). İkinci görüş ise bölgenin, Emir Danişmend Ahmet Gazi tarafından değil Emir Tutak ya da Emir Artuk tarafından fethedildiği yönündedir. Melih Şah'ın ümerasından olan bu iki kişinin 1072'den başlamak üzere bütün Orta Anadolu'yu fethettikleri ve Emir Artuk'un, Emir Danişmend Ahmet Gazi'ye atfedilen bölgeyi fethettikten sonra yine fütühat için Bağdat'a tayin edildiği ve Ahmet Gazi'nin bundan sonra bu bölgeye emir tayin edildiği şeklindedir (Anakök 1950: 30). Bu görüşe göre Danişmend Ahmet Gazi, Çorum'un fatihi olmayıp şehrin fethinden sonra bölgeye emir tayin edilen komutandır. Danişmendliler, Anadolu Selçuklularına bağlı olarak 1095-1175 yıllarında Sivas, Tokat, Amasya, Ankara, Çankırı, Çorum ve Yozgat çevrelerinde hüküm sürmüştür (Öztuna 1964: 119). Selçuklular, bu bölgeleri Danişmendiye vilayeti olarak adlandırmışlardır.

13. yüzyılda Anadolu'yu etkileyen iki önemli gelişme yaşanmıştır: tarikat hareketleri ve Moğol istilası. 1243 yılında Selçuklularla Moğollar arasında vuku bulan savaşı Moğollar kazanmış, Anadolu içlerine doğru ilerleyen Moğol işgal kuvvetleri 1256'dan itibaren Anadolu'da kalmaya başlamışlardır (Akdağ 1974: 49-52). 1303'ten sonra Orta Anadolu'nun göçebe hayata elverişli bütün otlaklarını işgal etmişlerdir (Sümer 1974: 311). Moğollar Anadolu'nun bazı bölgelerinde bağımsız

beylikler kurmuşlar fakat Niğde, Aksaray, Lârende, Akşehir, Sivrihisar, Beypazarı, Çankırı, Çorum, Tokat ve Amasya'yı çevrelerindeki yerleşmelerle birlikte "Rum Vilayeti" olarak adlandırmışlar ve umumi valilerle yönetmişlerdir (Akdağ 1974: 74-300).

1335 yılında Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü üzerine Moğolların (İlhanlılar) son Anadolu valisi Şeyh Hasan, İran'a giderken Alaattin Eratna'yı vekil bırakmıştır (Konyalı 1968: 161-191). İran merkezli Moğol devletindeki saltanat kavgaları devleti yıkılmaya sürüklemiş, bu durumu değerlendiren Eratna da 1341 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Konyalı 1968: 165). Eratna Beyliği'nin sınırları Moğolların Rum Vilayeti olarak adlandırdıkları bölgeyi kapsamaktadır. 1352 yılında Eratna'nın ölümünden sonra Beylik zayıflamış ve bir kısım vilayetler elden çıkmıştır.

Çorum ve çevresi 1360'larda yeni bir yönetim değişikliği ile bu kez de Amasya hükümdarı Şadgeldi Paşa'nın beyliğine bağlanmıştır (Akdağ 1974: 300). 1362-1363 yıllarında Osmanlı Beyliği hükümdarı I. Murat, Karamanoğulları üzerine sefere çıkmış ve muvaffak olmuştur. Çorum ve çevresi kısa süre Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Akdağ 1974: 292). Kadı Burhaneddin bağımsızlığını ilan ederek Eretna beyliğinin topraklarını ele geçirmiş ve 1380'de Çorum ve yöresini devletine bağlamıştır (Uzunçarşılı 1968: 191-245; Yücel 1973: 159-181). Kadı Burhaneddin, Anadolu'da giderek önemli bir güç haline geldiğini Memlük Sultanlığı'ndan Malatya'yı alarak kanıtlamıştır (Uzunçarşılı 1968: 162-163). Anadolu'da; Kuzey'de Candaroğulları, Doğu'da Kadı Burhaneddin, Güney'de Karamanoğulları'nın tehlike oluşturması siyasi birlik kurmayı düşünen Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıd'ın 1390'da sefere çıkmasına neden olmuştur (Uzunçarşılı 1968: 238-239). Yıldırım Bayezid, 1391 ilkbaharında Candaroğulları ülkesine girerek Kastamonu'yu almış daha sonra Osmancık'a gelmiş; Maden, Osmancık ve Amasya'nın Osmanlı himayesini kabul etmesi üzerine Kadı Burhaneddin'e bir nâme ile savaş için haber göndermiştir (Yücel 1973: 210-211). Çorum'un Kırkdilim sahrasında Beyazıd'ın oğullarından Aydın Valisi Şehzade Ertuğrul ile Kadı Burhaneddin arasında yapılan ve üç gün süren savaşta Kadı Burhaneddin muvaffak olmuş, Şehzade Ertuğrul savaş meydanında ölmüştür (Uzunçarşılı 1968: 238-239). Kadı Burhaneddin; Moğollara Ankara, Kalecik ve Sivrihisar çevrelerini yağmalattırıştır (Yücel 1973: 162-163). Bunun üzerine ikinci bir Osmanlı kuvveti gelerek Kastamonu, Osmancık, Çorum, Merzifon ve Amasya çevrelerini almıştır

(Uzunçarşılı 1968: 241). Amasya'nın alınması, Osmanlılara Tokat ve Sivas'a inmeleri için mühim bir adım teşkil etmiş ise de Rumeli'de çok daha mühim işlerin bulunması ve Kadı Burhaneddin'in zorlu bir hasım olması nedeniyle bu hasmın ölümüne dek Tokat ve Sivas civarına tekrar bir akın gerçekleştirilmemiştir (Uzunçarşılı [ts]: 276-278).

Osmanlı Devleti, idarî bakımdan merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere iki esas yapıya sahiptir. Askerî, mülkî, iktisadî ve sosyal hayatın esasını oluşturan bu sistemin en üstünde eyalet ve eyaletlere bağlı sancaklar bulunmaktadır. Sancaklar ise kaza, nahiye gibi alt idarî birimlere ayrılmaktadır (Bulduk 1991: 129). Ankara Savaşı neticesinde Fetret Devri'ne giren Osmanlı Devleti'ni Çelebi Mehmet'in yeniden derleyip toparlamasından sonra Çorum bölgesi de Eyalet-i Rûm'daki (Sivas) yerini almıştır. Çorum'un Eyalet-i Rûm'a kesin olarak dâhil edilmesi ise Yörgüç Paşa'nın Amasya Valiliği'ne getirilmesi ile Çorumlu Ovası'nda bulunan *Kızılkoca Oğulları* adlı Türkmenler bölgeden çıkarılması ve ardından Osmancık yöresindeki Zeytun'da (şimdi Samsun'un Alaçam bucağında bir köy) bulunan Kocakayası Hisarı'nda hüküm süren Taşanoğlu Kasım Bey'in evladı Haydar Bey'in teslim alınmasından sonra gerçekleşmiştir (Köymen 1984: 89-93; Hoca Sadettin Efendi 1979: 162-163). Çorum sancağının Osmanlı idarî teşkilatındaki ilk dönemleri hakkında bilgiler sınırlıdır. 1455-1522 yılları arasındaki bilgilerin eksik olması nedeniyle Çorum sancağının kuruluş tarihini ve Çorum'un ne zaman sancak merkezi olduğunu tam olarak belirlemek güçtür. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Eyalet-i Rum'a (Sivas) bağlı sancak merkezi statüsünü sürdüren Çorum 1831 nüfus sayımından sonraki bir tarihte Ankara sancağına bağlı bir kaza durumuna getirilmiştir. 1840 yılı başında tekrar Sivas eyaletine bağlı bir sancak haline getirilen Çorum'da görev yapan ilk muhassıl Hüseyin Rüşdü Efendi olmuştur. 1841'de tekrar Ankara Eyaleti'ne bağlanan Çorum, altı yıl sancak merkezi olarak kalmıştır. 1847'de Amasya ile birleştirilen Çorum sancağı dokuz yıl boyunca "Livateyn-i Amasya ve Çorum" adı altında aynı mutasarrıf tarafından idare edilmiştir (Kara 2008: 47, 48, 54).

1864 yılında Çorum'un sancak statüsü kaldırılmış ve kent, Ankara'nın bir sancağı olan Yozgat'a bağlı bir kaza haline getirilmiştir (Aktüre 2015: 123). Ancak Çorumlular bu durumu kabullenmeyip tekrar sancak statüsü kazanmak için 1892 (1308) yılında Mevlevi Şeyhi İzzet Dede'yi İstanbul'a göndermişler lakin muvaffak olamamışlardır. Sancak statüsü kazanmakta kararlı olan Çorumlular, 1894 (1310)

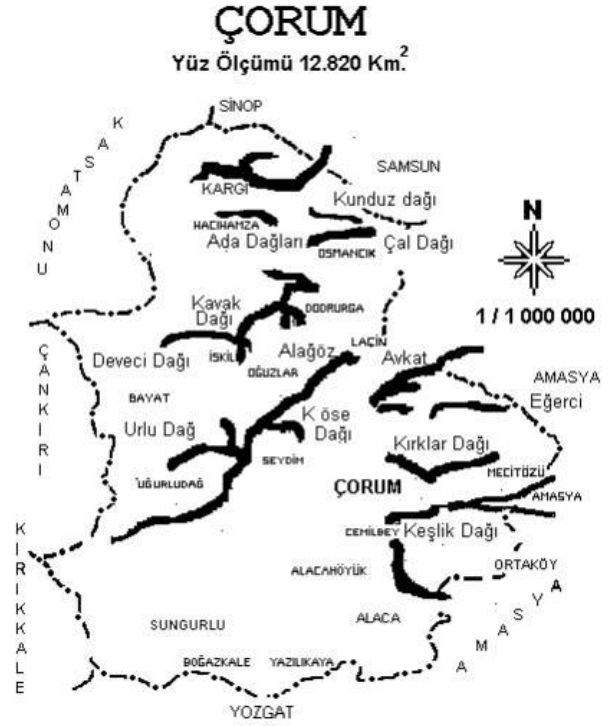
yılında şehrin önde gelenlerinden Veli Paşa, Kalelioğlu Halil Bey, Alaybeyoğlu Hacı Seyid Ağa, Şükrü Ağa, Madanoğlu Salim Ağa ve Kavukçuoğlu Hacı Ahmet Ağa'dan oluşan bir komite kurmuşlardır. Şeyh Abbas Efendi, İstanbul'a giderek sancak başvurusunu tekrarlamıştır. İki yıl önce de başvuru yapılmış olması devlet erkânı arasında tartışma çıkartmıştır. Bu durum üzerine Hacı Hasan Paşa, Hz. Muhammet'in (SAV) alemdarı Suheyb-i Rumi'nin ve ashabdan bazı kişilerin Çorum'da medfun olduğunu saray kütüphanesindeki bir kitap ile ispat ederek Çorum'un önemli bir şehir olduğunu belirtmiştir (Erkoç 2015: 174-175; Tuğrul 1927: 10; Erkoç 2002: 36). Talep, Sultan II. Abdülhamit Han'a sunulmuş ve şehir 1894 yılından itibaren yeniden Ankara vilayetine bağlı bir sancak statüsüne yükseltilmiştir (Erkoç 2015: 175). Osmancık, İskilip, Sungurlu kazası ile Alaca ve Kargı nahiyesinin kente bağlanması sonucunda 31 Mayıs 1894 (1310) tarihli *Ankara Gazetesi*'nde Çorum'un bir sancak olduğuna dair ilk haber yayımlanmıştır (Erkoç 2015: 175).

1921 yılına kadar Ankara vilayetine bağlı bir sancak olan Çorum, bu tarihte Büyük Millet Meclisinin vilayetin bir alt kademesini teşkil eden livaların (sancak) bağımsız birer mülki birim haline getirilmesi kararı almasıyla beraber "Müstakil sancak" olmuştur (Yücel 2002: 32-33; Dağlıoğlu 1941: 1014). Çorum'un vilayet olması, Cumhuriyet'in ilanından sonra 20 Nisan 1924 (1340) tarihli ve 228 numaralı Teşkilat-ı Esasiye (Anayasa) Kanununun 89. maddesine binaen kesinleşmiştir (Erkoç 2015: 176; Dağlıoğlu 1941: 1014; Çorum İl Yıllığı 1967: 25).

Çorum İlinin Coğrafi, Fiziki ve Ekonomik Durumu

Çorum ili, Orta Karadeniz Bölümü'nün iç kısmında yer almaktadır. Doğuda Amasya, güneyde Yozgat, batıda Çankırı, kuzeyde Sinop, kuzeydoğuda Samsun, güneybatıda Kırıkkale ile çevrilidir. Yüzölçümü 12.820 km²'dir (Türkiye'nin 20. büyük ili) (ÇED 2015: 1). Enlem ve boylam değerlerine göre ise 34 derece 04 dk. 28 sn. doğu boylamları ile 39 derece 54 dk. 20 sn. kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği (rakımı) 820 m'dir. Ankara'ya 244, İstanbul'a 608, Amasya'ya 92, Sinop'a 294, Samsun'a 172, Tokat'a ise 188 km mesafededir. Çorum ilinin Merkez ilçe dâhil 14 ilçesi, 16 belediyesi, 759 köyü vardır. İlçelerin il merkezine uzaklıkları ise: Alaca 52, Bayat 83, Boğazkale 87, Dodurga 42, İskilip 56, Kargı 106, Lâçin 29, Mecitözü 37, Oğuzlar 68, Ortaköy 57, Osmancık 59, Sungurlu 72 ve Uğurludağ 66 km'dir (ÇED 2011: 1).

Çorum ili sınırlarındaki dağların ortalama yükseltileri 1500 m civarındadır. Orta Karadeniz Bölümü'ndeki Canik dağları ile Ilgaz ve Küre dağlarının başlangıç noktalarını teşkil eden silsilelerin yükseltileri güneye doğru gittikçe alçalmaktadır. Bu dağlar yükseklikleri 1000-2000 m arasında değişen tepeleri ile bir taraftan Kızılırmak vadisi kıyılarından diğer taraftan ise Yeşilirmak'ın Çekerek Suyu kıyılarında uzayıp gitmektedir. Çorum dağlarının yüksek kısımları İskilip-Osmancık ve Kargı ilçeleri toprakları üzerinde yer almaktadır (ÇED 2011: 2).

Harita: Çorum Dağları

Merkez ilçenin kuzeyinde Eyerci dağ sıraları, batı yönde Alağöz ve Köse Dağları yer almaktadır. Bu iki dağ sıraları arasında Kırkdilim Boğazı bulunmaktadır. Güneyde uzanan Dört Tepe silsileleri güneydoğuya doğru uzanarak Mecitözü ve Ortaköy ilçesindeki Karadağ silsileleri ile birleşmektedir. Aynı şekilde ilçenin güneyine ve güney batısına değin devam eden dağ sıraları, Sungurlu ilçesi içindeki Kartal dağlarına kadar uzanmaktadır (ÇED 2011: 2).

Osmancık ilçesindeki Kızılırmak Vadisi boyunca uzanan Çal ve Ada dağları; Kargı ilçesi sınırları içinde devam ederek Çorum'un en yüksek dağlarından olan Köse dağlarındaki Erenler Tepesi'ne (2097 m) ulaşmaktadır. Aynı dağ sıralarının güneyinde İskilip ilçesinin Teke Dağı, Kavak Dağı, Göl ve Devinci dağları ile Çakarözü dağlarını meydana getirdiği görülmektedir (ÇED 2011: 2-3).

Çorum ilinde bulunan ovalar:

Çorum Ovası: Merkez ilçenin üzerinde, 780-800 m yüksekliğindedir. Çorum Ovası üzerinde Bayat-Ömerbey-Deliler-Gürcü-Elemin-Sarmaşa-Buluz-Celilkırı ve Yaydığın köyü toprakları bulunmaktadır. Ovanın doğu ve kuzey yönlerinde fay hatları vardır.

Bozbuğa Ovası: Merkez ilçeye bağlı Bozbuğa-Yenice-Çayhatap-Sarimbey-Kadıkırı-Ahilyas-Harzadın-Abdalata-Bügdüz köyleri bulunmaktadır. Ova, 800-820 m. yüksekliğindedir.

Ovasaray Ovası: Çorum'a 10-12 km. uzaklıkta bulunan ova üzerinde Ovasaray-Kayı-Boğabağı-Maza-Sarta-Üyük-Karapınar, Karacaköy toprakları vardır. Ova, 700-800 m yüksekliğindedir.

Seydim Ovası: Çorum'a 15 km uzaklıkta, 950 m yüksekliğinde küçük bir ovadır.

Hüseyin Ovası: Alaca ilçesini ve çevresini oluşturur. 725-875 m yüksekliğindedir.

Dedesli Ovası: Merkez ilçeye bağlı Dereköy-Eskiören-İğdeli ve İskilip ilçesine bağlı Tombuşoğlu Çiftliği'nden oluşur.

Irmak Ovası: Merkez ilçe ile İskilip arasında Kızılırmak'ın doğusundan batısına doğru uzanan ova, 500-550 m yüksekliğindedir.

Taybı Ovası: İskilip-Sungurlu arasında 550-560 m yüksekliğindedir.

Mecitözü Ovası: Mecitözü ilçesi ve civar köylerini kapsar, 950 m yüksekliğindedir.

Osmancık Ovası: Osmancık ilçe merkezinin bulunduğu Kızılırmak'ın iki yakasında 300-350 m yüksekliğindedir.

Düvenci Ovası: Çorum-Merzifon yolu boyunca uzanan 900 m yüksekliğinde bir ovadır.

Hamamözü Ovası: İl merkezine 30 km uzaklıkta, 450-500 m yükseklikte, üzerinde Osmancık'a ait köylerin bulunduğu bir ovadır.

Budaközü Ovası: Sungurlu yakınlarında, 550-580 m yüksekliğindedir.

Delice Ovası: Sungurlu ilçesi güneyindedir (ÇED 2011: 3).

Çorum ilinde bulunan vadiler:

Sıklık Boğazı: Çorum-Samsun yolu üzerinde, 7 km uzunluğundadır.

Hatap Vadisi: Hatap Çayı'nın geçtiği yerde, 16 km'dir.

Harami Vadisi, Dana Boğazı: Seydim Ovası ile Dedesli Ovası'nı birleştirir. 6,5 km'dir.

Kırkdilim Vadisi: Çorum-Osmancık-Kargı bağlantısı konumundadır.

Sacayak Vadisi: Çorum Çat Suyunun Cemilbey'e geçtiği yerdedir.

Hışır Vadisi: Alaca Suyu'nun Çat Suyu'na karıştığı yerdedir (ÇED 2011: 4).

Çorum ilinde bulunan göller:

İl sınırları içerisinde kayda değer büyüklükte bir göl bulunmamaktadır. Merkez ilçede bulunan Eymir (Gölün yazı) Gölü, Çorum'a 18 km mesafededir. Bu göl, yaz mevsiminde sularının çekilmesinden dolayı sazlık ve bataklık haline gelmektedir. Merkez ilçede ilkbahar aylarında Uyuz Gölü ve Kırkgöz adı verilen küçük gölcükler oluşmaktadır (ÇED 2011: 4).

Çorum ilinde bulunan akarsular:

Kızılırmak Havzası: Kızılırmak'ın Çorum ilinden geçen kısmı 182 km'dir. Irmağın geçiş alanını Bayat, İskilip, Merkez ilçe, Osmancık, Kargı ilçeleri ve köyleri oluşturmaktadır.

Yeşilirmak Havzası: Çorum Merkez ilçenin büyük bir kısmı, Alaca ilçesi, Mecitözü ve Ortaköy ilçelerindeki çay ve dere, Yeşilirmak'ın önemli bir kolu olan Çekerek Irmağı'na bu havzada dökülmektedir.

Çorum Çat Suyu (82 km): Derinçay adını da alan bu su, Eğerci ve Köse Dağı'ndan inen dereler ile çayların birleşmesinden oluşur. Çomarbaşı ve Sıklık Deresi'ni de bünyesine alarak il merkezinin 3 km batısından geçer. Güneyde Yılginözü ve Hatap Deresi ile birleştikten sonra Ahilyas Deresi'ni bünyesine alarak Çorum Suyu'nu; Alaca'dan gelen Budaközü ile birleşince ise Çorum Çat Suyu'nu oluşturmaktadır. Mecitözü ilçesi ve köylerinden geçerek Amasya ili sınırlarında Çekerek'le birleşmektedir.

Mecitözü Çayı: Kırklar Dağı'ndan doğan Mecitözü Çayı ilçe merkezine 1-15 kilometrelik bir mesafeden geçerek Amasya topraklarında Çorum Çat Suyu ile birleşmektedir.

Çekerek Irmağı: Ortaköy ilçesi ve topraklarının az bir kısmını sulayıp Amasya ili sınırlarına geçmektedir (ÇED 2011: 4).

Kent çevresi faylarla çevrilmiş bir tektonik çöküntü olan Çorum Ovası'nda kurulmuştur. İlin jeolojik karakterini 3. jeolojik zamanın sonları ile 4. jeolojik zamanda meydana gelen “Metamorfik seri” (başkalaşmış kayalar) ve “Tortul Kütleler”ler oluşturmaktadır. Çorum 2. derece deprem bölgesinde yer almaktadır. Kuzey Anadolu Fay Hattı Çorum'dan 75 km. uzaklıktadır (ÇED 2016: 2-6).

Çorum, bilinen sınıflandırma metotlarına göre yarı kurak-az nemli, kışları soğuk, yazları ılık, su fazlası olmayan ve deniz tesirine yakın bir iklime sahiptir (<http://samsun.mgm.gov.tr/FILES/iklim/corum.pdf>, s.1). İlbaharı kısa, sonbaharı uzun geçen Çorum ilinin en sıcak ayları temmuz ve ağustos, en soğuk ayları ocak ve şubattır. Kuzeyden güneye doğru gidildikçe iklim sertleşmektedir. İlin kuzey bölgesinde yer alan Kargı, Osmancık, İskilip, Laçın, Dodurga, Oğuzlar ve Bayat ilçeleri Karadeniz geçiş ikliminin etkisinde kalan ilçelerdir. Çorum merkez ilçe, Sungurlu, Alaca, Boğazkale, Ortaköy, Mecitözü ve Uğurludağ ilçeleri İç Anadolu step iklimi özelliklerini göstermektedir (ÇED 2016: 28). Çorum'un yıllık ortalama sıcaklığı 10,6°C'dir. Çorum'un yıllık ortalama yıllık toplam yağışı ise 450,4 mm'dir (<http://samsun.mgm.gov.tr/FILES/iklim/corum.pdf>).

İnsanların yaşayabilmek için üretmelerine, ürettiklerini bölüşme biçimlerine ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütününe ekonomi denir (TDK 2011: 612). İnsanların refah seviyesi ekonomik gelişmişlikle doğru orantılıdır. Çorum şehrinin kuzeyinde bulunan Bayat, İskilip ve Osmancık hattı maden yatakları bakımından çok zengindir (Uluç 2015: 19). Tarih öncesinden günümüze kadar bu zenginlik yerleşim birimlerine etkisini sürdürmüştür.

Arkeolojik veriler MÖ 3. binde Mezopotamya ile kültür alışverişinin varlığını kanıtlamaktadır (Özgüç 1978: 34). Bu alışveriş dönem dönem ticaret güzergâhlarının değişmesi hasebiyle aksaklıklara uğrasa da günümüze kadar devam etmiştir. 19. yüzyılda Çorum'da önceki yüzyıllarda varlığı bilinen üretim ve ticaret faaliyetlerinden bazılarının sosyal ve ekonomik hayat içindeki etkinliğinin devam ettiği görülmektedir (Çavdar 2016: 581). 19. yüzyılda Çorum sancağının başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Kırsal alanda bölgenin başlıca tarımsal üretim çeşitleri her türlü tahıl, sebze ve meyvedir (Aktüre 2015: 126). Çorum, Yeşilirmak'ın kollarından biri olan Çorum Suyu yakınlarında kurulmuştur. Çorum Suyu, bölgenin sulanmasına tarih boyunca büyük katkı sağlamıştır (Türk Ansiklopedisi 1964: 117).

19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında Çorum merkez kazasında hayvan stoku şöyledir:

Hayvan Türleri	1895 Yılında	1900 Yılında	1907 Yılında
Koyun	28.186	35.604	37.553
Keçi	39.419	31.340	73.635
Tiftik Keçisi	12.098	25.429	-
Öküz, İnek	6.857	5.044	11.645
Merkep	5.250	1.561	7.077
At	320	691	2.802
Manda	800	1669	1.865
Deve	60	51	646
Katır	57	20	18

Tablo: 1.1.

Tarım ve hayvancılıktan sonra Çorum'un üçüncü üretim alanı ise işlenmiş maldır: gön ve sahtiyan gibi deri ürünleri, her çeşit dokuma (çamaşırlık bez, İran ve Tosya taklidi şal kuşak, yünden yapılmış aba ve siyah şalvarlık, kilim ve seccade), bakırcılık ve demirden ziraat aletleri yapımı (Aktüre 2015: 126).

Çorum'un Karadeniz'i iç bölgelere bağlayan önemli bir kavşak olması sebebiyle tarihin her dönemi, sosyal ve siyasal açıdan Anadolu'da önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye'de endüstrileşme hareketleri özellikle son yıllarda Anadolu'ya yayılma eğilimi göstermiştir. Denizli, Gaziantep, Eskişehir ve Çorum gibi illerde endüstrileşme 1980'ler sonrasında büyük bir ivme kazanmıştır (Yılmaz 2004: 57, 58). İl, modern endüstri anlamında çok köklü bir geçmişe sahip değildir. Roma ve Bizans Dönemi'nde "*Eukhaita*" adında büyük bir ticaret merkezi olarak isim yapmış olan Çorum, 2002 yılından beri hızlı bir gelişim içindedir (Akbiyık 2016: 773).

1932 yılında açılan Hatap Un fabrikası, Çorum'un ilk fabrikasıdır ve bu adla bir marka değeri yaratmıştır. 1946 yılında üretime başlayan Yıldız Kiremit ve Tuğla Fabrikası ile başlayan toprak sanayi Türkiye tuğla ihtiyacının %10'unu, kiremit ihtiyacının ise %30'unu karşılamaktadır. 1957 yılında bir devlet yatırımı olarak açılan Çimento Fabrikası'yla Çorum, sanayi ile tanışmıştır. Daha sonra 1966' da Çağıl Makine, 1977'de Süt Peynir ve Tereyağı Fabrikası, 1991'de Şeker Fabrikası devlet eliyle oluşturulan sanayi kollarıdır. Sermaye birikiminin zayıflığı, Çorumlu girişimcileri rekabet edebilmek için güç birliği yapmaya zorlamış ve Türkiye'de devlet eliyle büyüme modeline karşı "Çorum Modeli" doğmuştur (Akbiyık 2016: 773-774). Özel sektör olarak 1981'de Çorum'un ilk demir çelik dökümhanesi olan Kızılırmak Döküm Sanayi ve Ticaret AŞ, 1981'de kâğıt ve 1989'da kutu üretimine başlayan Çopikas AŞ ilin önemli kuruluşları arasında yer almaktadır (http://www.yapi.com.tr/haberler/ingilizler-copikasyurtdisinasiyor_2517.html).

Çorum, bugün yerel sanayi odağı olarak 84 ülkeye ihracat yapmaktadır. Çorum ilinde 1983 yılında 39 olan toplam işyeri sayısı, 2000 yılında 86'ya çıkmıştır (Yılmaz 2004: 57). Sektörel bazda ihracat incelendiğinde Çorum'un 2009 yılında 74.462.000 dolar olan sanayi mamulleri ihracatında makine ve aksamları 41.846.293 dolar ve %56 pay ile ilk sırada yer almaktadır (Karsıalan 2016: 25). İhracat yapılan başlıca ülkeler arasında: Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa, Yunanistan, Mısır, Suriye, Irak, İran, Tunus, Azerbaycan, Libya, Romanya, Rusya, Türkmenistan yer almaktadır (Akbiyık 2016: 777).

Çorum İlinin Demografik Yapısı

Nüfus; bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyondur (TDK 2009: 1484). Osmanlı Dönemi'nde Çorum sancağında vergi veren nüfus 860/1455-56 tarihinde sayılmış ve 438 kişi olarak saptanmıştır. Bu nüfus, 12-15 yaştan büyük olan erkek nüfus ile aynı anlama gelmektedir (Faraçlı 2015: 82). Bunun gibi birkaç örnek dışında Çorum'un, Cumhuriyet öncesi dönemi nüfus istatistiklerine dair tahmini bilgiler mevcuttur. 1836-1837 yıllarında Çorum'dan geçen gezgin Hamilton'un *Seyahatname*'sinden Aktüre'nin aktardığı bilgilere göre Çorum, 200 Türk haneli dağınık bir yerleşkedir. Yine aynı tarihlerde Çorum'da bulunan gezgin Ainsworth, nüfusun 7600 kişiden fazla olmasının olanaksız olduğunu kaydetmektedir (Aktüre 2015: 124). 1895 yılında Çorum'un, sancak örgütlenmesinin tamamlanmasıyla merkez kazasının köyleri ile birlikte toplam nüfusu 30.000 bin kişi kadar sayılmıştır (Dağlıoğlu 1942: 1014). Çorum il merkezinin nüfusu 1907'de 59.609 kişi, 1914'de 84.936 kişi olmuştur (Ankara Vilayeti Salname-i Resmisi H. 1325: 292; Zamir 1981: 91).

1927-2016 döneminde Çorum ilinin yıllık nüfus artışı incelendiğinde, iki farklı dönem gözlenmektedir. 1990 yılına kadar nüfus artmış, bu yıldan sonra 2013 ve 2016 yılları hariç nüfus azalmıştır. Çorum ilinde en yüksek yıllık nüfus artış hızı %32,48 ile 1950-1955 döneminde ve en düşük yıllık nüfus artış hızı ise %-11,77 ile 2000-2007 döneminde gerçekleşmiştir (ÇED 2011: 182). Yıllara göre Çorum ilinin nüfusu ve nüfus artış hızı şu şekildedir:

Yıl	Nüfus	Nüfus Artış Hızı (%)
1927	247.602	-
1935	284.773	17,48
1940	302.745	12,24
1945	312.723	6,49
1950	341.353	17,52
1955	401.547	32,48
1960	446.389	21,17
1965	485.567	16,83
1970	518.366	13,07
1975	547.580	10,97

1980	571.831	8,67
1985	599.204	9,35
1990	609.863	3,53
2000	597.065	-2,12
2007	549.828	-11,77
2008	545.444	-8,01
2009	540.704	-8,73
2010	535.405	- 9,85
2011	534 578	-1,5
2012	529 975	-8,6
2013	532 080	4,0
2014	527 220	-9,2
2015	525 180	-3,9
2016	527 863	5,1

Tablo 1.2.

1927 yılında Çorum ilinde %17,7 olan şehirde yaşayan nüfus payı 1945 yılından sonra sürekli bir artış göstererek 2008 yılında %63,31'e ulaşmıştır. Çorum ilinde şehirde yaşayan nüfusun oranı, ülke ortalamasına göre daha yavaş artmıştır. Doğum oranlarının ölüm oranlarından yüksek olduğu ilde, doğal olarak nüfus artışının daha yüksek olması beklenmektedir. Fakat ilden dışarıya yönelik göçlerin yoğunluğu, nüfus artış hızını önemli ölçüde düşürmekte ve kadın nüfusunun fazla olmasına neden olmaktadır (Çoban 2016: 411). 29 Şubat 2016 tarihli *Çorum Haber* gazetesinin haberine göre Ankara'daki Çorumluların sayısı 399.461'dir (http://www.corumhaber.net/guncel/ankaradaki-corumlu-sayisi-400-bine-ulasti_h52024.htm l).

2000 yılına kadar köy nüfusu şehir nüfusundan fazla iken ilk kez 2000 yılında şehir nüfusunun köy nüfusundan fazla olduğu görülmüştür (ÇED 2011: 182). TÜİK verilerine göre Çorum'da okuryazar oranı şu şekildedir:

Okuma Yazma Durumu	15+ Yaş ve Bilinmeyen	2016	2459
	15+ Yaş ve Okuma Yazma Bilen	2016	387949
	15+ Yaş ve Okuma Yazma Bilmeyen	2016	25031
	6+ Yaş ve Bilinmeyen	2016	2474

	6+ Yaş ve Okuma Yazma Bilen	2016	451213
	6+ Yaş ve Okuma Yazma Bilmeyen	2016	25198

Tablo 1.3.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜRÜNDE AD VERME GELENEĞİNE GENEL BAKIŞ

1. TÜRK KÜLTÜRÜNDE AD VERME GELENEĞİ

1.1. Türk Destanlarında Ad Verme Geleneği

Türkçe sözlükte ad “Bir kimseyi, bir şeyi, anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam” olarak açıklanmıştır (Türkçe Sözlük 2005: 17). Zeynep Korkmaz’a göre ad “Evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözcükler”dir (Korkmaz 2007: 195). Sedat Veyis Örnek ise adı, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten simge olarak tanımlamaktadır (Örnek 1973: 11).

İnsanlar; algılayabildikleri tüm durum, kavram, eşya ve diğer nesnelere birer ad vererek bilmedikleri herhangi bir şeyi anlatırken dahi bildikleri başka bir şeyin adını kullanıp anlatılanla bilinen arasındaki ortak ya da farklı noktalardan yola çıkarak açıklama yoluna gitmektedirler. İnsan aklının herhangi bir şeyin var olduğuna kanaat getirebilmesi için onu bir sözcükle yani bir adla açıklayabilmesi gerekmektedir. İnsan zihninde öğrenmeyi sağlayan şemalar bulunmakta ve adlandırılabilen nesnelere, durumlar, kavramlar ve varlıklar bu şemalara yerleştirilmektedir.

Annemarie Schimmel, nebevi dinlerde yaratıcıya genellikle bir adla hitap edildiğini belirterek bunun nedenini Tanrı'nın buyruklarının bu şekilde daha anlaşılır kılınması olarak açıklamaktadır (Schimmel 2004: 159). İnsanlar tanımlayabildikleri şeyleri bilmekte ve anlamlandırabilmekte; sırrına vakıf oldukları, bilinebilir kaynaklardan gelen bilgileri daha kolay anlayabilmekte ya da kabullenebilmektedirler. Sedat Veyis Örnek, Yüce Varlık inancının görüldüğü yerlerde yaşayan ilkelerin yüce varlığı ölümsüzlük, kudret, yaratıcılık, ölüm ve hayat üzerindeki egemenlik gibi özelliklerine göre nitelendirip adlandırdıklarını ve bu adlandırmalarla ona yakarıшта bulduklarını belirtmiştir (Örnek 2014: 73). İslâm inancında da Allah'ın Esmâ'ül Hüsnâ adı verilen adları bulunmaktadır. Allah'ın bağışlayıcılığı, merhametli oluşu, büyüklüğü, cezalandırıcılığı, adaleti ve diğer özellikleri Kur'ân-ı Kerîm'de geçen adlar vasıtasıyla insanlara bildirilmiştir.

Müslümanlar Allah'a yakarışta bulunurken bu yakarışa konu olan durum ya da olayla ilgili esmayı kullanmaktadırlar.

Adlar; ilk bakışta, dış dñyanın ve hissiyatın etiketleri olarak karşımıza çıkmaktadır ancak ad verme olgusu basit bir tasnif, etiketleme işleminden çok daha kapsamlı ve çok daha derin anlamlar barındıran bir hadisedir. Özellikle kişi adlarında bu derin anlamlar kimi zaman bile isteye kimi zaman ise bilinçdışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ressam nasıl renkler ve şekiller aracılığıyla resmettiği şeyi taklit edip onun bir imgesini (ikon) yaratırsa adlar verilirken de farklı bir yoldan, yani bu kez, harfler ve heceler kullanılarak şeylerin özleri taklit edilip onların imgeleri yaratılmaktadır (Aysever 2001: 160).

Kelimeler anlamsal çağrışım yolu ile kavramları, nesnelere, durumları karşılamaktadır. Yalnızca harflerin bir araya gelmesi ile can bulan kelimelerin ruhunun var olduğuna inanılmakta ve kelimelerin enerjisinden hareketle, özellikle, adların insan yaşamına ve psikolojisine etki ettiğine halk muhayyilesinde yer verilmektedir. Bundan ötürü yeni doğan bir bebeğe ad verilirken verilen adın sesletim olarak güzelliğinin yanı sıra kimi istisnai durumlar haricinde anlamsal açıdan da güzelliğine dikkat edilmektedir. Örnek, bu bağlamda, *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane* adlı kitabında “kişiliği oluşturan özelliklerden biri” olan adın sadece sosyal kimliği belirtmeyip aynı zamanda “majik anlamda bir gücü de anlattığını” ifade etmektedir (Örnek 2014: 141). Sözcüklerin gizemli yönünün devreye girerek kişiye verilen adın o kişinin geleceğini, talihini etkileyeceğine dair inanç gerek Türk toplumunda gerekse başka toplumlarda yaygın olarak taraftar bulan bir düşünce dir. Örneğin eski Mısırlılar insanların “ben” ve “ad”dan oluştuğunu düşünmektedirler (Aksan 2009: 96). Örnek'e göre adın sözlük anlamı, adı taşıyana geçmektedir. Bu yüzden de ad verilirken “gelişigüzel” bir ad seçilmemektedir.

Celaleddin Çelik, “Kültürel Sembol Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş” başlıklı yazısında dinin hemen hemen her kültür ve toplumda ad verme ile ilgili pratiklere ve inanışlara etki ettiğini belirtmektedir (Çelik 2006: 42).

İslâmiyet'te de ada büyük önem verilmiş olup Hz. Muhammed (SAV), “Siz kıyamet gününde kendi isimleriniz ve babanızın isimleriyle çağrılacaksınız. Bunun için isimlerinizi güzelleştiriniz.” buyurmuştur (Ebu Davud, Edeb, 69). Adların; Hz.

Âdem'e Allah tarafından öğretildiği, Bakara Suresi 31. âyette “ve Âdem'e bütün isimleri öğretti” şeklinde bildirilmektedir. Kur'ân- Kerîm'de geçen 30 ve 31. âyetlere bakıldığında adlara dair bilginin noksanlıktan tenzih olmayı beraberinde getirdiği çıkarılabilmektedir (Kur'ân- Kerîm, Bakara Sûresi, 30-31).

Geçiş dönemlerinden doğum sonrası ritüeli olan ad verme olgusu, insanların ada yükledikleri ehemmiyet sebebiyle bir folklor olayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle de yeryüzünde ad verme olgusundan yoksun bir tek topluluk ve toplumu görmek olası değildir (Acıpayamlı 1992: 2). Dünya üzerindeki tüm topluluklarda ad verme olgusu ile ilişkili birbirine benzer ya da birbirinden farklı çok çeşitli inanış, uygulama ve tören bulunmaktadır. Levy Bruhl, *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı* adlı eserinde P. Van Wing'in söyleyişyle “adın kişinin temel bileşkelerinden biri olduğunu ve ona bireysellik kazandırdığını” belirtmektedir. P. Van Wing'e göre yeni doğmuş bebek tam anlamıyla bir çocuk dahi sayılmamaktadır. Onun bir çocuk sayılabilmesi için mutlaka bir ada sahip olması gerekmektedir. Furness'e göre ise çocuğa bir adının konulması yaşamın gerçek başlangıç noktasıdır (Bruhl 2006: 214-218). Paul Connerton'a göre bir şeye ad vermek, onu bir kategorinin temsilcisi olarak görmek anlamına gelmektedir (Connerton 2014a: 51). Yalnızca bir ya da birkaç kelimeden oluşan bir ad, insanların belli bir topluma ait olmasının ve kişilik edinme yetisi kazanmasının ön koşullarından biridir. Kişiyeye verilen ad, adı veren aileye ve adın sahibi olan kişiye dair bilgi edinmemizi sağlayabilmektedir.

Kültürel bir arka planı olan ad verme geleneği, basit bir olay gibi görünse de kompleks yapıya sahip bir olgudur ve bu kompleks yapıya etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Ad vermede; dine, dile, topluma, ülkeye, yöreye, tarihi şartlara, zamana, zevk ve duyuşlara bağlı amiller görülmektedir ve bu amillere göre ada ve ad vermeye dair kimi çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Rasonyi, *Tarihte Türklük* adlı kitabında Türk kişi adlarının alınışının tek bir hadiseye bağlı olmaksızın kavim adlarında olduğu gibi bir düzene bağlı olduğunu ve psikolojik zeminin adlandırmayı etkilediğini belirtmektedir (Rasonyi 1971: 22). Çocuğa ad vermede; uzak ya da yakın tarihe ait siyasi veya sosyal olaylar, ailenin mensubu olduğu etnik köken, mensup olunan cemaat, dünya görüşü, hayal edilen yaşam standardı, örnek alınan tarihi şahsiyetlerin adları, spor, sanat veya siyaset alanında ün yapmış kimselerin adları, çocuğun doğduğu ay, gün, mevsim adı, coğrafi adlar, dini anlamlı adlar, meyve ve yiyecek adları gibi çeşitli faktörler etkili olabilmektedir. Rasonyi, ad koyma

geleneğini: totem kaynaklı adlar, amaçlı adlar, tesadüf âleminde alınmış adlar, teofor adları, anne babanın sevgisini gösteren adlar, kişilere bağlı adlar, rütbe ve unvan adları olarak yedi grupta toplamıştır (Rasonyi 1971: 22-25). Orhan Acıpayamlı çocuğa:

Ölü büyükbaba ya da babaannelerin, ölü akrabalarının, güzel, bilgin ve güzel sesli bir kimsenin, saygınlık kazanmış bir kimsenin; ad verme esnasında eve ilk gelen kimsenin; peygamberlerin, peygamber eş ve çocuklarının, dört halifenin, tarikat kurucusu ya da üyelerinin; doğduğu yerin; bindiği atın renginin, düşmanın yenilmesi, kurt baskını ya da güneşin doğuşu gibi olayların, törenlerde ilk adı geçen balta, kılıç gibi nesnelere, ad verme esnasında ilk görülen eşyanın, doğum sırasında yapılan işlerin; çocuğun doğduğu gün ve ayların adlarının verildiğini belirtmektedir (Acıpayamlı 1992: 6-7).

Varis Abdurrahman, *Uygur Oğuznamesi*'nde Oğuz Kağan'ın çocuklarının adlarının Gün, Ay, Yıldız; Gök, Dağ ve Deniz olmasını Türklerin iptidai inançlarında doğanın ve doğadaki nesnelere önemli bir yer tutmasına bağlamaktadır (Abdurrahman 2004: 125). Sedat Veyis Örnek:

Ad koymada çocuğun doğduğu gün, zaman, ay, mevsim, doğum yapılan yer, doğduğu sıradaki olaylar, kimi kişilere duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları, gelenekler, ailenin varlığı, yoksulluğu daha önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadığı, moda, kültür değişimleri vb. faktörlerin adın konulmasında belirleyici olduğunu belirtmektedir (Örnek 2004: 149).

Luckmann'a göre dil; belirli bir tarihsel ve sosyal sistem yapısının özümsemesinin, dünya görüşünün toplumsal manada nesnelleşmesinin en önemli etkenidir (Luckmann 1991: 91). İnsanlar; varlıklara, nesnelere, kavramlara dolayısıyla da varlık evrenine dil sayesinde hükmetmekte ve onları dil sayesinde benimseyebilmektedirler. Michael Foucault; kelimelerin, düşüncüyü tıpkı düşüncenin kendini temsil ettiği gibi temsil ettiğini belirtmektedir (Foucault 2015: 127). İnsanlar dilin temsil gücüyle adlara derin anlamlar yükleyerek onların insan yazgısının bir bakıma belirleyicisi olmasını istemektedirler. Özellikle eski toplumlar adları kutsal olarak kabul etmektedirler. Bu nedenle de bireyin sahip olması istenen yazgı ad vasıtasıyla yaratıcıya gönderilen bir ileti olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölü ataların adlarının verilerek onların yaşatılmaya çalışılması; kahraman, lider, komutan adları verilerek ad verilen bireyin ömrünün zaferlerle dolu olmasının temenni edilmesi; kötü adlar verilerek çocuğu kötü ruhlardan, alıcılardan koruyup çocuğun yaşamına devam etmesinin istenmesi; dini adlar verilerek çocuğun ebeveynin inandığı dine

bağlı olmasının, iki cihan saadeti bulmasının istenmesi; çocuğa tabiattaki güzel varlıkların adlarının verilerek kendisinin ve bahtının güzel olmasının istenmesi birer temenni ve ileti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Edward Tylor; kültürü, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi sanat, ahlak, hukuk, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan kompleks bir bütün olarak tanımlamıştır (Tylor 1920: 1). 1871’de Tylor’un *Primitive Culture* adlı kitabında ilk kez yayımlanan kültür tanımından bu yana kültürle ilgili pek çok tanım yapılmıştır. İbrahim Kafesoğlu; C. Wiesler ve E. Sapir’dan naklen, kültürü bir topluluğun yaşama tarzı; atalardan gelen maddi-manevi değerler toplamı olarak aktarmaktadır (Kafesoğlu 2010: 15). Bozkurt Güvenç kültürü; toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak yaparak öğrendiği ve öğrettiği maddi manevi her şeyden oluşan karmaşık bir bütün şeklinde tanımlamıştır (Güvenç 2007: 12). Ziya Gökalp ise kültürü; bir milletin dinî, ahlakî, hukukî, muakalevî, bedii, lisanî, iktisadî, fennî hayatlarının ahenkli mecmuası biçiminde tanımlayarak kültür sözcüğünü “*hars*” terimi ile karşılamaktadır (Gökalp 1968: 27).

Kültürün maddi kültür ve manevi kültür olmak üzere kategorisi bulunmaktadır. Maddi kültür öğeleri somutken manevi kültür öğelerinin soyut olup toplumsal ilişkilerden kaynaklanan sistem, inanç ve belirli davranışların yapılış biçimi olduğu görülmektedir (Tezcan 2008: 5). Verilen kültür tanımlarından ve kültür kategorilerinden hareketle kültürün dinamik bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kültür dairesine giren, insan hayatına etki eden toplumsal yaşam dinamikleri değişime ve gelişmeye açıktır. İnsan hayatının ayrılmaz bir parçası olan dil, din, bilgi, sanat, ahlak yasaları, dünya görüşü, hayat standartları, teknolojik gelişmeler toplumun kültürünü de etkilemektedir. Tarihin çok eski dönemlerinden günümüze değin toplumsal yaşam dinamiklerine etki eden her tür değişim ad verme olgusunu da etkilemiştir (Kibar 2005: 58). Varis Abdurrahman, “Türklerin Ad Verme Adetleri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makalesinde, Hunlar Dönemi’nde kişi adlarının daha sade, serbest ve özgür olmasına karşın Göktürk ve Uygur Kağanlığı Dönemi’nde yaşanan istila, tehdit ve işgallerden dolayı halkın muratlarını yeni doğan çocuklara ad verirken ortaya koyduklarını; Orhun Uygur Kağanlığı Dönemi’nde ise bilimin gücüne doğa gücünden daha çok önem verildiğinden kişi adlarında “ilimle alakalı” adların seçildiği belirtmiştir (Abdurrahman 2004: 126).

İlhan Başgöz adların kişisel ve toplumsal çevreden bağımsız incelenemeyeceğini belirterek köyden kente göçün, makinalı tarımın yaygınlaşması ile sosyal hayatın farklılaşmasının adlarda da değişime neden olduğunu ifade etmektedir. Dil devriminin ve siyasi gelişmelerin etkisiyle öz Türkçe adların yükselişe geçtiğini belirten Başgöz; halk muhayyilesinde diğerlerine göre farklı bir noktaya konan siyasetçilerin, okumuş kimselerin, ideolojik görüşlerin, darbelerin, teknolojinin, kentleşmenin ad vermeye etki ettiğini vurgulamaktadır (Başgöz 1976: 164-169). Ad verme geleneği incelendiğinde toplumsal, siyasi ve askeri alanda yaşanan gelişmelerin günümüzde ad vermeye etki ettiği görülmektedir. Ayrıca yüz yüze iletişimin yerini teknolojik aletler vasıtasıyla sanal iletişime bırakmasıyla dizi ve filmlerde geçen adların yükselişe geçtiğine de rastlanılmaktadır (Köse 2014: 14).

Orhan Acıpayamlı'nın, M. Şakir Ülkütaşır ve Hamit Zübeyr Koşay'ın "Türklerde Ad Verme Adetleri" başlıklı yazısından naklettiği üzere Türk ad verme adetlerinin kaynağı Türk kültürünün doğum yeri olan Orta Asya'dır (Acıpayamlı 1992: 2). Türk inanç siteminde ad insan ruhu gibi kabul edilmekte ve bu nedenle de ad vermenin ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Ada verilen bu öneme destanlarda da rastlanılmakta, Türk destanlarında bu duruma bağlı olarak doğan çocuğa uğurlu ve yakışan bir ad bulunmaktadır (Gökyay 2006: 1094). Türk destan ve masallarında görülen önemli motiflerden biri olan ad verme, genellikle, çocuğun yaptığı bir kahramanlık ya da gerçekleştirdiği erdemli bir davranıştan sonra gerçekleşmektedir.

Ali Yakıcı; *Oğuz Kağan Destanı*'nın İslamiyet öncesi Türk destanları içinde gerek muhteva bakımından gerekse sosyal, siyasal ve kültürel alanda vermiş olduğu bilgiler ve toplumun geleceğe yönelik hedef ve ülkülerini belirleyici olması bakımından çok önemli bir yere sahip olduğunu ayrıca *Oğuz Kağan Destanı*'nda birçok dinî, sosyal, siyasal, kültürel olay ve bilginin yer aldığını belirtmektedir (Yakıcı 2003: 414). Türk duyuş ve düşünüşünün, kadim geleneklerin yer aldığı bu destanda ad verme ile ilgili motifler de bulunmaktadır.

Türk destanlarında ad vermenin genellikle bir ritüel eşliğinde gerçekleştiği görülmektedir. *Oğuz Kağan Destanı* Uygur rivayetinde o çağlarda Moğol âdetinde bir yaşına gelmeyen bir çocuğa ad verilmediği belirtilerek Karahan'ın, oğlunun bir yaşına basması üzerine ülkeye haber salıp bir toy düzenlediği ve toy günü oğlunu

ziyafete getirerek beylerine oğluna ne ad konulacağını sorduğu görülmektedir. Karahan'ın oğlunun dile gelip “Benim adım Oğuz” dur, demesi üzerine beyler, bir yaşındaki bir çocuğun dile gelerek adını söylemesine şaşarak Oğuz'dan iyi ad olmayacağını söylemişler, böylece Karahan'ın oğlunun adı Oğuz olmuştur (Ebülğazi Bahadır Han 2010: 26). Oğuz Kağan doğumundan itibaren çeşitli olağanüstülükler göstermiş ve doğumundan bir yıl sonra dile gelerek kendi adını kendi vermiştir. Dile gelerek kendi kendine ad vermesinden dolayı orada bulunan beyler Oğuz Kağan'ın “ucu uzayan ve yanı yayılan” olacağına hükmetmişlerdir (Ebülğazi Bahadır Han 2010: 27). Destanın İslâmî rivayetinde ise Müslüman olmadığı için anasının sütünü emmeyen, temizlik, güzellik ve asaletiyle göz dolduran çocuk, bir yıl sonra tıpkı İsa peygamber gibi dili açılıp konuşmaya başlamış ve “Ben bir otağda doğduğum için adım Oğuz koymak gerekir” demiştir (Toğan 1972: 17-18). Bu bilgilerden yola çıkıldığında *Oğuz Kağan Destanı*'nın her iki rivayetinde de Oğuz'un ad alışının belli meziyetler sonucu gerçekleştiği görülmektedir.

Aydın Oy, ad vermenin çok eski çağlara dayanan bir gelenek olduğunu belirtip bunun aynı zamanda bir destan motifi olduğunu, bu motifin en eski örneklerinin ise *Oğuz Kağan Destanı*'nda görüldüğünü ifade etmektedir (Oy 1959: 151-152). *Oğuz Kağan Destanı*'nda Oğuz'un kendine ad vermesinin yanı sıra oğullarına Gün, Ay, Yıldız ile Gök, Dağ, Deniz adlarını verdiği görülmektedir. Ayrıca Oğuz Kağan'ın; Uraz Bey'in oğluna, babasından emanet olan şehri iyi sakladığı ve kendisine teslim ettiği için Saklap adını vermesi; Buz Dağı'na kaçan atını kurtarıp getiren beye üstü başı karla örtülü olduğundan Karluk adını vermesi; duvarları altın, penceresi gümüş, çatısı demirden yapılmış bir evi açan Tömürtü Kağul'a Kalaç adını vermesi; Kanga adı verilen arabayı yapan beye Kangulug adını vermesi ve Uluğ Ordu Bey'in İtil Suyu'nu geçmek için ağaçları keserek sal yapması üzerine ona “içi oyuk ağaç” anlamına gelen Kıpçak adını vermesi de gösterilen bir maharetin sonucu olarak boy beylerine boylarına ad olacak bir adı verdiğini göstermektedir (Büyük Türk Klasikleri: Oğuz Kağan 1985: 51). Bu bilgilerden hareketle *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde görülen bir motif olan yapılan işe uygun ad alma motifinin, *Oğuz Kağan Destanı*'nda da görüldüğü söylenebilir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nden “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” nda hikâyenin başında çocuksuzluk motifi ile karşımıza çıkan Dirse Han'ın “bir ağzı dualının alkışıyla” oğlu olmuş, oğlan on beşine girdiğinde Bayındır Han'ın boğasını

yenmesi üzerine Oğuz beyleri gelerek oğlanın başına toplanmışlar ve oğlana ad vermek üzere Dede Korkut'u çağırmışlardır. Çünkü o dönemde bir oğlan baş kesip kan dökmezse adı konulmamaktadır (Gökyay 2007: 28). Dede Korkut, Dirse Han'ın oğluna boğayı öldürdüğü için Boğaç adını vermiştir.

“Kam Büre Beg Oğlu Bamsı Beyrek Boyu” nda Bamsı Beyrek; adını, bezirgânların mallarını Avnik Kalesi'nin beş yüz kâfirinin elinden kurtarması üzerine almıştır. Bezirgânlar Kam Büre Beg huzuruna geldiklerinden Kam Büre'den önce Bamsı'nın elini öpmeleri üzerine Kam Büre Beg incinerek bezirgânlara çıkışmakta bunun üzerine bezirgânlar hadiseyi Kam Büre'ye anlatmaktadırlar. Bay Büre Bey oğlunun baş kesip kan döktüğünü öğrenince artık ona bir ad konulmasının vaktinin geldiğini söyleyip Oğuz beylerini çağırır ve onlara bir ziyafet vererek oğlunun “kıssasını arz edip” ona ad verileceğini duyurunca Dede Korkut gelerek:

...

Kalabalık kâfire girende

Allahu Taala senün oğluna fırsat versün

Sen oğlunu Bamsam deyü ohşarsın,

Bunun adı boz aygırlu Bamsı Beyrek olsun

Adını ben dedim, yaşını Allah versin,

demektedir (Gökyay 2007: 62). Bamsı Beyrek; adını, Bay Büre'nin kendisini Bamsı'm diye okşaması nedeniyle almıştır. Bu boyda Bamsı Beyrek'e verilen ad sergilenen kahramanlığı çağrıştıran bir ad olmasa da atasının ona hitabı olan sözcüğün seçilmesiyle verilmiştir. Dede Korkut her ne kadar Bay Büre'nin oğlunu Bamsı'm diye okşadığından oğlana bu adı verse de kalabalık kâfirle savaşarak ad almayı hak ettiğini de belirtmiştir. Bu boydaki ad verme hadisesinin de baş kesip kan döktükten sonra bir toy ile gerçekleşmesi *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde görülen ad verme geleneğine uygundur.

“Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy”da, boyun göçü esnasında Aruz Koca'nın oğlancığı düşmüş, bir aslan onu alıp götürmüş ve beslemiştir. Oğuz boyu tekrar yurtlarına döndüklerinde sazlık arasından çıkıp “apul apul yürüyüp” at basan bir oğlanla karşılaşmış ve Aruz Bey onun kendi oğlu olduğunu anlayarak aslanı kaldırıp oğlanı evine götürmüştür. Şadılık ederek, yenilip içilmiş fakat oğlanı ne

kadar geri getirseler de oğlan aslan yatağına gitmiştir. Dedem Korkut gelerek oğlana “Oğlanum, sen insansın, hayvanla musahip olmagıl. Gel yahşı at bin, yahşı yiğitlerle eş yort” diye nasihat etmiş ve Aruz Bey’in oğlanına Basat adını vermiştir (Gökyay 2007: 145). Bu boyda Basat kan döküp baş kesmek gibi bir kahramanlık göstermese de aslan gibi kuvvetli bir hayvanla hemhâl olmuş, henüz bir bebekken vahşi doğada hayatta kalmış ve aslanlar tarafından büyütülmüş bu nedenle Dede Korkut tarafından ona kişilik özelliğini yansıtan bir ad verilmiştir.

Birçok Türk anlatısında olduğu gibi gerek *Oğuz Kağan Destanı*’nda gerekse *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde istisnai durumlar haricinde bir erkek kan döküp baş kesmeden bir ad alamamaktadır. Çocuk, gösterdiği kahramanlık sonucunda ad alarak diğer yiğitlerin arasına katılmakta böylece toplumsal hayata adım atarak birey haline gelmektedir. Tuğçe Işıkhhan Erdal’a göre;

Birçok destan metninde ad verilen kişinin karakteri, yaptığı bir davranış, adıyla özdeşleşecek şekilde verilir. Bundan dolayı, ad vermenin yalnızca işlevselliği değil, verilen adın toplumsal statüyü belirleyiciliği, kişilik özelliklerini yansıması da düşünülmelidir (Erdal 2010: 11).

Türk anlatıların pek çoğunda ad verme ya da ad verme ile ilgili motifler bulunmaktadır. Her ne kadar bu anlatılarda erkek adları çoğunlukta olsa da kadın adları da yer almaktadır. Anlatılarda kadınların daha çok dış görünüş, zarafet, koruyucu kollayıcılık, eş ya da babanın statüsü, sevecenlikle ilgili adlar aldığını görmekteyiz. Umay Günay, Kırgız toplumunun kabul ve değerlerinin *Manas Destanı*’nda görülen kadın adlarına yansıdığını belirtmektedir (Günay 1998: 61).

Manas Destanı’nda Cakıp Han, bir erkek evlat sahibi olduktan sonra toy düzenleyerek oğluna “dört peygamber hocaya” ad koydurtmaktadır. Toyda ak-boz kısrak kesilip centek ve kayna yiyen konuklar Manas’a dua edip onun geleceği ile ilgili tahminlerde bulunmaktadırlar. Manas’ın oğlu Semetey’e ise ad verecek kimse çıkmayınca bir aksakallı gelerek ad vermektedir. Semetey’in oğlunu da babasının akıbeti beklemektedir. Kara Han’ın ilinde ad koyacak kimseler çıkmayınca gökten Ay Koco inerek Semetey’in balasına Seytek adını verir (Yıldız 1995: 251-254). *Manas Destanı*’nda ad vermenin ritüel bakımından *Oğuz Kağan Destanı* ve *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde bulunan ad verme motifine benzer özellik taşıdığı görülse de çocuğun bir kahramanlık göstererek ad almasının söz konusu olmaması sebebiyle bir

farklılaşmanın varlığı göze çarpmaktadır. *Oğuz Kağan Destanı*'nda ve *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde ad vermenin çocuğun gösterdiği bir hüner, yiğitlik ya da mizaca uygunluğa göre belirlendiği görülmekte iken *Manas Destanı*'nda çocuğun göstereceği bir yiğitlik beklenmeden bir aksakallı gelerek ad vermektedir fakat Semetey'in adlandırdığı Kaççora ve Külçora'nın destanda geçen diğer adlandırmalardan farklı olarak birinin kan diğerinin kül avuçlayarak doğmaları nedeniyle bu adları aldıkları görülmektedir (Yıldız 1995: 256). *Manas Destanı*'nda da diğer Türk anlatı ve destanlarında olduğu gibi bireyin topluma karışabilmesi ad alma hadisesinden sonra gerçekleşmektedir. Abdulkadir İnan, *Eski Türk Dini Tarihi* adlı eserinde Türk topluluklarında ad verme motifinin birbiriyle uyuştuğunu, kimi anlatılarda ad verme motifinin masallaştırılmasına karşın *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde ad verme motifinin gerçeğe daha uygun olduğunu belirtmektedir (İnan 1976: 139-149).

İslamiyet öncesi Türk destanlarında ya da İslamiyet'in henüz tam olarak Türk toplum yaşantısına nüfuz etmediği dönemlerde ad verme işlemi boyun beyi, ileri geleni, aksakallısı tarafından yapılmaktadır. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde kahramanların gösterdikleri hüner çerçevesinde bir ada sahip oldukları görülmektedir. Oğuz boylarının bilicisi, gaipten haber vericisi Dede Korkut, ad verileceği zaman düzenlenen toya iştirak edip kahramana ad vermektedir. Gerek *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde gerekse diğer destanlarda ad vermenin büyük önem arz ettiği görülmektedir. Kimi destan ve anlatılarda ad koyma hadisesi bir kahramanlık neticesinde vuku bulmaktayken bu hadisenin kahramanın özelliklerine istinaden gerçekleştiği görülmektedir. Her ne şekilde olursa olsun destan metinlerinde verilen adın, adı alana dair bilgiler içerdiği ve onun yiğitliğine ya da diğer kişilik özelliklerine atıfta bulunduğu görülmektedir.

Destanlarda örnekleri görüldüğü üzere Türk kültüründe ad verme hadisesi; gösterilen bir kahramanlıktan sonra düzenlenen bir toyda gerçekleştiriliyorken İslamiyet'in halk yaşantısına etki etmesinden sonra dede, imam, müezzin, dini yönünün kuvvetli olduğu düşünülen bir kimse ya da yaşça büyük bir erkek tarafından kibleye dönülerek ezan okunması ve akabinde verilecek adın çocuğun kulağına üç kez fısıldanmasına dönüşmüştür. Adın ezanla ve dua ile verilmesi de verilen ada bir kutsiyet kazandırmaktadır.

1.2. Türk Halk Hikâyeleri ve Masallarında Ad Verme Geleneği

Abdülkadir İnan, göçebe Türklerin destanlarında ad vermenin klişe halinde tekrarlanan bir motif olduğunu, anlatılarda bir han veya beyin çocuğunun olmaması motifinin sıkça görüldüğünü belirtmektedir. Evlat sahibi olamayan han ya da beyin, meşhur kahramanların veya azizlerin mezarlarını ziyaret ederek onların ervahına kurban kesmesi sonucunda bey ya da hanın hanımı bir oğlan dünyaya getirmektedir (İnan 1991: 206).

Ali Berat Alptekin, “Halk Hikâyelerinde Kahramanlara Nasıl Ad Verilmektedir?” başlıklı makalesinde halk hikâyelerinde kahramanlara ad vermenin benzerlikler taşıdığını belirterek kahramana ad verme motifini dokuz başlıkta toplamıştır. Alptekin’e göre:

- a) Ad verme işini Hz. Hızır yapmaktadır.
- b) Ad verme işini Derviş (Aksakallı ihtiyar) yapmaktadır.
- c) Ad verme işi meslek gruplarıyla ilgilidir.
- ç) Ad verme vücuttaki bir azanın noksanlığına bağlı olarak verilir.
- d) Ad verme işi kahramanın memleketine bağlıdır.
- e) Ad verme işi kahramanın gurbete çıkması ile ilgilidir.
- f) Ad verme işi kesilen kurbanla ilgilidir.
- g) Ad verme işi, din farklılığı üzerinedir.
- h) Ad verme işini anne ve baba yapmaktadır” (Alptekin 1990: 37-39).

Tahir ile Zühre hikâyesinde çocuk sahibi olamayan bir padişah ve vezir bulunmaktadır. Padişah ile vezirinin bir bahçede karşılaştıkları derviş, onların gönlünden geçeni bilir ve onlara bir elma vererek çocuklarının olacağını muştular; doğacak olan bu çocuklara Tahir ve Zühre adını vermelerini söyler (Türkmen 2015: 210).

Kirmanşah hikâyesinde padişahın bir derviş duasıyla çocuğu olur, çocuk dört yaşına gelir ancak derviş kendisi ad koyacağını söylediği için çocuğa bir ad verilmez. Vezirler, padişaha çocuğa artık bir ad koyulması hususunda telkinde bulunur ancak padişah bu fikre pek yanaşmaz. Vezirler çocuğa ad verecekleri sırada derviş gelerek çocuğa ad verir (Alptekin 1980: 62-63).

Âşık Garip hikâyesi varyantlarından “*Destan-ı Hikâyet-i Maksud*”da, Âşık Garib’in ilk adına dair bir bilgi olmamakla birlikte, kahramanın babasının ölümü üzerine ihtiyar bezirgânlardan birisi Hoca Maksud’un adının Tebriz’de unutulmaması için kahramanın evvelki adının kaldırılarak babasının adıyla anılmasının daha uygun olacağını belirtir. Böylece kahraman, babasının adı ile yani Hoca Maksud olarak anılmaya başlanır (Türkmen 1974: 114). Maksud, Allah’tan şairlik dileyip pir elinden bade içer. Pir’in ona gösterdiği kız, Tiflisli Hoca Sinan’ın kızı Şah Senem’dir. Şah Senem, pirin kendisine gösterdiği civanın adını sorduğunda pir bu civanın Tebriz’de Hoca Maksud’un oğlu olduğunu ve oraya geldiğinde adının Âşık Garip olacağını söyler (Türkmen 1974: 124). Maksud, Tiflis’te bir âşık kahvehanesine gider ve diğer âşıklar nezdinde kendini tanıtmak ve kanıtlamak amacıyla saz çalıp mecliste bulunan âşıkların isteğiyle memleketi Tebriz’i metheden bir şiir söyler. Bunun üzerine âşıklar ona Âşık Garip adını verirler (Türkmen 1974: 130).

Âşık Garip varyantlarından birisi olan “*Mısır Şehrinde Zuhur Eden Âşık Karip*” hikâyesinde bezirgân kızı kahramana Âşık Karib adını verir (Türkmen 1974: 200). Behçet Mahir’den derlenen *Âşık Garip Hikâyesi*’nde ise kahramana ad verme ritüeli görülmemekle birlikte Âşık Garip’in Halep’te çalıp söylediği kahvehaneye, Garipler Kahvesi adı verilir (Türkmen 1974: 230). Kanber Özcan’dan derlenen bir diğer *Âşık Garip* hikâyesinde ise kahramanın esas adı Maksud’dur, kahraman pir elinden bade içip üç gün baygın halde yatıp dördüncü gün uyandığında sazın teline vurur ve bu andan itibaren adı Âşık Garip’tir (Türkmen 1974: 259-260).

Ercişli Emrah ile Selvi Han hikâyesinde Aşık Ahmed’in oğluna ad verilmesine dair bir ritüel yoktur. Hikâyenin kahramanı “O zaman Âşık Ahmed’in bir tek oğlu var idi altı yaşında, ismi Emrah” ifadesi ile tanıtılır (Bali 1973: 97). Emrah, Miloğlu Ahmed Bey’in meclisinde babasından yediği tokat üzerine Allah’tan âşıklık ister, pir elinden bade içer, çarh-ı çemberden geçer; bundan sonraki kısımların kimisinde âşık, kimisinde Âşık Emrah, kimisinde de yalnızca Emrah olarak anılır. Ayrıca hikâyede, Van Kalesi’nin dışında bulunan Şahlar Bağı’nın Emrah zamanında Van’ı kuşatan İsfahan şahı Şeyhoğlu Şah Abbas tarafından diktirildiği için bu adı aldığı bilgisi mevcuttur (Bali 1973: 114).

Köroğlu Destanı'nda Bolu Beyi'nin imrahoru Ürüşan Baba'nın on iki yaşındaki oğlunun adı Ali'dir. Ali, Ürüşan Baba'nın kör edilmesinden sonra garlangoç uşakların türlü eziyetlerinden bıkarak bilek gücü ile kendini savunmaya başlayıp "körün oğlu" olarak dillerde destan olunca Ali'nin adı Köroğlu kalmıştır (Kaplan, Akalın ve Bali 1973: 10). Köroğlu'nun atını nallayan Armenik'in adı Ermeni olmasından; çırağı Demircioğlu'nun lakabı ise Demircioğlu Kenan'ın babasının ve kendisinin demirci olmasından ileri gelmektedir (Kaplan vd. 1973: 16). Bu bilgiden hareketle *Köroğlu Destanı*'ndaki Demircioğlu'nun, Alptekin'in verdiği başlıklardan üçüncüsü olan mesleklerle ilgili ad vermeye örnek olduğu görülmektedir. Armenik'in adı ise Ermeni kelimesinin telaffuzunun bozulmasından kaynaklanmış olabileceği kuvvetli ihtimaldir. Armenik'in adı Alptekin'in başlıklarından sekizincisi olan din farklılığından kaynaklanan ad vermeye uygun görülebilir. Köroğlu'nun atı Kırat'ın ad alması Ürüşan Baba'nın uğrunda gözlerinden olduğu iki taydan birisi olan kır tayın büyüyüp gelişerek lığlanmış bir tarlada sınanmayı geçtikten sonra Ürüşan Baba'nın kır attan kanatsız bir kuş olarak bahsetmesi üzerinedir (Kaplan vd. 1973: 13).

Halk hikâyelerinin bir kısmında çocuksuzluk motifi bir pirin imdada yetişerek ağzının duası ile aileyi muratlarına kavuşturması ve akabinde çocuğa ad vermesi görülmektedir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki çocuksuzluk ve ağzı dualıların himmeti ile çocuk sahibi olma motifi halk hikâyelerinde de zaman zaman karşımıza çıkmaktadır. Çocukların yaptıkları kahramanlık üzere ad almaları, babalarının adları ile anılmaları, dervişin uygun gördüğü adı almaları, uğraştıkları işle alakalı bir ad almaları diğer Türk anlatılarında olduğu gibi halk hikâyelerinde de sıkça görülmektedir. Kimi halk anlatılarında ad verme olgusunun yalnızca hikâyenin kahramanı etrafında şekillenmediği mekânlara ve hayvanlara da yaşanan olay yahut durumlara atıflarda bulunan adların verildiği görülmektedir.

Pertev Naili Boratav'a göre masal kişileri belli bir tarihi anda ve belli bir yerde yaşayan insanlar olmaktan ziyade padişah, tüccar, kocakarı gibi kimselerdir ve bu nedenle de bu kişiler yersiz, adsız kişilerdir. Bazı masal kişilerinin adları var olsa dahi bu adlar anlatmayı kolaylaştırmak veya adın sahibinin ahvalini belirtmek amacıyla verilmiştir (Boratav 2009: 15).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda; erkek çocuk sahibi olmak isteyen padişahın bir kızı daha olur ancak Sultan Hanım, padişaha bebeğin erkek olduğunu söyler. Bir oğlu olduğunu öğrenen padişahın yanındakiler padişaha “Uğurlu olsun, adını siz verin, ömrünü Tanrı versin” derler ancak çocuğa ad verilmesine dair herhangi bir bilgi yoktur (Alangu 2017: 57).

Muradına Ermeyen Dilber adlı masalda; fakir bir adamın eşi, evi doğum yapmaya elverişli olmaması sebebiyle bir hamamda doğum yapar ve ailenin bir kız çocuğu olur. Doğum gerçekleştikten hemen sonra hamamın sağ duvarı yarılarak duvarın içinden yeşil cübbeli ve sakallı üç derviş çıkar. Dervişlerden birisi kıza Muradını Almayan Dilber adını koyar (Alangu 2017: 101).

Sefa ile Cefa adlı masalda, İstanbul padişahının çocuğu olmaz. Padişah yüreğinin daraldığı bir günde tebdil-i kıyafet kırlara çıkar, arı duru bir sudan abdest alıp namaz kılariken bir derviş gelir. Padişah dervişe kendini tanıtmaz fakat derviş karşısındakinin padişah olduğunu, üstelik padişahın çocuk hasretinden keder içinde bulunduğunun kendisine malum olduğunu açık edince padişah şaşkınlığını gizleyemez. Derviş, padişaha bir elma verir ve padişahın bu elmanın yarısını kendisi ve eşinin kalan yarısını ise lalasının ile lalasının eşinin yemesini ister. Doğacak çocuklara ad konulmamasını, daha sonra gelip kendisinin ad vereceğini söyleyerek ortadan kaybolur. Aradan zaman geçip günler tamam olunca çocuklar doğar fakat çocukların beşer yaşına gelmesine karşın hâlâ adları yoktur. Çocukların adının olmaması onlara Adsız Şehzade ve Adsız Lala denmesine sebebiyet verir. Adsız Şehzade ve Adsız Lala diye ad takılarak eğlence konusu edilen çocukların üzüntüsü ve şehzadenin adının olmayışının ülkenin bekâsına hâlel getirebileceğine dair görüşler neticesinde çocuklara ad verilmesine karar verilir. Şehzade ve lalaya ad verilecekken derviş divana gelerek “Vakti şerefler hayrola, ey padişahım! Şehzadenin adı Sefa, lalasının adı Cefa olsun. Adlarını ben verdim, Tanrı da yaşlarını, bahtlarını versin.” deyip yok olur (Alangu 2017: 218).

Keçi Kız adlı masal, çocuksuzluk motifi ile başlayan masallardandır. Çocuk sahibi olamayan kadın “Yeter ki çocuğum olsun da isterse dört ayaklı olsun!” diye serzenişte bulunur. Hamile kalan kadın bir süre sonra doğum yapar fakat bebeği keçiye benzeyen bir kızdır. Kızın fiziksel özellikleri nedeniyle kızın adı Keçi Kız olarak geçmektedir (Tezel 2017: 100-108).

Yedi Kardeşler masalında, yedi tane erkek çocuğun üzerine bir kız çocuk dünyaya gelmiştir; dünyaya gelen kıza, bu nedenle Yedi Kardeşli Kız adıyla hitap edilmektedir (Boratav 2009: 110).

Nardaniye Hanım masalında; bir adamcağızın on iki, on üç yaşlarında kıymetli bir kızını vardır fakat masalda kızın adının Nardaniye konulmasına ilişkin herhangi bir ritüel bulunmamaktadır (Boratav 2009: 114). Bir bahçede fesleğen sulayan kızın adı Fesliğenci Kız, dülger bir adamın tahtadan yonttuğu kıza Dülger Kızı, perilerce yedi dōşeğinde iken çalınan bu nedenle de kuş donunda dolaşan şehzadenin adı Hüsnu Yusuf, Sitti Nusret masalında ise bir dervişin duası ile dünyaya gelen kızın derviş tarafından konulan adı Sitti Nusret olarak verilmiştir (Boratav 2009: 128-180). Hüsnu Yusuf masalında şehzade, hanımı hamile olduğu vakit doğacak çocuğun adını Bahtiyar koymasını hanımına tembihlemektedir (Boratav 2009: 175).

Türk masallarının bir kısmında kahramana özel olarak verilmiş bir addan ziyade kahramanın bir adam, bir kızcağız, bir padişah, bir kadın gibi belli belirsiz bir adla anılmasının yeğlendiği görülmektedir. Bu durum masalların sözlü gelenekte yaşaması, masalın ortaya çıkışı esnasında kahramanın bir adı olmasına karşın zamanla bu adın unutulması, ad verme motifinin her masalda görülmemesi, addan ziyade ana fikre önem verilmesi gibi çeşitli unsurlarla açıklanabilir. Masallardaki adlara dair örnekler göz önünde bulundurulduğunda kimi masallarda Türk anlatılarının pek çoğunda tanık olunan çocuksuzluk motifine binaen Hızır, pir ya da bir dervişin kimi zaman bir elma vererek kimi zaman da dua ile çocuk sahiyietini sağlaması ve doğacak çocuğa ad verecek kimsenin de kendisi olduğunu belirtmesi durumu karşımıza çıkmaktadır. Sefa ile Cefa, Sitti Nusret gibi masallarda Hızır ya da bir aksakallının ad verme motifi bulunmaktadır. Bu motifin yanı sıra masal kahramanın meşgul olduğu iş nedeniyle Fesleğenci Kız, Saka Güzeli gibi adlar da aldığı görülmektedir. Masallarda da *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde ve diğer Türk destanlarında olduğu gibi bir ağzı dualının himmeti ile çocuk sahibi olma ve ad verme işinin bir aksakallı tarafından gerçekleştirilmesine sıkça rastlanılmaktadır.

1.3. Türkiye Sahasında Türkçe Yer Adlarının Verilişindeki İlke ve Kabuller

Tuncer Gülensoy, *Türkçe Yer Adları Kılavuzu* adlı eserinde yer adlarının iskân tarihi açısından en önemli yaşayan belgelerden birisi olduğunu belirterek, yerleştikleri coğrafyayı vatan haline getiren milletlerin ana yurtlarından adlar getirip yeni vatanlarındaki benzer özellik taşıyan yerleri bu adlarla adlandırdıklarını ifade etmiştir. Eski vatanlarındaki yer adları haricinde renk, yön, kişi boy, soy, oymak, cemaat, bitki hayvan adlarının da yaşanan yerlere ad olarak verildiğini söyleyen Gülensoy, Anadolu yer adları ile ilgili karşılaştırma yöntemi kullanarak Anadolu yer adları ve Orta Asya yer adlarının birlikteliğine dair deliller sunmuştur (Gülensoy 1995: IX).

Cemil Arif Alagöz, Türk Yer Adları Sempozyumu'nda sunduğu "Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler" başlıklı bildirisinde; yer adlarının öneminin çok büyük olduğunu, yer adlarının bir yerin tarihini ve genel karakterini tanıma ve tanıtmada rol oynadığını belirterek dünyadaki yer adlarını incelemiş ve yer adları verilirken nelere bağlı tasnifler yapıldığına dair düşüncelerini bildirmiştir. Bildiride, dünyadaki ve Türkiye'deki yer adlarına dair tasnifler şu şekilde verilmektedir:

1. Yeni keşfedilen yerlerde bilinmeyen şartlarla karşılaşmak korkusu, tehlikeli sürprizler, kâşif ya da göçmenleri buralara dini isimler vermeye sevk etmiştir. Bunlar: Hz. İsa, Hz. Meryem ve Hıristiyan azizlerine ait isimlerdir. San Antonio, San Diego, St. Louis, Saint Laurent...
2. Çeşitli ülkelere, çeşitli sebeplerle göçenler geldikleri yerlere kendi yurtlarının adlarını vermişlerdir: New York, New Amsterdam, New Orleans...
3. Yeni keşfedilen yerlere kâşiflerin isimleri verilmiştir: Hudson, Colombia, J. Ross
4. Kâşiflerin mensup oldukları devletin hükümdarlarının veya yöneticilerinin isimleri verilmiştir: Nelson, Palmerston, Washington...
5. İlim, sanat veyahut başka suretle tanınmış şahsiyetlerin isimleri de yer adlarına yansımıştır: Everest, Korciusko...

Dünyadaki yer adı tasniflerini bu şekilde sıralayan Alagöz, Türkiye'nin yeni keşfedilen ülkelere göre yer adları bakımından çok daha farklı özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Alagöz Türk yer adları ile ilgili şu şekilde bir tasnif yapmıştır:

1. Dağ isimleri:
 - a) Renklerle tanıtılan dağ isimleri: Akdağ, Karadağ, Aladağ...
 - b) Çeşitli vasıflarına göre dağ isimleri: Palandöken, Karga Pazarı, Giden Gelmez Dağları, Geyik Dağı...
 - c) Dini İnanca uygun olan dağ isimleri: Allahüekber Dağı, Süphan Dağı,
 - d) Eski kahramanların isimlerine sahip dağ isimleri: Hüseyin Gazi Dağı, Köse Dağı
2. Ova İsimleri
 - a) İskân yerlerinin adlarıyla anılanlar: Muş Ovası, Konya Ovası, Bursa Ovası...
 - b) İçlerinden geçen nehir adlarıyla anılanlar: Büyük Menderes Ovası, Gediz Ovası...
3. Nehir İsimleri:
 - a) Taşıdığı suyun vasfına göre adlandırılanlar: Aksu, Göksu, Kızılırmak...
 - b) Yağmur ve kar sularıyla kabarıp çevrelerine ziyan veren nehirlerden benzetme yoluyla adlandırılanlar: Delice Irmak, Deliçay, Asi Nehri...
 - c) Sularının kimyasal karakterine göre adlandırılanlar: Acı Çay, Acı Dere...
4. Yerleşme - İskân Yerleri
 - A. Kır Yerleşmeleri
 - a) Boyların adları ile adlandırılanlar: Tödürge Köyü, Sincan Köyü...
 - b) Hafta pazarları / günleri ile adlandırılanlar: Çarşamba, Perşembe, Pazar...
 - c) İsimlerle adlandırılanlar: Salihli, Turgutlu, Ahmetli...
 - d) Türkiye dışındaki başka Türk yurtlarının adlarıyla adlandırılanlar: Bahçesaray...
 - e) –abat ekli adlandırılanlar: Boyabat, Hasanabat, Eceabat...
 - B. Şehir Yerleşmeleri (Alagöz 1984: 11-23).

Bahaeddin Yediyıldız, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi” başlıklı bildirisinde, toponimi ve onomastik ile ilgili bilgiler vermiş ve Türkiye’de bulunan tüm yer adlarının o an için inceleme imkânının bulunmadığını belirtmiştir. Örnekleme metodunu kullanan Yediyıldız; Ordu, Diyarbakır sancağının Birecik kazasına bağlı Viranşehir kazası, Malatya sancağının Behesni kazasına bağlı Erenci nahiyesi, Kırşehir sancağına bağlı Konar nahiyesi, Teke Sancağı Elmalı kazasına bağlı Elmalı ve Kaş nahiyesi ile Sığıla sancağına bağlı İzmir ve Çeşme kazalarını baz alarak bir tasnif sunmuştur. Bu tasnif şu şekildedir:

1. Boy, oymak, aşiret ve şahıs adlarından teşkil olan adlar: Bayındır, Eymür, Yazır, İbrahim, Timurcan...
 - a) Şahıs adlarına çoğul eki eklenerek oluşturulan adlar: Arıklar, Mahmutlar, Pirlar,
 - b) Mensubiyet ekiyle bir şahsa veya oymağa bağlı insan gruplarını belirleyen adlar: Ecelü, Sevdeşlü, Hayderi...
2. Tabii olgulardan istifade edilen tasviri yer adları:
 - a) Yeryüzünün tabii yapısıyla ilgili yer adları: Tepe köy, Tepecik, Kocadağ...
 - b) Toprağın mahiyetini anlatan yer adları: Kızılkaya, Taşlık, Çoraklar...
 - c) Tabiatın renkleriyle ilgili yer adları: Karataş, Sarı kır, Ak kaya...
 - d) Coğrafi konumuna göre adlandırılan yer adları: Yakacık, Bucak, Ortaköy
 - e) Dağlar içindeki düzlük köylere verilen yer adları: Seki
 - f) Su ile ilgili yer adları: Abad pınar, Abdal pınar, Gökçe pınar...
 - g) Dere ve derelerin sıfatları ile ilgili yer adları: Eğri dere, Köse deresi, Ilıca...
 - h) Bölgenin iklim hususiyetiyle ilgili yer adları: Yağmurluca, Kuzbelen, Güney
 - i) Bitki örtüsü ile ilgili yer adları: Bağluca, Kavaklu, Söğüt
3. Ören, viran, hisar, asar gibi kelimelerle oluşturulan yer adları: Baykuşviranı, Ak-viran, Karaca-viran, Asrcık, Kalecik, Eski-kend...
4. Meslek adları ile ilgili yer adları: Kazancı, Kovancı, Okçulu

5. Dini müessese ve manevi hayat ile ilgili yer adları: Akçakilise, Manastır, Şeyhlü...
6. Folklorla ilgili yer adları: Gidi-köy, Gerdek-kaya, Kaçak-ağzı...
7. Ticari ilişkilerle ilgili yer adları: Çarşu, Bazar, Meryem Hanı...
8. Hayvanlarla ilgili yer adları: Alaca-at, Kuğuluca, Turna-suyu (Yediyıldız 1984: 26-29).

Mehmet Eröz, “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları” başlıklı bildirisinde göçebe, yarı göçebe ve yerleşik Türk topluluklarının en eski çağlardan beri yerleşim yerlerini adlandırırken manalı adlar vermeye çalıştıklarını ve bu adların eski geleneklere göre verildiğini, planlı iskânlarda da bu durumun değişmediğini belirtmektedir. Eröz, ilerleyen dönemlerde yer adı değişikliğine gidilirken manalı adların temelsiz değişikliklere kurban edilmesi noktasında değerlendirme ve eleştirilerini sunduktan sonra tasnifini şu şekilde yapmıştır:

1. Türk adıyla veya Türk ulus ve uruk adları ile adlandırılan yer adları
2. Türk ulus ve uruklarına bağlı boy ve oymak adları ile adlandırılan yer adları
3. Türk içtimai teşkilatına ait isimler taşıyan köy adları
4. Ünlü kişilere göre adlandırılan yer adları
5. Orta Asya ve öteki Türk illerine ait kelimelerle oluşturulan yer adları
6. Totemik izler taşıyan köy / yer adları
7. Maddi kültürle alakalı olan köy / yer adları
8. Mana ve mefhumların karıştırılmasına yol açan değiştirmeler taşıyan yer adları (Eröz 1984: 44-52).

Salih Orcan, “Toponimi Coğrafi Yer Adları Standardizasyonunun Millî ve Milletlerarası Önemi” başlıklı bildirisinde coğrafi adların standardizasyonu ile ilgili 1967’de Cenevre’de toplanan heyetin uluslararası standardizasyon yapılabilmesi için ulusal standardizasyonun her ülkede yapılması gerektiği kararını aldıklarını belirtmiştir. 1873’te yapılan ilk uluslararası coğrafya birliği toplantısında da yine bu görüş doğrultusunda karar alındığını bildiren Orcan, Birleşmiş Milletler Coğrafi İsimlerin Standardizasyonu Komisyonunun tavsiye kararlarını da belirttiği bildirisinde şu şekilde bir tasnifin uygun olduğunu belirtmektedir:

- A. Tek kelimedenden oluşan isimler
- B. Birden fazla kelimenin birleşmesinden oluşan isimler

- a) Generik isimler
- b) Spesifik isimler (Orcan 1984: 55-62).

“Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bildiriye sunan Hilmi Karaboran, “toponomastiğin” “mikrotoponomastik” olarak da adlandırıldığını ifade ederek mikrotoponomastiğin mevkii adları araştırması olduğunu belirtmiştir. Karaboran’ın tasnifi şu şekildedir:

A. Tabiata ve fiziki şartlara dayanan adlar:

1. Çevre ile ilgili (doğrultulu, coğrafya adları, maden, kıymetli taşlar, mevsimler, günler, sayılar, renkler)
2. Bitkilerle ilgili adlar (ağaç, meyve, sebze, çiçek, bitki parçaları)
3. Hayvanlarla ilgili adlar

B. İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar:

1. Kişilerin fiziki yaşayışı ile ilgili adlar (Yiyecek, içecek, eşya konacak kaplar, kesici aletler, savaş ile ilgili adlar, koşum takımı, kumaş maddeleri, yapı kısımları)
2. Kişilerin duygusal yaşayışı ile ilgili adlar:
 - a. Duyular (Ağrı, acı, yas, korku, kin, sabır)
 - b. Aile bireyleri (Baba, dede, nine, ana, erkek, kadın, torun, oğul, kardeş, bacı, dayı, yeğen)
 - c. Dinle ilgili
3. Kişilerin varlıkları ile ilgili adlar (insan adları, vücut kısımları, meslekler, rütbeler, insanı ilgilendiren sıfatlar, mevkiler) (Karaboran 1984: 97-109).

Karaboran, bu tasnifini Doğan Aksan ve Özcan Başkan’ın tasniflerinden hareketle ve Tunceli, Gaziantep, Hatay, Adana, İçel (Mersin), Şanlıurfa, Ankara, Kayseri illerinde yaptığı çalışmalardan yola çıkarak oluşturduğunu belirtmiştir.

Tuncer Gülensoy, “Elazığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış” başlıklı bildirisinde dil ve tarih bakımından yer adlarının önemine değindikten sonra o zamana dek yapılan çalışmalardaki eksikliklerle ilgili görüş bildirmiş ve yer adları ile ilgili çalışmalarda saha çalışmasının önemini vurgulamıştır. Elazığ, Tunceli, Bingöl yöresinden toplanan ağız malzemesini yer adlarının manalandırılmasında kullandığını belirten Gülensoy tasnifini şu şekilde yapmıştır:

1. Yerin yapısına göre verilen adlar
2. Yerin ve çevrenin renk özelliğine göre verilen adlar
3. Yerin bir başka yerle farklı durumuna göre verilen adlar
4. Yerin ve çevrenin hayvanlarına göre verilen adlar
5. Çevredeki yapılara göre verilen adlar
6. Çevredeki akarsulara göre verilen adlar
7. O yere ilk yerleşen topluluğun lideri veya büyüğünün adına göre verilen adlar
8. Dinle ilgili adlar
9. Meslekle ilgili adlar (Gülensoy 1984: 156).

Mecdi Emiroğlu, “Bolu Yöresi Yer Adları” başlıklı bildirisinde Bolu yöresi yer adlarını

- a. X. Yüzyıldan önceki yer adları
- b. X. Yüzyıldan sonraki yer adları olarak iki ana grupta toplamıştır.

Yöredeki kimi adların Türk yerleşiminden ve adlandırmasından önceki hallerinin kullanılmaya devam edildiğini veya Türk diline uygun hale getirilerek kullanıldığını belirten Emiroğlu, bölgedeki yer adlarını şu şekilde tasnif etmiştir:

- a) Oğuz ve diğer Türk boylarına ait yer adları
- b) Paşa ve padişahların adlarına ek getirilerek oluşturulan yer adları
- c) Doğa ve doğal durumlarla ilgili yer adları
 1. Ekonomik faaliyetlerle ilgili yer adları
 2. Renklerle ilgili yer adları
 3. Hayvanlarla ilgili yer adları
 4. Topografya özellikleriyle ilgili yer adları
 5. Orman ve bitki örtüsü ile ilgili yer adları
- d) Dinsel adlar
- e) İnsan adından oluşan yer adları (Emiroğlu 1984: 181-196).

Müjgân Cumbur, “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Yer Adları” başlıklı bildirisinde *Seyahatname*’de yer adları ile ilgili bilgilerin sanıldığından daha fazla olduğuna ve Evliya Çelebi’nin yer adlarından birçoğunun kelime yapısını da

inceleyerek yer adlarının verilmiş nedenleri üzerinde durduğuna değinmiş, Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'de verdiği yer adlarına dair şu tasnifi yapmıştır:

- I. İnsan adlarına bağlı yer adları
 1. Kurucularının adları ile adlandırılan yerler
 2. Fetheden kimsenin adı ile adlandırılan yerler
 3. Mağlupların adları ile adlandırılan yerler
 4. Oturanların adları ile adlandırılan yerler
 5. Doğdukları yer olarak kişi adına bağlanan yerler
 6. Ermiş kimselerin ziyaretgâhları ve o topraklarda yatanın adına bağlanan yerler
- II. Olaylar ve kişiler etrafında meydana gelen efsanelere bağlı yer adları
 1. Fetihler sırasında söylenmiş bir söze, bir cümleye ve bunların değişmesine bağlı yer adları
 2. Diğer efsane ve menkabelere dayalı yer adları
- III. Birkaç türlü adları bulunan şehirler ve yerler
- IV. Çevreyle ilgili yerleşim merkezlerinin adları
 1. Irmak ve dağlarla ilgili yer adları
 2. Yetişen ürünlerle ilgili yer adları
 3. Yaşayan hayvanlarıyla anılan yer adları
 4. Çevrenin diğer özelliklerine bağlanan yer adları
- V. Sadece hangi kelimedenden veya kelimelerden türetildiği anlatılıp manası belirtilen yer adları (Cunbur 1984: 202-215).

Habib Karaçetin, “Antik Çağ’da Anadolu’da Tarihi Yer Adları” başlıklı bildirisinde Anadolu topraklarının çeşitli dönemlerde el değiştirmesi nedeniyle kimi yer adlarında değişiklikler yapıldığını kimilerinin ise orijinal adını koruduğunu ifade etmiştir. Karaçetin, yer adlarının kaynağının insan ve doğa olduğuna değinerek yer adı olarak verilen başlıca unsurları şu şekilde belirtmiştir: Kral, kraliçe, imparator, imparatoriçe, hakan, han, sultan, komutan, kahraman, kadın, erkek isimleri ile bir olay, bir efsane, yer ve bölgelere ad olarak vermişlerdir. Cansız varlıkların isimleri yanında, hayvan, bitki, kuş isimlerinin de yer adları olarak kullanıldığı görülmektedir (Karaçetin 1984: 219).

Refet Yinanç, 16. yüzyıl tahrir defterlerinden Doğu Anadolu şehirlerinin mahalle adlarını tespit ettiği “XVI. Yüzyılda Doğu Anadolu Şehirlerinin Mahalle Adları” başlıklı bildirisinde Doğu Anadolu’daki mahallerin adlarını çoğunlukla cami ve mescidler ile tarihe iz bırakmış kişilerin adlarından aldığını belirtmiştir. Geri kalan mahalle adlarının ise han, hamam, çeşme gibi mimari yapılardan; çadırcılık, damgacılık, demircilik gibi mesleklerin ya da zanaat dallarının icra edildiği yerlerden; Şam, Mardin, Paris gibi şehir ve ülkelerle meydan çukur, bab gibi mevki adlarından aldığına işaret etmiştir (Yinanç 1984: 232).

Yücel Özkaya “XVIII. Yüzyılda Orta Anadolu’daki Bazı Kaza ve Mahalle Adlarındaki Değişiklikler” başlığını taşıyan bildirisinde Osmanlı hâkimiyetinden önce Anadolu’daki birçok yerin adının farklı olduğunu, imparatorluk büyüyüp iskân alanları arttıkça yeni açılan yerleşim yerlerinin çoğaldığını ve var olan adların bir kısmının değiştirildiğini belirtmiştir. Yabancı kökenli yer adları değiştirilirken fatihlerin, bir şahsın ya da esnaf topluluğu adlarının yerleşim alanlarına verildiğine değinen Özkaya, 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar mahalle adlarında kayda değer bir değişikliğin olmadığını fakat özellikle 19. yüzyıldan itibaren büyük bir değişimin görüldüğünü, Ankara’daki pek çok bulvar ve sokağa Türk büyüklerinin adlarının verildiğini ifade etmiştir (Özkaya 1984: 236-239).

Orhan Şaik Gökyay, “Türkçe Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı” başlıklı bildirisinde tarihin haritalar üzerindeki kaba çizgilerle gösterilemeyeceğini bu yüzden Türklerin hâkim oldukları coğrafyalarda adların nasıl, neden ve kimler tarafından verildiğinin bilinmesinin önemine değinerek şu tasnifi yapmıştır:

- A) Kişilerin doğrudan verdiği adlar
 - a) Padişahların verdikleri adları
 - b) Tarihte fetihleriyle ya da bilgin ve ermiş olarak ün almış kişilere göre verilen adlar
 - c) Ermişlere göre verilen adlar
 - d) Tarihi olaylara göre verilen adlar
- B) Yabancı dildeki yerlere Türklerin verdiği adlar
- C) Rumeli’de Yörüklerin ve Evlâd-ı Fâtihan’ın yerleştikleri yerlere verdikleri Türkçe adlar
 - a) Aşiret adları

- b) Birden fazla adlar
 - c) Boy ve kişi adları
 - d) Yabancıların telaffuzunu değiştirerek muhafaza ettiği Türkçe adlar
- D) Tutmayan yer adları
- E) Halkın birtakım olaylara bağlı olarak koyduğu adlar (Gökyay 1984: 243-256).

Saim Sakaoğlu, insan adlarının yer adlarına kaynaklık etmesinin doğal bir hadise olduğunu ve bu durumun pek çok örneğinin görüldüğünü belirttiği “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adları” başlıklı makalesinde şu tasnifi yapmıştır:

- A) Tarihi şahsiyetler
 - a) Padişah, vezir, şeyhülislam gibi idareciler
 - b) Fikir, sanat, ilim sahalarında şöhret bulmuş şahsiyetler
 - c) Ordu mensupları
 - d) Diğerleri
- B) Mahalli şahsiyetler
 - a) Eski idareciler (paşa, kaymakam, vali, belediye başkanı)
 - b) Hayırseverler
 - c) Diğerleri
- C) Eski sakinler
 - a) Başka din ve soya mensup olanlar
 - b) Başka soya mensup olanlar
 - c) Aynı soya mensup olanlar (Sakaoğlu 1984: 261).

Özcan Başkan, 1960’ta yapılan bir nüfus sayımındaki katalogdan hareketle vücuda getirdiği “Türkiye Köy Adları Üzerine Yeni Bir Deneme” başlıklı çalışmasında, kendi ifadesiyle, birbiri ile ilgisiz gibi duran on binlerce yer adının karşılaştırılması sonucunda yer adları arasında bir ad düzeni ortaya koyarak şu tasnifi yapmıştır:

- A. Tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar
 - 1. Çevreyle ilgili adlar
 - a. Doğrultular
 - b. Coğrafya adları
 - c. Madenler
 - d. Değerli taşlar

- e. Mevsimler
 - f. Günler
 - g. Sayılar
 - h. Renkler
2. Bitkilerle ilgili adlar
- a. Ağağlar
 - b. Meyvalar
 - c. Sebzeler
 - d. Tahıllar
 - e. Çiçekler
 - f. Bitki parçaları
3. Hayvanlarla ilgili adlar
- B. İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar
1. Fiziksel yaşıyış ile ilgili adlar
- a. Yiyecekler
 - b. İçecekler
 - c. Eşya koyacak kaplar
 - d. Kesici aletler
 - e. Savaş ile ilgili adlar
 - f. Koşum takımı
 - g. Kumaş maddeleri
 - h. Yapı kısımları
2. Duygusal yaşıyış ile ilgili adlar
- a. Duyular
 - b. Aile bireyleri
 - c. Din ile ilgili adlar
3. Kişilerin varlıkları ile ilgili adlar
- a. Vücut kısımları
 - b. Rütbeler ve mevkiler
 - c. İnsanı ilgilendiren sıfatlar
 - d. Meslekler
 - e. İnsan adları

Başkan bu maddeler haricinde belli bir sınıfa dâhil edilemeyecek olan dağınık yer adlarının varlığına da tasnifinde dikkat çekmiştir (Başkan 1970: 237-251).

Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Adbilim)-3* adlı kitabında Anadolu coğrafyasında yerleşim alanlarına ad verme eğilimlerine dair bulgulardan hareketle şöyle bir tasnif meydana getirmiştir:

A. Yerleşim yerine ve çevresine ilişkin özelliklerin belirtilmesi

- a) Yer in yapısına, konumuna ilişkin adlar
- b) Yer in ve çevresinin renk özelliklerini belirten adlar
- c) Yer in bir başka yere göre durumunu, konumunu belirten adlar
- d) Yer in ve çevresinin bitki örtüsünü, ürettiği ürünleri belirleyen adlar
- e) Yer in ve çevrenin hayvanlarını belirleyen adlar
- f) Çevredeki yapılara ilişkin adlar
- g) Çevredeki akarsuları belirleyen adlar

B. Yerleşim yerlerine kişiyle, bireyle ilgili ad verme eğilimi

- a) Yerleşim yerine o yerle ilgisi bulunan bir kimsenin adını ya da sanını verme
- b) Dinle ilgili adlar verme
- c) Mesleklerle ilgili adlar verme (Aksan 2009: 107-109).

Aksan, “Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Çalışmalar” başlıklı bildirisinde ise Başkan’ın Anadolu köy adlarını “A. Tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar, B. İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar” şeklindeki sınıflandırmasını baz almış ancak bu sınıflandırmada bazı değişiklikler yaparak şu şekilde yeni bir tasnif vermiştir:

A. Çevreyle ilgili adlar

1. Çevrenin coğrafi özellikleri ve jeolojik yapısı
2. Çevredeki renkler
3. Çevrenin genel nitelikleri
4. Çevredeki varlıklar
 - a) Bitki örtüsü
 - b) Hayvanlar
 - c) Yapılar

B. Bireylerle ilgili adlar

1. Kişi adları, unvanlar
2. Dinle ilgili adlar

3. Meslekle ilgili adlar, akrabalık adları (Aksan 1974: 187).

Tuncer Gülensoy, “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış” başlıklı makalesinde Eren, Başkan, Aksan gibi araştırmacıların yer adları ile ilgili çalışmalarına değinerek Başkan ve Aksan’ın tasnifleri ve araştırmaları ile alakalı eleştirilerde bulunmuştur. Gülensoy, Başkan’ın tasnifindeki kimi başlıkları inceleyerek tasnifin dikkatle yapılmadığını, bu sebeple nüansların dikkatten kaçtığını ve bu tasniflerde yanıltıcı bir tablonun ortaya çıktığını belirtmiştir. Gülensoy, Aksan’ın “Anadolu’da Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar” başlıklı makalesinde Başkan’ın tasnifi üzerinde fazla oynamadan Türklerin yerleşim yerlerine ad verirken öncelikle çevreden ikinci planda da insandan yararlandıkları sonucuna vardığını tespit etmiştir. Gülensoy, Orta Asya coğrafyasından Anadolu’ya getirilen Anadolu’dan da Rumeli’ye taşınan adların bulunduğunu fakat iki araştırmada da bu gerçeğin gözden kaçırıldığını belirtmiştir (Gülensoy 1998: 44-45). Başkan’ın tasnifini genişleten, yanlış ya da eksik bulduğu noktaları düzelten ve tamamlayan Gülensoy tasnifini şu şekilde yapmıştır:

A. Çevreyle İlgili Olarak Tabiat ve Fizik Koşullarına Dayanan Adlar:

1. Çevreyle ilgili adlar:

a) Doğrultular

b) Coğrafya adları (Çevrenin coğrafi özellikleri ve jeolojik yapısı: dere, çay, su, göl, ova, yayla, yazı, dağ, tepe, ören, bel, alan... vb.)

bl) Bölge adları (başı, burnu, boynu, boğazı, meydanı... vb.)

c) Madenler

cl) Basit taşlar (taş, kaya, kum, toprak)

d) Değerli taşlar

e) Mevsimler

f) Günler

g) Sayılar

h) Renkler

i) Yön adları

1. Ana ve ara yönler

2. Yüz, ön, alt, dip... gibi yön bildiren isimler

j) Belirleyici adlar

k) Yıpranmışlık, bakımsızlık, bırakılmışlık (ören, viran, harabe, kırık, yarım, öksüz... vb.)

l) Çevreyi ilgilendiren (eski, yeni, güzel, büyük, küçük, yukarı, aşağı, ulu, keçi / kiçi (kiçig), sivri, baş, orta, yalın... vb.) sıfatlar.

m) Taşın toprağın durumu (topografik şekillere) bağlı adlar: Göktaşlar, Kınalık, Sarıtaş. Kızılyar, Derindere... gibi.

n) Arazinin kullanılış biçimine uygun olarak verilen adlar: Ağılözü, Kervan Yolu, Göç yolu gibi.

o) Çevredeki yapılarla ilgili adlar: Alaşatlık, Kilise arkası, Kör çeşme vb.

3. Bitkilerle ilgili adlar:

a) Ağaçlar (ağaç türleri)

1. Meyve ağaçları

2. Meyvesiz ağaçlar

b) Meyveler

c) Sebzeler

d) Tahıllar ve baklagiller

e) Çiçekler

1. Yabani çiçekler

2. Süs çiçekleri

f) Bitki parçaları (dal, budak, çubuk, tiyek... vb.)

g) Bitki örtüsü: Armutludere

4. Hayvanlarla ilgili adlar:

a) Yabani hayvanlar (arслан, kaplan, ceylan, domuz vb.)

- b) Alıcı kuşlar (kartal, şahin, doğan, tuğrul vb.)
- c) Evcil kuşlar (güvercin, kumru, bülbül vb.)
- d) Evcil hayvanlar (inek, boğa, koyun, keçi, koç, dana... vb.)
- e) Sürüngenler
- f) Böcekler
- g) Suda yaşayanlar (balıklar, kurbağagiller vb.)
- h) Zararlı haşereler

B. İnsanlara ve Toplumlara Dayanan Adlar:

1. Fiziksel yaşayış ile ilgili adlar:

- a) Yiyecekler
- b) İçecekler
- c) Eşya konacak kaplar
 - c.1) Su konacak kaplar (bakraç, kova, bardak, ibrik... vb.)
 - c.2) Mutfak levazımatı (kap-kacak, çanak-çömlek, tepsi.)
 - c.3) Aletler, takımlar
- d) Kesici aletler
- e) Savaş ile ilgili adlar
 - e.1) Devleti simgeleyen adlar (bayrak gibi)
 - e.2) Demokrasi ve insan haklarına uygun olmayan adlar (köle, cariye vb.)
- f) Koşum takımı
- g) Kumaş maddeleri
- ğ) Yünden yapılan eşyalar (keçe, aba, kilim... vb.)
- h) Yapı kısımları

2. Duygusal yaşayış ile ilgili adlar:

a) Duyular

b) Aile bireyleri

b.1) Akrabalar

c) Din ile ilgili adlar

3. Kişilerin varlıkları ile ilgili adlar:

a) Vücut kısımları (baş, yüz, göz, burun, yanak, boğaz, ayak, bacak, göbek, el, taban... vb.)

a.1) Vücutta oluşan tüyler (saç, sakal, bıyık, tüy, kıl)

b) Rütbeler (unvanlar), mevkiler

c) İnsanı ilgilendiren sıfatlar

d) Meslekler

e) insan (kişi) adları

f) Kişilerin fiziksel özellikleri de bulunan yer adları (kel, topal, kör, sağır... vb.)

1) Tarihi kişi adları

2) Efsanevi kişi adları

3) Yaşayan kişi adları

g) Kavim, kabile, boy, soy, oymak, cemaat adları

1) 24 Oğuz boyunun adları

2) Öteki Türk boyların adları

3) Türk dışı boyların adları

C. Orta Asya'dan Getirilen Yer Adları (Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Doğu Türkistan, Özbekistan, Azerbaycan vb.)

D. Moğolcadan Türkçeye Geçen Yer Adları

E. Arapça Yer Adları

F. Farsça Yer Adları

G. Öteki Dillerden Türkçeye Geçen Yer Adları (Gülensoy 1998: 45-48).

Hasan Eren, “Yer Adlarımızın Dili” başlıklı makalesinde; toponimi ve onun alt başlıkları, toponimi sahasında dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan çalışmalar ve bu çalışmaları yürüten isimler hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Makalesinin ilerleyen bölümlerinde Türk toponimisi üzerine çalışan isimlerden bahseden Eren, yer adlarını köken bakımından iki ana grupta topladığı şu tasnifi yapmıştır:

A. Türk kökünden gelen adlar

1. Boy adları
2. Kişi adları
3. Tabi şartlar
4. Bitki adları
5. Hayvan adları
6. Renk adları
7. Meslek adları
8. Tarihi olaylar

B. Yabancı dillerden alınan adlar (Eren 1965: 155-165).

Sanat tarihçisi Semavi Eyice, “İstanbul’da Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme” başlıklı makalesinde İstanbul semt adlarını köken bakımından da inceleyerek semt adlarının daha çok kişi adlarından meydana geldiğini belirtmiş ve şu tasnifi vermiştir:

1. Bizans menşeli veya Grek dilinden gelen adlar
 - a) Bizans menşeli adlar
 - b) Esası Grekçe olan Türkçeleşmiş adlar
 - c) Menşei çapraşık adlar
 - d) Türk devrinde uydurulmuş adlar
2. Türk şahıs adlarından gelen yer adlar
 - a) Cami ve mescit kurucularından gelen adlar
 - b) Ölümünden sonra namlarına yapılan camilerden şahıs adı alan mahalleler
 - c) O yer ile ilgili bir şahıs adından gelen adlar
 - d) Orada türbesi olan veya ilgili bir evliyadan gelen adlar

3. O mahalledeki muayyen bir alametten veya özellikten gelen adlar
 - a) Mahalle veya semtin arazi özelliğinden veya bir ağaçtan gelen adlar.
 - b) Mahalle veya semtteki karakteristik bir binadan veya alâmetten gelen adlar
 - c) Mahalle veya semtteki muayyen bir esnaf veya pazaryerinden gelen adlar
4. Zamanla esas şeklini kaybederek yeni biçimlere giren adlar
5. Çeşitli topluluk veya iskânlar ile ilgili adlar
6. Kaybolmuş binalar veya şekli değişmiş yerlerin hâtırası olan adlar
7. Avrupai köklerden gelen levanten adlar
8. Özel olarak uydurulan adlar (Eyice 1965: 211-216).

Tuççe Işıkhân Erdal, *Hikâyesi ve Efsaneleriyle Gaziantep Semtleri* adlı eserinde Mustafa Şenel'den naklen Çek tarihçi F. Palyatski, Frans Mikloşç, L.L. Gumetskaya, K.K. Tselykoyer ve Yusikov'a ait şu tasnifleri vermiştir:

F. Palyatski'nin tasnifi:

- A) Yaşayış mıntıkasının bu ismi koyanın adı ile alakalı isimler
- B) Topografik vaziyeti ifade eden adlar

Frans Mikloşç'in tasnifi:

- A) Şahıs adlarından oluşan toponimler
- B) Umumi adlardan oluşan toponimler
 1. Toprak
 2. Su
 3. Bitki
 4. Hayvanat âlemi
 5. Renk
 6. Tikinti
 7. İnsanların meşguliyeti
 8. Aletler
 9. Etnik adlar
 10. İctimai hayattan alınan adlar

L. L. Gumetskaya tasnifi:

1. Şahıs adlarından meydana gelmemiş yer adları
2. Şahıs adlarından meydana gelmiş yer adları
3. Manası belli edilmemiş yer adları
4. Manası aydın olmayan yer adları

K. K. Tselykoyer tasnifi:

1. Hususi adlardan oluşan
2. Umumi adlardan oluşan

Yusikov tasnifi:

A) Tabii- coğrafi gerçeğe bağlı toponimler

1. Orografik
2. Hidrografik
3. Zoonimik
4. Fitonomik
5. Spesifik
6. Metoforik

B) Sosyal- iktisadi toponimler

a) Sosyal

1. Antroponimik
2. Etnonimik
3. Patronimik
4. Migrant
5. Dini
6. Memorial- sembolik
7. Tarihi yahut tesadüfi hadiselerle ilgili adlar

b) İktisadi

1. Sanayi
2. Kent tasarrufatı
3. Ticaretle ilgili toponimler (Erdal 2010: 38-40).

Alparslan Aliağaoğlu, Balıkesir merkez ilçelerini kapsayan çalışmasından hareketle kaleme aldığı “Şehirsel Toponimi: Balıkesir İlinde Mahalle Adları, Bir Sınıflandırma Denemesi” başlığını taşıyan makalesinde mahalle adı verilisinin arka planını irdeleyerek şu tasnifi yapmıştır:

1. Dini yapıya bağlı mahalleler
2. Meslek mahalleleri
3. Mahkeme mahalleleri
4. Göçmen mahalleleri
5. Cumhuriyet mahalleleri
 - a. Cumhuriyet mahalleleri
 - a. Cumhuriyetin önemli şahısları ile ilgili caddeler
 - b. Zafer mahalleleri
 - c. Kurtuluş günü mahalleleri (Cumhuriyet takvimi caddeleri)
 - d. Kavramsal Cumhuriyet mahalleleri
6. Siyasi mahalleler
7. Şehirleşme mahalleleri
8. Yerlerin fiziksel ve beşeri özelliklerine veya konumuna bağlı mahalleler
9. Şahıs isimli mahalleler
10. Diğer mahalleler (Aliağaoğlu 2013: 59-60).

“Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı makalede İbrahim Güner ve Mustafa Ertürk, Anadolu’daki şehir adlarının Roma-Bizans Devri’nde şekillendiğine, yer adlarının genel olarak Selçuklu ve Osmanlı fetihleriyle Türkçeleştiğine, bölgede eskiden beri var olan yer adlarının da Türkçeye uygun telaffuzlarının korunduğuna değinmişlerdir. Türkler tarafından imar edilen ya da yerleşime açılan bölgelerin ise Türkçe adlar aldığını bildiren Güner ve Ertürk, Türkiye’de bulunan şehir merkezi adlarını her il için kısa bir tarih ve etimolojik köken bilgisi vererek şu şekilde tasnif etmişlerdir:

- A. Fiziki şartlara dayanan il merkezi adları
 1. Topografik elemanlardan kaynaklanan il merkezi adları: Ağrı, Tekirdağ, Bingöl, Tunceli, Van, Giresun, Trabzon, Rize, Erzincan, Kilis, Düzce, Bilecik, Karabük
 2. Hidrografik elemanlardan kaynaklanan il merkezi adları: Artvin, Ardahan, Bartın, Sakarya, Şanlıurfa, Gaziantep, Burdur, Denizli, Zonguldak

3. Bitki örtüsünden kaynaklanan il merkezi adları: Yozgat, Kırşehir, Afyonkarahisar
4. Madenlerden kaynaklanan il merkezi adları: Gümüşhane

B. İnsanlara ve Topluluklara Dayanan İl Merkezi Adları

1. Kişilere dayanan il merkezi adları: Antakya, Antalya, Bursa, Bolu, Edirne, İstanbul, İzmit, Kütahya, Kayseri, Sivas, Adıyaman, Elazığ, Nevşehir, Osmaniye
2. Topluluklara dayanan il merkezi adları: Manisa, Bitlis, Kars, Bayburt, Mardin, Siirt, Diyarbakır, Hakkâri, Isparta, Iğdır, Mersin, Aydın, Karaman
3. Mitolojiye ilişkin il merkezi adları: Adana, Konya, İzmir, Sinop, Şırnak
4. Fetihlerden kaynaklanan il merkezi adları: Yalova, Ordu
5. Dini kökenli olan il merkezi adları: Amasya, Samsun, Ankara, Niğde, Kahramanmaraş
6. Tarihsel yapılardan kaynaklanan il merkezi adları: Balıkesir, Eskişehir, Aksaray, Kırklareli, Çanakkale, Kırıkkale

C. Kaynakları tartışmalı olan veya bilenmeyen il merkezi adları: Kastamonu, Çankırı, Çorum, Tokat, Erzurum, Malatya, Muş, Batman, Muğla, Uşak (Güner ve Ertürk 2004: 40-58).

Nusret Koca ve Hakkı Yazıcı, “Afyonkarahisar İlindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması” başlıklı makalede Afyonkarahisar ili ile ilgili bilgi verdikten sonra Afyonkarahisar yer adları ile alakalı şu tasnifi yapmışlardır:

A. Adını doğal çevre özelliklerinden alan ilçeler

1. Adını jeomorfolojik özelliklerden alanlar
2. Adını hidrografik özelliklerinden alanlar
3. Adını bitkilerden alanlar
4. Adını hayvanlardan alanlar
5. Adını litolojik özelliklerden alanlar

B. Adını beşeri çevre özelliklerinden alan ilçeler

1. Adını aşiret, boy, cemaat ve önemli şahsiyetlerden alanlar
2. Adını mesleklerden ve yapılan ekonomik faaliyetlerden alanlar

3. Adını yerleşmenin bulunduğu konumdan alanlar
4. Adlarını yerleşmelerin kurulduğu yerde daha önceleri bulunan devamlı ve geçici yerleşmelerden alanlar
5. Adlarını tarihi, sosyal, kültürel değer ve yapılardan alanlar
6. Adını Antik Dönem-Bizans Dönemi'nden kalma adların Türkçeleşmesi ile alanlar (Koca ve Yazıcı 2011: 3-9).

Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulan "Afyonkarahisar İl Merkezi'nde Mahalle Adları" başlıklı bildiride Erdoğan Boz, Afyonkarahisar yer adlarını şu şekilde bir tasnife tabi tutmuştur:

1. İbadethane adları
 - a. Cami-mescit adları
 - b. Tekke Adları
 - c. Kilise
2. Kişi Adları
 - a. Padişah ve hükümdar adları
 - b. Devlet adamları adları
 - c. Âlim, hoca, mutasavvıf, meşhur ve ileri gelen kişi adları
 - d. Sanatkâr adları
 - e. Tebaaya mensup kişi adları
3. Yer Adları
4. Çeşme adları
5. Yön adları
6. Nesne adları
7. İyi temenni adları
8. Devlet Adları
9. Beylik Adları
10. Millet Adları
11. Bitki Adları
12. Kuş Adları
13. Lakap Adları
14. Bir Dine Mensubiyet Adı

15. Meslek Adı
16. Unvan Adı
17. Anlamı Tespit Edilemeyen Adlar
18. Millî Başarı Adı (Boz 2007: 212-213).

Mustafa Arslan, *Beyşehir Yöresi Yer Adları* adlı tezinden yararlanarak hazırladığı “Beyşehir (Konya) Yer Adları ve Onomastik Bilimine Katkıları” başlıklı makalesinde şu şekilde bir tasnif vermiştir:

1. Coğrafi oluşumlardan kaynaklanan yer adları
2. Su ve su ile ilgili kelimelerden kaynaklanan yer adları
3. Bitki adlarından kaynaklanan yer adları
4. Kişi adlarından kaynaklanan yer adları
5. Renklerin yer adlarına kaynaklık etmesi
6. Tanımlanamayan kelimelerin yer adı olarak kullanılması
7. Tarihi mekânların yer adı olarak kullanılması
8. Hayvan isimlerinin yer adı olarak kullanılması
9. Yönleri gösteren kelimelerin yer adı olarak kullanılması
10. Hatırda kalan olayların yer adı olarak kullanılması
11. Diğerleri (Arslan 2011: 339).

Yer adlarının coğrafi açıdan çok büyük önem taşıdığını belirten İhsan Bulut, “Sorgun Yöresi Köy ve Mevki Adlarının Kaynakları” başlıklı çalışmasında şu tasnifi vermiştir:

- A. Fiziki unsurlarla ilgili adlandırmalar
 1. Bitkilerle ilgili yer adları
 2. Sularla ilgili yer adları
 3. Yer şekli ile ilgili yer adları
 4. Kayaçlarla ilgili yer adları
 5. Hayvan türleri ile ilgili yer adları
 6. Rüzgâr ve yönleri ile ilgili yer adları
- B. Beşeri unsurlarla ilgili adlandırmalar
 1. Kişi-soy-boy adı ile ilgili yer adları
 2. Ekonomik faaliyet türü ile ilgili yer adları
 3. Tarihi ve tarih öncesi yer ile ilgili yer adları
 4. İnanış şekli ve efsanevi yer adları

5. Mezar ile ilgili yer adları
6. Geçici yerleşme yeri ile ilgili yer adları
7. Diğerleri ile ilgili yer adları (Bulut 1996: 30-40).

Veysi Akın, “Trakya Köy ve Şehir Yer Adları üzerine Bir İnceleme” başlığını taşıyan makalesinde şu tasnifi vermiştir:

1. Türk, kavim, boy, oymak, aşiret ve cemaat adlarının yerleşim yerlerine ad verilmesi
2. Bir kahramanın, bir büyük kumandanın, Türk aşiretlerince hatıra sayılan bir kimsenin adının ve Türk boylarınca kutsal sayılan bir hayvan (ongun) adının yerleşim yerlerine ad verilmesi
3. Arazinin şekline, coğrafi yapısına ve bitki adlarına göre yerleşim yerlerine ad verilmesi
4. Yerleşim anındaki bir hadiseye göre yerleşim yerlerine ad verilmesi
5. Dinî müessese ve manevî hayatla ilgili terimlerin yerleşim yerlerine ad verilmesi (Akın 1990: 530-537).

Mehmet Ali Hacıgökmen, “XVI. Yüzyıla Ait Tahrir Defterine Göre Alanya’da Yer Adları Hakkında Bir Araştırma” başlığını taşıyan Alanya yer adları ile ilgili çalışmasında Alanya yer adları ile alakalı şu tasnifi vermiştir:

A. Çevreyle ilgili yer adları

1. Çevrenin coğrafi özellikleri ve jeolojik yapısı
2. Çevredeki renkler
3. Çevrenin genel nitelikleri
4. Çevredeki varlıklar
 - a) Bitki örtüsü
 - b) Hayvanlar
 - c) Yapılar

B. Bireyle ilgili adlar

1. Kişi adları ve unvanlar
2. Dinle ilgili adlar
3. Mesleklerle ilgili adlar, akrabalık adları (Hacıgökmen 1996: 30).

Hacıgökmen, makalesinde Anadolu’da değiştirilmeden kullanılan yer adlarının varlığına da dikkat çekmiştir.

Alanya yer adları üzerine çalışma yapan Süha Kocakuşak, yer adlarını anlamsal açıdan da incelediği “Alanya’da Yerleşme Adlarının Özellikleri” başlığını taşıyan makalesinde yer adlarına dair şu şekilde bir tasnif vermiştir:

1. Adlarını tarihî olgulardan ve aile soy özelliklerinden alan yerleşmeler
 2. Adlarının topografya – morfografya - bakı ile ilgili özelliklerden alan yerleşmeler
 3. Adlarını su ile ilgili özelliklerden alan yerleşmeler
 4. Adlarını bitki ile ilgili özelliklerden alan yerleşmeler
 5. Adlarını taş ile ilgili özelliklerden alan yerleşmeler
 6. Adlarını hayvanlarla ilgili özelliklerden alan yerleşmeler
 7. Adlarını temennilere dayanan özelliklerden alan yerleşimler
- (Kocakuşak 1993: 184-185).

“Ege Adalarının Türkçe Adlarına Genel Bir Bakış” başlıklı makalesinde Mehmet Akif Ceylan, yer adları ile ilgili şu tasnifi vermiştir:

1. Adaların boyutuyla ilgili isimler
2. Adanın konumu ve sayısı ile ilgili olan isimler
3. Topografya ve kayaçlarla ilgili ada isimleri
4. Bitkilerle ilgili ada isimleri
5. Hayvanlarla ilgili ada isimleri
6. Su ve rüzgârla ilgili ada isimleri
7. Beşeri ve ekonomik coğrafya konularıyla ilgili ada isimleri
8. Boy, oymak, oba, unvan, sosyal olaylarla ilgili isimler
9. Çok farklı kökenlerden gelen ada isimler (Ceylan 2003: 93-120).

Adana sokak adları ile ilgili çalışma yapan Esat Bozyiğit “Adana’nın Bazı İlçelerinde Sokak Adları” başlığını taşıyan makalesinde şu tasnifi vermiştir:

A. Doğaya ve fiziki koşullara dayalı adlar:

1. Çevre ile ilgili adlar:
 - a) Toprak - taş - kayalarla ilgili adlar.
 - b) Sularla ilgili adlar.
 - c) Maden ve kıymetli taşlarla ilgili adlar.
 - d) Göksel varlıklarla ilgili adlar.

- e) Renkler ve sayılarla ilgili adlar.
2. Bitkilerle ilgili adlar.
3. Hayvanlarla ilgili adlar.

B) İnsanlara ve toplumlara dayalı adlar:

1. Kişilerin fiziki yaşantılarıyla ilgili adlar.
 - a) Araç gereç adları
2. Kişilerin duygusal yaşayışları ile ilgili adlar.
 - a) Duygular ve kavramlarla ilgili adlar.
3. Kişilerin varlıklarla ilgili adları.
 - a) Meslek adları
 - b) İnsanlar tarafından kullanılan yapılarla ilgili adlar.

C. Sıfat olarak sokağın ve yerin niteliğini bildiren adlar.

4. Kişi adları.
 - a) Cumhuriyet öncesi devlet adamları.
 - b) Cumhuriyet sonrası devlet adamları.
 - c) Tanınmış kişiler, tüccarlar, sanayiciler.
 - d) Edebiyatçılar, gazeteciler, sporcular.
 - e) Şehitler.
 - f) Lakaplar, takma adlar.
5. İl ve ulusla ilgili adlar.
6. Yiyeceklerle ilgili adlar
7. İle özgü yerel adlar
8. Numaralı adlar
9. Diğer adlar (Bozyiğit 1998: 1-2)

Gülşah Parlak Kalkan, “Gaziantep Yer Adları Üzerine Bir İnceleme” başlığını taşıyan doktora tezinde şu tasnifi vermiştir:

A. Tabiata ve Fiziksel Koşullara Dayanan Adlar

1. Dağ, tepe vs. adlarından (Oronimlerden) oluşan yer adları
2. Su adlarından (Hidronimlerden) oluşan yer adları
3. Bitki adlarından (Fitonimlerden) oluşan yer adları

4. Hayvan adlarından (Zoonimlerden) oluşan yer adları
5. Gök cisimlerinin adlarından (Kosmonimlerden) oluşan yer adları
6. Tasvirî (Dış Görünüştteki Özelliklere Göre) verilen yer adları
 - a. Renk bildirenler
 - b. Yerleştiği yerin özelliğini bildiren yer adları
 - c. Yakınındaki suyun sesini, süratini, gürültüsünü, şırıltısını bildiren yer adları
 - d. Hikâyeli yer adları
 - e. Objenin has, zahiri özelliklerini ve bazı şeylerle zenginliğini anlatan yer adları
 - f. Şekil ve sayı bildiren yer adları
 - g. Yön ve mesafe bildiren yer adları
 - h. Çevresindeki suyun-toprağın verimliliğini belirten yer adları

B. İnsanlara ve Topluluklara Dayanan Yer Adları

1. İçinde köy-kent-şehir (oykonim) kelimeleri geçen yer adları
2. Kişi Adlarından (Antroponimlerden) Oluşan Yer Adları
 - a. Kadın adlarından oluşan yer adları
 - b. Erkek adlarından oluşan yer adları
 - c. Kişi adı+ lakap ve oğul adları ile oluşan yer adları

C. Kişilerin Varlıkları ile İlgili Adlar

1. Fiziksel Yaşayış ile İlgili Adlar
 - a. Yiyecek-içeceklerle ilgili adlar
 - b. Günlük kullanımdaki eşyalarla -giysilerle- kumaş ve boyalarla ilgili yer adları
 - c. Savaşla ve askerlikle ilgili eşyalar ve adlarından oluşan yer adları
 - d. Yaşanılan yerlerin ve yapıların kısımları ile ilgili yer adları

- e. Mevsimler-günlerle ilgili yer adları
- f. Tarım-hayvan-sulama ile ilgili yer ve aletlerin adlarından oluşan yer adları
- g. Eski yapıların (viran, höyük, kale, han, köprü vb.) adlarından oluşan yer adları
- h. Madenlerle ve güzel taşlarla ilgili yer adları
- ı. Ağaç ve ağaç malzemeler-odun ve yakacak ile ilgili yer adları
- i. Müzikle ilgili yer adları
- j. Temizlikle ilgili yer adları
- k. Avcılık ile ilgili yer ve alet adlarından oluşan yer adları
- l. inşaat malzemeleri ile ilgili yer adları
- m. Ticaret ile ilgili yer adları
- n. Yönetim ve siyasetle ilgili yer adları
- o. Ulaşım ile ilgili yer adları
- ö. Doğal afetlerle (sel, deprem vb.) ile ilgili yer adları

2. Duygusal Yaşayış ile İlgili Adlar

- a. İnsanların fiziksel yapılarıyla ilgili sıfatlardan oluşan yer adları
- b. İnsanların duygusal yapılarıyla ilgili sıfatlardan oluşan yer adları
- c. Vücut kısımları ile ilgili yer adları
- d. Hastalıklarla ilgili yer adları
- e. Rütbe, unvan, lakap ve mesleklerle ilgili yer adları
- f. Dinle ilgili yer adları
- 1. İslamiyet ile ilgili yer adları
- 2. Diğer dinlerle ilgili yer adları
- g. Aile bireyleriyle ve yakın akrabalarla ilgili yer adları
- h. Günlük karşılaşılabilen olayları ve hadiseleri anlatan yer adları
- 1. Topluluk adlarına dayanan yer adları
- i. Kişilerin etnik durumları ile ilgili yer adları
- j. Pak- namuslu ifadelerinden oluşan yer adları
- k. Ölümle ilgili yer adları (Kalkan 2014: 31-33).

Tuğçe Işıkhhan Erdal, *Hikâyesi ve Efsaneleriyle Gaziantep Semtleri* adlı eserinde şu tasnifi yapmıştır:

1. Boy, oymak, aşiret adlarından verilen adlar

Beydili Mah., Şahveli Mah., Barak Mah., Ceritli Mustafa Sok., Savcılı Mah. Türkmenler Mah., Türkmenler Cad., Kafadar Sok., Boyno Mah. Boyno Cad., Bozoklar Mah., Üçoklar Mah.

2. Fiziki ve coğrafi özelliklerden esinlenerek verilen yer adları

a) Yeryüzünün tabii yapısı ile ilgili yerler.

Kolejtepe Mah., Türktepe Mah., Düztepe Mah., Düztepe Sok., Nurtepe Mah. Göztepe Mah. Aydıntepe Mah., Gültepe Mah., Kocatepe Mah., Samsak Tepe Sok. Güzelvadi Mah. Battalhöyük Cad., Çukur Mah., Çukur Sok., Mağarabaşı Semti.

b) Tabiatın renkleriyle ilgili yerler.

Karataş Mah., Yeşilova Mah. Akyol Semti, Karatarla Mah.

c) Coğrafi konumuna göre ad alan yerler.

Karşıyaka Mah., Tişlaki Mah., Tepebaşı Mah., Yukarıbayır Mah. Kayaönü Mah.

ç) Su ile ilgili yer adları.

Suburcu Cad., Suya Batmaz Mah., Allaben Mah., Kastelbaşı Cad., İncilipınar Mah., İncilipınar Sok., Şanlı Dere Cad., Kahvelipınar Mah.

d) Tabiatın bitki örtüsü ile ilgili adlandırmalar.

Sarıgüllük Mah., Dutluk Cad., Kavaklık Mah., Kavaklık Cad., Kozluca Mah., Kozluca Cad. Zeytinli Mah., Değirmişem Mah., Çamlıca Mah., Karlık Cad., Pancarlı Mah., Bostancı Mah.

3. Çevredeki yapılara ilişkin adlar verme

Hastane Cad., Hapishane Cad., Fabrika Cad., Tekel Cad., Kırkayak Semti, Başkarakol Mevkii, Bahçelievler Mah., İstasyon Cad., Binevler Mah., Kalealtı Sok., Meteoroloji Sok.

4. Meslek ve bilim adları ile oluşan adlandırmalar.

Tabakhane Senti, Öğretmen Evleri Mah. Çamurcu Sok., Bey Mah., (Kayacık Senti) Mezbaha Cad., Haphap Sok. Karagöz Cad., Karagöz Mah., Postacı Sok., Halıcı Sok., Boyacı Mah., Boyacı Sok.

5. Dini müessese ve manevi hayatla ilgili adlar.

Dülük Baba Mah., Bişirici Sok., Ali Baba Mah., Kurban Baba Mah., Hacı Baba Mah., Aydın Baba Mah., Aydın Baba Cad., Eydi Baba Mah., Yunus Emre Mah., Hoca Ahmet Yesevi Cad., Yuşa Cad., Pürsefa Mevkii, Saçaklı Cad.

6. Halkbilimiyle ilgili yer adları.

Şehreküstü Senti, Perilikaya Mah., Çıksorut Mah., Hoşgör Mah., Cinderesi Senti., Eblehan Cad.

7. Hayvanlarla ilgili adlar.

Balıklı Mevkii, Kargasekmez Mah.

8. Tarihi şahsiyetler ile ilgili yer adları.

a) Padişah, vezir gibi idareciler,

Sultan Selim Mah., Yavuz Sultan Cad., Mithat Paşa Mah., Fevzi Paşa Mah., Sefer Paşa Mah., Süleyman Şah Mah.

b) Fikir, sanat, ilim sahalarında şöhret bulmuş şahsiyetler,

Hasip Dürri Cad., Mütercim Asım Cad., Ömer Asım Aksoy Cad., Cemil Cahit Güzelbey Cad.

c) Orduyla ilgili yerler (mensupları, şehitler, gaziler)

Şahinbey Mah., Karayılan Mah. Karayılan Cad., Şehit Kamil Cad., Gazi Muhtar Paşa Bul., Gaziler Cad., Fedai Mehmet Cad., Alaybey Mah., Şehitler Cad., Adsız Şehitler Cad., Tüfekçi Yusuf Bul., Nakıp Ali Cad., Ali Nadi Ünler Bul., Dayı Ahmet Ağa Sok.

9. Mahalli şahsiyetler

a) Eski idareciler (paşa, kaymakam, vali, belediye başkanı)

Kılıç Ali Cad., Darendeli Hüseyin Paşa Cad., Ali Fuat Cebesoy Bul.

b) Başka Dine mensup Olanlar

Mr. Ayizli Sok. (Erdal 2010: 42-44).

Anthony D. Smith'e göre millet; tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğudur. Sınırlı bir bölgede kurulmuş ve siyasi varlığını kurulduğu topraktan alan bir milletin kurulduğu toprağı dair anıları vardır (Smith 2016: 70). Türklerde anayurt olan Orta Asya'dan bu yana toprağı çok büyük önem verilmiştir. Atalarımızın Ötüken'i mübarek saymaları ve atalardan kalma yurtlarına bağı kalmaları vatan şuur ve sevgisinin en güzel örneklerindedir (Turan 2015: 110). Eski Türkler; Gök Tanrı'ya tapınmış ve yer, dağ, su, ağaç gibi tabiat öğelerine; ataların ruhları ile çeşitli hayvanlara kutsiyet atfetmişleridir. Eski Türk inanişinde yer ile suya milletin koruyucusu olma özelliğı verilmiş ve yerin vatan anlamında kullanımına sıkça rastlanmıştır (Ögel 1995: 256). Abdulkadir İnan'a göre yer-su kültü Türk inanişinde vatan kültü derecesine yükselmiştir (İnan 1976: 30). Türkler gerek İslamiyet Öncesi Dönem'de gerekse İslamliğı kabul ettikten sonra toprağı, suya, ağaçlara ve atalara kutsiyet yüklemeye ve buna bağı olarak küllere sayğı göstermeye devam etmişlerdir. Bu anlayış doğrultusunda Türkler, göç ettikleri yeni yerlere kültürel sembollerini taşımış ve yerleştikleri yeni coğrafyalarda kültürel kimliklerini korumaya çalışmışlardır.

Smith'e göre ülkeye karşı olan bağılılığın mitik ve öznel bir yanı bulunmaktadır. Toprak parçasının önemi ona sahip olmaktan ya da onun üzerinde ikamet etmekten ziyade ona duyulan sevgi ve bağılılıktan ileri gelmektedir. Bağılılığın nedeni ise atalarımızın, kanun koyucularımızın, şairlerimizin bu toprak parçasını; kutsal bir vatan, anayurt haline getirmesidir. Toprağın bize ait olmasının yanında biz de ona aitizdir (Smith 2016: 44).

Dursun Yıldırım'a göre:

"Coğrafya'dan Vatan'a geçiş sürecinde, etnik görünüm kazanan insan gruplarının üzerinde yaşadıkları, yürüdükleri toprak parçalarına vurdukları ilk

damgalar, sınırtaşları, yer belirleme işaretleri, hüviyet varakaları, kültürlerinde 'yer adları' olarak karşımıza çıkar. Her bir ad ait olduğu etnik grup için, üzerinde yaşanan toprakla ilgili ayrı bir anlama sahiptir. Toprak ile insan grubu arasındaki ilişkinin gelişme seyrini, vahşi tabiat ortamının işleniş ve kullanılış biçimlerini, bu ortamda yaşanan tarihi yer adları korur. Dolayısıyla yer adlarını tespit ve tahlil etmek suretiyle elimizde başka belge olmasa bile herhangi bir insan grubunun, etnik grubun, milletin, başlangıçtan itibaren zaman ve mekân eksenleri üzerinde mevcudiyetleri, gelişimleri, yayılışları, buldukları tabiat ortamını vatan haline getirişleri, yaşayış tarzları, dünya görüşleri kısaca kültürleri hakkında aydınlatıcı bilgilere erişebiliriz. ... Yer adları, onu yaratan ve kullanan etnik grup için, mukaddesleştirdiği ve vatan tuttuğu toprağın tapu senetleri yahut tapularıdır.” (Yıldırım 1984: 164).

Geçmişin versiyonlarını; geçmişi kendimize onu temsil eden sözcükler ve imgelerle yeniden sunarak koruruz (Connerton 2014a: 123). Ülkenin çeşitli yerlerinde birbirine benzer ya da birbiri ile aynı adı taşıyan birimlerin bulunması Orta Asya'dan göçen aynı etnik kimliğe sahip atalarımızın; geçmişte yaşadıkları coğrafyaya, olaylara, şahıslara dair anılarını da beraberlerinde getirerek yeni vatan toprağına bu anıları adeta bir damga gibi işlemelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yeni il tutulan bu vatan için kahramanlık gösteren şahısların adları da yine tarihi adlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yerleşilen coğrafyanın fiziki yapısı, yetiştirilen ürünler, konumu gibi pek çok özellik de adlandırmayı etkilemiştir. Yer adlarına dair tasnifler incelendiğinde farklı tasnifler arasındaki nüansların yanı sıra bu tasnifler arasındaki benzerliklerin de bir hayli fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum yeni vatana ad verirken kolektif belleğin devreye girmesi ile açıklanabilir.

1.4. Çorum Yer Adlarının Verilişinde Etkili Olan Kültürel Unsurların Sınıflandırılması

Çorum ilinin on üç ilçesi, bir tane belde belediyesi, on dört mahallesi ve merkeze bağlı yüz doksan dokuz köyü bulunmaktadır. Yapılan çalışmada Çorum adı, Çorum merkez mahallelerinin adları, ilçe adları ve Çorum merkeze bağlı köy adları incelenmiştir. Çorum yer adları incelendikten sonra mevcut tasniflerden yola çıkılarak, yapılan çalışmaya uygun yeni bir tasnif oluşturulmuştur. Oluşturulan tasnife Tuğçe Işıkhân Erdal'ın *Hikâyesi ve Efsaneleriyle Gaziantep Semtleri* adlı

kitabında oluşturduğu tasnif, Tuncer Gülensoy'un Tunceli, Elazığ, Bingöl illeriyle alakalı oluşturduğu tasnif, Bahaeddin Yediyıldız'ın örnekleme metodu ile oluşturduğu tasnif kaynaklık etmiştir.

Çorum'un fiziki, sosyo-ekonomik ve kültürel durumu incelendiğinde yapılan incelemeler sonucunda edinilen bilgiler ışığından Çorum ili yer adlarına dair aşağıda verilen tasnif oluşturulmuştur:

1. İnsan ve Toplum Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

1.1. Millet ve Devlet Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Tatar, Türkayşe, Türkler, Osmaniye köyü

1.2. Boy, Oymak, Aşiret, Cemaat Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Bayat, Beğdili, Büğdüz, Cerit, Çanakçı, Çorum, Deliler, Dutçakallı, Evcikuzkışla, Evcioortakışla, Evciyenikışla, Eymir, İnalözü, Karaca, Karakeçili, Kayı, Kınıkdeliler, Salur, Seydimçakallı köyü; Karakeçili ve Çepni Mahallesi; Dodurga ve Bayat ilçesi

1.3. İnsanlarla İlgili Adların Kaynaklık Ettiği Yer Adları

1.3.1. Şahıs Ad ve Soyadlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Aksungur, Bahıyakup, Celilkırı, Hacıahmetderesi, Hacımusa, İsmail, Mollahasan, Mustafa Çelebi, Ömerbey, Sarimbey, Seyfe, Turgut ve Tolamehmet köyü

1.3.2. Lakap ve Akrabalık Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Ahmetoğlan, Bektaşoğlu, Büğrüoğlu, Delibekiroğlu, Hımırıoğlu, Gökköy, Karagöz, Palabıyık, Küçükpalabıyık, Laloğlu, Öksüzler köyü

1.3.3. Makam ve Rütbelerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Kadıderesi, Kadıkırı, Paşaköy köyü

1.4. Tarihi Şahsiyetlerden Kaynaklanan Yer Adları

1.4.1. Padişah Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Ertuğrul, Mecidiyekavak köyü

1.4.2. Eski ve Yeni Devlet Adamlarının Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Cemilbey, Hamdiköy köyü; Çöplü Mahallesi, Mecitözü, Osmancık ilçesi

1.4.3. Ordu Mensuplarının Adların Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Şahinkaya köyü; Gülabibey, Kunduzhan Mahallesi; Sungurlu ilçesi

1.4.4. Fikir, Sanat, İlim Sahalarında Ün Bulmuş Kimselerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Mimar Sinan Mahallesi

1.4.5. Mahalli Şahsiyetlerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Teslim köyü

1.4.6. Efsanevi Şahsiyetlerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Karadona, Feruz, Eskikaradona, Yakuparpa köyü

2. Dini Müessese ve Manevi Hayatla İlgili Yer Adları

Abdalata, Ahilyas, Ayaz, Balımsultan, Büyükdivan, Büyükgölücek, Babaoğlu, Göcenovacığı, Hacıpaşa, Hızırdede, Kutluca, Küçükgülücek, Uğrak, Sarıseyh, Serpin, Seydim, Şeyhamza, Şeyhmustafa, Sevindikalan, Yoğunpelit köyü

3. Tabii Olgulardan İstifade Edilerek Oluşturulan Yer Adları

3.1. Yeryüzünün Tabii Yapısı ile İlgili Yer Adları

Eyerci, Kavacık köyü; Uğurludağ ilçesi

3.2. Toprağın Mahiyeti ile İlgili Yer Adları

Altınbaş, Atçalı, Çalica, Çalkışla, Çaltıcak, Çalyayla, Kazıklıkaya köyü

3.3. Tabiatın Renkleri ile İlgili Yer Adları

Akyazı, Akçakaya, Karabayır, Sarıkaya, Yeşildere, Yeşilyayla, Yeşilyurt köyü; Alaca ilçesi

3.4. Yerleşim Yerinin Konumunu Belirten Yer Adları

Güney köyü; Ortaköy ilçesi

3.5. Bölge Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Burun, Sapa, Tozluburun, Harmancık köyü

3.6. Mevkii Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Kırkdilim, Çatak, Çakır, Çayhatap, Koparan köyü

3.7. Bölgenin İklim Hususiyeti ile İlgili Yer Adları

Sazak köyü

4. Su ile İlgili Yer Adları

4.1. Göl, Akarsu ve Pınarlarla İlgili Yer Adları

Acıpınar, Büget, Dağkarapınar, Deniz, Dereköy, Eşençay, Gökçepınar, Gökdere, Karapınar, Kızılpınar, Kirazlıpınar, Kuruçay, Pınarcık, Pınarçay, Soğuksu, Taşpınar köyü

4.2. Şifalı Sular, Kaplıca ve Ilıcalarla İlgili Yer Adları

Sarılık, Hamamlıçayköy köyü

5. Bitki Örtüsü ile İlgili Yer Adları

Arpalık, Arpaöz, Ayvalı, Dutköy, İğdeliköy, Karaağaç, Kozluca, Morsümbül, Narlık, Pancarlık, Kumçelteği, Kiranlık, Karapürçek, Eskiekin köyü; Ulukavak Mahallesi

6. Hayvan Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Boğabağı, Boğacık, Bozboğa köyü

7. Ören, Viran, Kale, Saray, Hisar, Eski Gibi Sözcüklerle Kurulan Yer Adları

Aşağısaraylı, Budakören, Çeşmeören, Çukurören, Eskiören, Kalehisar, Karacaören, Karahisar, Kılıçören, Kuşsaray, Ovasaray, Örencik, Saraylı, Üyük, Eskiköy köyü; Kale Mahallesi; Boğazkale ilçesi

8. Çevredeki Eski Yapılardan Kaynaklanan Yer Adları

Hankozlusu, Konaklı, Köprüalan, Değirmendere köyü

9. Yerleşim Yerinin Niteliğini Bildiren Yer Adları

9.1. Yeni, Güzel, Şen gibi Sıfatlarla Kurulan Yer Adları

Yenihayat, Yenice, Güzelyurt, Şendere, Güvenli köylü; Yeni yol

Mahallesi

9.2. Adın Kaynağını Tasvir Eden Yer Adları

Oymağaç, Kertme, Sarmaşa köyleri; Bahçelievler Mahallesi

10. Sayılarla İlgili Yer Adları

Üçköy, Üçtutlar Mahallesi

11. Ekonomik Faaliyet ve Mesleklerle Alakalı Yer Adları

Eskice, Kireçoçağı, Çıkrık, Mühürler, Sazdeğirmeni köyü; Kargı ilçesi,
Düvenci Beldesi

12. Eşyalarla İlgili Yer Adları

Düdüklük, Sırıklı köyü

13. Milliyetçi Duygularla Oluşturulan Yer Adları

Ülkenpınarı ve Ahmediye köyü; Buharaevler Mahallesi; Laçın ve Oğuzlar
ilçesi

14. Siyasi Partilerden Ad Alan Yer Adları

Akkent Mahallesi

15. Yerleşim Alanına Sonradan Gelen Toplulukların Yerleşim Yerlerini Belirten Yer Adları

Elköy, Eliceck, Elmalı köyü

16. Yerleşim Yerinin Eski Adının Türkçe Telaffuzundan Kaynaklanan Yer Adları

İskilip ilçesi

17. Hakbilim ile Alakalı Yer Adları

Pembecik, Arslanköy, Çobandivanı, Şekerbey köyü; Yavruturna Mahallesi

18. Yemek Adları İle Kurulan Yer Adları

Güveçli köyü

19. Koku Eksenli Yer Adları

Mislerovacığı köyü

20. Kaynağı Tespit Edilemeyen Yer Adları

Tarhan, Tarhankozlusu Erdek, Gemet ve Yaydıgın köyü

Yirmi ana madde ve bunların alt başlıkları halinde incelenen Çorum merkez mahalle, ilçe ve köy adları ve bu adlar çevresinde oluşturulan anlatılar kent hakkında bilgi sahibi olmayı sağlayabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİH VE EDEBİYATTA ÇORUM YER ADLARI

2.1. Çorum Adının Verilişi

Çorum; gerek tarih öncesi gerekse tarihi çağlarda birçok kadim uygarlığa ev sahipliği yapan, Anadolu'nun ortasında yer alması nedeniyle de kimi dönemlerde ticaret yolları bakımından kavşak işlevi gören önemli bir merkez olmuştur. Çorum ve yöresinin Yazılı Tarih Öncesi Dönem'leri, Kalkolitik Dönem'de başlayıp günümüze dek devam etmiştir. Kent beylikleri, Hitit, Frig, Pers, Galat, Hellenizm ve Pont krallıkları Dönemi'nde yerleşim yeri olarak kullanılan bölgede Büyük Güllücek, Boğazköy, Alacahöyük, Eskiypar, Kayapınar ve Kuşsaray Kalkolitik Dönem yerleşmeleri olup Tunç Çağı yerleşmelerinin başında ise Boğzaköy, Eskiypar, Pazarlı ve Alacahöyük gelmektedir. Yapılan kazılarda elde edilen buluntular bu bilgileri doğrular niteliktedir (Uluç 2015: 21-44).

Işık tutulabilen dönemlerden itibaren bu denli uygarlığa ev sahipliği yapan bir bölge haliyle pek çok adla anılmıştır. Eski dönem adlandırmalarına dair çeşitli bilgiler ve farklı görüşler bulunmaktadır. Farklı görüşlerin ilki şehrin Bizans Dönemi'ndeki adına yöneliktir. W.M. Ramsay, J.G.C. Anderson, H. Cumont, S. Vryonis gibi araştırmacılar *Eukhaita* adı verilen şehrin bugünkü Çorum ya da Çorum'a bağlı olan Elvan Çelebi veya Avkat köyü olabileceğini savunurken M.Doublet *Eukhaita*'nın Safranbolu olduğunu ortaya atmıştır. S.Vryonis *Eukhaita*'nın yanı sıra Çorum için herhangi bir belgeye dayanmaksızın *Yankoniya* adını da kullanmaktadır (Bakırer 2005: 53). Ömer Bakırer, Tayyar Anakök'ten naklen Arapların 715-717'de Bizans üzerine asker gönderirken Arap kumandanı Müslime'nin kentin adını değiştirerek kente *Yankoniya* veya *Nikonya* adını verdiğini belirterek Mükremin Halil Yinanç'ın ise bu bilginin doğruluğu ya da yanlışlığı ile alakalı kesin bir dayanağın olmadığını ifade ettiğini belirtmektedir (Bakırer 2005: 53-54).

Bizans hâkimiyeti altında olan Çorum'u kesin olarak kimin fethettiği ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Danişmendname'ye göre, Alpaslan ümerasından Emir Danişment Ahmet Gazi 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra yörenin fethi ile görevlendirilmiş ve 1075'te Amasya'dan sonra Çorum'u fethetmiştir. Diğer bir görüşe göre ise Çorum, Emir Danişmend Ahmet Gazi tarafından değil de Emir Tutak

ya da Emir Artuk tarafından fethedilmiş daha sonra Danişmend Ahmet Gazi bölgeye emir olarak tayin edilmiştir. İkinci görüşün daha sahil olduğu düşünölmektedir (Bakirer 2005: 58-59).

Çorum bölgesinin Türk akınlarına sahne olması 11. yüzyıla rastlamaktadır. Anadolu'ya yönelen ilk Türk akınları ile bölgeye Türkmenler gelmiş ve geldikleri yerleri yaylak kışlak olarak kullanmaya başlamışlardır. Çorum'un, Alayuntlu neslinden gelen Çorumlu oymağının reisi İlyas Bey'e yaylak ve kışlak olarak verilmesi bu bölgeye ilk Türk yerleşimlerinin 11. yüzyılda olduğu kanısını oluşturmaktadır. Osman Turan, havalide yaşayan yerli halkın Türk akınları neticesinde bağılı buldukları toprakları bırakarak Batı'ya çekildiklerini ve böylece Türk göçlerine sahne olan kent ve çevresinin Türkleşip yer adlarının da Oğuz boy adlarını alarak Türkçeleştiğini belirtmiştir (Turan 2009: 261).

Çorum bölgesi uzunca bir süre Danişmend yönetiminde kalmış daha sonra Anadolu siyasi birliğinin sağlanması yönünde girişilen mücadeleler sonucunda Selçuklu idaresine geçmiştir. Selçuklu Dönemi'nde kervan yolu üzerinde bulunmaması nedeniyle Sivas, Amasya, Tokat kadar gelişme gösteremeyen Çorum 15. yüzyıldan sonra Bursa-Tebriz ticaret yolunun önem kazanmasıyla bu yol üzerinde bir durak haline gelmiştir (Bakirer 2005: 61).

Halk, yöreyi Danişmend Dönemi'nde yurt edinmiş ve Haçlı Seferleri'ne karşı yeni yurtlarını müdafaa etmişlerse de kentin Selçuklu Dönemi'nde ticaret yolları üzerinde bulunmaması Çorum'un sönük bir kasaba halini almasına sebep olmuştur. 13. yüzyıldan itibaren tarikat hareketleri ve Moğol istilası altında zor dönemler geçiren Çorum, Selçuklular Dönemi'nde Danişmendiye vilayeti olarak anılmasına karşın Moğol yönetimi altında "*Rum vilayeti*" olarak adlandırılmıştır (Bakirer 2005: 61).

Şehrin "Çorum" olarak adlandırılmasına dair rivayetler; şehrin farklı kavim ya da yönetimlerce ele geçirilmesi, fetih hareketleri, Danişmentname ve Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde bulunan bilgiler ve halk anlatıları etrafında şekillenmiştir. Şehrin adına dair muhtelif rivayetler şu şekildedir:

1. Şerif Kormaz'a göre Avrupa'dan Anadolu'ya geçen Galat topluluklarından olan Trokmu oymağı, Hattuşaş (Boğazköy) yöresine yerleşmiştir. Trokmu sözcüğü zamanla "*Toromku*"ya, sonra da Çorumluya dönüşmüştür (Korkmaz 2008: 113).

2. Ertuğrul Şahinci ve Hüseyin Koçbey'e göre Pontus Krallığına bağlı olarak Kapadokya Valiliği yapan Gordios'un yönetiminde olan Çorum bölgesi önce "Gordium" daha sonraları ise "Gordum" şeklinde adlandırılmıştır. Gordum sözcüğünün telaffuzundaki hatalar neticesinde sözcük Çorum'a dönüşmüş ve şehir bu adla anılmaya başlanmıştır (Şahinci ve Koçbey [t.s]: 3).

3. Danişmendname etrafında şekillenen rivayete göre şehrin fethi esnasında halk önce İslamiyet'i kabul etmiş sonrasında ise Danişmend Ahmet Gazi'ye tuzak hazırlayarak İslamlıktan vazgeçmişler ve kötü niyetlerinden ötürü "Cürümlü" adını almışlardır. Bu ad zaman içerisinde "Çorumlu"ya dönüşmüştür (Bakırer 2005: 59).

4. Nazmi Tuğrul, *Çorum Tarihi ve Coğrafyası* adlı eserinde Çorum adının "çarum" kelimesinden gelebileceğini bu kelimenin eski Türkçe'de "meserret, sevinç" manasında kullanıldığını belirtmiştir. Tuğrul bu görüşünün kaynağı olarak Hüseyin Hüsameddin'in yazdığı *Amasya Tarihi* adlı eseri de göstermiştir (Tuğrul 2015: 72).

Amasya Tarihi'nde Çorum ile alakalı şu bilgi mevcuttur:

"Çorumlu oymağının Nikonya şehrinde tavattun etmesi münasebetiyle Nikonya şehri Çorumlu demekle meşhur olmuştur. Bu tabir Hicri 1000 tarihine kadar bütün evrak-ı resmiyyede muhafaza edildiği halde muahharan edat-ı nisbet hazf edilerek asıl kabileyi teşkil eden "Çorum", "Çarum" namıyla meşhur olmuştur. "Çorum" eski Türkçemizde meserret ve memnuniyet manasına olan Çarum lafzından galat olup memnun ve mesrur olan kimseye lugaten çarak denilmektedir. Meşhur Çaruklu oymağı Çaraklu tabirinden galattır. Bunlardan Çarıkşah bin Salih Bey bin İlyas Bey meşhurdur." (Hüsameddin 1329: 286-287).

5. Tuğrul'un Çorum adına dair ikinci görüşü ise şu şekildedir: Çorum'un Danişmendlilerce fethinden sonra Çorum toprağı Alayuntlu oymağı Reisi İlyas Bey'e verilmiş ve bu bölge Çorumluoğlu'nun yurdu, kışlağı ve yaylağı olarak tanınmıştır. Bu yüzden bölge "Çorumlu" olarak anılıp Hicri 1000 yılına kadar resmi yazışmalarda Çorumlu şekli ile geçmiş, bu tarihten sonra ise "Çorum"a dönüşmüştür. Tuğrul, Çorum'u zapt eden Melik Danişmend'in bu bölgeyi liva teşkilatına dâhil ettiğini ve Alayuntlu neslinden Çorumlu oymağı Reisi İlyas Bey'e tevcih ettiğini belirtmiştir (Tuğrul 2015: 72).

6. Evliya Çelebi *Seyahatname* 'sinde Çorum için:

Evsâf-ı dâr-ı Rûm, kal'a-i Cürüm ya'nî dâr-ı marîz-i çorum

Kavm-i İslâm binâsıdır, ammâ Allahu a'lem Selçûkiyân'dan Kılıç Arslan Şâh binâsıdır. Âb [u] hevâsı latîf olduğundan Kılıç Arslan oğlu Ya'kûb Mirza'yı ve niçe yüz hasta çorluları bu şehre gönderüp ifâkat bulduklarından Çorum nâmıyla müsemmâ bir şehri ma'mûrdur. Ammâ a'yân-ı ulemâ-yı vilâyet hüsn-i tevcîh edüp "Cûr-ı Rûm"dan galat "Çorum" derler deyü hüsn-i ta'bir ederler (Evliya Çelebi 1314: 1741) bilgisini vermektedir.

Çorlu hastaların iyileşmesine vesile olan kentin, “Çorlu” adıyla anılıp daha sonraları “Çorum”a dönüştüğüne dair bir görüş mevcuttur. Tuğrul, Çorum’da bulunan Uyuz Göl’den bahsederek bu gölün cilt hastalıklarına şifa olduğunun düşünüldüğünü, kentin bu göl ve bunun gibi unsurlar sayesinde sağlık merkezi haline gelerek büyüüp gelişebileceğinin ihtimal dâhilinde olduğunu fakat çorlu hastalarına verilen addan dolayı kentin bu adı almış olabileceğine dair olan görüşün yanlış olduğunu ifade etmektedir (Tuğrul 2015: 80).

Evliya Çelebi’nin “*Cur-ı Rum*” deyimini ise Danişmendname’den hareketle halk arasında da kabul gören Danişmendliler zamanında İmparator Arduşan’dan olanların kale içinde bulunan Müslüman halka zulmettiğine dair bilgiden hareketle Cevr-i Rum deyişinin türediği rivayetinin aktarımıdır (Tuğrul 2005: 72).

7. Kale duvarı veya varoş anlamına gelen “Çevrim” kelimesinin zamanla “Çorum” şekline dönüşmesi nedeniyle kentin Çorum adını aldığına dair görüşler de bulunmaktadır (Köstekçiöğlü 2009: 191).

8. Bilge Umar Çorum kentinin adının Ermenice “*Dzorum*” yani akıntı kelimesinden geldiğini, kentin adını içinden geçen Çorum Çayı’na atfen aldığına belirtmiştir (Umar 1993: 191).

9. Çorum ovasının küçük dağ ve tepeler arasında kalmasından dolayı kent halkı arasında “Çevrim¹” kelimesinin söylene söylene Çorum şeklini aldığına dair anlatılar bulunmaktadır.

10. Halkın Çorum kelimesi üzerindeki muhtemel sayılan görüşlerinden bir diğeri ise daha önceleri kentte Rumların yaşadığı ve bu sebeple kente gelen Türklerin “çoğu Rum” tabirini kullandığı, bu tabirin de zaman içinde Çorum şeklini aldığı yönündedir.

¹ Çevrim sözcüğünün Çorum yöresindeki telaffuzu çevrim şeklindedir. Yörede ünlüleri yuvarlaklaşım eğiliminin devam ettiği pek çok örnekte görülmektedir.

1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Oğuz boylarına mensup Kayı, Bayat, Karaevli, Yazır, Döğer, Dodurga, Avşar, Kızık, Beğdili, Karkın, Bayındır, Peçenek, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymir, Alayundlu, Yüregir, İğdir, Büğdüz, Yıva, Kımık gibi teşekküller Anadolu'ya yerleşmiştir. Bu teşekküllerin bazıları büyük federasyonlar oluşturarak buldukları yerlere göre Yeni-il Türkmenleri, Halep Türkmenleri gibi adlar almışlardır. Sivas bölgesi Yeni-il olarak nitelendirilmiş olup Yeni-il'de Yaban-eri adıyla adlandırılan Halep Türkmenleri, Sivas bölgesinde yaylağa çıkıp Dulkadirli Türkmenleri ile birlikte Yeni-ili meydana getirmiştir. Bahsi geçen Türkmen gruplarının yazı geçirdiği yaylak bölgeler arasında Çorum da bulunmaktadır (Halaçoğlu 1991: 25). Bozok ile Sivas eyaletini kapsayan genişçe bir bölgede Dulkadirli ulusu ile Mamalı Türkmenleri yurt tutmuştur (Halaçoğlu 1991: 26). Anadolu'da yaşayan halk Türk akınları ile birlikte yerlerini bırakarak Batı'ya yönelmişler böylece Anadolu'ya akan Türk topluluklarına yerleşim alanı açılmıştır (Bakırer 2015: 59). Alayundlu teşekkülünün yurt tuttuğu yerler arasında Çorum'un bulunması ve Çorum'a yerleşen Türklerin Alayudlu teşekkülünün Çorumlu oymağından oluşu kentin ad alışı noktasında önemlidir.

Çorum'un adı ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin büyük bir kısmı incelendiğinde kentin adının bir kelimenin bozulmuş telaffuzundan kaynaklandığını ileri süren görüşler olduğu anlaşılmaktadır fakat Türk aşiret, cemaat ve oymaklarının bölgede yurt tuttuğu ve kente yerleşen oymağın Çorumlu adını taşıyor olması kentin adının neşet ettiği noktayı da açıklar mahiyettedir. Diğer görüşlerin yalnızca bir ihtimal olarak değerlendirilmesinin nedeni Çorum'da yer ve mevki adlarının incelenmesiyle 24 Oğuz boyunun 21'inin kentteki yer ve mevki adlarına kaynaklılık etmesi ve kayıtlarda Oğuz boylarına bağlı pek çok teşekkülün Çorum ve çevresinde yurt tuttuğuna dair bilgilerin yer almasıdır.

2.2. Tarihi Süreç İçinde Çorum İli Yer Adları

Çorum, Karadeniz Bölgesi'nin ortasında, Orta Anadolu Kızılırmak kavisinin merkez kısmında yer alan on üç ilçe, bir belde belediyesi, on dört mahalle ve yüz doksan dokuz merkeze bağlı olmak üzere toplamda yedi yüz otuz yedi köyden oluşmaktadır.

Çorum, eski çağlardan itibaren pek çok uygarlığa ev sahipliği yaparak bu uygarlıkların izlerini günümüze taşımıştır. Anadolu'nun fethini izleyen dönemlerde

Danışmentlilerin bölgede hâkim olması ile Türk egemenliğine giren kent; çeşitli Türk beylikleri arasında el değiştirmiş; tarikat hareketleri, Haçlı Seferleri ve Moğol istilaları ile başa çıkmaya çalışmıştır. Bizans Dönemi'nde Kuzey Yolu ve Hacılar Yolu'nun Alaca ve İskilip üzerinden geçmesi şehri önemli bir kervan merkezi haline getirmişken Selçuklular Dönemi'nden 15. yüzyıla kadar ticaret yolları üzerinde bulunmayan kent 15. yüzyıldan sonra Bursa-Tebriz ticaret yolunun önem kazanmasıyla bu güzergâhta bir menzil olarak tekrar önem kazanmıştır (Bakırer 2015: 60, 61). Kent, günümüzde de İç Anadolu'yu Karadeniz'e bağlayan konumu nedeniyle transit yolların kavşak bölgesinde olma özelliği taşımaktadır.

Çorum il merkezinde eski ve yeni yerleşim alanlarının iç içe bulunduğu söylenebilir. Bahçelievler, Binevler, Tavukluk, Beşinci Cadde gibi alanlarda yoğunlaşan modern binaların yanı sıra Çorum'un yüzü konumunda olan Saat Kulesi çevresi ile Yenyol, Karakeçili, Üçtutlar ve Kunduzhan Mahallesi gibi alanlarda avlulu, tek katlı geleneksel yapılara rastlamak mümkündür. Kent, son yıllarda ciddi bir gelişim göstermiştir fakat geleneksel Çorum evleri bu süreç içerisinde oldukça zarar görmüş, büyük bir kısmı yıkılmış ya da harap olmuştur. Günümüze kalabilen geleneksel evlerin birçoğu 19 ve 20. yüzyıllara ait yapılar olup kentte bulunan diğer yapıların genellikle beş katı geçmeyen apartman daireleri şeklinde olduğu görülür ancak son birkaç yıldır şehir içindeki, neredeyse, tüm boş arsaların yoğun bir biçimde binalaşması söz konusudur. Bu yeni yapılan binalar ise çok katlı ve Türk mimari kültürü bakımından pek çekiciliği olmayan siteler ya da rezidanslar olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel Türk mimari tarzını yansıtan evlerin genellikle iki katlı, bir avlu ya da bahçeye sahip, sokağa açılan kapı kapandığında ev halkının mahremiyetini koruyup çeşitli işlerle meşgul olmasına uygun, çocukların da vakit geçirebileceği alana sahip olduğu görülmektedir. Kentte yapılan yeni yapıların birçoğunun ise bahçesinin dahi bulunmadığı ve geleneksel Türk mimarisinden kopuk olduğu dikkat çekmektedir. Alaybey Sokak'ta bulunan Kâtipler Konağı, bu konağın hemen doğusundaki Aksulara ait bir ev, aynı sokakta bulunan Alaybey Konağı, Üçtutlar Mahallesi'ndeki Damatoğullarının evi, Osmancık Caddesi'nde bulunan Tekkeli Hoca'nın evi ve Hanoğlu Konağı bugün ayakta kalabilen geleneksel mimariye sahip Çorum evlerindedir. Bu konaklardan bir kısmı restore edilerek restoran olarak kullanılmaktadır. Bu binalar dışında Çorum'un eski zamanlarla bağlantısını ayakta tutan yapılar arasında Saat Kulesi civarında bulunan 1573 yılında

Erzurum Beylerbeyi Ali Paşa tarafından yaptırılan Ali Paşa Hamamı, Kunduzhan Mahallesi'nde bulunan Paşa Hamam'ı, Osmancık Caddesi'nde bulunan Ulu Cami, Gazi Caddesi üzerinde yer alan günümüzde belediye binası olarak hizmet veren taş bina, Gülabibey Mahallesi'nde bulunan Kapalıçarşı ve Zafer Çarşısı, Çepni Mahallesi'nden bulunan Taş Mağaza gibi mekânları saymak mümkündür.

Dünyanın pek çok kentinde eski yapıların korunup dönüştürülerek insan belleğindeki anlamlarının yanına yeni anlamlar yüklenerek yeni işlevler kazandırıldığı ve bu yolla tamamen yok olmalarının önüne geçildiği görülmektedir (Erdal 2010: 89). Çorum'da da eski mimari tarzını örnekleyecek nitelikte yapılar günümüzde, az da olsa, mevcudiyetini korumaktadır. Bu yapıların bir kısmı eski işlevini korur nitelikte ayakta dururken bir kısmı da söz edildiği gibi bir değişim ve dönüşümle günümüze gelmiştir. Kalan bir kısım mekânların ise çok farklı işlevlerde kullanıldığını ve bu alanların da yalnızca şehrin çok yaşlı, geçmişte canlı bir biçimde hayat bulan sözlü kültür ortamlarında bulunabilmiş kişilerce bilindiği bir gerçektir.

Çorum'un gerek ekonomik nedenlerle gerekse köyden kente göçün hızla artmasıyla büyümesi sonucu kentte yeni mahalleler oluşmuştur. Eski Çorum olarak adlandırılan; hamamların, eski camilerin, kalenin, Saat Kulesi'nin bulunduğu alan içte kalacak şekilde yeni yerleşimler ve nihayetinde de mahalleler vücuda gelmiştir. Hatta günümüzde modern yaşama sığınan ama geleneğinden kopamayan insanların hafta sonları, tatil günleri kendilerine bir kaçış alanı olarak tasarladıkları hobi bahçeleri yeni yerleşimlerin yayılması ile şehre bitişik konuma gelmiştir.

Bir yandan büyüyen kent, modernleşmenin de etkisiyle yeni mekânlar oluşturmuş bir yandan da eski mekânların olduğu mahalle ve sokaklar korunmuştur. Şehrin çehresine bakıldığında hamamların, kalenin, Saat Kulesi'nin bulunduğu alanlarda eskiyi muhafaza eden ve hikâyelerle geçmişi hafızlarda yaşatan mekânları bulmak mümkündür. Kentin meydanı konumunda olan Saat Kulesi'nin hemen arkasında kalan ve eskiden Tabakhane olarak anılan bölgenin günümüzde de dar sokakları ve eski yapıları ile yaşadığını görülmektedir. Kunduzhan Mahallesi'ne bakıldığında ise devlet eliyle yapılan toplu konutların da artışıyla geleneksel ve eski olan semtin günümüzde eski ve yeniyi bir arada barındırdığına şahit olunmaktadır.

Ulukavak ve Kunduzhan Mahallesi'ne İkbalkent ve Toki konutları yapılarak yeni yerleşim alanları açılmış genel olarak sosyo-ekonomik düzeyi düşük halkın

toplandığı bu alanlar daha modern ve daha güvenli bölgeler şeklinde yeniden tasarlanmıştır. Söz konusu alanlarda yapılan yeni binaların yanı sıra tek katlı ve bahçeli evler yer yer mevcudiyetini korumaktadır. Öncesinde daha eril bir mekân özelliği gösteren Kunduzhan'da bulunan, namazgâhı sınırlarında barındıran, eski dönemlerde kervan sahiplerinin develerinin dinlendiği bir alan olan Devhane özellikle son on yılda bu alana yapılan yeni binaların da etkisiyle yeni sakinlerine de kapı açarak geçmişteki özelliğini yitirmiştir. Akkent Mahallesi ise var olan bir mahallenin yeniden yapılandırılmasından ziyade kentin büyümesi ile birlikte yeni yerleşim yerlerine ihtiyaçtan doğan taleple TOKİ tarafından tasarlanan bir yerleşim alanıdır. Akkent Mahallesi, konut fiyatlarının ve kiralarının artışı sebebiyle üniversite öğrencilerinin ve sosyo-ekonomik düzeyi orta ve alt sınıfın rağbetiyle kısa zamanda bir mahalle görünümüne kavuşmuştur. Akkent Mahallesi kurulduğu esnada kentten kopuk bir yerleşim alanı niteliği göstermekteyken mahallenin yanına yeni hastane ve terminalin inşa edilmesi ile bölgenin değerindeki artış burayı daha cazip bir mahalle görünümüne kavuşturmuştur.

On yıl öncesine kadar yerleşimin çok seyrek olduğu fakat günümüzde çevresi de binalarla kaplı olan itfaiye binasının ön tarafındaki geniş park alanı adının tabelada Kültür Park olarak geçmesine karşın halkın bu bölgeyi itfaiye olarak anmasından dolayı İtfaiye Parkı olarak anılmakta ve bilinmektedir. Park, kent merkezine yakın olması, yeşillik ve geniş bir alanda bulunması, yürüyüş parkurunun ve spor aletlerinin yanı sıra çocuk parkını da barındırması gibi nedenlerle halkın boş zamanlarında giderek eğlendiği, piknik yaptığı bir alan olmuştur. Tabelalarda yazılı olan adlar bazen sadece tabelada kalmakta, halkın şifahî adlandırması yazılı olana karşın devam etmektedir. Yunus Emre Parkı da, bir süre, halk arasında yeni adına rağmen eski adıyla anılmaya devam eden alanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çorum'un yetiştirdiği ve önemli görevlerde bulunan Ordinaryüs Profesör Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun adını taşıyan mekân 2012 Belediye Meclisince, Velidedeoğlu'nun 1960 darbesi sürecinde anayasa yazmada görev alması nedeniyle ad değişikliğine uğramış ve parkın adı Yunus Emre Parkı olarak değiştirilmiştir. Çorum merkezde bulunan mahallelerin büyük bir kısmının ad değişikliğine uğradığı bilinmektedir. Yeni ve eski adlarıyla bazı mahallelerin adları şunlardır:

Mahallenin Yeni Adı	Mahallenin Eski Bölümleri ve Adları
Çöplü Mahallesi	- Çöplü - Sağrııcı - İshalife
Kunduzhan Mahallesi	- Kundistan - Fatmabacı - Nurullah - Şeyhler - Medrese - Hacı Kemal - Çiriş
Kale Mahallesi	- Kale - Şeyh Eyüp - Acceli Sani - Hacı Yusuf - Tepecik
Çepni Mahallesi	- Çepni - Sofular - Acceli Ula - Çakır - Umithalife - Kubbeli - Pazar
Gülabibey Mahallesi	- Gülabibey - Sancaktar
Üçtutlar Mahallesi	- Uç - Emirahmet - Cami-i Kebir
Ulukavak Mahallesi	- Ağpınar - Çiftlik - Narhoğlu - Hacı İshak - Karamançavuş
Karakeçili Mahallesi	- Karakeçili - Azabahmet - Hacı Nasrullah - Hacı Nurullah
Yeniyol Mahallesi	- Şarkıyan - Hacı Gevan - Hacı Recep - Hacı Davut
Yavruturna Mahallesi	- Yavruturna - Burhankethüda
Mimarsinan Mahallesi	- Kuruköprü - Yenikent
Bahçelievler Mahallesi	

Buharaevler Mahallesi	
Akkent Mahallesi	

Tablo: 2.1.

Verilen tabloda kimi mahallelerin eski adlarının birden fazla olması bu mahallelerin kentin yeni iskân planı öncesinde birden fazla bölümden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Tablo sonunda yer alan Bahçelievler, Buharaevler ve Akkent Mahallesi ise diğer mahallelere nazaran yeni olmasından mütevellit eski adları ya da bölümleri bulunmayan mahallelerdir. Mahallelerin yanı sıra kimi köylerin adları; kelimenin olumsuz çağrışımı, Türkçe olmaması, köy halkının isteği, devlet yetkililerinin ya da yerel yönetimlerin ad değişikliğine gidilmesi arzusu gibi nedenlerle değiştirilmiştir. Çorum merkeze bağlı köylerden adı değiştirilen bazı köyler şunlardır:

Köyün Eski Adı	Yeni Adı
Gelhayır	Boğazönü
Domuzköyü	Budakören
Divan-ı Kebir	Büyük Divan
Sarin	Çalyayla
Harzadın	Çeşmeören
Çukurveran	Çukurören
Karadonaşa (Karadon Ayşa)	Eskikaradona
Maza	Güveçli
Araphacı	Güvenli
Karacaveran	Karacaören
Kılıçveran	Kılıçören
Gürcü	Köprüalan
Göhersülek (Gevhersalik)	Kutluca
Yeni köy	Ömerbey
Ezil	Pınarcık
Salkuşa	Pınarçay
Sarta	Uğrak
Karadona Muhaciri	Yeni Karadona

Köyün Eski Adı	Yeni Adı
Ahiilyas	Ahiilyas
Elemin (İlemin)	Altınbaş
Çomar Köyü	Yeşilyurt

Tablo: 2.2.

2.3. Çorum İli Yer Adlarının Halkbilim Açısından Değerlendirilmesi

2.3.1. Tarih ve Halk Anlatılarında Çorum İli Yer Adları

2.3.1.1. İnsan ve Toplum Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Anthony Smith; *Millî Kimlik* adlı eserinde millî kimliğin bir siyasal topluluğu, ortak kurumları, herkesi bağlayan bir yasayı ve topluluk üyelerinin kendilerini ait hissedecekleri ve onunla özdeşleşecekleri sınırları çizilmiş bir toplumsal mekânı kapsadığını ifade eder. Belli sınırları olan bu mekân yalnızca bir toprak parçası değildir. Ona göre bu toprak, soyun köklerini taşımasa dahi halkın nesiller boyunca devamlı olarak yararlı etkilerde buldukları bir yurt haline gelmiştir. Bir toprak parçasını yurt haline getirebilmenin temelinde o milletin atalarının, kahramanlarının, azizlerinin; yaşamları, savaşları, duaları, çatışmaları vardır. Bu nedenle de yurt olan mekân yalnızca bir toprak parçası olmanın çok daha ötesinde biricik ve mukaddes yerdir (Smith 2016: 24-25). Smith, millî kimliğin ana unsurlarını: Tarihi bir yurt, ortak mitler ve tarihi bellek, ortak kitlesel bir kamu kültürü, toplumun tüm fertleri için geçerli ortak hak ve görevler ile ortak bir ekonomi olarak özetlemektedir (Smith 2016: 34). Mekânlara verilen adlar bir yönüyle müphemî aşikâr edip bu sayede bilinmeyene dair olan korku ve yabancılığa son verirken diğer yandan nesillerce aktarılacak olan tarihsel hafızayı ortak bir gelecek tasarısı noktasında özel amaçlar dâhilinde kullanmayı mümkün kılmaktadır. Bir coğrafya, ana yurt olmasa dahi adlandırma vasıtasıyla belleğe kaydedilerek özel bir tarihi arka planla orada yaşayan bireylere bir kimlik ve aidiyet duygusu aşılayarak yurt haline gelir (Çelik 2017: 72).

Millet olabilmenin temel koşullarından birinin, bireylerin üzerinde yaşamlarını sürdürebilecekleri bir coğrafyaya sahip olma zorunlulukları olduğu göze çarpmaktadır. Bir coğrafyanın vatan olarak addedilebilmesi için o coğrafyaya dair bir tarihin ve bu tarihle ilintili olarak ortak mitlerin oluşması gereklidir. Tarih ve ortak

mitler sayesinde bir coğrafya vatana dönüşebilir. Bu ortak mitlerin nesilden nesile aktarılması ile de millî kimlik ve kutsal bir toprak olan vatana aidiyet duygusu canlı bir biçimde devam edebilir. Mensubu olunan millet ve bu milleti oluşturan gruplar millî tarihi oluşturma noktasında şüphesiz ki en önemli etkidir.

Etnik grubun; soyla ilgili mitlerin rolünü ve geçmişe ait anıları vurgulayan dil, din, gelenek veya kurumlar vasıtasıyla oluşturulan kültürel farklılıklarla tanıdığını ve ayırt edildiğini belirten Smith, Anadolu’da yaşayan Türklerin 1900’lerden önce Osmanlı ve İslam kimlikleri haricinde Türk kimliğinin pek de ayırıcılığına sahip olmadığını buna karşın köy ya da bölge bazında yerel hısımlık kimliklerinin daha önemli olduğunu ifade etmektedir (Smith 2016: 41-42). Anadolu coğrafyasındaki yer adlarına bakıldığında dahi bu görüşün oryantalist bakış açısıyla tarih yazımının etkisinde kalınarak oluşturulmuş bir görüş olduğu anlaşılabilir. Soyla ilgili mitlerin ve tarihe ait anıların vurgulanması noktasında yer adları; orta ölçekli bir kentte dahi geçmişten bugüne Türk boy, soy ve cemaatlerinin, ataların, kahramanların adlarını taşıması yönüyle dikkate şayandır.

Paul Connerton *Modernite Nasıl Unutturur?* adlı eserinde yer adlarının tek işlevinin yerleri sınırlandıran, imgeleyen, sosyal etkileşim noktasında konum belirlemek, müzakere etmek amacıyla kullanılan göstergeler olmadığını kimi yer adlarının bilinen hikâyelerdeki olayları akla getirebilme, örnek niteliğindeki davranışları çağrıştırmaya gibi aktif bir rol üstlendiğini kimi yer adlarının ise o yerin geçmişini kısmen gizlediğini belirtir. Connerton adlandırmanın gizleyici özelliğini bir coğrafyanın farklı bir millet tarafından fethinden sonra fatihin o alana kendinden olan adlar vermesiyle ilişkilendirmiştir (Connerton 2014b: 21). Adını bir toplum adından direkt olarak alan kimi yerlerde Connerton’un belirttiği gibi geçmişin gizlendiğini görmekteyiz. Türkler köyü örneğinde köyün adının zaten Türkler olduğu ve Türk yerleşimi olduğu kanısı hâkimken köyün adına dair herhangi bir anlatı günümüzde yaşamamaktadır. Köyün geçmişine dair anlatıların çok eski bir köy olduğu bilgisiyle sınırlı kalması bu görüşü doğrular niteliktedir. Anadolu coğrafyasındaki yer adlarını; ataları, kahramanları, mensup olunan soyu hatırlatan; doğayı, çevreyi, yaşamsal etkinlikleri dil aracılığıyla betimleyip yaşatmayı hedefleyen bir hazine olarak nitelendirebiliriz. Her bir karışı için ciddi mücadele verilmiş olan toprağı vatan haline getirme noktasında verilen mücadelenin, yaşanan

olayların, kahramanların, zaferlerin, doğanın toplumsal hafızada sağlam bir biçimde kodlanılmasının en güzel örnekleri olarak yer adları karşımıza çıkmaktadır.

Türk kültüründe çok mühim bir yere sahip ve kolektif bellek sayesinde günümüze aktarılmış olan atalar kültü insan ve toplum adlarına bağlı adlandırmaların kaynaklarından birisi olarak gösterilebilir. Günümüzde büyüğü saymak, ataları bilmek ve saygı duymak şeklinde devam eden atalar kültü Türk kültüründe çok eskiye dayanmaktadır. Eski Türklerde atalar kültü yanında ölümler kültü de bulunmaktadır. Türklerin çok eski kaynaklardan da anlaşılacağı üzere halkın yılın belli zamanlarında toplanarak atalarına kurbanlar sundukları bilinmektedir (İnan 1976: 180). Türk kültüründeki ataları genelden özele doğru kavmin ya da imparatorluğun kurucuları olan atalar ve boyun kurucusu olan veya neslinden gelinen atalar olarak ayırmak mümkündür (Roux 2011: 36).

Atalar kültü karşımıza ölen ataları ululama ve yine onlar için kurban sunma inanç ve âdeti olarak çıkmaktadır. Atalar kültürünün temelini oluşturan noktalar ölen ataların, babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülük edebileceği inancı ve onlara karşı duyulan minnet duygusudur. Ölen her atanın mezarı kült konusu olmayıp yalnızca saygıdeğer atalar kült konumuna erişmektedir (Güngör 2002: 264). Örnek *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane* adlı eserinde ölümler ibadetiyle atalar ibadetinin çoğu kez iç içe girmiş şekilde ortaya çıkabileceğini, bunları birbirinden ayırmak gerektiğini ölümler ibadetinin yeni ölmüş kişiye yöneltilmesi yönüyle atalar ibadetinden farklı bir noktada olduğunu belirtmektedir. Örnek'e göre ölümler ibadeti de atalar ibadeti gibi ölen kişinin öldükten sonra hayatını devam ettirdiği düşüncesine dayanmaktadır. Bu düşünceye göre maddi hayat bitse dahi tam bir ölüm söz konusu değildir. Manevi olan ruh, hayatına devam etmekte ve geride kalan kimselerin yaşamlarını etkileyebilmektedir. Toplum tarafından önemli görülen kabile ataları, savaşçılar, din adamları; tapılmaya, kurban ve duaya hak kazanmaktadır çünkü bu ataların olağanüstü özellikleri ölümden sonra da kaybolmamaktadır. Olağanüstü güce sahip ataların ruhlarını hoş tutarak bolluk ve berekete nail olmak beklentiler arasındadır (Örnek 2014: 92).

Çorum coğrafyasında onlarca mekânın adının Türk tarihinden, Türk boy ve soy adlarından geliyor oluşu ortak tarihin, ortak mitlerin ve bu amiller vasıtasıyla da ortak bir tarihi belleğin inşası noktasında önem arz etmektedir. Yerleşim alanlarına

verilen Türk adları, Türk boy ve soylarının, cemaat ve oymaklarının, atalara saygı duygusunun toprağa kazınan nişanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.1.1.1. Millet ve Devlet Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Türkler Köyü

Türkler köyü Hicri yedi sekizinci asırdan bu yana mevcut olan köylerdendir. Ayas ve Türkler köyünün buldukları arazide Alayurd veya Alayund denilen bir köyün daha önceki zamanlarda var olduğu sanılmaktadır (Köseoğlu 2009: 488). Alayund köyü, günümüzde bulunmamakla birlikte bir mevki adı olarak bu ad hâlâ kullanılmaktadır. Çorum'a yerleştirilen ilk oymağın Alayundlu oymağı olması ile köyün adı hakkındaki rivayetler örtüşmektedir. Batı'ya göç eden Türk boylarından bir kısmının köyün şimdiki yerleşim alanında konakladığı ve konaklayan topluluğun ilerlemeyip bu bölgede yerleştiği, buraya yerleşen halkın mensubu oldukları milletin adını köye verdikleri anlatılmaktadır. Çorum'a yerleştirilen Alayundlu oymağının Çatak mevkisini yurt tuttuğu bilinmektedir. Türkler köyü halkı Türk milletinin kadim geleneklerinden olan yaylak kışlak hayatını devam ettirmektedir (K.K. 95).

Türkayşe Köyü

Türkayşe köyü tarihi hakkında bir bilgiye ulaşılamasa da köyün adının, millet adı ve şahıs adının birlikte kullanılmasıyla oluşturulduğu görülmektedir. Çorum ve yöresinin ciddi manada bir Türk göçüne sahne olduğu düşünülürse yalnızca boy, oymak ve aşiretlerin adını alan yerleşim yerlerinin yanında bir milletin adını da direkt olarak alan yerleşim yerlerinin varlığı izah edilebilir.

Tatar Köyü

Anadolu'da kimi buhran dönemlerine rağmen çeşitli ırk ve dinlerden olan milletler arasında kurulan ahenk 1243 Köseadağ Savaşı ve Moğol istilası ile bozulmuş; 1277'den sonra ise idari sıkıntılar, isyanlar ve iç karışıklıklar sebebiyle iktisadi ve içtimai bir sükût vücut bulamamıştır (Turan 2008: 494).

Moğol istilası altında zor dönemler geçiren Çorum, Selçuklular Dönemi'nde Danişmendiye vilayeti olarak anılmasına karşın Moğol yönetimi altında "Rum vilayeti" olarak adlandırılmıştır (Bakırer 2005: 61). Sağ ve sol kollara ayrılan Moğolların sol kolunu teşkil eden oymakların Sivas, Amasya, Tokat, Çorum bölgelerinde yaşadıkları sanılmaktadır (Sümer 1969: 116). Çorum bölgesinde başlıca

Katar Tatarları yaşamaktadır ve bunların bir kısmı Rum iline göçmüşlerdir (Sümer 1969: 119). Çağataylar Türkiye’de yaşayan Tatarların Türkleşmesi nedeniyle onları Kara Tatar Türkmenleri olarak adlandırmışlardır (Sümer 1969: 130). Çağatay hakanı Timur 15. yüzyılda, Kara Tatarları boyunduruğu altına alarak Mavaünnehir’e götürmek istemiştir. Kara Tatar halkına atalarının yaşadıkları kentlerde müreffeh bir hayat temin edeceğini vaat eden Timur’un önlerinden kaçmaya çalışan Kara Tatarlar’ın büyük bir bölümü Timur tarafından katledilmiştir. Timur’un ölümünden sonra Kara Tatarların bir kısmı kaçarak Türkiye’ye dönmeye çalışmışlar, göçürölmekten kurtulan Kara Tatar oymakları; yine eskisi gibi Ankara, Çorum, Amasya, Yozgat bölgelerinde varlıklarını devam ettirmişlerdir (Sümer 1969: 131). 1416’da Samsun seferinden dönen Çelebi Mehmet İskilip’te birçok Tatar çadırına rastlamıştır (Sümer 1969: 133). İskilip’te bulunan Tatarlar, Temürlenk ordusundan kaçıp İskilip’e sığınan Kara Tatarlardır. Tatarların İskilip’te huzuru bozmaları ve Ankara Savaşı sırasında Timürlenk ordusuna katılmaları Rumeli’ye iskânlarına neden olmuştur (Anakök 1950: 61).

16. yüzyılda Çorum bölgesinde kalabalık bir Moğol grubu yaşamıştır. Günümüzdeki adı Alaca olan Karahisar-ı Demirlü’de ve Katar nahiyesinde (İskilip’in batısı) Muğal Tatarları denilen bir grup varlık göstermiştir. Bir nahiyeye adını veren Katar’ın Moğol beğlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Katar’ın oğulları, Beğdili köyünde mülk sahibi olmuşlardır (Sümer 1969: 136). Osmanlı tahrir defterlerine göre Anadolu’da bulunan aşiret, cemaat ve oymakların lisetesini hazırlayan Yusuf Halaçoğlu *Anadolu’da Aşiret, Cemaat ve Oymaklar* adlı eserinde Bayadözü kazası ve Katar nahiyesine yerleşen çeşitli Tataran-ı Muğal taifelerinden bahsetmektedir. Bu taifelerin bir kısmının mensup olduğu boy Moğol olarak geçerken bir kısmının Beğdili, Bayat, İğdir, Kıpçak boyu mensubu olduğu görölmektedir. Anadolu’da kalan Moğol mensubu teşekküllerin zamanla Türk toplulukları ile kaynaşması bu sonucu doğurmuştur. Çorum; pek çok Türk boyunun iskân edildiği bir alan olmasının yanında özellikle Moğol istilasından sonra Moğollara ve Tatarlara; Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra da Nogaylara, Çerkeslere ve Kırım Tatarlarına yurt olma özelliği taşımıştır (Çağ 2013: 141; Erdoğan 2014: 32). Çorum merkeze bağlı Tatar köyünün adını, Çorum’da yoğun olarak yerleşmiş bulunan Tatar halkından almış olması kuvvetle muhtemeldir.

Osmaniye Köyü

Osmaniye köyü, 1860 sonrası yoğunlaşan ve 93 Harbi ile de hat safhaya çıkan Çerkes göçleri sonucu kurulan köylerdendir (Söylemez 2007: 17). Köyün adı, Çerkesleri himaye ederek Rus mezaliminden koruyan Osmanlı İmparatorluğu'na duyulan saygı ve sevgiye bağlı olarak verilmiştir (K.K. 1). Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görülen farklı Çerkes köylerinden birkaçının da bu adla anılıyor olması dikkate şayandır.

2.3.1.1.2. Boy, Oymak, Aşiret, Cemaat Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Hacı Haldun Şahin, *Osmanlı Dönemi Nüfus Defterlerinde Çorum Bölgesi Aşiretleri* adlı eserinde Osmanlı arşivlerinde kayıtlı olan nüfus defterlerine göre Çorum'da:

Abdal, Ağcakoyunlu, Akceceli, Alamashı, Aliçul (Aylıhul), Avcı (Çıracılar), Bazikli, Beni Huneyn (Bedir Huneyn-Hamidli) Cihanbeyli, Çayan (Çayanlu), Dayılar (Dayılı), Dedesli, Diricanlı, Ekrad-ı Badıllı, Ekrad-ı Cudikanlı, Ekrad-ı Çakallı, Ekrad-ı Lek (Çorum Kürdü), Hatal, Herkinli (Hergünlü), İnallı, Kangal, Karacalar, Karaçeçeli (Karacecelü), Karamanlı Yörüğü, Kargınlı (Kargun), Kavi (Kavili), Kuyumcu, Milli, Pehlivanlı, Rışvanlı, Safranlı, Sağancı (Sağan, Sağın), Sarıcalar, Selmanlı (Süleymanlı), Seyyid Vend (Seydavend), Şeyhbizinli, Tatar Ellezli, Türkanlı cemaat ve aşiretleri ile Karakeçili (Türkmen yörükân taifesi), Sungurlu (Yörükân taifesinden), Arablı (konargöçer Türkmen yörükânı), Ballı (konargöçer ekrad taifesinden), Bayındır, Ceceli (konargöçer Türkmen taifesinden), Cerid (konargöçer Türkmen yörükânı taifesinden), Çalış (Osmancık - İskilip, Saz Türkmen yörükânı taifesinden), Çanakçılar (Türkmen yörükânı taifesinden), Çimenli (yörükân taifesinden), Çoban-Çobanlı (yörükân taifesinden), Hasandemircili (Sungurlu yörükân taifesinden), Hüseyinli (Türkmen yörükânı taifesinden), Karacakaya (yörükân taifesinden), Kaskinli (yörükân taifesinden), Kınık (Türkmen yörükân taifesinden), Kıran-Kıranlı (İskilip kazası ekrad yörükânı taifesinden), Koşu (yörükân taifesinden), Mamalı (İskilip taifesi, konargöçer Türkmen taifesinden), Pancarlı (yörükân taifesinden), Salar (konargöçer ekrad taifesinden), Sarıbeğ (yörükân taifesinden) Şark-Şarık (Türkmen taifesinden), Talibi-Talibler (konargöçer yörükân taifesinden), Timur (yörükân taifesinden), Toyaklı (İskilip, Osmancık, Saz kazaları, Türkmen taifesinden), Yağcı (yörükân taifesinden), Yörükân-ı Karacalar (yörükân taifesinden), Zeyve (ekrad taifesinden) aşiretlerinin bulunduğunu belirtmektedir (Şahin 2013: 25-26).

Çorum bölgesinde iskân edilen bu aşiretlerin büyük bir kısmının yer adlarına kaynaklık ettiği görülmektedir. Bayat, Beğdili, Büğdüz, Cerit, Çanakçı, Deliler,

Dutçakallı, Evcikuzkışla, Evcioortakışla, Evciyenikışla, Eymir, İnalözü, Karaca, Karagöz, Karakeçili, Kayı Köy, Kınık, Kınık Delileri, Salur, Seydimçakallı, Seyfe köyleri; Çepni Mahallesi; Bayat, Dodurga, Oğuzlar ilçesi Çorum'daki başlıca bir boy, oymak ya da aşiret adına bağlı oluşan yer adlarına örnek teşkil etmektedir.

Çorum'da çeşitli zamanlarda iskân edilen halkın tabii oldukları boy, oymak ve aşiretler Çorum'un yoğun Türk nüfusuna sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bunun yanı sıra bir coğrafyadaki sözlü tapular olan yer ve mevki adlarındaki hatıralar da bu yoğun Türk yerleşimini kanıtlar niteliktedir. Bu adların yanı sıra bir boy veya oymağın adı olmasına karşın sebebi bilinmeyen bir şekilde adı değiştirilen köyler de bulunmaktadır.

Dodurga İlçesi

Dodurga, Çorum iline bağlı 40,857002 kuzey enlemi ile 34,808352 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-dodurgailce.html>)

Dodurga'nın TÜİK 2017'ye göre İlçe'ye bağlı köy nüfusu 3249, İlçe nüfusu 2655 olmak üzere ilçenin toplam nüfusu 5904 kişidir (<https://birunituik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>)

Tahrir defterlerinde *Dodurğa*, *Doturğa*, *Todurğa* ve *Toturğa* gibi muhtelif imlalarda yazılan bu Oğuz boyuna ait Anadolu'da 24 yer adına rast gelinmektedir (Sümer 1972: 256).

Kaşgarlı Mahmud (XI. yüzyıl), Oğuz boyları listesinde bu boyu on altıncı sırada *Toturk~Tutırka* imlası ile vermiş ve damgasının (VA) şeklini göstermiştir. Reşidüddin ise (XIV. yüzyıl) Dodurga boyunu Bozoklar arasında ve Ay Han'ın oğullarından biri olarak belirtmiş ve boyun adını şimdi telaffuz edilen şekilde, Dodurga biçiminde, ifade etmiştir. Reşidüddin'e göre *dodurga* "ülke almak ve yönetmek" demektir (Sümer: 1994: 486).

Sultan Alparslan'ın görevlendirdiği komutanlardan Danişmend Ahmet Gazi, Osmancık Kalesi'ni (1072) zapt ettikten sonra burasını Alayuntlu neslinden Sokulu oymağı reisi Osman Bey'e bırakmış, kendisi de Gümüş üzerinden Elbistan'a kadar uzanmıştır. Osman Bey, kardeşi Ayhan Bey'i Dodurga köyü ve çevresinde bulunan köylere uç beyi olarak tayin etmiştir. 1074 yılında Dodurga beyi Ayhan Bey,

Amasya devlet ricaline getirilince yerine Kızılkıanat oğullarından Ahmet Bey'i tayin etmiştir (<http://dodurga.bel.tr/ilcemiz/tarihi>).

Ahmet Bey'in, buranın Rumlardan kalma adı olan *Bodurlu* ismini bölgeye yerleşen Dodurga oymağına ithafen *Dodurga* olarak değiştirdiği sanılmaktadır.

H.984 (M.1576 / 1577) Tarihli ve TKG.KK.TTd.54 "Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livā-i Çorum I" adlı defterde Dodurga, Osmancık kazasının Sakız divanına bağlı Dodurga köyü olarak kaydedilmiştir. Defterdeki orijinal kayıt sayfa 311'de şu şekildedir: "*Karye-i Dodurga tābi '-i Dīvān-ı Sakız, Mālikāne-i tamām dört sehmden üç sehm Vakf-ı 'İmāret-i Mehmed Paşa der Osmancık ve rub' mālīkāne ma'a dīvānī timār hāliyā Hāssa-i Hazret-i Hüdāvendigār.*" (Mufassal Defter 2014: 311)

Dodurga 1963 yılında yapılan referandumla belediyeleşmiştir. 09.05.1990 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile ilçe olmuş ve 01.09.1991 yılında ilçelik açılışı yapılarak ilçenin ilk kaymakamlığı ve kaymakamlığa bağlı birimleri oluşturulmuştur (<http://dodurga.bel.tr/ilcemiz/tarihi>).

Bayat İlçesi

Çorum'da boy, oymak, aşiret adlarına bağlı oluşan yer adlarından birisi Bayat'tır. Çorum'da bir merkez köy, kent merkezinde bir mevki ve bir ilçenin adı Bayat'tır. Bozokların Günhan soyuna mensup olan Bayat Boyu'na Kaşgarlı Mahmud *Divan-ı Lüğati't Türk'te* dokuzuncu sırada yer vermiştir (DLT-I 2006: 56). Reşidüddin ise listesinde Bayat'ı Bozok boyları arasında saymış ve boyun adına "devletli ve nimeti bol" şeklinde mana vermiştir. Bayatların bir kısmı Anadolu'nun fethine aktif olarak katılarak yer adlarında hatıralarını bırakırken bir kısmı fetih ve göç hareketlerine katılmadan Seyhun Bölgesi'nde kalmışlardır. Moğol istilası ile Anadolu içlerine gelen Bayatlar, Anadolu'nun da istilaya uğraması ile Kuzey Suriye'ye geçmişlerdir. Dulkadirli Beyliği'ni kurmuş olmaları muhtemel olan Bayatların; İnallu, Akçalı ve Akça Koyunlu gibi oymakları da vücuda getirmiş olması kuvvetli ihtimallerdendir. 15. asırda Kara Tatarlardan boşalan Yozgat ve çevresinde kalabalık bir Bayat grubu yurt tutmuştur. Bu bölgede yurt tutan Bayatlar kışın Kuzey Suriye'ye gitmeleri sebebiyle Şam Bayatı adını almışlardır. Anadolu'daki Bayatlar, Pehlivanlı ve Reyhanlı gibi güçlü obaları ihtiva etmişlerdir.

18. yüzyıla gelindiğinde Pehlivanlı obası Bozok'ta bulunmaktadır (Sümer 1972: 219).

Çorum'un batısında Orta Karadeniz ile İç Anadolu Bölgesi arasında, Orta Kızılırmak Bölümü'nde, Köroğlu dağlarının doğu uzantısı üzerinde yer alan Bayat ilçesi; Doğuda İskilip, Güneyde Uğurludağ-Çankırı-Kızılırmak, Batıda Yapraklı, Kuzeyde Tosya ile çevrilidir. Yapılan araştırmalar doğrultusunda Bayat'ın günümüzden 6000 yıl öncesine dayanan bir yerleşim yeri olduğu bilinmektedir (Yalçın ve İpek 2010: 65).

Bayat yöresine Oğuz boylarının yerleşiminin 11. yüzyılda olduğu sanılmakla birlikte Bayat boyuna mensup halkın bu bölgeye tam olarak ne zaman geldiği ile ilgili net bir tarih bulunmamaktadır. 12. yüzyılda yoğun Türk yerleşimine sahne olan bölge; Moğol, Anadolu Selçuklu, Kadı Burhaneddin, Dulkadirli ve Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır (Şahin 2016: 367). 1395 yılında Osmanlı hâkimiyeti altına giren Bayat; isyanlar, ayaklanmalar, siyasi nedenler ve kimi zaman doğal afetler nedeni ile hem idari değişikliklere hem de meskûn halkın değişimine sahne olmuştur (Şahin 2016: 368). Bayat'ın idari yapısı ile ilgili ilk düzenli bilgilere 15. yüzyıl *Tahrir Defteri*'nde rastlanılmaktadır. 1455-1958 yıllarında İskilip kazasına bağlı bir nahiye olarak karşımıza çıkan Bayat 1864-1911 yıllarında nahiye olmaktan çıkmış, 1911'de tekrar nahiye statüsünü kazanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde 35 yıl İskilip kazasına bağlı Alagöz nahiyesi olarak anılan bölge için ayrıca Bahaeddin adı da kullanılmıştır (Şahin 2016: 375).

Bayat ilçesinin kuruluş tarihi ile ilgili net bir bilgi olmamasına karşın Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'nun fethine katılan bir bölük Bayat'ın ve daha sonra Moğol akınları önünden kaçan başka bir bölük Bayat mensubunun birleşmesinden oluşan topluluğun 1260'lı yıllarda günümüzde Dere Mahallesi olarak bilinen yere yerleştikleri düşünülmektedir. Bayat bölgesine yerleşen Bahaeddin adlı oba başkanını Karaosmanoğulları ve Ezgendioğulları izlemiştir. İran Horasanlı Bayatların bir kolu olan Kara-Bayatlardan bir oymak Tepebayat mevkiine yerleşmiş ve bu oymağa mensup Hatipoğulları Bayat'ta geniş bir vakıf kurmuşlardır. Bayat'ta bulunan Bayat Çayı, Karatepe, Yoncalı gibi yer adlarının Afyon-Bayat'ta da bulunduğu bilinmektedir (Aydın 1984: 140).

Verilen bilgiler ışığında daha önce bölgeyi adlandırmak için Bahaeddin adının kullanılması Bayat'a ilk yerleşen oba başkanının Bahaeddin adını taşımasından ileri gelmektedir. İlçenin adını Oğuzların Bayat boyunun adından almış olması muhtemeldir. Alagöz adı ile anılmasının nedeni ise idari taksimat değişikliği nedeniyle bir süre Kalecik'e bağlı Alagöz'e nahiye merkezi kurulmasından ve Bayat'ın da Alagöz sınırları içinde yer almasından ileri gelmektedir.

Bayat Köyü

Çorum'da Bayat adını taşıyan köy ile ilgili Neşet Köseoğlu, *Çorumlu* dergisinde yer alan "Yer Adları" başlıklı yazısında Bayat köyü altına düştüğü notta Bayatların Oğuz boylarından bir aşiret olduğunu ve bu adla Çorum merkeze bağlı bir köy bulunduğunu belirtmiştir (Köseoğlu 2009: 100). Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiret Cemaat ve Oymaklar* adlı eserinde Saz divanı, Karahisar-ı Demirli kazası, Budaközü nahiyesi, Çorum sancağı, Katar nahiyesi, Bayadözü kazası gibi çeşitli yerleşim yerlerine Bayatların yerleştirildiğini belirtmiştir. Listede adı geçen kimi cemaatlerin boyu Bayat iken taifeleri Tataran-ı Muğal, Gayıban ya da Moğol Tatarları olarak geçmektedir. Bayad boyundan gelen Bayad cemaatinin Çorum sancağına bağlı Bayat köyüne ve Bayad kabilesi cemaatinin Çorum sancağına yerleştirildiği listelerde görülmektedir (Halaçoğlu 2009: 105-259). Bu kaynaklardan hareketle Çorum merkeze bağlı olan Bayat köyünün; Bayad boyu mensuplarının iskânı ile oluşturulduğu ve Bayat adının, teşekkülün meskûn bulunduğu alana verildiği görülmektedir. Bayat köyüne yakın bir alanda Çorum merkezde Bayat Gediği adı verilen bir mevki de bulunmaktadır. Bu mevki ise Çorum Sancak merkezine yerleştirilen boy mensuplarının adıyla adlandırılmış olmalıdır.

Beydili Köyü

XII. asır sonlarında, Moğol istilasından önce, Yakın şark ve Türkiye'ye göçen boylar içinde Yıva, Afşar, Begdili, Kınık ve Dögerler de bulunmaktadır (Turan 2009: 259, 260). Kaşgarlı Mahmut'un *Divan-ı Lüğati't Türk*'te yedinci sırada "Begtilli" şeklinde bahsettiği, Oğuzların Bozok koluna mensup boyun; Çorum Sancağı ve Çorum sancağının Katar nahiyesi, Bayadözü kazası, Beğdili divanı, İskilip kazası-Halkı Dolu divanı gibi yerleşim yerlerinde iskâna tabi tutuldukları bilgisi mevcuttur (DLT 2006: 56; Halaçoğlu 2009: 36-2214). Osmanlı zamanında Beydili köyünün de bağlı olduğu Sakız divanı Sorhun aşiretinden Sencer Bey ve yakınlarına aittir

(Köseoğlu 2009: 448). Çorum'da Beydili boyunun adı ile adlanmış birisi İskilip'e birisi de Çorum merkeze bağlı iki tane köy mevcuttur (Köseoğlu 2009: 100). Anakök, Çorum'da yerleşen Oğuz Türklerinin Beğdili ve Beğdilli köylerini kurduklarını belirtmiştir (Anakök 1950: 61). Yapılan araştırmalarda Beğdili boyuna bağlı pek çok oymağın Çorum bölgesinde iskân edildiği göz önünde bulundurulursa Çorum merkez köylerinden Beydili köyünün Beğdili oymağının adını almış olduğunu söylemek mümkün olabilir.

Beğdili köyünün adı ile ilgili sözlü kültür ortamında yaşayan anlatı, köyün bir boy adını taşımasından ziyade köy halkının konuşma biçimi ile alakalıdır. Köye ad verileceği zaman memurlarla sohbet eden köy eşrafından kimseler çok kibar konuşurlar. Bunu fark eden memurlar “Burada hep bey yetişecek!” derler. Bu nedenle köye Beydili adının yakışacağı düşünülür (K.K.3).

Bügdüz Köyü

Divan-ı Lügati't Türk'te sekizinci sırada belirtilen, Üç-Okların Deniz Han koluna mensup olan Bügdüz boyu Çorum'da iskân edilen boylar arasında görülmektedir (DLT-I 2006: 56). Anakök ve Köseoğlu'nun Bügdüz boyundan ad aldığını belirttikleri Bügdüz köyünün adına Faruk Sümer'in *Oğuzlar Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları* adlı eserinin sonunda bulunan boy adı alan yerleşim yerlerini gösteren cetvelde de rastlanılmaktadır (Anakök 1950: 61; Köseoğlu 2009: 100; Sümer 1972: 456).

Verilen bilgiler ışığında Bügdüz köyünün adını Bügdüz boyundan almış olduğu anlaşılmaktadır fakat sözlü kültür ortamında köyün adı ile ilgili çok daha farklı bir anlatı meydana gelmiştir. Bu anlatıya göre Bügdüz Köyü hâlihazırdaki yerinde kurulmadan önce üç ayrı mahalle halindedir. Köyün günümüzdeki yerleşim alanı olan dağın eteğine alınmasından sonra bölgede bük² adı verilen bitkinin çokluğu ve arazinin engebesiz bir yapıya sahip olması bölgeye “bük-düz” adı verilmesine neden olmuş, kelimenin telaffuzunun zorluğuna binaen köyün adı Bügdüz şekline dönüşmüştür (K.K. 4).

² Yaban çileği, böğürtlen bitkisine Çorum yöresinde verilen addır.

Cerit Köyü

Faruk Sümer'in Dulkadirli oymakları arasında saydığı Cerit aşiretinin bir kısmı Bozok sancağının Sorgun kazasında iskân edilmiştir. Cerit aşiretinin Rakka dolaylarına gönderildiği fakat iskân edildikleri bölgede durmayıp Anadolu'ya dönmelerinden mütevellit bu duruma engel olmak amacıyla Cerid taifesinden altı kişinin Çorum kalesinde rehin olarak tutulduğu bilgisi kaynaklarda yer almaktadır. Alınan önlemlerin Ceritlilerin Anadolu'ya dönmelerine engel olamaması ile aşiret Kıbrıs'a gönderilse de aşiret mensuplarının bir müddet sonra yine Anadolu'ya dönmüşler ve bu sebeple Ceritler, Rakka civarına tekrar sürgün edilmişlerdir (Sümer 1972: 177). Aşiret mensuplarından bir kısmı son göç dalgası esnasında Anadolu'da kalmış olup bunlardan bir kısmı Çorum'da bulunan Cerit köyüne adını vermiştir. 1763 yılına gelindiğinde bu defa çıkarılan isyanlar nedeni ile göçe tabi tutulduğunu gördüğümüz Cerit aşiretinin köylerinden birisinin de Çorum'da bulunan Cerit köyüne yakın bir mevkideki Oymağaç köyü olduğu anlaşılmaktadır. Aşirete mensup olduğu düşünülen Kul Yusuf adlı şairin *Ceridin Göçü* adlı şiirinde Oymağaç köyü de Ceritlilerin yerleşim yeri olarak zikredilmiştir (Köseoğlu 2009: 86, 87; Anakök 1950: 113).

Çanakçı Köyü

Çanakçı halkı; kökenlerini, Mezirme köyünden Çorum'a gelen Başu Ağa'nın mensubu olduğu Şeyh İbrahim Ocağı'na bağlı Nusaybin kökenli bir oba olan Çanakçı obasına dayandırmaktadır. Çanakçıların Nusaybin bölgesinde kendi adlarını taşıyan yerleşim birimlerinin olduğu ifade edilmektedir. Hamza Aksüt, Faruk Sümer'den naklen: Çanakçı obasının 16. yüzyılda Bozok yöresinde üç alanda barındığını, bu alanların Çorum sınırları içinde bulunan Hisar Beğlü oymağına bağlı Zünnunoğlu köyü ile Aliiki nahiyesi ve Çanakçı köyü olduğunu belirtmiştir (Aksüt 2005: 358). Çanakçı aşiretinin Türkmen Yörükân taifesinden olduğu ve Çorum'da yurt tuttuğu bilgisi kaynaklarda mevcuttur (Şahin 2013: 25-26).

Çanakçı köyü adına dair sözlü kültür ortamında anlatılagelen hikâyeye ise köy halkının çanak, çömlek gibi mutfak eşyaları yapımıyla uğraşmalarından mütevellit köyün adınının Çanakçı olduğu yönündedir (K.K. 5).

Çepni Mahallesi

Divan-ı Lügati't Türk'te Oğuz boylarından yirmi birincisi olarak gösterilen Çepnilere ait pek çok yer adı bulunmaktadır (DLT-I 2006: 58). Bu yer adlarından birisi de Çorum merkezde bulunan Çepni Mahallesi'dir. Anadolu'nun bir Türk yurdu olmasında en mühim rollerden birini oynayan Çepniler, özellikle Doğu Karadeniz kıyısı boyunca yoğun bir yerleşimle bu alanda Türklüğü hâkim kılan bir topluluktur (Sümer 1992: 7). Sümer, Başbakanlık Arşivi ile Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Arşivi'ndeki *Mufassal Tahrir Defterleri*'ni tarayarak meydana getirdiği cetvelde boylara ait yer adlarını vermeye çalıştığını fakat semt ve mevki adlarının defterlerde tesadüfen geçmesinden dolayı bu cetvelde verilen boylara ait yer adlarının tam olmadığını belirtmiştir. Türk tarihinde Anadolu'nun fetih ve iskânı aşamasından Kayı, Kınık, Avşar, Bayındır ve Salurların en önemli rolü oynadığını belirten Sümer; boyların adlarını alan yerleşimleri gösterdiği cetveldeki yer adlarının 12, 13 ve 14. yüzyıla ait hatıralar olduğunu ifade etmektedir. Oğuz boy adlarını alan yerleşimlerin Anadolu sahasının çeşitli yerlerinde görüldüğünün de altını çizen Sümer, Anadolu'nun farklı yerlerinde aynı ada mensup yerleşim yerlerinin bulunmasının boyların çeşitli zamanlarda Anadolu'ya gelmelerinden siyasi ve ekonomik nedenlerle bölünmelere uğramalarından kaynaklandığını açıklayarak Kayı, Eymür, Çavundur'a mensup olan Boz-Ulus ve Çepni gibi boyların Çorum'a yerleştiklerini ve yerleşim bölgelerine ad verdiklerini ifade etmiştir (Sümer 1972: 212-329). Çorum'da Osmanlı Dönemi'nde on bir köyden oluşan Çepni divanının bulunduğu da bilinmektedir (Bulduk 1992: 143). Sümer, Çepni adında bir nahiyenin bulunmasından dolayı Çorum'da kalabalık bir Çepni topluluğunun yerleşmiş olduğuna, bu yörede yaşayan halkın hepsinin veya büyük çoğunluğunun Çepni boyundan gelmiş olma ihtimalinin yüksekliğine dikkat çekerek 16.yüzyılda Alpoğuz, günümüzdeki Arpaöz, köyünde de Çepni Özü adlı bir cemaatin var olduğunu belirtmiştir (Sümer 1992: 20, 130). Çepnilerin yerleşim alanlarından birisi olan Çorum'daki Çepni Mahallesi'ne bu adın kentte meskûn Çepnilere atfen verildiği düşünülebilir.

Kınık Delileri ve Deliler Köyü

Çorum merkez köylerinden olan Deliler ve Kınıkdelileri adlı köyler de oymak ve boy adı ile adlandırılan köylere birer örnektir. Neşet Köseoğlu "Köy Adları" başlıklı yazısında Delilü adlı bir Türk oymağının varlığına değinmiştir (Köseoğlu

2009: 101) Günümüzde Deliler olarak adlandırılan köyün adı, Çorum Livası'na ait 1530 tarihli haritada Delüler şeklinde geçmektedir. İbrahim Solak "XVI. Yüzyılda Maraş Ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri" başlığını taşıyan makalesinde 16. yüzyılda Maraş çevresinde yaşayan Dulkadirli ulusuna bağlı Türkmen-Yörük cemaatleri ile ilişkili yer adlarının oluştuğunu belirterek *Anamaslu be nâm Karacalu Taifesi*'ne bağlı Delilü adlı bir köyün varlığını belirtmektedir (Solak 2002: 138-139). Halaçoğlu, Çorum'da iskân edilen Maraş Yörükleri'ni Beğdili boyu ile ilişkili göstererek Maraş Yörükleri adı altında ele almıştır (Halaçoğlu 2009: 89). Yeni-İl'de Avşarlara mensup olan Delilü adlı bir oba mevcuttur. Yeni-İl'in çözülmesi ile Batı'ya, Ankara-Bala civarına, göç eden Avşarlar olmuştur. Ankara haricindeki bilgiler yetersiz olsa da Bozok'ta da Avşarlar'a rastlamak mümkündür (Sümer 1972: 276, 277). Çorum bölgesinde Osmancık, Mecitözü ve Sungurlu bölgelerinde Avşar boyundan Avşar, Ballu, Dokuz Döğen Oğlu, Hilallu, İnallu (Hacılı), İnanduklu, Sarı Halil cemaatleri iskân edilmiştir (Halaçoğlu 2009: 182-2238). Bu cemaatlerin tamamı Avşarlara mensup olmakla birlikte içlerinden Ballı, Dokuz Döğen Oğlu, İnandıklı ile Sarı Halil cemaati Bozok yörüğü ve Türkmen cemaati adlı bir grup Varsak boyu olarak görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle Bozok bölgesinden Çorum'a Avşarların gönderildiği anlaşılmaktadır. Delilü obasının da Bozok yörükleri ile birlikte Çorum'a gelerek yurt tutmuş olabilecekleri düşünülebilir. Çorum bölgesinde Karacalı ya da Alamaslı olarak anılan aşiretin de iskân edildiği bilinmektedir (Şahin 2013: 10-26; Kara 2008: 158). Bu bilgilerden hareketle Deliler köyünün Çorumda meskûn Karacalı taifesinin Delilü oymağından ad almış olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Kınık boyu mensuplarının yerleşim yerleri: Mecitözü, İskilip, Osmancık, Çorum sancağıdır. Kınıklar ile Avşarların İshakhacılı kışlağı gibi kimi kışlak alanların ortak kullandığı da göze çarpılmaktadır (Halaçoğlu 2009: 3-1425). Kaşgarlı Mahmud listesinde Kınıklara ilk sırada yer vermiş ve Kınıklardan zamanın hakanlarını çıkartan boy olarak bahsedip Kayı boyunu ikinci sıraya atmıştır (DLT 2006: 55). Reşideddin'in sıralamasında ise son sırada yer alan Kınıklar, Selçuk gibi büyük devlet adamları yetiştirerek Anadolu'nun fethinde aktif olarak rol oynamış, Kayı ve Avşarlardan sonra Anadolu'da en çok yer adı bırakan boy olarak gösterilmiştir (Sümer 1972: 212). Kınıkdeliler, Kınık ve Deliler köyü kuruldukları alan itibarıyla adeta bir üçgen oluşturmuştur. Osmanlı Dönemi'ndeki iskân

politikaları düşünülürken bir bölgeye farklı aşiretlerden ailelerin yerleştirildiği bilinmektedir. Bu durumun farklı nedenleri olmakla birlikte aynı cemaatten olan nüfusun kuvvetlenip olası bir ayaklanma çıkartmasının önüne geçmek ya da farklı din yahut etnik köken sahibi olan unsurların arasına kendi tebaasından olan unsurları serpiştirerek olası bir isyanın önüne geçme politikası izlendiği aşikârdır. Kınıkdeliler köyü örneği düşünülürken iskân politikasının bir getirisi olarak Kınık boyunun yerleşmiş olduğu bir bölgeye Delili oymağına tabi unsurların yerleştirildiği veya bunun tam tersi bir durum olduğu düşünülebilir.

Deliler köyü, bir oymaktan ad almış olmasına rağmen sözlü kültür ortamında vuku bulan anlatılarda köyün ad alma hadisesinin farklılaştığı görülmektedir. Köy adına dair sözlü kültür ortamında yaşayan anlatıya göre köylünün birisi sık sık yolculuk etmektedir. Bu yolculukları esnasında güneş ışığı köylünün gözünü hem köyden giderken hem de köye dönerken rahatsız ederek yolu rahat bir biçimde görmesini engeller. Bu duruma bir türlü çare bulamayan köylü, güneşi şikâyet etmeye karar verir. Kadıya gider ve durumu anlatır. Kadı vatandaştan bir çömlek yağ ve bal ister ve köylüye “Sen bunları getir ben de güneşi başka yere tayin edeyim.” der. Köylü, kadı’nın istediklerini bulur getirir. Kadı bunları isterken aslında köylüye biraz mühlet verip onun bu isteğinin makul bir istek olmadığını düşünmesini istemiştir fakat köylü bunu düşünememiş, kadı’nın sözünü tutacağına inanmıştır. Kadı, karşısında istediklerini getiren ve sorununa çare bulmasını bekleyen köylüyü görünce “Bre deliler, böyle iş olur mu?” diyerek köylüye çıkışır. Bunun üzerine köyün adı Deliler kalır. Bu anlatı hem Kınıkdelileri hem de Deliler Köyü için anlatılmaktadır (K.K. 6).

Dudçakallı ve Seydimçakallı Köyü

Hacı Haldun Şahin’in Çorum’da iskân edilen aşiretler arasında saydığı Çakallı aşireti 12. yüzyılda Anadolu’da bulunan Türkmen topluluklarındandır. Konar-göçer taifede bulunan aşiret Maraş, Halep, Besni ve Amik ovalarında kışlak olarak varlık gösterirken yaylak olarak da Sivas, Malatya Tokat, Samsun Amasya, Çorum yaylalarında bulunmuşlardır. 18. yüzyılda Çakallı aşiretinin Çorum’da meskûn bulunduğu kaynaklarda yer almıştır (Şahin 2013: 25-26; Türkoğlu 2007: 9; Kara 2008: 80-81). Çakallı aşiretine mensup Osmanoğlu, Cemolar mezrasındaki Veli Kayası’nın karşısında bulunan koruluğa ağıl ve kom yaparak yerleşmiş ve taştan

basamaklar yapmıştır. Bu nedenle burası Taşlıbadal olarak adlandırılmıştır. Dud Köyü yakınında bulunan Taşlıbadal, Ağcağız ve Kaşkaca mezralarına Çakallı aşiretinden aileler yerleşerek bu alanı bir köy görünümüne kavuşturmuşlardır. Dud köyden bu yeni yerleşim alanını ayırmak amacıyla köye Dudçakallı adı verilmiştir. Seydim bölgesinde yaşayan Çakallı aşireti ise köylerini Seydim köyünden tefrik etmek için köylerine Seydimçakallı adını vermişlerdir (Türkoğlu 2007: 50-58).

Evcikuzkışla, Evciyenikışla ve Evcortakışla Köyü

Çorum merkeze bağlı Evcikuzkışla, Evciyenikışla ve Evcortakışla adlı köyler bulunmaktadır. *Defter-i Mufassal-i Liva-i Çorum*'da Evcî cemaatine ziraat için verilen Kışlak-ı Yenice adlı kışlağa dair kayıt bulunmaktadır. O tarihte Evcî cemaatinin adı ile anılan bir mahalle bir mezra ve bir de köy bulunduğu da yine *Defter-i Mufassal-i Liva-i Çorum*'da yer almaktadır (Mufassal Defter 2014: 48-593). Şahin, *Osmanlı Dönemi Nüfus Defterlerinde Çorum* adlı eserinde vermiş olduğu cetvellerde Ortakışla ve Kuzkışla köylerinde Alamaslı, Avcı, İnallı ve Badıllı aşiretlerinin bulunduğunu belirtmektedir (Şahin 2013: 30- 36). 1526'da 26 taifeye bağlı 784 cemaatten oluşan Dulkadirli ulusunun taifelerinden birisinin Evcî adını taşıdığı ve Dulkadirli ulusuna mensup taife ve cemaatlerin Maraş, Şam, Halep, Antakya gibi güney kesimlerin yanı sıra Sivas, Bozok, Yeni İl gibi alanlarda da görüldükleri bilinmektedir (Solak 2002: 113-114). Bu bilgilerden Evciyenikışla, Evcortakışla ve Evcikuzkışla köyü adlarının Çorum'da kışlak verilen Evcî cemaatinden kalma hatıralar olması muhtemeldir. Bahsi geçen köyler yakın alanlarda kurulmuştur ve yerleşim konumları bir üçgeni andırmaktadır. 1530 tarihli *Çorumlu Livası Haritası*'nda bu köylerin buldukları alanda Çatal-kışla, Emirlü kışlası, Kara-Hacı kışlası, Güney kışla gibi kışlak olarak kullanılan alanlar; Kavak, Cüllahlar, Kemallı, Kozculu, Sarukamış, Tülüce gibi köyler bulunmaktadır. Evcî cemaatinin kışlak olarak kullandığı bu alanlar cemaatin adı ile adlandırılmıştır.

Evciyenikışla köyünün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelmiş dört anlatı bulunmaktadır. İlk anlatıya göre Evciyenikışla köyü, yol güzergâhında ermişler dergâhı olan bir köydür. Yoldan gelip geçene, aç kalmış kimselere bu dergâhta yardımcı olunup yemek verildiği için köydeki ermiş Evcî adı verilmiş. Bu nedenle de köyün adı Evciyenikışla olmuş (K.K 7).

İkinci anlatıya göre ise yakında bulunan Hamdiköy sınırlarında kalan bölgede bulunan karakolun eskiden Evciyenikışla köyünde bulunması hasebiyle kışla sözcüğünün köyün adına verilmiştir. Bu görüş askeri alanlara kışla adının verilmesinden yola çıkılarak oluşturulmuş bir faraziye olup köyün adıyla bir alakasının bulunmaması kuvvetle muhtemeldir çünkü yerleşim yerine verilen kışla adı yaylak-kışlak olarak yaşayan yörüklerin kullandıkları kışlak alandan ileri gelmektedir. Köy halkının bir kısmı Yenikışla köyünden sıtma nedeni ile Gökköy'e göçmüşlerdir. Gökköy'ün, Hititler Dönemi'nden kalma bir ören yeri olmasının yanı sıra ilerleyen dönemlerde göçebelerin kışlak olarak kullandıkları bir alan olduğu bilinmektedir (K.K. 8).

Üçüncü anlatıya göre ise köyler eskiden Kuzköy, Ortaköy ve Yeniköy olarak anılmış, köy adlarının başındaki evci ibaresi sonradan eklenmiştir. Evcikuzkışla'nın kuz tarafa bulunması, Evcioentakışla'nın iki köy arasında yer alması ve Evciyenikışla'nın yeni kurulan bir köy olması köylerin bu adları almasına sebep gösterilmektedir.

Köyün adına dair sözlü kültür ortamında yaşayan ve tarihi bilgileri kısmen doğrular nitelikteki son anlatı ise köyün bir aşiretten ad aldığı yönündedir. Bu anlatıya göre köylerin adları Kuzköy, Ortaköy ve Yeniköy'dür ancak buraya Evcı adlı bir aşiret yerleşmiş, köylerin adları bu nedenle Evcikuzkışla, Evciyenikışla ve Evcioentakışla'ya dönüşmüştür. Köylerin adlarında bulunan kışla ibaresinin ise köy yakınında bulunan düzlükten ileri gelmekte olduğu ifade edilmektedir (K.K. 9).

Eymir Köyü

Aşiretlerin yayılışı bakımından Çorum, Orta Anadolu'da önemli bir konuma sahiptir. Cerit, Mamalı, Dedeşlü, Selmanlı, Karakeçilü, Alamaslı, Cihanbeyli, Kangal, Alembeyli, Bozdoğan aşiretleri 1698 tarihinden itibaren Çorum'un önde gelen aşiretlerindendir. 1785'ten sonra yerleşik hayata geçen ve Çorum'da en çok köy kuran aşiretlerden birisi Dedesli aşiretidir. Asıl iskân yeri Maraş olan Dedesli aşireti mensupları iskâna tabi tutuldukları Maraş, Halep, Alacahan gibi bölgelerde karışıklık çıkartmaları nedeniyle devletin ve bölgede yaşayan diğer aşiretlerin baskısıyla Anadolu içlerine dağılmışlardır. Çorum'a gelen aşiret üyeleri Kızılırmak'ın güney ve kuzeyindeki sahaya yerleşip kendilerine yirmi bir tane yaylak ve kışlak alan temin etmişlerdir. Hacıahmetderesi, Ferhatlı, Deniz, Dere, Hacıbey

(Aksoku), Hasandegın, Belkavak Boztepe, İdeli (Kızılkır), Kumçeltiği, Cender (Torunları), Yeniköy, Akdan (Karakeçili), Akveren, Aşılıarmud, Kılıçdere, Kertme (Babaoğlu), Kızaglı, Tutpınar (Körpeç), İnalözü, İnalözümuhaciri ve İnalözü Sülüklü adlı köyler Dedesli aşiretinin yerleştirildiği alanlardır (Köseoğlu 2009: 1310-1311; Anakök 1950: 105). 16. yüzyılda Anadolu'nun muhtelif yerlerinde adına rastlanan Eymir oymağı Bozok bölgesinde Gündeşliden bir kol ile Karayuvacılı oymağını meydana getirmiştir (Sümer 1972: 345-347). Dedesli, Maraş Türkmenlerinden olan Gündeşli oymağına bağlı bir cemaat olup Gündeşli Türkmen Yörük taifesi ise Eymir boyu ile ilişkilidir (Şahin 2013: 41; Gündoğdu 1992: 212). Halep Türkmenleri'nin bir kolu olan Gündeşlilerin yazın Çorum topraklarında yaylayıp kışın Halep ve Şam dolaylarına kışlağa gittikleri bilinmektedir (Gündoğdu 1992: 212). Eymür boyunun çeşitli taifelerinin Çorum'da iskân edildiği bilinmektedir. (Halaçoğlu 2009: 847, 2272). Bu bilgilerden hareketle Kaşgarlı Mahmud'un on dördüncü sırada verdiği Eymir boyunun Çorum'daki Eymir Köyü'ne ad vermiş olduğunu söylemek mümkündür.

Karaca Köyü

Cevdet Türkay'dan naklen Şahin, Karacalar adlı bir cemaatin Çorum'da iskân edildiğini belirtmiştir. Karacalar Cemaati, Mamalu aşiretinden olup Türkmen taifesinden bir gruptur (Şahin 2013: 42). Neşet Köseoğlu da "Yer Adlarımız" başlıklı yazısında Karaca köyü ile ilgili verdiği notta Karaca Araplı adlı bir cemaatin varlığından bahsetmiştir (Köseoğlu 2009: 101). Karacalar cemaatinin Çorum'da iskân edilmesi nedeniyle köye bu cemaate nispetle Karaca adı verildiği düşünülebilir.

Karakeçili Mahallesi

Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşması noktasında önemli bir yere sahip olan Karakeçililerin Anadolu'daki varlığı XI. yüzyıldan bu yana hissedilmektedir. Anadolu'nun büyük bir kısmına yayılan Keçilü oluşumu Karakeçililer, Sarıkeçililer, Teke Türkmenleri gibi gruplar halinde teşekkül etmiştir (Çay 1989: 7). XVI. yüzyılda Anadolu'da Karakeçili oymağına yoğun olarak Urfa ve Ankara bölgesinde, küçük bir cemaat halinde ise Teke yöresinde rastlanılmıştır. Ankara'da bulunan Karakeçililerin bir kısmı Eskişehir bir kısmı ise Balıkesir'e yerleşmiştir. Aynı yüzyılda Sivas-Ankara arasında bulunan Ulu-Yörük olarak adlandırılan büyük topluluğun bileşenleri arasında Karakeçililer de bulunmaktadır. Ulu-Yörük topluluğu

bölük şeklinde tabir edilen yirmi sekiz oymaktan meydana gelmiş olup bu oymaklardan bazıları Ak Salur, Çepni, Dodurga gibi Oğuz boy adlarını bazıları da; Ağcakoyunlu, İnallu gibi Oğuz asıllı oldukları bilinen toplulukların adlarını taşımaktadır. Kimi parçaları ise Cungar, Çavurçı adları ile anıldıklarından Moğol asıllı olabilecekleri düşünülmektedir. Karakeçililerin, Oğuz soyundan gelmiş oldukları şüphe götürmez bir gerçektir. Karakeçililerin büyük bir bölümü Ankara'nın Balâ kasabası ile Kızılırmak arasında kalan bölgede yerleşmişlerdir. Ulu-Yörük topluluğu Şarkıpare, Ortapare ve Yüzdepare adlı üç koldan oluşmuştur, Karakeçililer ise bu kollardan Yüzdepare içerisinde yer almaktadır. Günümüzde Karakeçili oymağının adını taşıyan yerleşim yerleri hâlâ varlığını korumaktadır (Sümer 1992: 570-573).

Ulu-Yörük taifesinden Karakeçili cemaati Çorum'da bulunan kimi köylerde ve nahiyelerde iskân edilmiştir (Halaçoğlu 2009: 1125-1226). Çorum merkez mahallelerinden olan Karakeçili Mahallesi, Karakeçili cemaatinin adını taşımaktadır.

Karakeçili Köyü

Karakeçili köyünün Karakeçili cemaatinden ad almış olmasına rağmen köyün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre köyün adı köyde beslenen kara keçilerden ileri gelmektedir. Karakeçili köyünün bulunduğu bölge ağaçlık bir alandır. Geçimlerini hayvancılıktan temin eden köy halkı ardıç ağaçlarının bir hayli fazla bulunduğu arazide bu ağacın yaprakları ile beslenen kara keçileri otlatmaktadır. Köye ad vermek amacıyla gelen memurlar köy halkına köyde en çok neyin yetiştiğini, geçimlerini neyle sağladıklarını sorar. Köylüler de ağaçlar arasında yayılan keçileri göstererek burada en çok keçinin beslendiğini ifade ederler. Bunun üzerine memurlar köye Karakeçili adını verirler (K. K. 10)

Kayı Köyü

Divan-ı Lügati't Türk'te ikinci sırada yer alan Kayı boyunun adı ile anılan bir köy Çorum merkezde bulunmaktadır (DLT-I 2006: 55). Türk boylarının en asili olarak Kayı boyunu gösteren Köseoğlu, Çorum'da üç yerin adının bu boydan geldiğini, diğer illerde çok ender bir şekilde serpilmiş olan Kayıların Çorum ve Çankırı'da tekâsüf ettiklerini belirtmiştir (Köseoğlu 2009: 101). Günümüzde

Çorum'da Kayı adını taşıyan birisi merkez bir diğeri ise Oğuzlar ilçesine bağlı olmak üzere iki adet köy bulunmaktadır. Köy halkının büyük çoğunluğu Oğuzlar'ın Kayı boyundan geldiklerini fakat Çorum'a ne zaman geldikleri, köyün nasıl kurulduğu gibi bilgilere sahip olmadıklarını ifade etmektedir (K.K. 11).

Salur Köyü

Kadı Burhaneddin gibi büyük bir devlet adamını bünyesinden çıkarmış, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki Salur Kazan'ı adıyla adlandırmış Salurlar, Anadolu'nun fethinde mühim rol oynayan Oğuz boylarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da en çok yer adı bırakan boylardan birisi olan Salurlardan özellikle Ulu-Yörük'ün Ortapare kısmına mensup olanlar Amasya ve Amasya'nın güneyinde yoğun bir biçimde yurt tutmuştur (Sümer 1972: 340, 343). Çorum'da Salur'a mensup cemaatlerden At Nalı, Sekü, Sekülü cemaatleri Osmancık'ta, Çapan cemaati Mecitözü'nde, Sekilü cemaatinden bir başka grup Sungurlu'da, Ulu-Yörük taifesinden bir cemaat ise Sungurlu ve Mecitözü'nde iskân edilmiştir (Halaçoğlu 2009: 163-2255). Sümer, boy adı alan yer adlarını gösterdiği listede Çorum'da Osmancık'a bağlı Salur adlı bir köy zikretmektedir fakat günümüzde Osmancık'ta Salur adını taşıyan bir köy bulunmamakla birlikte Çorum merkezdeki köylerden birini adı Oğuz boyu olan Salur'un adını taşımaktadır (Sümer 1972: 447).

İnalözü Köyü

Köseoğlu *Çorumlu* dergisindeki "Yer Adları" başlıklı yazısında İnalözü köyünün İnallu oymağından ad aldığını belirtmiştir (Köseoğlu 2009: 101). Şahin ve Halaçoğlu, Çorum'da iskân edilen aşiretler arasında İnallı aşiretini de saymaktadır (Şahin 2013: 25; Halaçoğlu 2009: 1123). Sümer, Moğol istilası ile Anadolu içlerine gelen, Anadolu'nun da Moğol istilasına uğramasından sonra Kuzey Suriye'ye geçen Bayatların; Dulkadirli Beyliği'ni kurmuş olmalarının ve İnallu, Akçalı, Akça Koyunlu gibi teşekkülleri de vücuda getirmiş olmalarının muhtemel olduğunu ifade etmektedir (Sümer 1972: 219).

İnalözü köyünün adının menşei ile alakalı sözlü kültür ortamında meydana gelmiş olan anlatı şahıs adı ve yapı malzemesi kaynaklıdır. Anlatıya göre köy halkı evlerini yaparken ya da onarıken çam ağacından yapılmış büyük sütunlar kullanmaktadır. Bu sütunlara halk dilinde öz adı verilmektedir. Bir köylü evi için öz getirirken köye gelen memurlarla karşılaşmıştır. Memurlar, köylüye nereden

geldiğini ve bu ağaçları ne yapacağını sorunca köylü bu ağaçlardan öz yapacağını söylemiştir. Memurlar köylünün adının İnal olduğunu öğrenince köyün adını İnalözü koymuşlardır (K.K. 12).

2.3.1.1.3. İnsanlarla İlgili Adların Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Menşesi kişi adı olan yer adlarına Anadolu coğrafyasında sıkça rastlamak mümkündür. Saim Sakaoğlu “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adları” başlığını taşıyan makalesinde tarihi şahsiyetlerin, mahalli şahsiyetlerin ve o bölgede eskiden yaşayan şahsiyetlerin adlarının yer adı olarak verildiğini belirtmektedir (Sakaoğlu 1984: 259). Anadolu’ya göçler başladığında göçebe ya da yarı göçebe bir hayat düzenini sahip olan Türk topluluklarının yerleştikleri yerlerin pek çoğuna oraya ilk yerleşen aile reisinin, boy ya da oymak beyinin veya mensup oldukları aşiret büyüklerinin adını verdikleri görülmektedir. Çorum ili incelendiğinde merkez köylerden birçoğunun adını, köyün kurucusu olan kimsenin adından aldığı görülmektedir. Ahmetoğlu, Aksungur, Balıyakup, Bektaşoğlu, Büğrüoğlu, Celilkırı, Delibekiroğlu, Ertuğrul, Hacı Ahmet Deresi, Hacımusa, Himiroğlu, İsmailköy, Karagöz, Küçükpalabıyık, Laloğlu, Mollahasan, Mustafaçelebi, Öksüzler, Ömerbey, Palabıyık, Seyfe, Şekerbey, Tolamehmet, Turgut gibi köyler köyün kurucusunun adını ya da lakabını alan Çorum merkez köyleridir.

Tarihi bir şahsiyet, devlet adamı, din büyüğü, sanat, spor ya da siyaset alanında ün yapmış kimselerin adının kaynaklık ettiği yer adları ile ilgili yazılı kaynaklara ulaşılabılırken sıradan şahısların adını alan köyler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu nedenle kişi adlarının kaynaklık ettiği yer adları ile ilgili tarihi bir kayıt bulunmaması nedeniyle yalnızca sözlü kültür ortamında yaşayan anlatılar baz alınmıştır. Çorum merkeze bağlı köyler incelendiğinde kişi adlarına bağlı oluşan köy adlarının direkt bir şahıs adı ile kurulmuş olmasından ziyade şahıs adının yanına bir lakap, bir unvan ya da bir akrabalık adı eklendiğini veya ada daha büyük bir saygınlık kazandırmak amacıyla hacı, molla, çelebi gibi sıfatların eklenmesi ile yerleşim yerine ad verildiği de görülmektedir.

2.3.1.1.3.1. Şahıs Ad ve Soyadlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Balıyakup Köyü

Şahıs adı menşeli köy adlarından birisi Balıyakup’tur. Ortodoks Hıristiyan Rusların; Çerkes topraklarına uyguladıkları işgaller, ardı arkası kesilmeyen savaşlar,

Çerkesleri Hristiyanlaştırma çabaları, vergi ve askerlik gibi hizmetlerde kullanmak istemeleri gibi nedenlerle Osmanlı ülkesine Kafkasya dolaylarından Çerkes göçlerinin gerçekleştiği bilinmektedir. 1862'de Rusların Çerkesistan'ı işgali ile bu göç bir nevi zorunlu hale gelmiştir. 1850 yılına kadar olan göçlerle şehreminlikleri ilgilenmekteyken muhacir sayısının giderek artması nedeniyle 1860'ta Muhacir Komisyonu kurulmuştur (Kara 2013: 335). Çorum bu dönemlerde kalabalık göçmen kitlelerine ev sahipliği yapmış bu nedenle Çorum'da da bir Muhacirin Komisyonu oluşturulmuştur. Çok sayıda muhacirin iskân edildiği Çorum'da Kafkas kökenli Çerkeslerden olan Nogayların ve yine aynı kitleden Besni, Canpolad, Marşan gibi kabilelerin 1860'ta meskûn olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır (Söylemez 2007: 17). Kafkas göçmenlerinin bir kısmı Çorum merkez mahallelerde bir kısmı da köylerde ya da yeni yerleşim birimlerinde iskân edilmiştir. Kırkdilim mevkinde Kafkas muhaciri için Osmaniye, Mecidiye, Ertuğrul adlı yeni köyler kurulmuştur.

1850'den itibaren Çorum Kafkaslardan gelen halklar haricinde Bulgaristan, Batum ve dolayları, Ahıska gibi sahalardan da göç almıştır. Çorum merkezde, günümüzde bulunmayan, Selimiye Mahallesi'ne Kars göçmenleri, Hacı Nasrullah Mahallesi (adının Mahmudiye olarak değişmesini istemişlerdir) ve Burunköy'e Ahıska göçmenleri yerleştirilmiştir. Karadağ, Dağıstan, Ardanuç, Kazan, Babadağı, Silistre ve Rumeli gibi bölgelerden de muhacir gelmiş olup merkeze yerleştirilemeyen muhacirler Saz Değirmeni olarak tabir edilen mevkide, Alaca ve Mecitözü bölgelerinde iskân edilmişlerdir (Söylemez 2007: 18, 19; Kara 2013: 337). Balıyakup köyü de muhacirlerin iskân edildikleri köylerden birisidir.

Balıyakup köyü ile ilgili sözlü kültür ortamında hayat bulan anlatılar canlı bir biçimde yaşamakta olup köyün adının kaynağına dair iki anlatı mevcuttur. İlk anlatıya göre Balıyakup köyünün adı 1530 yılından 1850'li yıllara kadar Balım olarak geçmektedir. Balıköyün ilk yerlisi olarak bilinen Sazaklı Yakup Ağa, İskilip'in İbik köyünden gelmiştir. Yakup Ağa, Bal köyü ya da Balıköy olarak anılan köye Ermeni bir ailenin kapısına hizmetçi olarak gelip yerleşmiştir. Çok zengin olan bu Ermeni aile Yakup'un çalışkanlık, dürüstlük gibi insani vasıflarından çok etkilenmiş ve ona bir hayli değer vermişlerdir. Zaman geçip devran dönünce gayrimüslim halk, siyasi nedenlerle zarar göreceklarını düşünüp topraklarını terk etmeye başlamıştır. Balıköy'deki Ermeni aile, onca yıl yanlarında çalışan hizmetkârları Yakup'a sahip oldukları arazinin bir kısmını hibe etmiştir. Arazilerin

sahibi olan Yakup, Yakup Ağa olarak anılmaya başlamış ve köyün eski adı olan Balım unutulmuş, köy Yakupağa adını almıştır. İlerleyen dönemlerde Çerkezlerin bölgeye iskânıyla Yakup Ağa topraklarının bir kısmını muhacirlere satmış, bu nedenle iki ayrı mahalle görünümüne kavuşan köy bir müddet İkkiköy adıyla anılmıştır. Çerkezlerin köyde çoğunluk haline gelmesi ve Yakup Ağa'nın ölmesi üzerine köy, bir süre İkkiköy ve Balıköy adıyla anılmıştır. Daha sonra Yakup Ağa'nın adını yaşatmak için köye Balıyakup adı verilmiştir (K.K. 14).

Köyün adına dair diğer bir anlatı ise Yakup adlı bir gencin askerde padişahın hizmetinde bulunması üzerine kuruludur. Yakup, dönemin padişahının yaverliği hizmetinde bulunmaktadır. Bir gün padişah yaveri Yakup'u da yanına almış ve Amasya'ya gelmiştir. Yakup, ırmak kenarına geldiklerinde bu ırmağın köylerinde evinin önünden geçtiğini söylemiş, bunun üzerine Padişah yaverinin köyünü merak etmiş ve birlikte yaverin köyüne gelmişlerdir. Yakup, köye geldiklerinde evinde bulunan bir çömlek balı padişaha ikram etmiştir. Bu ikramdan çok hoşnut olan padişah köy arazisini Yakup'a vermiş ve kendisine ikram olarak sunulan bal dolayısıyla köyün adını Balıyakup koymuştur (Akkaya 2011: 262-263).

Celilkırı Köyü

Çorum merkez mahallerinden Akkent'e çok yakın bir mevkide bulunan Celilkırı köyü de şahıs adıyla kurulan köy adları arasında yer almaktadır. Düzlük bir alanda olması nedeniyle kır olarak adlandırılan yerleşim yerinin vaktiyle Celil adlı bir kişinin arazisi olması köyün Celilkırı adını almasını sağlamıştır. Köyde bulunan Uyuz Gölü'nün suyu kaşıntı gibi deri hastalıklarının tedavisinde kullanıldığından köy halk arasında Uyuz köyü olarak da anılmaktadır (K.K. 15).

Hacıahmet Deresi

Şahıs adıyla adlandırılan köylerden birisi de Hacıahmet Deresi köyüdür. Köseoğlu'nun "Yer Adları" başlıklı yazısında verdiği köy listesinde köyün adı Naci Ahmedderesi ve Tombuş Çiftliği şeklinde yer almaktadır (Köseoğlu 2009: 101). Fakat köy halkı Naci Ahmet diye birisini tanımayıp köyün Hacı Ahmet'in arazisinde kurulduğu için adının Hacıahmet Deresi olduğunu anlatmaktadır. Köye ad veren kişinin gerçek adı Naci Ahmet olup sonradan ilk ad olan Naci adı unutulmuş olabilir. Hac ibadetini yerine getiren kişilerin adının önüne hacı ibaresi eklenmesi Anadolu'da yaygın olarak görülen bir tutumdur. Hacı Naci Ahmet şeklindeki bir adın telaffuz

açısından zorluğu ve Naci ile hacı sözcüklerinin birbirini çok andırır durumda olması da değişime yol açmış olabilir.

Köyün adı ile ilgili sözlü kültür ortamında oluşan diğer bir anlatı da Ahmet adlı bir kişinin adının köy adına kaynaklık etmesi üzerinedir. Eski zamanlarda ulaşım araçlarının yaygın olmaması nedeniyle hac ibadetini yapmak için binek hayvanlar kullanılmaktadır. Köyden Ahmet adlı bir kişi katırla hacca gitmek için yola çıkar fakat yolculuğunu bitiremeden derede vefat eder. Hacı Ahmet, derede öldüğü için köyün adı Hacıahmetderesi olarak anılmıştır (K.K. 16).

Hacımusa Köyü

Hacımusa köyü de kişi adından kaynaklı köy adına bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Köyün bulunduğu arazide köy kurulmadan büyük bir karaağaç ve çeşme bulunuyormuş. Hacı Musa adlı birisi düzlük ve sulak olan bu alanı görünce alanın yerleşmek için çok cazip olduğunu düşünerek buraya yerleşmiş. Farklı köylerden ya da bölgelerden insanlar da bu arazinin düz ve geniş olması nedeniyle Hacı Musa'nın yerleştiği alana gelip yerleşmişler ve böylece köy kurulmuş. Bir süre Hacımusa Karaağaç'ı olarak anılan köy ilerleyen zamanlarda yalnızca kurucu olan Hacı Musa'nın adıyla Hacımusa köyü olarak anılmış ve adı da bu şekilde kalmıştır (K.K. 17).

Molla Hasan Köyü

Kişi adına bağlı olarak adlandırılan köylerden birisi Mollahasan köyüdür. Hasan ve Ahmet adlı kardeşlerin bölgeye gelmeleri ile yerleşim alanı olan ve zamanla köy görünümüne kavuşan alan kardeşlerin büyüğü olan molla lakaplı Hasan'ın adıyla anılmıştır (K.K. 19).

İsmailköy, Ömerbey, Aksungur Köyü

İsmailköy de köy kurucusu olarak bilinen şahsın adını alan köylerden birisidir. Ömerbey köyü adı değiştirilen köyler arasında yer almaktadır. Eski adı Yeniköy olan Ömerbey köyü, geniş arazileri ve varsıllığı ile tanınan Ömer Bey'in adını almıştır (K.K. 23). Aksungur köyü, köy muhtarının soyadı olan Aksungur adını almıştır (K.K. 24).

Mustafa Çelebi Köyü

Mustafaçelebi köyü şahıs ve ziyaret mekânının adının birleşmesiyle ad alan bir köydür. Sözlü kültür ortamında köyün adına dair meydana gelen anlatıya göre Eskiköy'de oturan Mustafa adlı bir kişi avlanmak amacıyla gezerken Mustafaçelebi köyünün bulunduğu alana gelmiştir. Bu alanın yerleşmek için çok müsait bir yer olduğunu düşünmüş ve buraya taşınmış, gel zaman git zaman başka ailelerin de bu alana yerleşmesiyle burada yeni bir köy kurulmuştur. Köyün hemen yanı başındaki tepede Çelebi denilen bir ziyaretgâh bulunmaktadır. Köyü kuran Mustafa'nın ve ziyaret yerinin adları birleştirilmiş ve köy Mustafaçelebi köyü olarak adlandırılmıştır (Akkaya 2011: 200-201). Köyün bu adı alması köylülerin kimisince Baba İshak'ın oğlu olan Mustafa Çelebi ile ilişkilendirilse de halkın büyük bir kısmı bu görüşün sahilliğine ihtimal vermemektedir. Yapılan araştırmalarda da bu faraziye kanıt olabilecek herhangi bir ipucuna rastlanılmamıştır.

Turgut Köyü

Kişi adından kaynaklı köy adlarından birisi de Turgut'tur. Sözlü kültür ortamında köyün adına dair anlatılan hikâye adın zamanla tamamen farklı bir sözcüğe dönüşmüş olmasına dayanmaktadır. Anlatıya göre Osmanlı zamanında köylerin adlarını ve yerlerini belirlemek amacıyla gelen haritacı bir memura köy sakinlerinden birisi köyde yetişen armutlardan ikram etmiştir. Çok lezzetli olan armut öyle büyüktür ki memur, armudun ancak yarısını yiyebilmiştir. Köyde yetiştirilen meyvenin lezzeti ve farklılığı nedeniyle memur köyün adını Armutlu olarak kayda geçmiştir. Günümüzde de bu armut ağacı hâlâ mevcuttur (Akkaya 2011: 302). Bu görüşe göre köyün adı olan Armutlu sözcüğü, zamanla Turgutlu'ya dönüşmüştür.

Köyün adına dair bir başka anlatı ise köyün adını, Turgutlu oymağından almış olduğu yönündedir. Köyde yaşayan ailelerden birinin soyadı Durgutlu'dur. Ulu-Yörük taifesinden Turgutlu adlı bir bölük bulunmaktadır (Sümer 1972: 178). Durgutlu soyadlı ailenin büyük bir topluluktan geldiği bu nedenle de köye bu ailenin adının verildiği görüşü de mevcuttur.

Seyfe Köyü

Köseoğlu “Yer Adları” başlıklı yazısında Seyfe köyü için düştüğü notta köyün Seyif Han Bozkoyunlu aşiretinin oymaklarından olduğunu belirtmektedir (Köseoğlu 2009: 102). Beğdili boyuna mensup olan ve kimi araştırmacıların Baraklar arasında gösterdiği Bozkoyunlu obası, Rakka çöllerine sürgün edilen obalardan birisidir. Köyün adına kaynaklık eden Seyif Han, Bozkoyunlu oymağının Alibeyli obasına mensup bir beydir (Sümer 1972: 301).

Sözlü kültür ortamında Adana civarından Seyfe Bey adlı ileri görüşlü birisinin gelip köye yerleştiği, yerleşim yerinin kalabalıklaşarak bir köye dönüştüğü ve köye Seyfi Bey’e ithafen bu adın verildiğine dair bir anlatı mevcuttur (K.K. 25). Bozkoyunlu oymağı Alibeyli obasının Rakka sürgünü esnasında adı geçen Seyif Han’ın köye gelerek ad vermesi köyün kuruluş tarihi ile sürgün tarihinin bir hayli farklı olması nedeniyle mümkün görünmese de aşiret reislerinin, oba ya da oymak başkanlarının halk nezdinde önemli bir yere sahip olduğu, bu önderlerin adlarının yaşatılmaya çalışıldığı düşünüldüğünde Seyfe köyü adının Seyif Han’dan gelebileceği ihtimal dâhilinde tutulabilir.

Sarimbey Köyü

Kişi adının kaynaklık ettiği bir diğer köy ise Sarimbey köyüdür. Elbistan dolaylarından gelen Sarı Bey’in adı ile bir süre Sarıbey olarak anılan köyün adı zamanla Sarimbey’e dönüşmüştür. Sarı Bey’in mensup olduğu aşiret Kuyumcu aşireti olup Sarimbey civarında bulunan Çayhatap ve Yenice ile Sorsavuş³, Sapa, Seyfe, Abdalbodü⁴, Karabayır, Serban ve günümüzde bulunmayan Yukarıhamdi gibi köyler de bu aşiret mensupları tarafından kurulmuş köylerdir (Ertüzün 2009: 1417-1418).

Sarimbey köyünün adına dair sözlü kültür ortamında anlatıla gelen bir hikâye mevcuttur. Adana tarafında Sarı Bey, Hamdi Bey ve Seyfe Bey adlı üç bey gelmiştir. Bu beyler zamanına göre bilgili, görgülü beylerdir. Bu üç bey kendilerine yerleşecek alanlar bulmuş ve böylece kendi adları ile kurulan üç ayrı köy meydana gelmiştir. Bu anlatı adı geçen üç köyde bilenen ve inanılan yaygın bir anlatıdır (K.K. 26).

³ Günümüzde Hamdiköy olarak adlandırılan köydür.

⁴ Günümüzde Yenihayat olarak adlandırılan köydür.

Tolamehmet Köyü

Tolamehmet köyünün adı; köy muhtarının ad ve lakabından bir hatıradır. Tola Mehmet, köyde hatırı sayılır bir kişidir aynı zamanda köy muhtarıdır. Köye ad vermek için gelen memurlar köy muhtarının köy halkı tarafından sayılıp sevildiğini görünce köye muhtarın adı ve lakabını ad olarak vermişlerdir.

Başka bir anlatıya göre ise köyün adı Tola'dır. 1800'lerde köye Mehmet adlı bir hoca gelir. Bu hoca çevrede de çok tanınıp sevilen bir hocadır. Hocanın, yakın civarda Tolalı Mehmet olarak anılması köyün adının Tolamehmet olmasına kaynaklık etmiştir (K.K. 32).

2.3.1.1.3.2. Lakap ve Akrabalık Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Ahmetoğlan Köyü

Ahmetoğlan köyü şahıs ve akrabalık adının birleşmesiyle ad alan köylerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahmetoğlan köyünün adına dair sözlü kültür ortamında üç anlatı mevcuttur. İlk anlatıya göre Horasan taraflarından geldiği sanılan Hasan adında bir kişi ailesi ile birlikte Ahmetoğlan köyü arazisine yerleşir. Bu arazi orman içinde sık ağaçların bulunduğu bir alandır. Hasan ve ailesi uzun zaman burada kalır, başka yerlerden gelen ailelerin de onların açtığı yerleşim alanına göçmesi ile köy kurulur. Hasan'ın Ahmet adında bir oğlu vardır. Köydeki diğer insanların bu çocuğa Ahmet'in oğlan şeklinde hitap etmesi nedeniyle köyün adı Ahmetoğlan şeklini almıştır.

Diğer bir anlatıya göre ise köyün kurucusu olan şahsın adı Ahmet'tir. Köy kurucusu olması nedeniyle arazilerin büyük kısmı Ahmet'e aittir. Köyde sözü geçen aile olan Ahmet Ağa'nın oğullarına kalan araziler Ahmet'in oğullarının arazisi şeklinde anılmaya başlar ve köyün adı Ahmetoğlan olur (K.K 13).

Sonuncu anlatıya göre ise Ahmet adında bir delikanlı hayvanlarını otlattığı esnada bir su başında kurtların saldırısına uğramıştır. Bu saldırı nedeniyle Ahmet'in cinsel uzuvları zarar görmüş ve Ahmet, "oğlan" şeklinde anılmaya başlanmıştır. Civar köylerce bu hadisenin duyulması ve sıkça konuşulması nedeniyle köy Ahmetoğlan köyü adını almıştır (K.K. 132).

Bektaşoğlu Köyü

Bektaşoğlu köyü, akallı aşiretinin şemsi Uşağı oymağı beyi Bektaş Bey ve oğluna ithafen ad almıştır. akallı Aşireti şemsi Uşağı Oymağı aşireti beyi olan Topuzoğlu Bektaş Bey ve beraberindeki on dokuz hane orum merkez Dut köy yakınındaki Cemolu oymağının ren yerine yerleşmişlerdir. Aşiret yeleri; yaylak kışlak hayatı yaşamaları, yörede bulunan diğer aşiretlerle anlaşamamaları ve yeni araziler bulma çabaları nedeniyle çeşitli yerlerde kısa süreli yerleşimler kurmuşlardır. Topuzoğlu Bektaş Bey'in ölümünden sonra aşiretin başına geçen oğlu Hasan, Topuzoğlu lakabını bırakarak babasının fiziksel özelliklerinden dolayı Uzunbektaş lakabını kullanmaya başlamış ve Belkaraağa veya Karaağalıbel olarak adlandırılan mevkiye yerleşmiştir. Karaağalıbel mevki zamanla Bektaş'ın oğlunun köyü olarak anılmaya başlamıştır (Türkoğlu 2007: 73). Bektaşoğlu köyü, müstakil olarak köy hüviyeti kazanmadan önce Seydimçakallı köyüne bağlı bir mahalle statüsündedir. Mahallenin hane sayısının artması ve mahalle halkının Seydimçakallı idaresinden hoşnutsuz olması köyü oluşturan iki mahallenin ayrılmasına yol açmıştır. Köy halkı, 1956'da köy statüsü kazanan yerleşim birimine Bektaşoğlu adının verilmesini istemişlerdir (Türkoğlu 2007: 125, 126).

Karagöz

Karagöz köyü, adını İsmail adlı bir köy sakininin lakabından almıştır. Gözlerinin dikkat çekici bir şekilde kara olması İsmail ve onun soyundan gelenlerin Karagözoğlu olarak adlandırılmasına yol açmış ve köyün adı da bu sülaleye atfen Karagöz olmuştur (K.K. 18).

Delibekiroğlu Köyü

Delibekiroğlu köyünün adına dair yazılı bir kaynakta herhangi bir bilgi mevcut olmasa da sözlü kültür ortamında meydana gelmiş bir anlatı mevcuttur. Köyün kayda geçileceği esnada köye gelen memurlar halkla sohbet ederken köyün nesinin meşhur olduğunu sormuşlar, bu soru üzerine köylülerden birisi köyün delisinin meşhur olduğunu söylemiştir. Memurlar köylüye kim olduğunu sorunca köylü, Deli Bekir'in oğlu olduğunu ifade etmiş, böylece köyün adı Delibekiroğlu olarak kayda geçmiştir (K.K. 20).

Hımıroğlu Köyü

Hımıroğlu köyü, köye yerleşen ilk aile olan Hımıroğlu lakaplı aileden ad almıştır (Akkaya 2011: 481). Hımır ölünce arazisi oğullarına miras kalmış ve köydeki bağ, bahçe, tarla gibi araziler Hımıroğulları'nın arazileri Şeklinde anılmaya başlamıştır. Bu sebeple köye Hımıroğlu adı verilmiştir.

Büğrüoğlu Köyü

Göçmen yerleşimi olan Büğrüoğlu köyü, Bğr lakaplı bir ailenin soyundan gelen kimselerce kurulduğu için Büğrüoğlu adını almıştır (K.K. 21).

Laloğlu Köyü

Laloğlu köyünün adına dair sözlü kültür ortamında yaşıyan anlatıya göre köyü kayda geçmek için gelen memurlar köy meydanında otururlar, yanlarına bir ihtiyar ve bir ocuk gelir fakat memurlar ihtiyarla bir türlü konuşamazlar. Memurların sordukları sorulara ocuk cevap vermeye başlar. İhtiyar adamın sorulara cevap verememesi onun yerine oğlunun konuşması köyün adının Laloğlu olmasına sebep olmuştur (K.K 22).

Gökköy

Gökköy, köyün kurucusu olan Gök Ali'den ad almıştır.

Palabıyık, Küçükpalabıyık Köyü

Palabıyık köyü, köy kurucusunun lakabını ad almıştır. Sözlü kültür ortamında yaşıyan bir anlatıya göre Ege Bölgesi'nden gelen Yörük bir grubun başı olan Palabıyıkğlu, obasını günümüzde köyün kurulmuş olduğu arazinin yakınına getirmiştir. Oba halkı yaylak olarak Palabıyık köyünün günümüzdeki alanını kullanmıştır. Palabıyıkğlu'nun kızı gibi sevdiği gelini yaylak arazide vefat etmiştir. Gelin can verdiği alana defnedilmiş; Palabıyıkğlu, gelinin mezarının bulunduğu yerden ayrılmak istemeyince oba yaylak olarak kullandıkları alana yerleşmiştir. Zamanla köy görünümüne kavuşan alana Palabıyıkğlu adı verilmiştir. Anlatının diğer varyantında ise aşiretin Doğu'dan gelmesi dışında muhtevada herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır (K.K. 27).

orum merkeze bağlı bir de Küçükpalabıyık köyü bulunmaktadır ve Palabıyık köyü ile arasında yaklaşık olarak 50 kilometrelik bir mesafe vardır.

1800'lü yıllarda Cemilbey nahiyesine nahiye müdürü olarak görevlendirilen Rüştü Bey'in çiftliği olan alanda civar köylerden gelenler ve muhacirlerin toplanması ile bir köy kurulmuştur.

Küçükpalabıyık köyüne dair sözlü kültür ortamında yaşayan hikâye de Yörükler'e dayanmaktadır. Cemilbey nahiyesine nahiye müdürü olarak atanan Rüştü Bey, Torbalı olarak anılan birinden çiftlik satın almış ve Çerkes bir kızla evlenerek çiftliğe yerleşmiştir. Ege tarafından gelen bir grup Yörük, bir süre Rüştü Bey'in arazilerinde hayvancılıkla uğraşmış ve ilerleyen zamanlarda Rüştü Bey'den toprak alarak bu bölgeye yerleşmiştir. Yörük yerleşmesiyle köyün çekirdeği oluşmuş, ilerleyen zamanlarda Çerkesler de köye yerleşmiş ve böylece Küçükpalabıyık köyü kurulmuştur (K.K. 28). Bahsi geçen iki köyün Yörükler tarafından kurulduğu göz önünde bulundurulduğunda bu köylere ad veren Palabıyıkoglu'nun aynı kişi olduğu düşünülebilir.

Küçükpalabıyık adının çıkış noktasına dair sözlü kültür ortamında meydana gelmiş bir anlatı daha bulunmaktadır. Köye ad vermek için memurlar gelmiş ve tüm köylünün köy meydanına toplanmasını istemişlerdir. Köy meydanına gelen erkeklerin tamamı bıyıklıdır fakat delikanlının birisi diğer erkekler arasında dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu gencin çelimsiz olmasına karşın pala bıyığı vardır. Memurlar genci görünce köyün adını Küçükpalabıyık olarak verirler (K.K. 29).

Öksüzler Köyü

Öksüzler köyünün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatı Cihan Harbi zamanına dayanmaktadır. Savaşta köyden pek çok erkeğin şehit olması nedeniyle çocuklar babasız kalmış, çocuklara babalarının kim ya da nerede olduğu sorulunca çocukların öksüz⁵ olduklarını söylemeleri köye Öksüzler adının verilmesine sebebiyet vermiştir (K.K. 31).

2.3.1.1.3.3. Makam ve Rütbelerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Kadıderesi Köyü

Kadıderesi köyünün kurucularının Kavili aşireti olduğu ve bu aşiretin adının yanlış telaffuzu neticesinde köyün adının Kavideresi'nden Kadıderesi'ne dönüştüğüne dair bir görüş bulunmaktadır (Akkaya 2011: 13). Kavili aşiretinin iskân

⁵ Çorum yöresinde, özellikle de köylerde babasız kalan çocuklara da öksüz denilmektedir.

edildiği bölgelerden birisi de Çorum'dur (Şahin 2013: 13). Köyün Kadıderesi adını almadan önceki adının Ahmedşahna olduğu bilinmektedir (Köseoğlu 2009: 101). Ahmedşahna günümüzde Kadıkırı köyüne bağlı bir mahalledir.

Köyün adına dair sözlü kültür ortamında ortaya çıkan anlatıya göre köye birçok yöreden farklı aşiretler göçmüş, bu sebeple köy nüfusunda ciddi bir artış yaşanmıştır. Köy nüfusunun hızla artması köyde kadı ihtiyacı doğurmuştur. Köye atanan kadı'nın köyde arazi edinmesi köyün günümüzdeki yerleşim alanının Kadı Deresi olarak anılmasına ve köyün adının da Kadıderesi olmasına sebebiyet vermiştir (K.K. 44).

Köyün adına dair anlatılan diğer bir anlatı yaylak kışlak yaşayan bir topluluğa bir kadı'nın toprak hibe etmesi etrafında oluşmuştur. Çorum'da geniş arazi sahibi olan bir kadı, oğluna anlı şanlı bir sünnet düğünü yapmıştır. Kadı; tüm eş dost, akraba ve civarda yaşayan yarı göçebe halkı düğüne davet etmiştir. Düğüne katılan davetliler arasındaki göçerler türküler ve halaylarla düğünün dolu dolu geçmesini sağlamıştır. Bu durumdan çok hoşnut olan kadı, düğünü şenlendirdiklerinden topluluğa yardımda bulunmak istemiştir. Göçerler, ilkin bunu karşılık olsun diye yapmadıklarını dile getirmelerine karşın kadı'nın ısrarı üzerine çadırlarını kurdukları bölgeyi kendilerine vermesinin onlar için en büyük hediye olacağını belirtmişlerdir. Göçerlerin kendilerine hibe edilen alanın adını kadı'ya duydukları minnet dolayısıyla değiştirmemeleri köyün adının Kadıderesi olmasını sağlamıştır (Akkaya 2011: 14).

Kadıkırı Köyü

Çorum merkeze bağlı köylerden birisi olan Kadıkırı köyünün adına dair anlatılar da kadı ve arazisi çevresinde şekillenmiştir. Bir kadı'nın arazisi olan alanda köyün kurulması köy adının Kadıkırı olmasına sebebiyet vermiştir (K.K. 44).

Paşaköy

Paşaköy'de bulunan cami, Çöplü Bey'in babası tarafından yaptırılmıştır (Köseoğlu 2009: 449). Çöplü Bey sülalesinin Çorumda eski tarihlerde köklü ailelerden birisi olduğu ve Çorum'da günümüzde de bulunan bir mahallenin bu sülalenin adını taşıdığı düşünülürse ailenin nüfuzu sebebiyle Çöplü Bey'in babasının paşa olarak anıldığı ve yaptırdığı mescid dolayısıyla köyün de Paşaköy adını aldığı düşünülebilir.

2.3.1.1.4. Tarihi Şahsiyetlerden Kaynaklanan Yer Adları

2.3.1.1.4.1. Padişah Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Ertuğrul Köy

Ertuğrul köy, Çorum'da Kafkas muhacirlerin iskân edildiği köylerden birisidir. Abdalbodü adı ile bilinen Yenihayat köyü ile komşu olan Ertuğrul köy, halk arasında Çerkes Abdalbodü olarak anılmaktadır. Köy halkının Ertuğrul Gazi'ye olan sevgisi köyün bu adı almasına sebep olduğu sözlü kültür ortamında anlatılmaktadır (K.K. 33).

Mecidiyekavak Köyü

Mecidiyekavak köyü 1860 ve sonrasında gelen muhacirlerin bölgede iskânı ile kurulmuştur. Çerkezlerin iskânı Çorum bölgesinde, daha önce verilen bilgilerde de bahsi geçtiği üzere, Kırkdilim mevki civarında yoğun bir şekilde kendini göstermiştir. Kırkdilim mevkisine yakın bir alanda bulunan Mecidiyekavak, köyün kurulduğu tarihte Sultan Abdülmecid'in tahtta olması ve köy arazisinde çokça kavak ağacının bulunması nedeniyle bu adı almıştır. Köy halkı köylerinin adı için Mecidiye, Mecidiyekavak gibi adların yanında Abzeh⁶ adını da kullanmaktadırlar.

Köyün ad alışına dair sözlü kültür ortamında yaşayan anlatıya göre köylerin kayda geçirildiği esnada köye gelen memurların köyle alakalı bilgi aldığı kişinin adının Mecit'tir. Köy arazisinde kavak ağaçları da bir hayli fazladır. Memurlar bu nedenle köye Mecidiyekavak adını vermişlerdir (K.K. 34).

2.3.1.1.4.2. Eski ve Yeni Devlet Adamlarının Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Connerton, hatırlanması istenen anılarla ilgili yer adlarının verildiğini vurgulayarak dünyanın çeşitli yerlerinde pek çok yöneticinin ve devlet adamının adının yer adı olarak verildiği örnekleri aktarmıştır (Connerton 2014b: 22). Tarihin bir döneminde belli bir yerde görev almış devlet adamlarının, yerel yöneticilerin, idari görevlerde bulunmuş kimi insanların pek çok yer adına kaynaklık ettiği görülmektedir. Halk tarafından sevilen ve saygı duyulan bir devlet adamının bölgeden ayrılışından sonra adının bir mekânın adı ile yaşatıldığına dair örneklerin yanında kişi hâlâ aynı yerde görevde iken kendisi de adını belli bir yere, bölgeye, mevkiye verebilmektedir.

⁶ Abzeh'ler Çerkezlerin bir koludur (<http://www.cerkesya.org/kafkasya/kafkasya-tarih/kafkasya-tarihi/item/3477-abzeh-ve-besleney-adlari-nereden-geliyor>).

Cumhuriyet'in ilanından önceki dönemlerde bir devlet adamının cami, hamam, çeşme gibi halkın yararına yaptırdığı hayratın etrafının halk tarafından o adla anılmaya başlandığı sıkça görülmektedir. Bölgeye yapılan hizmetlerin karşılığında gönüllerde yer etmenin bir neticesi olarak halk muhayyilesinde yaşatılmak üzere devlet adamlarının adları çeşitli mekânlara verilmiştir.

Dönemin İçişleri Bakanı Cemil Cahit Bey'den ad alan Cemilbey köyü, Osmanlı Dönemi'nde kapıcıbaşılık görevinde olduğu sanılan Hamdi Bey'den ad alan Hamdiköy; Çorum'un Danişmendlilerce fethinden sonra bölgeye yerleşen Alayundlu boyundan Sorgun oymağı beyi Şerafettin Osman Bey'in adını Osmancık ilçesi, Danişmendlilerin Anadolu kadısı olan Abdülmecid Herevi'den ad alan Mecitözü ilçesi; Avşar kökenli bir bey olduğu sanılan Çöplü Bey'den ad alan Çöplü Mahallesi devlet adamlarından ad alan başlıca yerleşim yerleridir. Belirtilen yerler haricinde Çorum'da bulunan pek çok cadde, sokak, park gibi çeşitli alanların da devlet adamlarından ad aldığı bilinmektedir.

Mecitözü İlçesi

Mecitözü, Çorum iline bağlı 40,5205 kuzey enlemi ile 35,2953 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://dunya.arztalep.com/tr-TR/corum/10239/mecitozu-haritasi.aspx>). Mecitözü'nün nüfusu TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 10.559, ilçe nüfusu 4378 olmak üzere toplam nüfus 14.937 kişidir (<https://biru.ni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>)

Ünlü tarihçi Abdi Zade Hüseyin Hüsameddin'in *Amasya Tarihi* adlı yapıtında Mecitözü'nün adı ve kurulduğu yer şu şekilde açıklanmaktadır: “Merkezi, Avkat köyü civarında iki tepenin düzce olan sırtlarında yerleşmiş olan Mecitözü kasabası, Avkatlı oğlu Hacı Ali Ağa'nın adına nispetle ‘Hacı Köyü’ diye anılmaktadır.” (Abdi Zade 2013: 179).

Danişmendliler zamanında Anadolu Beldeleri Kadısı olan, Abdülmecid-i Herevî'nin malikânesinin Hacı Köyü adı ile anılan Mecitözü'nde bulunması buranın 1136 tarihinden beri Mecitözü olarak meşhur oluşunun sebebi olarak gösterilmektedir (Abdi Zade 2013: 179; <http://www.mecitozu.gov.tr/ilcemizintarihcesi>).

1287/1870 tarihli *Sivas Vilayet Salnamesi*'ne göre de Mecitözü kazası; Köprü, Merzifon, Osmancık, Erbaa, Lâdik ve Zile ile beraber Amasya sancağının

yedi kazasından biri olarak liva ve vilayet teşkilatı içinde yerini almıştır (Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1287/1870: 70).

Mecitözü 1874 yılında kaza haline getirilmiş ve buraya bir de kaymakam tayin edilmiştir. Uzun yıllar Sivas vilayeti, Amasya sancağına bağlı olan Mecitözü kazası 1916 yılında Ankara vilayetinin Çorum sancağına bağlanmıştır (<http://www.mecitozu.gov.tr/ilcemizin-tarihcesi>).

Osmancık İlçesi

Osmancık, Çorum iline bağlı 40,974060 kuzey enlemi ile 34,802158 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.haritamap.com/yer/osmancik-osman-cik>). Osmancık'ın TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 14.365, ilçe nüfusu 28.557 olmak üzere ilçenin toplam nüfusu 42.922 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Roma ve Bizans çağında Osmancık “*Pimolisene*” adıyla bilinen önemli bir merkezdir (<http://www.osmancik.bel.tr/rehber/osmancikin-tarihcesi>).

Osmancık, maden yatakları bakımından zengin bir sahada yer almaktadır. Bu sebeple Osmancık'ın MÖ 3. binde yerleşim alanı olduğu düşünülmektedir. Hitit, Frig, Pers, Galat, Pontus idaresi ardından Roma ve Bizans hâkimiyetine giren bölgenin, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Danişmend Emiri Ahmed Gazi tarafından fethedildiği sanılmaktadır. Bir başka görüşe göre ise Emir Artuk'un ele geçirdiği bu yöre daha sonra Emir Ahmed'in yönetimine verilmiştir (Öz 2007: 476).

Osmanlı Devleti'nin kurucusuna Osmancık denilmesi ilçe ile Osman Gazi arasında ilişki kurulmasına vesile olmuştur. İbn-i Battuta'nın, hanedan kurucusu Osman Gazi'nin kendisini üçüncü halife Hz. Osman'dan ayırt etmek için Osmancık olarak adlandırdığı iddiası Osmancık'ın Osman Gazi'ye atfen bu adı aldığı kanısını oluşturmuştur (Öz 2007: 476). Evliya Çelebi *Seyahatname*'de, “Bazı tarihler ‘Osmancık burada doğdu, bu kaleyi de beylik zamanında yaptı.’ derler. Sonra bu kaleyi Türk oymaklıkları elinden 795 tarihinde (1392-1393) Yıldırım Beyazıt Han fethetmiştir.” bilgisini vermiştir (Atsız 2018: 221-224). Bu bilgiye ithafen Osmancık adı, kalenin Osman Bey tarafından yapılması ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Bir başka iddiaya göre ise kale ve yöresi Selçuklu hükümdarları tarafından Osman Bey'e tımar olarak verilmiştir (Öz 2007: 476). 1075 yılında Melih Ahmet

Gazi, Çorum’u Bizanslılardan aldıktan sonra Alayundlu boyundan Sorgun oymağı beyi Şerafettin Osman Gazi’yi kente emir olarak atamıştır. Osmancık adının buradan geldiği de rivayet edilmektedir (Erkoç 2001: 122).

Sözlü kültür ortamında Osmancık ilçesinin adına dair iki anlatı bulunmaktadır. Bu anlatılardan ilkinde göre Ertuğrul Gazi ve obası Söğüt’e göç ederken bu bölgede konaklamış ve Osman Bey de günümüzde Osmancık adı ile anılan ilçede doğmuştur. Osman Bey’in doğumunun burada gerçekleşmesi ilçenin Osmancık adı almasının sebebi olmuştur. Evliya Çelebi ve İbn-i Batuta gibi gezginlerin verdiği bilgilerin halk arasında anlatılması ya da halk anlatılarının bu gezginlerin eserlerinde yer bulması ile bu görüşün ortaya çıktığı düşünülebilir. Ertuğrul Gazi ve obasının bölgede konakladığı sanılan tarih ile bölgenin Türklerce fethedildiği tarih arasında yaklaşık üç yüz yıllık bir farkın bulunması ilçenin Osman Gazi’den ad alamayacağı kanısını doğurmaktadır. Çorum bölgesine yerleşen Alayundlulardan Sorgun oymağı beyi Şerafettin Osman Gazi’nin ilçeye ad vermiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Osmancık’ın bu adı almasına dair oluşturulan bir diğer anlatı ise Kurtuluş Savaşı Dönemi’ne aittir. Rivayete göre cepheye giden askerleri için kazak, çorap, papak ören kadınlar köyün çocuklarından henüz on, on iki yaşlarındaki Osman’ı hazırladıkları eşyaları iletmek için Çanakkale’ye gönderirler. Osman; Çanakkale’ye varır, babasını ve köyünden olan askerleri bulur, emanetleri onlara ulaştırır. Mektupları, selamları alarak köyüne doğru yola çıkar fakat köyüne yaklaşmışken eşkıyaların saldırısına uğrar. Yaralı bir halde köyüne ulaşır, kadınlar başına toplanır ama Osman son nefesini verir. Annesi “Vatan uğruna gitti yavrum, Osmancığım!” diye ağlamaya başlar. Köyde erkek olmadığından kadınlar Osman’ı bir ağacın altına defnederler ve adı sonsuza dek yaşasın diye de bundan böyle buranın Osmancık olarak anılmasını kararlaştırırlar (K.K. 40).

Cemilbey Köyü

Devlet adamlarından ad alan köylerden birisi Cemilbey köyüdür. Köy, 1864 Çerkes muhacereti sonucunda yerleşim yeri haline gelmiştir. Naçu Bey’in, Çorum ve Alaca ırmaklarının birleştiği alanı satın alarak bu bölgeye bir çiftlik kurmasından sonra çevre köylerde bulunan kimi göçmen ailelerin de yerleşmesi ile Çorak köy

kurulmuştur. 1902’de nahiye statüsüne yükselen Çorak köy, İçişleri Bakanı Cemil Cahit Bey’in adını almıştır (Atalay 1985: 63).

Sözlü kültür ortamında köyün adı ile ilgili tarihi bilgilere paralel bir anlatı bulunmaktadır. Anlatıya göre köyü ziyarete gelen Cemil Bey adlı nahiye müdürü köyde konaklamış ve köy halkı tarafından çok sevilip izzet ikram görmüştür. Cemil Bey, köyden ayrılırken köyün adının Çorak gibi olumsuz çağrışım barındıran bir adla anılması yerine kendi adıyla anılmasını istemiş bu sebeple köye Cemilbey adı verilmiştir (K.K. 40).

Hamdiköy

Eski adı Sorsavuş olan Hamdiköy’e ad veren Hamdi Bey’in büyük devlet adamlarından birisi olduğu bilinmektedir (Erkoç 2015: 344). Anakök, *Çorum Tarihi* adlı eserinde 1800’lü yıllarda yaşayan Hamdi Bey ve Kardeşi Ömer Bey’in kapıcıbaşılığa kadar yükseldiğini ifade etmektedir fakat Hamdi Bey’in adıyla anılan bir köyün varlığına değinmemiştir (Anakök 1950: 121). *Çorumlu* dergisinde yayınlanan “Hamdi Bey Evkafına Ait Vesikalar” başlıklı belgede Hamdi Bey’in kendi adının verildiği köyde mezarının olduğu belirtilmiştir (ÇD. 2009: 190-191).

Köyün adı ile ilgili anlatı daha önceki maddelerde Sarimbey ve Seyfe köylerinde değinildiği gibi Adana civarından gelen üç beyden Hamdi Bey adlı şahsın köyü kurduğu ve köyün bu nedenle Hamdi Bey’in adını alarak Hamdi köy olduğu yönündedir (K.K. 41).

Çöplü Mahallesi

Çöplü Mahallesi, Osmanlı Dönemi’nden günümüze kalan eski mahallelerden birisidir. Mahallenin eski adının Çöplü Bey Mahallesi olduğunu *Çorumlu* dergisinde yayımlanan “*Çöplübey Sülalesi Hakkındaki Vesikalar*” başlıklı belgeden öğrenilmektedir. Çöplü Bey’in oğulları olduğu anlaşılan Sancıdı ve Şükrullah Çelebi tasarrufunda bir vakfın 1485’te var olduğu bilinmektedir (ÇD. 2009: 49-55). Avşar kökenli Dulkadirli ya da Danişmendli Türkmenlerinden bir bey olduğu düşünülen Çöplü Bey, II. Murat Dönemi’nde Çorum’da yaşamış ve kimi vergileri toplamakla mükellef olmuştur. Avşar kökenli olduğuna dair kanı Anadolu’nun farklı bölgelerinde Çöplü sıfatını taşıyan Avşar boyuna bağlı cemaatlerin varlığından kaynaklanmaktadır (Mufassal Defter-I 2014: 11). Türklerin eline geçtiğinden bu

yana Sorhun aşiretinden Sencer Bey ile onun soyundan gelenlere ait olan Paşaköy ve Beydili köyünün vakfiye ve mahkeme sicillerinde köyün Çöplü Bey ailesine verildiğine dair belgeler bulunmaktadır (Köseoğlu 2009: 448). Çöplü Bey'in, Çorum'da sözü geçen ve varlıklı bir bey olduğu aşikârdır. Daha önceki dönemlerde Çöplü Bey Mescidi'nin de bulunduğu mahalle, devlet adamı Çöplü Bey'in adıyla adlandırılmıştır.

2.3.1.1.4.3. Ordu Mensuplarının Adların Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Sungurlu İlçesi

Sungurlu, Çorum iline bağlı 40,160999 kuzey enlemi ile 34,376999 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.haritamap.com/yer/sungurlu-sungurlu>).

Sungurlu'nun TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 17.574, ilçe nüfusu 30.980 olmak üzere toplam nüfusu 48.554 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Osmanlı'nın idari sistemindeki değişiklikler sebebiyle Bozok (Yozgat) sancağından sonra Çorum sancağına bağlanan ilçe (Ankara Vilayet Salnamesi 1904-1909), Cumhuriyetin ilanından sonra, yeni idari taksimata göre, Çorum iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir (Gümüşçü 1995: 214).

Sungurlu yöresi; Asurlular, Hititler, Frigler, Kimmerler, Moğollar, Büyük İskender, Galatlar ve Romalıların yönetiminde bulunduktan sonra Bizanslıların eline geçmiştir. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra Sungurlu ve yöresi Danişment Ahmet Gazi tarafından Bizanslılardan alınarak Türklerin idaresine ve egemenliğine geçmiştir.

İlçenin adını bu bölgeye ilk yerleşen Türk beyi Sunguroğlu Mehmet Bey'den aldığı rivayet edilmektedir (<https://www.sungurlu.bel.tr/sungurlu/>; Gümüşçü 1995: 214; Erkoç 2001: 126).

İlçenin adına dair başka bir rivayet ise ilçedeki Ulu Cami ve hamamı yaptıran Selçuklu beyi Sungur Han'ın ilçeye adını veren kişi olduğu yönündedir (<https://www.sungurlu.bel.tr/sungurlu/>).

Gülabibey Mahallesi

Gülabibey adlı mahallenin adının kaynağı eski devlet adamlarından Gülabi Bey ile ilişkilidir. 1568’de Çorum’da sancak beyliği yapan Gülabi Bey, İnebahtı Savaşı’nda şehit düşmüştür. Kimi kaynaklarda Gülabi Bey’in serdar-ı ekremlik makamına getirildiği bilgisi mevcuttur. *Çorumlu* dergisinde Nazmi Tombuş’un “16. Asırda Çorum’un Askeri ve idari Yapısı” başlıklı yazısında Kâtip Çelebi’den naklen verdiği bilgiye göre Gülabi Bey ve yanındaki askerlerinin İnebahtı Savaşı’nda şehit düştikleri anlaşılmaktadır (Tombuş 2009: 25). Gülabi Bey’in adının yaşatılması amacıyla büyük ve kıymetli bir cami ile caminin etrafına medrese yaptırılmış olup caminin yaptırıldığı mahalleye Gülabi Bey’in adı verilmiştir. 1576 tarihli *Mufassal Defter*’deki cedit ibaresinden yola çıkılarak mahallenin Gülabibey adını almasının ve sözü edilen caminin imarının 16. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştiği düşünülmektedir. İlk zamanlarda mescid olarak tasarlanan yapı ilerleyen zamanlarda camiye dönüştürülmüş ve caminin etrafına bir medrese binası ile bir kervansaray yapılmıştır. 16. yüzyılda Çorum’da kişi adı olarak da Gülabi adı oldukça yaygın olarak kullanılmıştır (Anakök 1950: 124; Tuğrul 2015: 112).

1570 tarihinden önceki zamanlardaki kayıtlarda Gülabibey Mahallesi adına ve Gülabibey Cami’ne rastlanılmamaktadır. Mahalleye ait kayıtlara ilk defa 1576 yılında tesadüf edilmektedir. Gülabibey Mahallesi’nin adı daha önceki dönemlerde Ahmed Fakih olarak geçmektedir. Ahmed Fakih Mahallesi bölünerek Gülabibey Mahallesi oluşturulmuştur. Ali Ilıca, 1576 tarihli mufassal defterde cedit Gülabibey adı ile zikredilen Gülabibey Mahallesi adının önündeki cedit ibaresi eklenmesinin eski bir mahallenin ikiye bölünerek yeni iki mahalle oluşturulmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu bilgilerden hareketle Gülabibey Mahallesi Çorum’da sancak beyliği yapmış ve İnebahtı Savaşı’nda şehit düşmüş olan devlet adamı Gülabi Bey’in adının yaşatılması için 1571 ile 1576 yılları arasında bu adı alarak yeni bir mahalle olarak oluşturulmuştur (<http://www.yaylahaber.com/kultur-sanat/ilica-corumun-tarihine-isik-tuttu-h70785.html>).

Şahinkaya Köyü

Şahinkaya köyü adı değiştirilen köylerdendir. Dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya’nın köy halkınca sevilip sayılması eski adı Cırfınlı olan köyün adının değiştirilerek Şahinkaya adını almasına sebebiyet vermiştir (K.K. 42).

Kunduzhan Mahallesi

Mahalle eski kayıtlarda Şeyhler adını taşımaktadır. Şeyhler olarak anılmasının nedeni mahallede Nakşi şeyhlerinin mezarlarının bulunmasıdır (K.K. 52).

1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı'nda Anadolu Selçuklularının Moğollara yenilmesi ile birlikte Moğol hâkimiyetine giren Çorum ve Amasya'yı 1276'da Kunduz Bey'in oğlu Emir Celalettin kurtarmıştır (Yakar 2008: 9). 16.yüzyılda Çorum'da erkek adı olarak oldukça yaygın bir şekilde kullanılan Kunduz Han'ın adı Çorum merkezdeki bir mahalleye de verilmiştir (Mufassal Defter 2014: 2). Kunduzhan Mahallesi önemli Türkmen beylerinden birisi olan Kunduz Han'ın adı ile anılmaktadır. Kunduzhan sözcüğünün yanlış telaffuzu nedeniyle mahalle adının halk arasında Kundistan olarak anıldığı sanılmaktadır.

2.3.1.1.4.4. Fikir, Sanat, İlim Sahalarında Ün Bulmuş Kimselerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Mimar Sinan Mahallesi

Mimar Sinan Mahallesi'nin eski adı Kuruköprü'dür. Mahallenin içinden geçen derenin kurumasıyla dere üzerindeki köprünün Kuru Köprü olarak anılmaya başlanması Kuruköprü adının mahalleye sirayet etmesine sebebiyet vermiştir. Mahallenin adı; mahalleye yeni binaların yapılmasından sonra bir süre Yenikent olarak anılmış, Arif Ersoy'un belediye başkanlığı döneminde mahalleye günümüzdeki adı olan Mimar Sinan Mahallesi adı verilmiştir (K.K. 52).

2.3.1.1.4.5. Mahalli Şahsiyetlerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Teslim Köyü

Teslim Abdal adlı Alevi Bektaşî geleneğine bağlı şairin adı ile anılan Teslim köyü, Çorum merkeze bağlı köylere aittir. 17. yüzyılda yaşadığı sanılan şairin yaşamı ile ilgili kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Köyde bulunan türbesi halk tarafından kutsanarak ziyaretgâh halini almıştır (Erkoç 2015: 333, 335; Yakar 2007: 67). Ancak köye adını veren Teslim Abdal'ın, bir halk şairi olduğu köy halkı tarafından bilinmemektedir. Teslim Abdal'ın türbesinin bulunması köy halkının Teslim Abdal'ı ermiş bir zat olarak tahayyül etmesine neden olmuştur. Bahsi geçen

zatin türbesinin köyde yer alması köyün adının Teslim köyü olarak anılmasına kaynaklık etmiştir.

2.3.1.1.4.6. Efsanevi Şahsiyetlerin Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Efsaneler; tanrıların, evrenin, insanların nasıl yaratıldıklarına ve dünya ile insan soyunun geleceğine dair oluşturulmuş mitlerdir. Efsaneler bir kişi, bir olay ya da bir mekânla da ilişkilendirilebilir. Azra Erhat *Mitoloji Sözlüğü* adlı eserinde “Mythos”un efsane anlamına geldiğini fakat efsanelere tam anlamıyla güven duyulmaması gerektiğini çünkü insanların görüp duyduklarını anlatırken birçok yalanla süsleyeceklerini belirtmektedir (Erhat 1996: 1). Linda Degh *Legend and Belieft Dialectics of a Folklore Genre* adlı eserinde efsaneyi:

“Halk hikâyesi, saf ve eleştiremeyen halk bilimi, halk didaktiği, bilgelik ve felsefe, gerçek dünyanın fantastik yansıması, din ve mitoloji, bilinçli ya da bilinçsiz fikirlerin yansıması, toplumsal belirsizliklere karşı ortaklaşa tepki, anlatımın açık biçimi, anlatımsal yeterlilik, sembol sistemi, stil, biçim ve estetikler.” şeklinde açıklamaktadır (Degh 2001: 24).

Fuzuli Bayat’a göre “Efsane”, Farsça kökenli “fesane” sözcüğüyle alakalı olan ve masal gibi aslı olmayan hikâye, dillere düşen olaylardır. Efsaneler gerçekte olmamış olmasına rağmen olmuş bir olay gibi ağızdan ağıza yayılır (Bayat 2007: 111).

Efsane kavramı ile ilgili tam ve oturmuş bir tanım olmamasına karşın gerçekte olmayan olayların olmuş gibi anlatıldığı ve anlatılan bu hikâyelere inanıldığı konusunda yaygın bir kanı vardır. İnsanlar; tarih boyunca bilemedikleri, anlamlandıramadıkları olay ve durumları açıklamak amacıyla kendilerince hikâyeler üretip bunlara inanmaktadırlar. Mekânlara bağlı oluşturulan efsaneler; yer adının kaynağının bilinmemesinden dolayı yaşanan yerle ilgili insanların kuşaklar boyu gerçekliğine inanarak birbirlerine aktardığı hikâyeler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yer adının menşesini açıklayan hikâyeler genellikle yerin adını oluşturan sözcüğün anlamsal çağrışımına dayalı bir hikâye üretilmesi ve buna kalbî bir biçimde inanılması yoluyla oluşturulmuştur. Çorum merkeze bağlı Feruz köyü ile ilgili oluşturulan efsaneye öyle inanılmaktadır ki bu yer adının Beğdili boyuna mensup Feriz Bey’den ya da Ferizbeyli aşiretinden gelmiş olabileceğine dair kaynaklar dahi bu kanıyı değiştirmeye yetmemektedir. Bu noktada Örnek’in efsanelerin

anlatıldıkları toplumlarda gerçek ve kutsal kabul edilmeleri nedeniyle bu efsanelerin profanlaşması yani kutsal dışı sayılmaları, yasaklanmıştır ifadesi devreve girmektedir (Örnek 2014: 187).

Karadona Köyü

Köseoğlu, Ali Yazıcı'nın *Mirkatü'l- Cihad* adlı eserinden naklen, Tombuş da "Danişmendname ve Mirkatülcihat" başlıklı yazısında Çorum bölgesinin fethinde Ahmet Gazi'nin kumandanları arasında Karadona adlı bir komutanın bulunduğu bilgisini vermiştir. Bu kitabın yıllarca bir hikâye gibi görülmesine karşın Köseoğlu, kitapta adı geçen Karadona ve Sergiz gibi kumandanların adlarının bugün yer adı olarak varlığını korumasından yola çıkarak bu kitabın aslında ne kadar değerli bir kitap olduğuna değinmektedir (Köseoğlu 2009: 1350; Tombuş, 2009: 817). Anakök *Çorum Tarihi* adlı eserinde Karadona'ya değinirse de Serkiz Ahmet'ten bahsetmektedir (Anakök 1950: 37). Osmanlı Dönemi'nde Sergiz divanının varlığı, günümüzde de Karadona, Eskikaradona adlı köylerin bulunuşu Danişmendliler Dönemi'nden komutanların hatıralarının yer adları vasıtasıyla yaşatıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Karadona köyü ile ilgili sözlü kültür ortamında varlığını koruyan anlatılardan birisi coğrafi konum ve iklim şartlarına bağlı ortaya çıkmıştır. Çorum ile Sungurlu arasında kalan bölgede kurulan köyün yükseltisinin fazla oluşu köye düşen kar miktarını arttırmış, bunun yanı sıra yağın yerde kalma süresinin de uzun olmasına yol açmıştır. Halkın köyden bahsederken "Kar yağa dona, kar dona dona" gibi ifadeleri sıkça kullanması köyün havasının soğukluğu ve kar yağışı ile ünlenmesine neden olmuş bu sebeple de köye Karadona adı verilmiştir (K.K. 35.)

Karadona köyü ile ilgili sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatılardan bir diğeri de köy muhtarının adı etrafında oluşmuştur. Köylere ad verildiği dönemde köyün Kara Döne adlı bir muhtarı vardır. Köye gelen memurlar köy meydanında gördükleri birine muhtarın nerede olduğunu sorarlar. Köylü "Kara Döne'nin evine gidin, muhtar ordadır." der. Memurlar köyün adını Karadöne olarak kayda geçmeyi düşünürler fakat köy muhtarının kadın olması nedeniyle adının dillere pelesenk olmasının pek hoş olmayacağı düşünülerek köyün adının Karadona olması uygun görülür (K.K. 36). Sözlü kültür ortamında Karadona köyü ile ilgili oluşan anlatılarda efsanevi özelliğe ya da tarihi bir şahsiyete dair herhangi bir ize rastlanılmamaktadır.

Zikredilen tarihi kaynaklar haricinde Karadona adlı herhangi bir kişiden bahsedilmemektedir.

Feruz Köyü

Çorum merkez köylerinden Feruz köyünün adının Beğdili boyuna mensup Firuz Bey'den gelmesi kuvvetli bir ihtimaldir. Osmanlı Dönemi'nde Ceritlerin yanı sıra Beğdili boyuna mensup obaların da Rakka'ya sürgün edildiği ve bu aşiretlerin Rakka çöllerinde çok çetin şartlarda yaşam savaşı verdikleri bilinmektedir. Beğdili'nin Rakka'ya iskânı sırasında topluluğun başında Boz-Koyunlu'dan Firuz Bey oğlu Şahin Bey bulunmaktadır. Rakka bölgesine yerleştirilen oymakların hatıralarında ise Şahin Bey yerine Firuz Bey'in adı geçmektedir (Sümer 1972: 303). Rakka'da iskân edilen Türk oymaklarının Rakka coğrafyasında ne denli zorluklar çektikleri hem sözlü kültür ortamında oluşturdukları ürünlerden hem de her fırsatta iskân bölgelerinden ayrılarak Anadolu'ya gelişlerinden belli olmaktadır. Ethem Erkoç'un İsmail Uçakçı'dan naklettiği bilgiye göre Firuz Beyli aşireti 18. yüzyılda Bozok ve Çorum'a iskân edilmiştir. Gölün yazı bölgesindeki Kurban Çalı mevkesine yerleşen halk Kafkas göçleri ile birlikte şimdiki yerleşim yeri olan Feruz köyünü kurmuştur (Erkoç 2018: 81). Köyün eski adı Firuz olmasına karşın halk arasındaki söyleyişten dolayı kayıtlara Feruz olarak geçmiştir (Köseoğlu 2009: 1351).

Feruz köyünün adına dair sözlü kültür ortamında tarihi bilgilerden çok daha farklı bir anlatı bulunmaktadır. Feruza adlı çok güçlü ve saygın bir kadın vardır ve bu kadının bir bölük askeri bulunmaktadır. Feruza, askerlerini selamlıkta toplayarak onların disiplinlerini sağlamaktadır. Feruza, ne emir buyurursa o emir mutlaka yerine getirilmektedir. Bir gün askerlerine kırk farklı ata kırk farklı arpadan yem bulmalarını, yem vermeyenlerin de kellerini almalarını emreder. Askerler, farklı yem vermeyen herkesin kellesini alırlar. Köyün adı etrafa korku salan, çok güçlü ve dediğim dedik olan Feruza'nın adıyla anılır (K.K. 37). Feruza'ya dair buna benzer anlatılar köyde hâlâ anlatılmakta ve köy halkı bu anlatıların sahih olduğuna inanmaktadır. Anlatıda Feruza'nın selamlığı olarak anlatılan alan da hâlâ mevcuttur. *Çorumlu* dergisinde yayınlanan Çorum tarihine ait belgelerde Feruz halkının kendilerinden haksız vergi toplayan Mehmet adlı bir sipahiden şikâyetlerine dair 1636 tarihli bir vesika bulunmaktadır (ÇD. 2009: 420-421). Sözlü aktarımlarda kimi hikâyelerin birbirine eklemlendiği ya da anlatının anlatıcıya bağlı olarak

değiştirildiği durumlara rastlanılmaktadır. Bu değişim ve dönüşümlere zaman, yaşanan olaylar, anlatıcı, dinleyici gibi çeşitli faktörler neden olabilmektedir. Feruz köyü halkının bahsi geçen askerin kendilerine ettiği zulümleri anlatırken anlatıya zamanla Feruza adını taşıyan kadının eklenmesi ile anlatının değişip dönümüş olabileceği düşünülebilir.

Yakuparpa Köyü

Çok eski olan ve bütün eski vesikalarda Yakubalp olarak zikredilen köy adı halk ağzında Yakuparpa şekline dönüşmüş ve resmi listelere bu şekilde geçmiştir (Köseoğlu 2009: 1351). Yakuparpa köyü, Türkler ve Ayas köyü yakınında bulunan Alayund olarak anılan ve geçmişte bir köy olan mevkiye çok yakın bir alanda kurulmuştur. Bilindiği gibi Türk kültüründe savaşçılara alp unvanı verilmiştir. Çorum'un Danişmendlilerce fethi sonrasında fethedilen topraklara yerleşim başlayınca bu köyün Yakup Alp tarafından kurulduğu ya da Yakup Alp adını taşıyan bir alpin adının yaşatılması amacıyla köye bu adın verilmiş olabileceği düşünülebilir.

Yakuparpa köyü ile ilgili sözlü kültürde anlatılan hikâye kişi adından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Yakup Ağa adlı bir kişinin genişçe bir tarlası vardır. Yakup Ağa bu tarlaya her yıl arpa ekmektedir. Köy halkı, herhangi bir yeri tarif edeceği zaman Yakup'un arpalığını baz almaktadır. Bu sebeple köy Yakuparpa adını almıştır (K.K. 38).

2.3.1.2. Dini Müessese ve Manevi Hayatla İlgili Yer Adları

İslam âlemindeki tasavvuf cereyanının sürekli olarak ve hatta giderek artan bir kuvvetle bütün İslam coğrafyasına yayıldığını belirten Fuat Köprülü XII. ve XIII. yüzyılda Anadolu'da çok sayıda tekkenin vücuda geldiğini belirtmektedir (Köprülü 2007: 196). Tekkeleri vücuda getiren dervişler; yeni gelinen topraklara sevk ve yerleşme işlerini düzenleyen gelip yerleşilen bölgelerde hanedan tesis eden soy ve mevki sahibi önemli şahsiyetler olmanın yanı sıra memleketlerinin örf ve adetlerini, dini adap ve erkânı da yeni yerleşilen topraklara getirerek burada dini ve toplumsal hayatı düzenleyen öncüler olmuşlardır. Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasında büyük emeği olan bu dervişler kırlara, boş topraklara, dağ başlarına, hudut boylarına gelip yerleşerek kendilerinden sonra gelecek olan orduların hareketlerini kolaylaştırmış ve ayrıca onlar için mamur alanlar oluşturmuş, harbe giderek fütuh hareketlerine katılmış, siyasi nüfuzlarını padişahların hizmetinde kullanmış ve birçok

köye ad vermişlerdir (Barkan 1974: 140). Ahileri de içine alarak gösterilebilecek bu dini ve toplumsal oluşum, Anadolu beyliklerinin ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda mühim roller oynamanın yanı sıra Babai İsyanı'nda görüldüğü üzere var olan devlet kuvvetini de sarsabilecek kudrete erişmiştir (Barkan 1974: 136). Türklerin Anadolu'yu fethi birdenbire meydana gelen bir hadiseden ibaret olmaktan ziyade Anadolu'ya yönelen ilk Türk akınlarıyla başlayan bu hareket Bizans'ın Anadolu'dan atılmasına kadar olan uzunca bir zaman diliminde vuku bulmuştur. Bu zaman diliminde Anadolu, bir yandan Türk beylerince karış karış alınmış, bir yandan da yerleşen halk ile kolonizasyon faaliyetlerine girişen dervişlerin ve daha birçok unsurun katkısıyla vatan toprağı haline getirilmiştir. Anadolu'ya yapılan bu akınlarda zamanın beyleri köyler açarak ya da var olan köylere yerleşen dervişlere kimi muafiyetler vererek kendilerine özgü yöntemlerle alınan toprakların Türkleşmesini, İslamlaşmasını ve imar edilmesini sağlamışlardır (Barkan 1974: 139). Çeşitli yol güzergâhlarına yerleşen dervişler yalnızca dini propaganda yapmakla kalmayıp toplumsal sorunlardan, ziraat ve hayvancılıktan, asayiş ve yolculuğun temininden sorumlu tutulmuştur. Nüfusları çoğaldığında köyler meydana getiren zaviyeler, önemli propaganda ve kültür müesseseleri olmalarının yanı sıra Türk muhacirlerin yerleşme ve teşkilatlanma merkezi de olmuşlardır (Barkan 1974: 144).

Horasan'dan ve daha başka yerlerden gelerek boş toprak bulmak ve buralarda yurt edinmek maksadıyla Anadolu toprağına sınıksız tutunan topluluklar ile bu toplulukların önderlerinin, şeyhler ve bunların evlatlarının açtığı zaviyelere ve kendi adlarını verdikleri köylere Anadolu'nun birçok yerinde rastlanılmaktadır (Barkan 1974: 145).

Anadolu'nun Türklerce yurt edinilmesi noktasında olgunun askeri ayağı olan fetih hareketlerinden sonra alınan toprakların şehirleşip İslamlaşmasını sağlayan, yurt edinme olgusunun toplumsal ayağını temsil eden faaliyetlerden birisi de tasavvuf orijinli tekke ve zaviyeler kuran dervişlerin uğraşlarıdır. Gerek Anadolu'nun fethi esnasında bu topraklara yurt bulmak amacıyla gelen oymak ve aşiretlerin sevk ve iskânı noktasında gerekse tarımsal faaliyetlerin düzenlenmesi, yerleşilen alanların güvenliğinin sağlanması, ayende ve revendenin konaklatılıp doyurulması gibi ihtiyaçların karşılanması esnasında samimane niyetle çalışan gönül erleri, toplumsal bellekte yerini alarak günümüze kadar hatıraları ile birlikte gelmiştir. Nefis terbiyesinden sonra insanlığa hizmeti şiar edinen tasavvuf orijinli Ahilik müessesesi,

şehirlerin imar ve iskânında rol oynamanın yanında genel olarak gayrimüslim halk elinde olan ticarete Türklerin kendi nizamları ile etkili bir mertebeye gelmesine öncülük etmiştir (Haksever 2008: 91).

Çorum bölgesinin Türkleşip İslamlaşması noktasında bir köy ya da yer adına kaynaklık eden abdal, şeyh, baba ve dedelerin yanında bir alana ad vermeyen pek çok gönül erini bulmak mümkündür. Abdalata, Abdalbudu, Abdulosman, Arap Dede, Mehmet Dede, Demirşeyh, Balım Sultan, Karadonlu Can Baba, Karadona Ayşe, Kum Baba, Pir Baba, Şeyh Sadrettin, Ümit Halife, Arap Dede gibi onlarca derviş bölgede irşat ve tebliğ faaliyetlerinde bulunarak ilk zamanlar bölgenin yurt haline gelmesi için emek harcarken ilerleyen zamanlarda halkı hoşgörü çatısı altında toplamış ve bu devasa çatının ana dayanakları olmuşlardır. Günümüzde de bu kimselerin adları, mekânlara verilen adlar sayesinde yaşatılmaktadır.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kuvvetli bir şekilde hissedilen Haçlı Seferleri, Moğol istilaları ve Babailik gibi çeşitli tarikat hareketleri esnasında oluşan kargaşa ortamında halkın ihtiyaç duyduğu manevi asayiş ve sükûn ortamını sağlayanlar mutasavvıflar olmuştur (Köprülü 2007: 198). Halkın derinden ihtiyaç duyduğu refah ortamını sağlamak maksadıyla din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın “yaratılanı yaratandan ötürü seven” ve hoş gören bu gönül ehli insanlar köyler kurup köyler açmış tekkelerinde kamu hizmetinde bulunarak halkın sevgi ve saygısını kazanmış ve böylece birçok yerleşim yerine henüz hayattayken kendi verilmiş ya da cismani varlıkları dünyadan ayrıldıktan sonra halk hatırasında ve anlatılarında yaşayan ruhani varlıkları çeşitli yerleşim yerlerinin adlandırılması hususunda etkili olmuştur.

Kimi yerleşim yerlerinde bulunan yatırıla alakalı tam bir bilgi olmamasına karşın orada yatan kişiye bir kutsiyet atfedilmiş ve nihayetinde yerleşim yeri de yatır adı ile anılmaya başlanmıştır. Kimi yerlerde ise halk arasında irşat faaliyetleri ile uğraşan ya da dini kimliği ile halkın sempatisini kazanmış olan kimselerin adları bulunduğu yerleşim yerine o yerleşim yerinde yaşayan halk tarafından ad olarak verilmiştir.

Kolonizatör dervişler olarak tabir edebileceğimiz din büyüklerinin adlarının halkın onlara duyduğu derin sevginin bir yansıması olarak Çorum yer adlarında da karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Dervişler hayatta iken onların kerametlerine dair anlatıların yanında dervişlerin ölümlerinden sonra da onların yaşamlarına,

hizmetlerine, kerametlerine dair anlatılar devam etmiştir. Anlatıların kaynağı olan şeyh, derviş, dede, baba gibi şahsiyetlerin menkabevî hayatları efsaneleşip kutsallaşarak yaşadıkları yerlere sirayet etmiş ve bu kimseler yerleşim alanlarının adlandırılmasında etkili olmuşlardır. Halbswachs, bu bağlamda dini anlamda örnek bir yaşam sürmüş olan bir kişinin hayata dönüp kendi efsanesini okuyabilecek olsa çok şaşıracağını ifade etmektedir (Halbswachs 2017: 16).

İslamiyet'in kabulünden sonra ölen büyük ataların yatırları veya türbeleri başında adaklar adayıp çeşitli isteklerde bulunma davranışı devam etmiştir. Bu davranış her ne kadar Allah dostu olan evliyanın yardımı ya da aracılığı ile Allah'tan yardım dileme şeklinde açıklanmışsa da İslamiyet öncesinde görülen inancın İslami kurallara uyum hale getirilmesi gibi görünmektedir (Eröz 1992: 103). Günümüzde gerek din büyüğü veya evliya olarak görülen kimselerin yatırları başında çeşitli ritüeller eşliğinde yardım görüleceğine dair mutlak bir inançla yapılan ibadetler gerekse din büyüklerinin adlarının yerleşim yerlerine verilerek ya da yerleşim yerinin adının şu ya da bu sebeple unutulması sonucunda dede, baba ya da şeyhin adıyla anılması İslamiyet öncesi geleneğin İslamî kültürle kaynaşarak günümüze gelmesinin en çarpıcı örneklerindendir.

Moğol istilalarının ve tarikat hareketlerinin canlı bir şekilde yaşanarak milletin hafızasında derin izler bıraktığı mekânlardan birisi olan Çorum'da halkı manevi olarak sükûn ortamına erişirme gayesinde olan çeşitli din büyüklerinin adlarının bugün hâlâ mekân adlarında yaşatılıyor olduğunu görülmektedir. Ayrıca buna benzer bir biçimde çeşitli nedenlerle şehitlik ya da gazilik mertebesine ulaşan kimselerin adlarının yaşatılması şeklinde de karşımıza çıkan bu durum son dönemlerde, özellikle, kamusal alanların adlarının şehit adları ile değiştirilmesinde ya da yeni mekânlara ad verilirken şehit ya da gazilerin adlarının kullanılması biçiminde kendini göstermektedir. Bu bağlamda toplumsal bellekte yer eden şehitlerin adlarının yerleşim yerlerine verilmesi de atalar kültürü bağlamında değerlendirilmelidir (Erdal 2010: 103).

Abdalata Köyü

Abdalata köyü adını, burada defnolunmuş olan Abdalata adıyla anılan Horasan erenlerinden olduğu düşülen zattan almıştır. Köyün adı, Abdalata zaviyesi kurulmadan önce Yakacuk veya Yanacuk şeklinde geçmektedir. 1530 tarihinde

köyün adı Yanacık şeklinde geçmekte iken 1597 ve daha sonraki kayıtlarda bu ada rastlanılmamaktadır. 1845 tarihli defterlerde ise köyün adı Abdalata olarak zikredilmiştir (Erkoç 2015: 312). Gürsel'in Ali İzzet Efendi'den naklettiği bilgilere göre Kalenteri dervişlerinden olması muhtemel olan Abdal Ata, kutbu'l-büdelâ olarak anılmış ve *Tezkire-i Makamat* adlı eserde Abdal Ata ezze-i kiram arasında gösterilmiştir (Gürsel 1999: 59; Gülten 2017: 427). Köseoğlu'nun yayımladığı vakfiye belgelerinde Abdalata Zaviyesi hakkında bilgiler mevcuttur. Belgelerde Abdalata zaviyesine vakfedilen araziler ve mülk sahipleri hakkında bilgilerin yanı sıra Abdalata'nın silsilesi de verilmiştir. Ayrıca daha önce köy olan fakat günümüzde bulunmayan Horasan Tepe, Dört Tepe, Ak Pınar, Sarı Kaya, Delikli Kaya, Kara Tepe, Kara Dere, Ayanderesi, Gökçesu, Davudlar Türbesi, Amre Bey, Karoni Dere, Hocaköy gibi yerler hakkında da bilgiler mevcuttur. Köyün Türk yerleşiminden önce Bizans yerleşimi olduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır. Bizans döneminden kalma sütunlar ve çiçekli lahit Abdalata Zaviyesi ve Camisi yapılırken kullanılmıştır. Zaviyenin Abdalata zamanında yapıldığı ve Abdalata sülalesinin de köye 1204 tarihinde yerleştiği sanılmaktadır (Köseoğlu 2009: 416-427). Abdalata Zaviyesi, Çorum'da bulunan Bektaşî zaviyeleri içinde vakıflarının zenginliği açısından ilk sırada zikredilebilecek zaviyelerdendir (Haksever 2008: 70). Vakti zamanında Yakacık adının yanında Tekke köyü olarak da anılan köyde günümüzde tekke ve zaviye bulunmamaktadır fakat köy Abdalata'nın türbesine ev sahipliği yapması sebebiyle hâlâ ziyaretgâh makamında bulunmaktadır. Türbede Burhan Dede, Recep Dede, Emir Seyyid ve Abdalata'nın mezarları bulunmaktadır. Abdullah Şahin türbedar olarak görev yapmaktadır (K.K. 45).

Ahilyas Köyü

Çorum merkeze bağlı Ahilyas köyü adını Ahi şeyhinden alan bir köydür. Kaşgarlı Mahmut'a göre "eli açık" kelimesinden gelen Ahi sözcüğü Arapça'da "kardeşim" anlamını taşımaktadır (DLT 2006: 90; Bayram 1991: 131). Anadolu'da 13. yüzyılda kurumsallaşan Ahilik, Türk geleneği ve İslam anlayışının sentezlenmesiyle vücuda gelen bir düşünce sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ekinci 1989: 22). Anadolu'ya yönelen Moğol istilaları Türkmenleri Doğu'ya doğru ilerlemeye mecbur bırakmış ve bu ilerleyiş kentlerde bazı değişiklikler meydana getirmeye başlamıştır (Cahen 1979: 326). Kimi kentler bu dönemde Ahilerin yönetiminde bulunmuştur (Sümer 1969: 66). Ahi teşkilatı; şehir ve kasabalarda

ekonomik hayat, sanayi, ticaret gibi unsurları düzenleyerek dini ve ahlaki temel ve geleneklerle bir tarikat halinde kendini göstermiştir. Bu teşkilat sayesinde devletin herhangi bir çabası olmaksızın şehir halkı ve esnaf idare edilmiş mesleki suistimal ve yolsuzlukların önüne geçilmiştir (Turan 2015: 249). Osman Turan'a göre Türklerin tarihte müstesna bir mevkiye sahip olmasının ve bu mevkiyi muhafaza etmesinin amillerinden birisi de Ahi teşkilatıdır (Turan 2015: 351). Özellikle 13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da yurt tutmaya çalışan Türklerin Anadolu'da yaşayabilmeleri adına iktisadi ve insani ortam kuran Ahilik, fütüvvetin canlandırılmasında da mühim rol oynamıştır (Erdem 2004: 8). Moğol saldırıları sona erdikten sonra bütün şehir ve kasabalarda bir Ahi reisi başkanlığında esnaf ve sanatkâr dernekleri vücuda getirilmiştir. Silahları da olan Ahiler; beledi kuvveti temsil etmekte, bütün gün çalışıp geceleri de dernek merkezlerinde toplanarak eğlenceli vakit geçirmektedirler (Sümer 1972: 163). Fütüvvetnâmelerde Ahilik geleneğinin çıkış noktası Hz. Muhammed (SAV) ya da Hz. Ali soyundan gelen kimselere dayandırılmaya gayret edilmiş, bu içtimai kuruma müteaddit kutsiyet atfedilmeye çalışılmıştır. İslamiyet'ten sonra vuku bulan Ahilik teşkilatının temellerinin Türk dünyasında aranması daha doğrudur (Tombuş 2009: 1183-1186).

Ahi Kasım İcazetnamesi'nde fütüvvet sahibi olanın kimi hasletlerle müzeyyen olması gerektiğine değinilmiştir. İcazetnameye göre gönlü ve alını açık, gözü misafirde olan fütüvvet ehlinin; gıybet, bühtan, yalan ve haramdan sakınan, nefesine uymayan, az yiyen, az içen, az uyuyan ve az söyleyen, kimseye ezada cefada bulunmayan bir kimse olması gereklidir. Halkın teveccühünü kazanarak mensuplarını çoğaltmak için dini esaslara da dikkat eden Ahilik teşkilatı; cömertlik, yiğitlik ve civanmertliği esas prensip kabul eden içtimai ve ahlaki bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Tombuş 2009: 1120, 1152). Gerek mesleki ve ticari alanda getirdikleri düsturla gerekse toplum hayatındaki ideal insan tipini sergilemeleri bakımından Ahi şeyhleri toplumda büyük saygı uyandıran kimseler olmuşlardır. Hakkı gözetmeleri ve fütüvvet-icazet kavramları ile halk karşısına çıkmaları nedeniyle de halk arasında kutsiyet kazanan Ahi şeyhlerinin adları yer adlarına kaynaklık etmiştir.

Kadiri, Rufai, Mevlevi, Nakşibendi, Zeyniyye, Bayramiye gibi birçok tarikatın görüldüğü Çorum'da pek çok medrese açılmış ve bu medreselerde çeşitli şeyhler ders vermeye başlamış, köyler de dâhil olmak üzere çok sayıda tekke ve

zaviye faaliyete geçmiştir. Bu tarikatlar arasında adı geçen Ahi teşkilatı da bulunmaktadır. Ahilik teşkilatının bir ihtiyaç üzerine kurulduğunu belirten Anakök, devlet yönetimindeki aksaklıklardan dolayı halkta huzurun kalmadığını ve bu durum neticesinde sevgisizliğin baş gösterdiğini; Ahi teşkilatının ise halkı birbirine sevdirmek, iyi ahlaklı ve işinin erbabı kimseleri yetiştirmek gayretinde olduğunu belirtmiştir. Ahilik Teşkilatı'nın önemli bir yere sahip olduğu Çorum havalisinde Ahilik terbiyesinin uzunca zaman devam ettiği 20. asrın başlarında dahi vefat eden kimsesizler esnaflarca defnedildiği bilinmektedir (Anakök 1950: 43).

Çorum merkez köylerinden olan Ahilyas köyü, Çorum'daki ilk Ahi temsilcilerinden olan zâtın adını taşımaktadır. 1845 tarihli *Tahrir Defteri*'nde köyün adı Ahiilyas şeklinde geçmektedir (Erkoç 2015: 328). Ahi İlyas'ın köyde bulunan türbesi halk tarafından ziyaret edilmektedir. Köy halkı Ahi İlyas'a derin saygı duymaktadır. Köyde haram bir iş yapıldığında Ahi İlyas gibi ulu bir kimsenin şahsına hakaret edildiği düşünülmekte ve suçu işleyenin çarpılacağına inanılmaktadır (K.K. 46). Ahilyas köyünden başka Hacıbey köyü de Ahi şeyhi adı ile anılan köylerdendir fakat Ahi Hacı Bey bu köyde defnolunmamıştır. Ahi Hacıbey'in Kılıçören köyünde defnolunduğu bilinmektedir. Ahi Hacıbey'in Kılıçören köyüne Ahi İlyas'ın da Ahilyas köyüne yerleşmiş olduğu ve Ahi Hacıbey'in, Ahi İlyas'ın halifelerinden olduğu düşünülmektedir (Erkoç 2015: 328).

Ayaz Köy

1596 tarihinden bugüne kadar mevcut olan vesikalarda Ayaz köyünün adı geçmektedir. Türkler ve Ayaz köyünün, Osmancık Kadısı Gazi Ferahsad tarafından Osmancık'ta inşa ettirilen mescide vakfedilmesi nedeniyle bu köylerle ilgili vakfiye belgeleri bulunmaktadır. Ayaz köyünde Alayund denilen bir bölge vardır ki burada eski kalıntılar bulunmaktadır. Köseoğlu, *1285 Tarihli Melike Hatun ve Arif Çelebi Vakfiyesi Belgeleri*'nde Alayund adında bir köye rastlandığını bildirmektedir (Köseoğlu 2009: 484, 488). Çorum'un fethinden sonra şehrin idaresi ile sorumlu olan oymak Alayundlu oymağıdır. Köyde Şeyh Ayaz ya da Ayaz Dede olarak bilinen bir zâtın ahşaptan yapılma bir türbede yatırı bulunmaktadır. Köyün bu nedenle Ayaz adını aldığı söylenmektedir. Köy halkı Ayaz Dede'nin kerametlerine inanmaktadır.

Ayaz köy adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen farklı bir anlatı mevcuttur. Köyün bulunduğu alan bol rüzgârlı olduğu için köyün havası soğuktur.

Soğuk hava için kullanılan ayaz sözcüğü köye ad olarak verilmiştir (K.K. 47). Köyle ilgili iki farklı bilgi değerlendirildiğinde köyün adının çıkış noktasının dini hayatla alakalı mı olduğu yoksa iklim özelliğinden mi kaynaklandığına dair net bir şey söylemek çok mümkün görünmemektedir. Köyün adı Ayaz olduğu için köyde yaşayan ermiş köyün adı verilerek Ayaz Dede denmiş olması mümkünken ermişin adı Ayaz olduğundan köye Ayaz denmiş olması da mümkündür.

Babaoğlu Köyü

Hatap mevki adı verilen bölgeye gelerek yerleşen ve burada bir zaviye kuran Baba Mehmet kurduğu zaviyenin yanına inşa edilen türbeye defnedilmiştir. Böylece bu köy Şeyh Baba Mehmet'in adının yaşatılması amacıyla Babaoğlu köyü olarak anılmaya başlanmıştır. 1530 tarihli *Tahrir Defteri*'nde adı geçmeyen köyün 1845 *Temettuat Defteri*'nde zikredildiği görünmektedir. Vakıf kayıtlarında ise köyle ilgili ilk kayıt 1735 yılında Alaüddevle Evkafından Baba Mehmet vakfına ait bilgilerden mürekkeptir. Babaoğlu köyünde Baba Mehmet'in yanı sıra Selim Sultan yatırı ve zaviyesi de bulunmaktadır (Erkoç 2015: 331). Köyün Hititler Dönemi'nde Horamşah kentinin güney kesiminde yer aldığı ve yapılan kazılarda eski kalıntıların bulunduğu da köy halkı tarafından anlatılmaktadır.

Babaoğlu köyünün bu adı almasının nedeni, halk arasında, kayıtlarda geçen bilgilerden farklı bir biçimde anlatılmaktadır. Köyün adına dair sözlü kültür ortamında yaşayan iki farklı anlatı bulunmaktadır. İlk anlatıya göre eski zamanlarda vergi toplayanların uzun yol kat edip yorulmalarından dolayı devlet vergi toplayıcılarının konaklama ve yeme içmeleri ile meşgul olmaları için bir baba ve oğlunu görevlendirmiştir. Bu baba ve oğlun yerinde üç gün üç gece konaklayan misafirler yola çıkmaktadırlar. Bir kış günü konak yerine yaklaşan misafirin canı salatalık çekmiştir. Misafir konak yerine vardığında baba ve oğlu akşam yemeğini hazırlayıp yemeğin yanında misafire salatalık ikram etmiştir. Misafir köye gelmeden niyetinin okunması, misafirin kalbinden geçenin önüne hazır edilmesi köy halkı tarafından keramet olarak nitelendirilmektedir. Bu hizmetin görüldüğü yerin etrafında zamanla yeni binalar yapılmış ve bir köy ortaya çıkmıştır. Bilinen tarihi ile köy 1745 tarihinde kurulmuştur. Hizmetle görevlendirilen baba ve oğlun türbesi köyün girişinde bulunan mezarlığın zirvesinde bulunmaktadır. Köy halkınca tarafından korunup bakımı yapılan türbenin çocuğu olmayan ya da erkek çocuk

sahibi olmak isteyen aileler tarafından ziyaret edildiği, türbede yatan zatların kerametine inanıldığı da bilinmektedir (K.K. 48). Baba ve oğul efsanesinin Baba Mehmed ile Selim Sultan'ın baba ve oğul olduğuna dair tahayyüllerden kaynaklandığı muhtemeldir.

Köyün adına dair ikinci anlatı ise şu şekildedir: Köye ad vermek için gelen memurlar, köy bekçisine köy halkını meydana toplamasını söylemiştir. Aradan biraz zaman geçince memurların yanına iki kişi gelmiş, memurlar gelen iki kişiye köyde başka kimsenin yaşayıp yaşamadığını sormuştur. Köy meydanına gelen iki kişiden büyük olanı baba, oğul geldiklerini söylemiş ve bunun üzerine memurlar köye Babaoğlu adını vermişlerdir (K.K. 42).

Balımsultan Köyü

Köy, Balım Sultan tarafından kurulan Bektaşî zaviyesinin adı ile anılmaktadır. Köyün adı eski dönemlerde Kızılgeçit iken köyde kurulan zaviyeye ithafen 1785'te Balımsultan olmuştur (Haksever 2008: 84). 1576 tarihli *Rum Evkaf Defteri*'nde bulunan "Hasan Balım der-karye-i Kızılgeçit" başlıklı kaydın bu zaviye ile ilgili en eski kayıt olduğu sanılmaktadır (Erkoç 2015: 332).

Halk arasında şeyhin, eşine "balım" şeklinde hitap ettiği ve bu sebeple şeyhin zamanla Balım Sultan olarak anıldığı şeklinde rivayet bulunmaktadır. Köyün adının bu zâtın Balım Sultan olarak zikredilmesinden mütevellit Balımsultan köyü olduğu anlatılmaktadır. Türbe; halkın ziyaretgâhı olma özelliğini devam ettirmektedir, türbeye adak adayıp kurban kesenler oldukça fazladır. Taştan yapılmış bir türbede Hasan Balım Sultan ile eşi, oğlu ve kızının ziyaretgâhları bulunmaktadır (K.K. 49).

Büyükdivan Köyü

Dini şahsiyetlerden ad alan köylerden birisi de Büyükdivan köyüdür. Büyükdivan köyünün eski adı kayıtlarda Divanıkebir olarak geçmektedir (Köylerimiz 1968: 110). Köy adlarını Türkçeleştirme çalışması sebebiyle köyün adında bulunan kebir sözcüğü atılmış *kebir* sözcüğünün yerine bu sözcüğün Türkçesi olan *büyük* sözcüğü getirilerek köyün adı değiştirilmiştir. Erkoç'a göre köy, adını köyde kabri bulunan Divani Baba'dan almıştır (Erkoç 2015: 341).

Büyükdivan köyünün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatı Osmanlı Dönemi'nde nahiye olan köyde mahkemenin bulunduğu, divan kurulduğu, bu sebeple köye Büyükdivan adı verildiği yönündedir (K.K. 50).

Büyükgülücek ve Küçükgülücek Köyü

Büyükgülücek ve Küçükgülücek olmak üzere yakın bir alanda kurulmuş iki köy bulunmaktadır. Gülcez Dede adlı bir zatın köyde medfun olduğu ve köyün Gülcez Dede'ye nispetle Gülücek adı ile anıldığı bilgisi bulunmaktadır (Erkoç 2015: 343). Köy halkı Gülücek Dede ile ilgili bilgi sahibi olmayıp Büyükgülücek köyünü Malatya'dan göçen ailelerin kurduğunu, köylerinde gömülerin bulunduğunu 1940'larda Almanların gelerek köyde kazı yapıp buldukları eserleri götördüklerini anlatmaktadırlar (K.K. 51).

Göcenovacı Köyü

1530 tarihli Çorum haritasında köyün adı ovacık olarak geçmektedir. Göcen sözcüğü Türkçe sözlükte tavşan yavrusu anlamına gelmektedir (TDK 2009: 769). Köy, Horasan erenlerinden olduğu rivayet edilen Göcen Dede'nin adıyla anılmaktadır (K.K. 52).

Hacıpaşa Köyü

Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Çorum'da da Bektaşî zaviyeleri önemli bir yer tutmuştur. Çorum merkez, ilçe ve köylerinde Bektaşî tarikatına bağlı temsilcilerin yatırıları bulunmaktadır. Oğuzlar'da bulunan Karadonlu Can Baba, merkezde bulunan Ümit Halife, halk arasında Arap Dede olarak bilinen Esved-i Yemeni, merkez Hacıpaşa köyünde bulunan Şeyh Sadreddin bunlardan yalnızca birkaçıdır. Adı anılan derviş ve şeyhler, Çorum ve civarına yerleşen ilk öncüler olarak Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasını sağlayan diğer dervişler gibi kendilerinden sonra gelen toplulukların bölgeye yerleştirilmesinde önemli görevler üstlenmişlerdir (Haksever 2008: 72). Bektaşî temsilcilerinden Şeyh Nusret hazretlerinin halifelerinden birisi olan Şeyh Sadreddin; Esved-i Yemeni ve Ümit Halife ile birlikte şeyhlerinin attığı taşı bularak yurt edinip irşat faaliyetlerine başlamak amacıyla Çorum'a gelmiş ve Hacıpaşa köyüne yerleşerek faaliyetlerine başlamıştır (Erkoç 2015: 284; Gürsel 1999: 90-92). Abdülkadir Geylani hazretlerinin oğullarından Seyyid İbrahim kızı Saide Hatun oğlu Şeyh Sadreddin, *Çorum Mufassal*

Defteri'nde Sadrettin Paşa olarak geçmektedir (Gürsel 1999: 91; Mufassal Defter 2014: 27). Şeyh Sadrettin'in paşa sıfatıyla anılması ve ayrıca bir şeyh olması köye Hacıpaşa adının verildiği düşündürmektedir. Köy halkı türbeye saygı göstermekle birlikte burada medfun olan zatla ve köylerinin adıyla ilgili bir malumata sahip değildir.

Hızırdede Köyü

Vakti zamanında köye bir yaşlının geldiği köylünün de tanımadıkları bu yaşlıya “Hızır mısın, hazır mısın?” diye sordukları, dedenin zamanla köy halkı ile kaynaşıp kerametler de göstermeye başlaması ile köyün adının Hızırdede olarak anıldığı köy halkınca anlatılmaktadır (K.K. 53).

Kutluca Köyü

Eski adı Gevhersalik olan Kutluca köyünün şimdiki adı Cumhuriyet Dönemi'nde köy adlarını Türkçeleştirme çabası sonucunda verilmiştir (Erkoç 2015: 357). Köyde Gevher Salik yatırımının bulunması nedeniyle ziyaretgâha yakışır bir betimleme oluşturmak için Kutluca sözcüğünün köye ad olarak verildiği düşünülebilir. Köy halkı köyün adının niçin değiştirildiği konusunda bir bilgi sahibi olmamakla birlikte Bülent Ecevit'in başbakanlığı sırasında Gevhersalik olan adının Kutluca olarak değiştiğini ifade etmektedirler (K.K. 54).

Sarışeyh Köyü

Erkoç'un Sarı Şeyh Baba'dan ad aldığını belirttiği Sarışeyh köyünün adına dair sözlü kültür ortamında oluşan anlatılar Erkoç'un verdiği bilgiyi desteklemektedir. Anlatıya göre Sarı Şeyh, Balı Şeyh ve Demir Şeyh adında evliyaullahtan üç şeyh savaşa savaşa şu an ad verdikleri bölgelere gelmiştir. Adı geçen şeyhler geldikleri yerde vefat etmişler, bu sebeple bu köylere Sarışeyh, Balışeyh ve Demirşeyh adı verilmiştir (Erkoç 2015: 242) (K.K. 55).

Serpin Köyü

Serpin köyünün adını, köyde yatan Serpin Dede'den aldığı görüşü hâkimdir (Anakök 1950: 170).

Sevindikalanı Köyü

Köyün adını Sevindik Baba adlı bir uludan aldığına dair rivayetin yanında köy halkının köye gelen devlet yetkililerini göndermeyip onlara çok iyi baktıkları için sevindik alan, diğer bir deyişle misafir alan, adını aldığına dair bir rivayet bulunmaktadır. Sevindik Baba'nın yattığı iddia edilen yerde ulu bir meşe ağacı bulunmakla birlikte Sevindik Baba'ya ait bir türbe yoktur (Akkaya 2011: 240).

Seydim Köyü

Seydim köyü; adını, Horasan erenlerinden olduğu ifade edilen Seyyit Murat'ın unvanından almıştır. Seyyid Murat ya da Seydim Sultan olarak anılan zat, Seydim'de bulunan araziye Çöplüoğullarından satın alarak buraya yerleşmiştir. Seyyit Murat'ın Veysel Karani soyundan gelmekte olduğu ayrıca Çorum'da bulunan Pir Baba ile de akraba oldukları düşünülmektedir (Erkoç 2015: 320, 322).

Şeyhhamza Köyü

Köyün eski adı Hacıbeyağacı köyüdür. Şeyh Hamza, yöreye gelen bir gönül dostu olarak nitelendirilmektedir. Şeyh, Hacıbeyağacı köyünde bir tekke kurarak irşat faaliyetlerine başlamış fakat şeyhin ölümünden sonra mezarı bakımsızlıktan harap olmuş ve şeyh de hafızalardan silinmiştir. Rivayete göre Sarı Şeyh, Seyyit Derviş Hıdır Efendi'nin rüyasına girerek Hıdır Efendi'den mezarının bulunmasını istemiştir. Bu istek üzerine şeyhin gösterdiği bölgede kazı yapılarak şeyhin na'şına ulaşılmış, halkın yardımı ile türbe ve tekke yaptırılmıştır. Tekke giderleri için devletten yardım istenmesi üzerine devlet tarafından tekkeye berat verilerek gelir bağlanmış, Derviş Hıdır Efendi tekkeşinliğe getirilmiştir. Şeyh Hamza hazretlerinin ziyaret yerinin köyde bulunması nedeniyle köyün asıl adı olan Hacıbeyağacı unutulmuş ve köy Şeyhhamza olarak anılmaya başlanmıştır (Erkoç 2015: 326, 327).

Şeyhmustafa Köyü

Köye Şeyh Mustafa adında bir zatın geldiği, halkın bu zata teveccüh gösterdiği ve bu sebeple köyün Şeyhmustafa adını aldığı sanılmaktadır (K.K.129).

Uğrak Köyü

Adı değiştirilen köylerden birisi olan Uğrak köyünün eski adı Sarta olup köyde Hu Baba ve Mehmet Dede yatırları bulunmaktadır (Erkoç 2015: 337). Ayrıca

köyün kenarından Yılginözü Çay'ı geçmektedir. Köy arazisinin sulak olması, köyde halkın ziyaret ettiği yatırların bulunması ve köyün eski dönemlerde kervan yolu üzerinde bulunması köyün çokça uğranılan bir yer olmasını sağlamıştır. Köyün bu hasletleri adının Uğrak olmasına sebebiyet vermiştir (K.K. 56).

Yoğunpelit Köyü

Yoğunpelit köyünün, köyde medfun olan Yoğunpelit Baba'nın adıyla anıldığı görüşü mevcuttur (Erkoç 2015: 337). Köyün adına dair kesin bir bilgi mevcut değildir.

2.3.1.3 Tabii Olgulardan İstifade Edilerek Oluşturulan Yer Adları

2.3.1.3.1. Yeryüzünün Tabii Yapısı ile İlgili Yer Adları

Orta Karadeniz Bölümü'nde ortalama yükseltisi 801 metre olan Çorum, genel olarak yüksek sayılmayacak niteliktedir. Canik, Ilgaz ve Küre dağlarının başlangıç noktaları olarak kabul edilen dağların yükseltileri güneye doğru genel olarak azalmaktadır. Dağların ortalama yükseltileri 1500 metreyi bulurken daha alçak yükseltiye sahip tepeler de yer yer görülmektedir. Çorum ili etrafı çeşitli dağ silsileleri ile kaplı bir ova görünümündedir. Kentte dağ, tepe, yayla, yazı gibi yeryüzünün fiziki yapısını belirten yer adları bulunmaktadır. Eğerci, Mislerovacığı gibi adlarla anılan köyler ve Uğurludağ ilçesi kentin fiziki yapısı hakkında ipuçları vermektedir.

Yer adları bir alanın coğrafi karakterini tanıma ve tanıtmada büyük işleve sahiptir. İnsan ile coğrafya arasındaki ilişkiyi yansıtan yer adları insanın yeryüzünü algılayış biçimini ifade etmektedir. Yerleşim alanı görülme dahi alanın adı duyulduğunda bu ad vasıtasıyla zihnimizde o mekâna dair tasarımlar oluşmaktadır. Anadolu topraklarının sahip olduğu coğrafi çeşitlilik mekânları tanımlama vasıtasıyla yer adlarına da yansımıştır. Atalarımız yerleştikleri yerlere ad verirken o yerin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yerleşim yerinin doğal özelliklerini belirten adları sıkça kullanmışlardır. Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'yu yurt tutmaya başlayan Türk topluluklarının ana geçim kaynağının hayvancılık oluşu ve yazlak kışlak hayat tarzı onlar için yerleşim alanının coğrafi yapısı ile bitki örtüsünü daha önemli bir mertebeye getirmiştir. Yerleşik yaşama geçen topluluklar için de yeryüzünün yapısı, bitki örtüsü, su kaynakları önemli bir yere sahip olmuştur. Bunun gibi sebepler yer

adlarının verilisinde beşeri unsurların yanında yerleşim alanının fiziki özelliklerini tanımlayan adlarının çokça kullanılmasını sağlamıştır.

Uğurludağ İlçesi

Uğurludağ, Çorum iline bağlı 40,447504 kuzey enlemi ile 34,454721 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-ugurludag-ilce.html>).

Uğurludağ'ın 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 3028, ilçe nüfusu 3046 olmak üzere toplam nüfusu 6074 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>)

İlçenin 1530 tarihinde Kara Hisâr-ı Demürlü kazasına bağlı bir mezra olduğu kaydedilmiştir (<http://ugurludag.bel.tr/ilcemizin-tarihi/>).

Etrafının kırmızı kayalarla çevrili oluşundan *Kızılören* adını aldığı ve daha sonra adının *Kızılveren*'e çevrildiği bilinmektedir (Erkoç 2001: 131; Sezen 2006: 513). 1929 yılına kadar Çorum'un bir köyü olan ilçe bu tarihte kendisine bağlanan on yedi köyle beraber nahiye yapılarak İskilip ilçesine bağlanmıştır. 03 Mayıs 1958 yılında arkasındaki Uurlu Dağı'na izafeten Uğurludağ adını alan ilçe, 1969 yılında belediyelik olmuştur. On sekiz sene Belediye olarak hizmetlerini sürdürdükten sonra 19 Haziran 1987 tarih ve 3392 Sayılı Kanun ile ilçe olmuş ve 29.8.1988 tarihinde İlçe Kaymakamı'nın göreve başlaması ile belediye fiilen hizmete geçmiştir (<http://ugurludag.bel.tr/ilcemizin-tarihi/>)

Eyerci Köyü

Yakuparpa köyüne bağlı Eyerci köyü, 1955'te bu köyden ayrılmış ve yakınında bulunan dağın adı olan Eyerci adını almıştır (K.K. 57).

Kavacık Köyü

Kavacık köyü sakinleri, köylerinin adı ile ilgili bir malumata sahip bulunmamakla birlikte köyün tarihinin çok eski olduğunu, köyün Çorum-Amasya arasındaki en yüksek mevkide bulunduğunu ve köyde Kandil adlı bir türbenin olduğunu ifade etmektedirler. Yükseltisi fazla olan köyün daha önce türbenin de etkisiyle Kandil olarak anıldığı anlatılmaktadır. *Çorumlu* dergisinde Elvan Çelebi Vakfıyesi'ne ait 244 numaralı belgede köyün yerinde Ebrim adlı bir köyün

bulunduğu fakat viran olduğu Kavacık köyünün şimdiki arazisinde ise İblimgücek adlı bir mevkinin bulunduğu açıklanmıştır. Köyün yükseltisi ve eskiden Kandil olarak anılması göz önünde bulundurulduğunda yerleşim alanının yükseltisine vurgu yapmak için köye Kavacık adının verildiği düşünülebilir (ÇD. 2009: 352-355; K.K. 93).

2.3.1.3.2. Toprağın Mahiyeti İle İlgili Yer Adları

Atçalı, Çalica, Çalyayla, Çaltıcak, Çalkışla Köyü

Çal sözcüğü taşlık yer, çıplak tepe anlamında kullanılmaktadır. Arazinin taşlık yapısını anlatan çal sözcüğü ile kurulmuş olan köylerden birisi Atçalı köyüdür. Köyün kurulmuş olduğu alan kayaların bulunduğu taşlık bir arazi yapısına sahiptir. Köyün şu anda bulunduğu alana eskiden rençberlerin atlarını bağlamaları sebebiyle atların bağlandığı taşlık alan anlamına gelen Atçalı adının köye verildiği düşünülmektedir (K.K. 59).

Çalyayla köyünün eski adı Sarin'dir. Köy, yakınında bulunan Sarı İn Kaya olarak tabir edilen bölgenin adı ile anılan köyünün adı değiştirilmiş ve köyün adı Çalyayla olmuştur. Köy arazisi engebesiz ve yer yer taşlıktır (K.K. 61). Köyün, arazi yapısını tanımlamak için Çalyayla sözcüğü ile adlandırıldığı söylenebilir.

Çalica köyü sulak ve taşlık bir yerleşim alanı olduğundan bu adı almıştır (K.K. 60).

Atçalı, Çalica, Çalkışla, Çaltıcak, Çalyayla köyleri; taşlık, kayalık arazide kurulmalarından mütevellit arazinin mahiyetini bildiren sözcüklerle adlandırılan köylerdendir.

Kazıklıkaya

Kazıklıkaya köyü, köyün girişindeki kayaların kazığa benzemesi nedeniyle bu adı almıştır (K.K. 62).

Altınbaş Köyü

Altınbaş köyü adı değiştirilen köylerden olup eski adının Tarlabası olduğu söylenmesine rağmen resmi belgelerde Elemin adıyla kayıtlıdır (Köylerimiz 1968: 39). Köyün, Altınbaş adını alışının toprağın verimliliği etrafında şekillenen bir olay üzerine kurulu olduğu köy halkınca ifade edilmektedir. Bir köylü tarlalarından bir

kısmını satışa çıkartmış ancak tarlaya talip olan kişiye tarlaya biçilen paha çok yüksek gelmiştir. Satıcı, tarlasının ederini anlatmak amacıyla tarlasında altın yetişeceğini iddia ederek tarla için “Altının başı burası!” diyerek tarlanın satış fiyatı için kararından dönmemiştir. Köy halkınca “altınbaşı” ifadesi sıkça kullanılmış bu nedenle köyün adı Altınbaş olmuştur (K.K. 42).

2.3.1.3.3. Tabiatın Renkleri ile İlgili Yer Adları

Çorum ili mahalle, ilçe ve merkez köy adları incelendiğinde kimi köyleri tek kıstasa bağlı kalınarak oluşturulmuş bir tasnife tabi tutmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Köylerin adlarında bulunan tanımlayıcı ya da açıklayıcı sözlerin varlığı adları kategorize etmeyi zorlaştırmaktadır. İlk bakışta tabiatın renklerine atıfta bulunarak oluşturulduğu düşünülen Çakır, Gökköy, Karaca, Pembecik adların aslında renk adı ile alakası olmadığı fark edilmiştir. Alaca, Akdam, Akçakaya, Akyazı, Gökdere, Gökçepinar, Karaağaç, Karacaören, Karahisar, Karapınar, Morsümbül gibi yer adlarının da renk vurgusundan ziyade varlık ya da kavramların farklı özelliklerini vurgulaması nedeniyle renk maddesine dâhil edilmemiştir. Akyazı, Sarıkaya, Yeşildere, Yeşilyayla köylerinin adları tabiatın renkleri ile oluşturulan köy adları olarak değerlendirmenin daha doğru olacağı düşünülmüştür. Ak, sarı, ala, yeşil gibi doğada çokça bulunan renk adları taşın, toprağın ve bitki örtüsünün tasvirinde kullanılarak yerleşim alanlarının adlarına kaynaklık etmiştir.

Alaca İlçesi

Alaca, Çorum iline bağlı 40,168331 kuzey enlemleri ile 34,842499 doğu boylamları arasında yer alan bir ilçedir (<http://www.haritamap.com/ilce/alaca-corum>). Alaca'nın TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 11.518, ilçe nüfusu 20.076 olmak üzere toplam nüfusu 31.594 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>)

Alaca ilçesinin tarihi M.Ö. 5000 yıllarına kadar uzanmaktadır (Solmaz 2013: 7). Eskiçağ'da Hitit Ülkesi ve Galatya, Selçuklularda Danişmendiye ve Osmanlıda Eyalet-i Rum ve Bozok Sancağı olarak adlandırılan Alaca'nın adı hakkında bilgiler kısıtlıdır. XIV. yüzyıla ait bir belgede Hüseyinova'da, *Alaca* adını taşıyan bir köyden söz edilmektedir. Köyün küçük olması nedeniyle resmi belgelerde adı zikredilmemiştir. Bölge XX. yüzyıla kadar Hüseyinova/abad olarak geçmektedir (Anakök 1950: 162). Bu ad XIX. yy. a kadar kullanılmaya devam edilmiş ve bölge

1919'da Hüseyinabad adı ile ilçe olmuş, 1920'de ise belediye kurulmuştur. 1920'lerde resmîyet kazanmamasına rağmen Hüseyinabad yerine Alaca adı ön plana çıkmaya başlamıştır. 1932'de Alaca adını alan ilçe günümüze bu adla gelmiştir (Kalyoncu ve Türken 2006: 14).

Eski Çağ'da ilçe merkezinin bulunduğu alan Kiepert haritasında Etonia olarak geçmektedir (Kalyoncu ve Türken 2006: 14). Günümüzdeki yerleşim alanına Ortaçağ'da, XIII. yy. da, kavuşmuştur. Bölge bu dönemden itibaren Hüseyinabad adıyla anılmış ve bölgenin ova şeklinde olmasından mütevellit belgelerde Hüseyinova şeklinde kayda geçmiştir (Köseoğlu 2009: 11).

Bölgenin Hüseyinabad adı ile anılmasına dair iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre Battal Gazi'nin babası olduğu sanılan Hüseyin Gazi'nin ilçede bulunan manastıra defnedildiği, XIII. yy. da manastırın tekkeye dönüştürüldüğü Hüseyinova ve Hüseyinabad adının bu nedenle ilçeye verildiği sanılmaktadır (Erkoç 2015: 361). İkinci görüşe göre ise XIV. yy'da Amasya'da emirlik yapmış Emir Hacı Şahgeldi'nin oğlu Emir Ahmet bölgeyi ele geçirmiştir. Çorum'u, Devocioğlu Hüsamettin Timur Han'ın oğlu Koç Hüseyin Bey'e vermiş ve onu emir olarak şehrin başına atamıştır (Kalyoncu ve Türken 2006: 15). Emir Ahmet, Çorum emirini kendisine bağlamak ve siyasi amaçları doğrultusunda kullanmak düşüncesiyle Çorum emiri Hüseyin'e Alaca ilçe merkezini çiftlik olarak vermiştir. O dönemden itibaren yöre Hüseyin'in çiftliği ve oturduğu yer manasında Hüseyinabad adıyla anılmaya başlamıştır (Köseoğlu 2009: 1349).

Sözlü kültür ortamında ilçenin adına dair oluşan anlatıya göre Alaca, sazlık ve bataklık bir alanda kurulmuştur. Bölgenin ticaret yolu üzerinde bulunması nedeniyle ilçeden geçen kervan sahipleri akşam karanlığına kalmadan devam edebilmek için çabalarlarmış. Gurup vaktine kalan tüccarlar "Yine alacaya kaldık!" diye hayıflanırlarmış. Kervanların bölgeye genelde akşama yakın bir vakitte ulaşmaları ve kervan sahiplerinin bu saha için "alaca, alaca karanlık" deyimlerini kullanmaları ilçenin adını almasına vesile olmuştur. Bir süre sonra karanlık sözcüğü unutulmuş ya da söylemde kısaltılarak yörenin adı yalnızca Alaca şeklini almıştır (Kalyoncu ve Türken 2006: I). İlçenin eski çağlarda Doğu-Batı ticaret yolu üzerinde bulunuşu, Hür Kalyoncu ve Ahmet Fevzi Türken'in ilçe adına dair verdikleri bilgiler ilçe halkının anlatılarını doğrular niteliktedir.

Sözlü kültür ortamında Alaca adına dair meydana gelmiş diğer bir anlatı bölgenin sulak, bataklık yapısına işaret etmektedir. Özellikle yol güzergâhında bulunan bataklık alanlar nedeniyle insanların “Alaca yerden geçelim.” diyerek yol bulmaya çalışmasıyla bölgenin adı Alaca olarak anılmaya başlanmış ve daha sonra da ilçeye Alaca adı verilmiştir (K.K.63).

1300’lü yılları takiben ovada su ve bataklık alanlar bulunduğu tapu ve ip kayıtlarında da mevcuttur (<http://alaca.bel.tr/kategori/ilcemiz/tarihce/>)

Don, renk, boy ve yer adlarının belirtilmesinde kullanılan alaca sözcüğü *Göktürk ve Uygur Yazıtları*’nda, *Kutadgu Bilig* ve *Divan-ı Lüğati’t Türk*’te “ala, alak, alaca” olarak geçmektedir (DLT-I 2006: 81).

Ülkemizde Alaca (Çorum), Alaca (Erzurum), Alaca Dağ (dört tane farklı bölgelerde olmak üzere), Alacahan (Sivas), Alacahöyük (Çorum–Alaca’nın bir beldesi), Alacami (Afyonkarahisar), Alaçam (Samsun) örneklerinde olduğu gibi ala sözcüğü ile oluşturulmuş pek çok yer adına rastlamak mümkündür

Akyazı, Sarıkaya, Akçakaya, Karabayır Köyü

Akyazı köyü açık renk toprakların bulunduğu düzlük bir bölgede kurulduğundan bu adı almıştır (K.K. 64).

Sarıkaya köyü, köyde bulunan kaya ve toprağın sarı olmasından dolayı bu adı almıştır (K.K.66).

Akçakaya köyü tabiatın renklerinden ve arazinin tabii yapısından istifade edilerek adlandırılan köylerdendir. Köyün girişindeki beyaz renkli iki kaya nedeniyle köy Akçakaya olarak adlandırılmıştır. Karabayır köyü arazisinin bayır olması ve toprağının renginin koyu olmasına binaen bu adı almıştır (K.K. 65).

Coğrafyada yamaç, aklan⁷ gibi terimlerin halk dilindeki karşılığı olan bayır sözcüğü ile kurulan Karabayır köyünün adı fiziki yapı ve renk unsuruna atıfta bulunularak oluşturulmuştur (K.K. 67).

Yeşilyayla, Yeşilyurt ve Yeşildere Köyü

Adı değiştirilen köylerden olan Yeşilyayla köyünün eski adı Kuduzlar’dır. Köy yakınında bulunan bir gölün suyunun kuduz hastalığını tedavi ettiğine

⁷ Bir dağ sırasının yamaçlarından her biri.

inanılması köyün ilk adının Kuduzlar olmasına sebebiyet vermiştir. Köye gelen bir valinin köyün yeşilliğine hayran kalması üzerine köyün adı Yeşilyayla olarak değiştirilmiştir (K.K. 68).

Korunaklı bir alanda kurulmuş olan Yeşildere'nin yeşilinin bol olması dolayısıyla köy bu adı almıştır (K.K. 69).

Yeşilyurt köyünün ise eski adı Çomar'dır. Çomarbaşı deresinden adını alan köyün adının hoş bir çağrışımının olmadığı düşünülmesi köyün adının değiştirilmesine neden olmuş ve köy Yeşilyurt adını almıştır.

2.3.1.3.4. Yerleşim Yerinin Konumunu Belirten Yer Adları

Ortaköy İlçesi

Ortaköy, Çorum iline bağlı 40,273336 kuzey enlemi ile 35,249031 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-orta-koy-ilce.html>).

Ortaköy'ün TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 4.568, ilçe nüfusu 2.280 olmak üzere toplam nüfusu 6.848 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Ortaköy ilçesinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Orta Asya'dan gelen Türkler üç kabile halinde yöreye yerleşmişler, ilçe merkezinin kuzeydoğusunda bulunan Asraköy, batısında bulunan Pınarköy ile ilçe merkezini yerleşim yeri olarak seçmişlerdir. Ortaköy bu iki köyün arasında kaldığı için bu adı almıştır. Pınarköy ve Asraköy, Ortaköyle birleşerek bugünkü Ortaköy'ü meydana getirmiştir (K.K. 70). Bölgenin, eski devirlerden bu yana yerleşim yeri olduğu ilçe sınırları içerisinde bulunan tarihi Hitit, Huri ve Roma Dönemi'ne ait kalıntılardan anlaşılmaktadır (Erkoç 2001: 118). 1324 yılında Sivas vilayetinin Amasya sancağına bağlı Ortaköy nahiye teşkilatı kurulmuştur. Daha sonra Çorum ili, Mecitözü ilçesine bağlı olan nahiye, 1959 yılında 7033 Sayılı Kanun'la ilçe olarak Çorum iline bağlanmıştır (<http://www.corum-ortakoy.gov.tr/tarihi>).

Güney Köy

Güney köy bölgedeki dağların güney yamacında yer alması sebebiyle bu adı almıştır.

2.3.1.3.5. Bölge Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Burun ve Tozluburun Köyü

Burun köy 1850 sonrası Çorum bölgesine iskân edilen Ahıskalı göçmenler için kurulan köylerdendir. Köyün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatı köy yakınında çok sayıda tepenin oluşu ve tepebaşlarının buruna benzemesinden yola çıkılarak köye bu adın uygun görüldüğü yönündedir (K.K. 71).

Köy adına dair bir diğer anlatıya göre ise Kızılırmak kenarında, ağaçsız bir bölgede bulunan Tozluburun köyünde rüzgâr etkisi ile tozların kalkması köye bu adın verilmesine kaynaklık etmiştir (K.K. 72).

Boğazönü Köyü

Boğazönü köyü adı değiştirilen köylerdendir. Eski adı Gelhayır olan köyün alt tarafında bir dere bulunması ve köyün bu derenin boğaz kısmında olması köye bu adın verilmesine neden olmuştur. Köyün adının değiştirilmesi eski adının anlamsız olmasına bağlanmaktadır (K.K. 74).

Sapa Köy

Sapa köy günümüzde ulaşım sıkıntısı olmayan yol kenarında bir köy konumunda olmasına karşın daha eski tarihlerde ana yollara uzak, araç trafiğine kapalı “sapa” bir alanda kurulmuş olması nedeniyle bu adı almıştır. Köyde Sapa Dede olarak bilinen bir yatır da bulunmaktadır (K.K. 73). Köyün adına dair kimi anlatılar Sapa Dede’nin köyün adına kaynaklık ettiğine yönelikken kimi anlatılara göre ise Sapa Dede adını köyden almıştır.

Harmancık Köyü

Köyde harman yerlerinin bol olması köyün bu adı almasına kaynaklık etmiştir (K.K. 29).

2.3.1.3.6. Mevkii Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Çayhatap Köyü

Bulunduğu mevkinin adından yola çıkılarak adlandırılmış olan köylerden birisi Çayhatap köyüdür. Hatap⁸ Boğazı olarak adlandırılan alanda kurulan köyün arazisinden Yılginözü Çayı'nın geçmesi köye Çayhatap adı verilmesine kaynaklık etmiştir. Hatap mevkisinin iki dağ arasında bir boğaz olmasından yola çıkılırsa coğrafi yapının çana benzemesi nedeniyle bölgenin Hatap olarak adlandırıldığı düşünülebilir. Bölgede Hatap olarak anılan ailenin değirmenleri ve Hatap Un Fabrikası da bulunmaktadır (K.K. 79).

Çatak Köyü

Coğrafi bir terim olan çatak⁹ sözcüğü Çorum merkeze bağlı Çatak köyü ve aynı bölgede bir tepe boyunca konumlanmış Çatak Tabiat Parkı adlı mesire yerine ad olmuştur (K.K. 118).

Kırkdilim Köyü

Çorum-Osmancık-Kargı bağlantısını sağlayan Kırkdilim; sarp kayalıkların, uçurumların ve keskin virajların bulunduğu yaklaşık 7 kilometrelik bir mevkinin adıdır. Kayaların şekli ve yapısının tasviri neticesinde mevkiye verilen Kırkdilim adı Kırkdilim Boğazı'nın başında bulunan köye de ad olmuştur. Bu sahadaki eski yolun kırk tane virajdan oluşması sebebiyle mevkiye Kırkdilim adı verildiği de anlatılar arasında yer almaktadır (K.K. 119).

Çakır Köyü

Eski bir yerleşim alanı olduğu kazılar sonucu ortaya çıkan Çakır köyünün adını yakınında bulunan Çakır mevkiinden aldığı sözlü kültür ortamında anlatılmaktadır (K.K. 120).

Koparan Köyü

Koparan köyü adı değiştirilen köylerden olup eski adı Yenikaradona köyüdür. Köyün bu adı almasına dair sözlü kültür ortamında iki tane anlatı mevcuttur.

⁸ Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü'nde hatap kelimesi "hayvanlara takılan çan ve özellikle deve semerlerinin dayanıklı olması için iki tarafına konulan ağaç parçaları" olarak tanımlanmıştır (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=acikla2&kod=105817).

⁹ İki dağ yamacının kesiştiği bölgelere çatak adı verilmektedir.

Bunlardan ilki köyün Çorum-Ankara yolu üzerinde bulunan Ulusoy Dinlenme Tesisi yakınlarında Koparan deresi olarak anılan bir mevkiden ad aldığı yönündedir (K.K. 89).

Köyün adına dair ikinci anlatıya göre ise köyde çok güçlü kuvvetli, istediği her şeyi ne kadar zor olsa da başarabilen, tuttuğunu koparan bir adam yaşamaktadır. Bu kişinin lakabı olan koparan sözcüğü köye ad olmuştur (K.K. 30).

2.3.1.3.7. Bölgenin İklim Hususiyeti ile İlgili Yer Adları

Sazak Köyü

Sazak köyünün adına dair sözlü kültür ortamında iki farklı anlatı bulunmaktadır. Bunlardan ilki hâkim rüzgârlardan etkilenen bir alanda kurulan köyün rüzgârı bol olan yer anlamına gelen Sazak adını aldığı yönündedir. Köyün adına dair ikinci anlatı ise köyün bataklık ve sazlık bir alanda kurulmasından mütevellit Sazak adıyla adlandırıldığı minvalindedir (K.K. 96).

2.3.1.4. Su ile İlgili Yer Adları

İnsan hayatındaki en önemli unsurlardan birisi olan su, insanların yerleşim yeri seçmesinde ve yerleşilen yeri adlandırmasında büyük önem taşımıştır. Suyun varlığı insanların kendileri, hayvanları ve tarım arazileri için elzem bir unsur haline gelmiş; kimi yerlerde ise suyun oluşturduğu bataklık ve hastalıklar yüzünden yerleşim yapılmamıştır. Suyun lezzeti, doğuş yeri, niteliği, tedavi edici özelliği vb. yerleşim yerlerinin adlandırılmasında önemli rol oynamıştır. Acıpınar, Büğet, Dağkarapınar, Değirmendere, Deniz, Dereköy, Eşençay, Gökçepınar, Gökdere, Karapınar, Kızılpınar, Kirazlıpınar, Kuruçay, Pınarcık, Pınarçay, Sarılık, Soğuksu, Taşpınar gibi köylerin adları su adına bağlı olarak oluşturulmuştur.

2.3.1.4.1. Göl, Akarsu ve Pınarlarla İlgili Yer Adları

Acıpınar Köyü

Acı sözcüğü ilk bakışta olumsuz çağrışım yapsa da çok eski tarihlerde yapıldığı zannedilen taştan örülmüş bir pınarı olan köy, çevrede suyunun lezzetli olması ile anılmaktadır. Köyde bulunan bu ünlü pınar, köyün Acıpınar adını almasına kaynaklık etmiştir (K.K. 75).

Büget Köyü

Su ile ilgili adlandırmaya tabi olan köylerden birisi de Büget köyüdür. Büget sözcüğü su bendi, çukur anlamları taşımaktadır.

Sözlü kültür ortamında köyün adına dair iki anlatı mevcuttur. Bunlardan ilki “bu” sözcüğünün yaşlılar tarafında su sözcüğü yerine kullanıldığı ve *get-* sözcüğünün de getirmek anlamında olduğu bu nedenle köyün adının “su getir” manasındaki Büget konulduğu yönündedir. İkinci anlatıya göre ise arazisi sulak olan köyde çokça bük yetişmektedir. Bu nedenle köy Büget adını almıştır (K.K. 76). Hasan Eren, Anadolu ağızlarında “bük” sözcüğünün “akarsu kıyılarında oluşan çalılık, ağaçlık, sık orman” anlamına geldiğini, sözcüğün ayrıca dağ üzümünü de karşıladığını ifade ederek bu sözcükle kurulan pek çok yer adının varlığını belirtmektedir (Eren, 2010, s. 43).

Köseoğlu, Çorum’da bulunan Büget adlı köyün adının Abdalata zaviyesine toprak vakfeden şeyhlerden birisinin adına izafeten verildiğini ifade etmektedir (Köseoğlu 2009: 419). Murat Hanilçe’nin “Vatan Topraklarındaki İmza: Türk Yer Adları, Zile Kazası Örneği (1455-1575)” başlıklı makalesinde Çorum’da Pir-Büget adlı bir köy zikredilmektedir fakat bu köy Hüseyinabad’a, Alaca ilçesine, bağlıdır (Hanilçe 2013: 130). Zaman zaman köylerin bağlı olduğu divanların değiştiği, sınırların farklılaştığı görülse de Büget köyü kentin kuzeyinde kalmaktadır. Hanilçe’nin varlığından bahsettiği köy ise güneyde olmalıdır fakat bu ihtimal de göz ardı edilmemelidir.

Deniz ve Dereköy

Deniz köy halkı, köyün arazisinden geçen iki derenin ağzını setlerle kapatarak büyükçe bir göl oluşturmuşlar, bu nedenle köyün adına Deniz denmiştir.

Dereköy’den debisi yüksek bir derenin geçmesi köyün adına kaynaklık etmiştir (K.K. 77).

Eşençay Köyü

Eşençay köyü su adının kaynaklık ettiği köylerden birisidir. Türk coğrafyası yer adlarında eşme sözcüğü ile kurulan pek çok yer adı göze çarpmaktadır. Eşme sözcüğü; kaynak, göze, pınar anlamında kullanılan bir sözcüktür (DS. 1993: 1795).

Eşençay köyünün adı ile ilgili sözlü kültürde oluşan anlatılar mevcuttur. Bunlardan ilkinde göre Âşık Paşa'nın torunlarından geldiği söylenen Eşen adlı bir aşiret bulunmaktadır. Bu aşiret Eşen adında bir köy kurmuş, ilerleyen zamanlarda Çay adında başka bir aşiret gelerek Eşen köyüne yerleşmiştir. Eşen ve Çay aşiretlerinin adlarının birleşmesi ile Eşençay köyü adında bir köy vücuda gelmiştir.

Köy halkının anlattığı diğere bir rivayet ise köyün verimli topraklarında hayvanların eşelenmesi nedeni ile eşen, köy arazisinden bir çayın geçmesi nedeni ile de çay sözcükleri köyü tanımlamak için kullanılmış ve bu sözcüklerin birleşiminden Eşençay adı meydana gelmiştir (K.K. 78). Köyün ve çayın konumu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu olan çayın köy topraklarını eşerek geçmesi sebebiyle köyün bu adı almış olması daha mümkündür.

Gökçepınar, Gökdere, Karapınar, Kirazlıpınar, Kuruçay, Pınarcık, Pınarçay, Soğuksu, Taşpınar, Dağkarapınar Köyü

Gökçepınar, Gökdere, Karapınar köyde akan suyun ya da pınarın renginden, Kızılıpınar pınarın yapı malzemesinin renginden, Kirazlıpınar pınar yanındaki ağaçlardan, Taşpınar pınarın yapısından, Kuruçay eski bir akarsuyun varlığından, Pınarcık ve Pınarçay köyde bulunan pınarlardan, Dağkarapınar dağda bulunan pınardan, Soğuksu ise suyun özelliğinden ad alan köylerdir.

2.3.1.4.2. Şifalı Sular, Kaplıca ve Ilıcalarla İlgili Yer Adları

Hamamlıçayköy

Hamamlıçayköy, Hamamlıçay jeotermal alanından ad almıştır. Köyde bulunan tesis sağlık turizmi açısından önem arz etmektedir. 1800'lü yıllardan kalma olan hamamın yerinde eskiden bir Roma hamamının olduğu ve pek çok rahatsızlığın bu alanda bulunan jeotermal su ile tedavi edilebileceği düşünülmektedir (K.K. 80).

Sarılık Köyü

Çorum halkının suya bağlı inanışlarından birisi Sarılık köyünde bulunan Sarılık suyunun sarılık hastalığına şifa olduğudur. Köyde bu su ile ilgili sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre bir gün bir padişahın kızı sarılık hastalığına yakalanmış ancak hiçbir hekim derdine derman bulamamıştır. Yurdun dört bir yanına haber salınmış ve Sarılık köyünde bulunan suyun derdlerine derman olacağı haberi padişaha ulaşmıştır. Padişah suyu getirtmiş ve kızının hastalığı geçmiştir. Köyün adı

köydeki suyun sarılık hastalığına şifa olması sebebiyle Sarılık olmuştur. Sarılık suyunun, sarılık hastalığına derman olduğuna dair inanış günümüzde de mevcuttur (K.K. 81). Suya kutsiyet atfedilerek Sarılık Sultan adlı bir zâtın köyde yatmakta olduğu ve bu zâtın hürmeti ile hastaların sudan şifa bulduğu inancı yaygındır.

2.3.1.5. Bitki Örtüsü ile İlgili Yer Adları

Arpalık Köyü

Seydim köyünden Seydimli Tokka adındaki birinin arpa tarlalarının olduğu yere Çakallı aşiretinden Bezginoğlu adlı bir şahsın yerleşimi sonrasında bahsedilen alan köy haline gelmiş ve Arpalık köyü olarak adlandırılmıştır (Türkoğlu 2007: 53).

Arpaöz Köyü

Eski adı Alpagut olan Arpaöz köyü halkı geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Rençberliğin ana geçim kaynağı olduğu köyde arpa, buğday gibi ürünler bolca ekilmektedir. Köye arpadan yola çıkılarak Arpaöz adı verildiği görüşü hâkim olmakla birlikte köyün eski adı olan Alpagut'un neden değiştirilerek köye Arpaöz adının verildiği ile alakalı köy halkının bir bilgisi bulunmamaktadır. Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Çorum'a gelen Çerkes göçmenler ve çeşitli şehirlerden gelen aileler köyde yaşamaktadır (K.K. 82).

Sümer, XVI. yüzyılda Çorum'a bağlı Alp-Oğuz adlı bir köyde Çepni-özü adlı bir cemâatin var olduğunu bildirmektedir (Sümer 1972: 334). Köy halkı köyün eski adını Arpaöz'den ziyade "Alpögüz" şeklinde telaffuz etmektedir. Bu durum akla kelimenin yanlış telaffuzu nedeniyle köy adlarının kayda geçildiği esnada memurların köyün adını anladığı gibi kaydetmiş olabilecekleri ve hatta Alpagut adının da Alpoğuz sözcüğünün yanlış telaffuzu neticesinde verilmiş olduğu ihtimalini de getirmektedir.

Ayvalı, Dutköy, İğdeli, Pancarlık Köyü

Ayvalı, Dutköy, İğdeli, Pancarlık köyleri köyde çokça yetiştirilen tarım ürünleri ve köyün doğal bitki örtüsünden ad almıştır (K.K. 92)

Eskiekin Köyü

Eski adı Aliiki olan Eskiekin köyünün adı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. İnönü Dönemi'nde köylerden tahıl toplamak için gelen devlet

yetkililerine küplere doldurulmuş yıllanmış ekinlerin verilmesi nedeniyle köyün Eskiekin adını aldığına dair bir rivayet bulunmaktadır. Ayrıca köyün Hititler Dönemi'nden kalma bir yerleşim birimi olduğu, köyden kuyularda depolanmış tahıl silolarının çıktığını yaşlıların gençlere aktarmaları sonucu köyün adına Eskiekin dendğine dair de anlatı da bulunmaktadır. Eskiekin köyünün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen bir başka anlatı ise köylülerin dışarıdan buğday almayı depoladıkları üründen her yıl tarlalarına ekecek tohumluk ayırmaları ve eski ekinlerle ekim yapmaları üzerine meydana gelmiştir (K.K.84).

Kumçelteği Köyü

Kumçelteği köyü bitki örtüsünden ad alan köylerden biridir. Çeltik sözcüğü Çorum'un kimi yerlerinde "çeltik" sözcüğü kullanılmaktadır. Köy arazisinden geçen Kızılırmak'ın getirdiği kumlu topraklarda çeltik yetiştiriciliğinin yapılmasından mütevellit bu köye Kumçelteği adı verilmiştir (K.K. 1985).

Narlık Köyü

Narlık köyü ahlat¹⁰ adı verilen ve bölgede çokça yetişen ağaçtan ad almıştır. Sözlü kültür ortamında yaşayan anlatıya göre üç Yörük aile Narlık köyünün bulunduğu alana gelmiştir. Bu alan geniş, düzlük ve ağaçlarla kaplı bir alandır. Buraya yerleşmeye karar veren aileler "Ağaçların meyveleri nar gibi kırmızı burası Narlık olsun." diye kararlaştırmışlardır. Köyün adı bu sebeple Narlık olmuştur (K.K. 86).

Kıranlık Köyü

Kıranlık köyü ise kızılık da denilen Çorum yöresinde ise kiren olarak bilinen kırmızı, ekşi, küçük yaban meyvesinden ad almıştır fakat köyün adı kirenlik değil Kıranlık olarak resmi kayıtlara geçmiştir (K.K. 87).

Karapürçek Köyü

Sözlü kültür ortamında yaşayan anlatıya göre: Karapürçek köyü mısır koçanlarından çıkan püsküllerden ad almıştır. Köy halkı tarla ve bahçelerine mısır ekerlermiş. Mısır koçanlarından sarkan püsküller güneşin etkisiyle kararmış. Mısırın ekilen yerlerin genişçe bir alanı kaplaması nedeniyle köye ad verilirken köyde en çok

¹⁰ Gülgillerden, kendi kendine yetişen, üzerine armut aşılana ağaç, yaban armudu, dağ armudu (http://tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b413ca69f0d51.57042439).

yetiştirilen tarım ürünü olan mısırların püsküllerinden, halk arasındaki adıyla pürçeklerinden yola çıkılarak köye Karapürçek adı verilmiştir.

Köyün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen diğer bir anlatıya göre ise köydeki kadınların siyah saçları nedeniyle köy bu adı almıştır (K.K. 42).

Kozluca Köyü

Farsça'dan dilimize geçen kozun, cevizin, köyde çokça yetiştirilmesi sebebiyle köy Kozluca adını almıştır (K.K. 88).

Karaağaç Köyü

Köyün kurulduğu arazide karaağaçların yoğun bir biçimde bulunması köyün adına kaynaklık ettiği sanılmaktadır. Ayrıca köyün Karaağaç adlı dağın yakınında bulunması sebebiyle dağın adı ile adlandırılmış olduğu görüşü de mevcuttur (Türkoğlu 2007: 73; Akkaya 2011: 43).

Morsümbül Köyü

Sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre köy arazisinde yetişen çiçeklerin rengi nedeniyle köyün adı Morsümbül olmuştur (K.K. 83). 1955 yılına dek Seydimçakallı'ya bağlı olan köy, 1955-1967 yıllarında Bektaşoğlu köyüne bağlı kalmıştır. 1967 yılına kadar köyün adı Borsum iken 1967 yılında Kaçkaca, Borsum Cemolar ve Borsum Çiftlik mezarlarının birleşmesi ile yeni bir köy oluşmuş ve bu yeni köyün adı Morsümbül konulmuştur (Türkoğlu 2007: 56). Borsum ile Morsümbül sözcükleri sesletim benzerliği açısından dikkat çekicidir. Borsum lakaplı bir ailenin bahsedilen bölgede yaşadığı, köyün bu nedenle Borsum olarak anıldığı fakat köye ad veren memurların köy adını Morsümbül olarak kayda geçtiği de rivayet edilmektedir (K.K. 132)

Ulukavak Mahallesi

Mahallanın bulunduğu alanın yerleşime açılmadan önce kavaklık olması hasebiyle mahallenin bu adı aldığı görüşü mevcuttur. Mahalle adında bulunan "ulu" sıfatına dair ise iki görüş mevcuttur. Bu görüşlerden ilkinde göre mahallenin geniş bir sahada kurulması mahalleye Ulukavak denmesine sebep olmuşken ikinci görüşe göre mahallenin kurulduğu alanda eskiden devasa kavak ağaçlarının bulunması mahalleye Ulukavak denmesine sebebiyet vermiştir (K.K. 94).

2.3.1.6. Hayvan Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Boğabağı, Boğacık ve Bozboğa Köyü

Boğabağı köyünün günümüzde bulunduğu alana beş aile gelip yerleşmiştir. İlerleyen zamanlarda ilk yerleşen ailelerden ikisi daha yüksek bir alanda bulunan Teslim Baba'nın yataırının bulunduğu tepeye çıkmış ve orada yurt tutmuşlardır. Kalan üç ailenin bu bölgede boğa besiciliği yapması köyün Boğabağı adını almasına kaynaklık etmiştir (K.K. 112).

Boğacık köyünde çok yiğit ve ünlü boğaların yetiştirilmesi köyün bu adı almasına vesile olmuştur (K.K. 113)

16. yüzyıldan bu yana Bozboğa Ovası'nda var olduğu bilinen Bozboğa köyü; köyden kente göçe rağmen hâlâ çok nüfuslu, devlet tarafından hayvancılığın desteklenmesi adına mera ıslahı gibi projelerle kalkındırılmaya çalışılan ve kros parkuru bulunan bir köydür. Köyün en önemli geçim kaynağının hayvancılık olması, köyde yerli ırktan boğa yetiştiriciliği yapılması ve bu boğaların boz renkli olması köyün ve ovanın adına kaynaklık etmiştir. Geçmişte köyde devlet tarafından kurulmuş bir boğa çiftliği bulunmasına karşın günümüzde bu çiftlik faal değildir (K.K. 114).

2.3.1.7. Ören, Viran, Kale, Saray, Hisar, Eski Gibi Sözcüklerle Kurulan Yer Adları

Ören, viran, kale, han, saray, hisar, eski, höyük gibi sözcüklerle kurulmuş olan köy adları genel olarak yerleşim yerinin eskiliğine işaret etmektedir. Çorum'un Hititlerden başlayarak pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması yerleşim yerlerinin birçoğunda çeşitli eşyalar ve kalıntılar bulunmasını sağlamıştır. Jan Assman *Kültürel Bellek* adlı eserinde hatırlama figürlerinin belli bir mekânda cisimleştirilip belli bir zamanda güncelleştirilmek istediklerini, hatıraların mutlaka somut bir mekâna ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir (Assman 2015: 46). Mekânlar, hafızayı canlı tutarak hatıraların geçmişten geleceğe aktarılması noktasında mühim rol oynamaktadır. Bizler için herhangi bir şehir, mahalle, sokak ya da ev çağrışımların merkezi olabilir çünkü bu mekânlar bizler için yaşanmışlıkların merkezidir. Zihnimiz belli mekânlarda belli zamanlara ait görüntüleri bize anlık olarak göndererek geçmiş yaşantımıza ait imajları gün yüzüne çıkartmaktadır.

Kendimiz o mekânda yaşananlara bizzat tanık olmasak da içinde yetiştiğimiz toplumun bize anlattıkları ve yaşam alanımızı oluşturan mekânlarda gördüğümüz nesnelere, kalıntılara, eşyalar bizim geçmiş hakkında bilgilerimizin yerli yerine oturmasını sağlamaktadır.

Assman'a göre hatıralar yaşanan mekâna dayanmaktadır. Birey nerede yaşıyorsa onun için o mekân hatırlama çerçevesini oluşturur. Belleğin mekâna ihtiyacını sıkça vurgulayan Assman; kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen topluluklar için mekânın yalnızca içsel iletişim merkezi olmadığına, kimliklerin sembolü ve hatıraların dayanak noktası olduğunun bu nedenle de grubun mekânlar yaratma ve var olan mekânları koruma eğiliminde olduğunun altını çizmektedir (Assman 2015: 47). Bizler bu koruma mekânlarını; müzelerde, anıtlarda, kent, ilçe ve köy meydanlarında ve daha pek çok alanda çeşitli törenlerin gerçekleştirildiği düğün, bayram gibi etkinliklerde halkın bir araya geldiği ya da geçmişten kalan eşyaları ve nesnelere sergilediğimiz alanlarda oluşturmaktayız. Bunun yanı sıra kale, sur ya da yapı kalıntıları, örenler, kaya mezarları gibi atalarımız ya da bizden önce yaşamış farklı toplumlarca kullanıldığını hissettiren mekânlar da hatırlama çevresini oluşturur.

Paul Connerton *Toplumlar Nasıl Anımsar?* adlı eserinde anımsamanın açık, örtülü ya da deneyimin pek çok düzeyinde gerçekleşebildiğini kabul etmekle birlikte anımsamayı anma pratikleri ve bedensel pratikler noktasında incelemektedir (Connerton 2014a: 17). Bedensel pratikler günlük yaşamımızı etkileyen çeşitli faaliyetlerimizi kapsarken anma törenleri geçmişle olan toplumsal bağı ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Connerton'a göre törenlerin etkileri tören anıyla sınırlı değildir. Özel anlarda ve belli bir yerde meydana gelen törenlerde neyin gösterisi yapılıyor olursa olsun törenden bağımsız olan davranış ve düşüncelere de sirayet ederek zaman ve uzamın sınırlarından taşmaktadır (Connerton 2014a: 78). İçinde yaşadığımız zamanın ve uzamın çok daha ötesinde farklı toplumlarca farklı deneyimlerin o mekânda yaşanmış olduğu sezgisi halk anlatılarına çoğu kez kaynaklık etmiştir.

Alan çalışmalarında eski yerleşim yerlerinde kurulan köylerin adları ve tarihleri araştırıldığında o bölgede yaşayan insanların birçoğunun eski bir yerleşim yeri olan köylerinin çok değerli olduğu kanısında oldukları fark edilmiştir.

Köylerinden olmayan pek çok insanın o alanda bulunan kale, sur, hisar, saray kalıntılarını merak etmesi bu kanının nedenlerinden olduğu gibi onlardan önce orada yaşayan birçok insanın da o alanı yurt olarak kabullenip çeşitli etkinliklerle orada yaşamış olması da yaşam alanına bir gizem atfedilmesine neden olmaktadır.

Boğazkale İlçesi

Boğazkale, Çorum iline bağlı 40,027758 kuzey enlemi ile 34,616759 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-bo-gazkale-ilce.html>).

Boğazkale'nin TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 2477, ilçe nüfusu 1209 olmak üzere toplam nüfusu 3686 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

İlçenin bulunduğu coğrafya insanlık tarihi ile eşdeğer bir geçmişe sahiptir. Boğazkale, Hitit uygarlığının başkenti Hattuşaş'ın bulunduğu şehirdir (Erkoç 2001: 95). Hititlerden sonra yöreye Frigler egemen olmuşlardır. Friglerin MÖ 7. yy. da zayıflamalarının ardından bölgede Lidya egemenliği başlamıştır. MÖ 6. yy. da Medlerin (Perslerin) eline geçen bölge, Büyük Pers İmparatorluğu'nda 4 büyük yönetim biriminden biri olan Kapadokya'ya dâhil olmuştur. Perslerin Makedonyalı Büyük İskender'e yenilmesinin ardından Kapadokya'da Helenizm etkili olmuştur. Yöre MÖ 3. yy. da Galatlar'ın egemenliği altına girmiştir (Uluç 1986: 19). Roma ve Bizans Dönem'inden sonra 1075 yılında Melih Ahmet Gazi komutasındaki Danişmendli ordusu tarafından Çorum bölgesinin fethiyle bölgeye Türk göçleri başlamıştır (Erkoç 2001: 95). Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail ile yapmış olduğu Çaldıran Savaşı'nın ardından Maraş dolaylarındaki Dulkadiroğulları Beyliği'ni de Osmanlı topraklarına katmasıyla Dulkadiroğulları'nın bir kısmı göç ederek Hattuşaş'ın eteklerine yerleşmişlerdir (<http://bogazkale.bel.tr/detay.asp?ID=884>).

Hattuşaş, 1986 yılında UNECO'nun "Dünya Kültür Mirası" listesine alınca Boğazköy adıyla Sungurlu'ya bağlı olan bucak, yörenin turistik durumu dikkate alınarak adı Boğazkale'ye çevrilmiş, 04.07.1987 gün ve 3392 Sayılı Kanun'la Çorum'a bağlı bir ilçe haline getirilmiştir (Erkoç 2001: 95). Boğazkale ilçesinin kurulduğu alan, Yazır ve Budaközü dereleri arasında kalan bir alandır. İlçenin adındaki boğaz sözcüğü bu sebeple verilmiş olup kale sözcüğü ise Hitit kale kalıntılarından esinlenilerek ilçenin adı oluşturulmuştur (K.K. 97).

Kuşsaray Köyü

Kuşsaray köyü, çevreye hâkim bir tepenin eteğinde kurulmuştur. Köyün, Hititler Dönemi'nde de yerleşim merkezi olduğu kalıntı ve buluntulardan anlaşılmaktadır. Kuşsaray'ın, Hititler'in başkenti olan Boğazköy'ün şimalindeki Kuşsar olduğuna dair iddialar da mevcuttur (Köseoğlu 2009: 180).

Kuşsaray köyünün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre eski zamanlarda köydeki tepe üzerinde bir saray varmış. Bu sarayda bir hükümdarın kızı yaşarmış, bu nedenle bu saraya Kız Sarayı denirmiş. Bazı rivayetlere göre ise hükümdarın kızı bu sarayda esir tutulmaktaymış. Sarayda yaşayan kız ölünce sarayı kuşlar basmış. Bu nedenle saraya Kuş Sarayı denmeye başlanmış. Köyün adı köyde bulunan sarayın adıyla anılmaya başlandığı için köye de Kuşsaray ismi verilmiş (K.K. 97). Köyde bulunan ve saray yahut kale olarak adlandırılan ve köye ad veren yapı aslında bir gözetleme kulesidir fakat köy halkı bu yapının saray olduğuna inanmaktadır.

Ovasaray Köyü

Ovasaray köyünün bulunduğu alan geniş bir ova üzerindedir. Sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre oldukça zengin bir kişinin bu ovaya saray gibi bir ev yapmış, bu ev köyün Ovasaray olarak anılmasına kaynaklık etmiştir (K.K. 98).

Saraylı ve Aşağısaraylı Köyü

Saraylı köyünün, köyde bulunan konaklardan ad aldığı sanılmaktadır. Köy, Çorum-Çankırı yol güzergâhında bulunduğu için geçmişte konaklanan bir alan olduğu bilinmektedir. Köyün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatı köydeki kervansaray etrafında şekillenmiştir. Kervansaray sahibinin zenginliğini anlatırken halkın ondan "saraylı" diye bahsetmesi köyün adının Saraylı olmasını sağlamıştır. Köy adına dair başka bir anlatıya göre ise köyde bulunan kervansaraya atfen civar köydeki halk buradan "saraylı köy" şeklinde bahsetmektedir. Köyün adı kervansarayı ile ünlenmiş olması sebebiyle Saraylı köyü olmuştur (K.K. 99). Aşağısaraylı köyü için de aynı anlatılar mevcuttur.

Çeşmeören ve Budakören Köyü

Çeşmeören köyünün eski adı kayıtlarda Harzadın olarak zikredilmektedir. Köye ne zaman geldiği tam olarak bilinmeyen Hazereddin adlı bir zâtın kabri köyde bulunmaktadır (Erkoç 2015: 342). Hazereddin adının halkın yanlış telaffuzu nedeniyle Harzadın şekline dönüşmesi ile köy bu adı almıştır fakat köylerin adlarının Türkçeleştirilmesi ile köyün adı Çeşmeören olarak değiştirilmiştir (Köylerimiz 1968: 145).

Sözlü kültür ortamında köyün adına dair şu anlatı mevcuttur: Köyün suyunun temizliği ve lezzetinin yörede bilinmesi sebebiyle köy, çeşmesi ile meşhurdur. Köyün eski bir yerleşim yeri olması köy adındaki ören sözcüğüne, çeşmesi ile meşhur olması ise çeşme sözcüğüne kaynaklık etmiş ve köye Çeşmeören adı verilmiştir (K.K. 98).

Budakören köyünün eski adı Domuzköy'dür. Köyün eski adının olumsuz bir çağrışım uyandırdığı düşüncesi köy adının değiştirilmesine neden olmuştur. Köyün eski bir yerleşim alanında kurulmuş olması köye Budakören adının verilmesini sağlamıştır (K.K. 32).

Kalehisar, Karahisar ve Karacaören Köyü

Kalehisar köyü, sur ve çeşitli kalıntıların bulunduğu bir alanda kurulmuştur. Köy halkı, köydeki kalenin Hitit Dönemi'nden kaldığını düşünmektedir. Eski bir yerleşim yeri olduğu düşünülen köyün yakınında yaklaşık 300 metre yükseltiye sahip bir tepe bulunmaktadır. Tepede kale ve sur kalıntıları olması sebebiyle köye Kalehisar adı verilmiştir (K.K. 99).

Karahisar köyünün yakınında günümüzde kalıntıları bulunan bir hisarın olması ve hisarın yapımında kullanılan taşların siyah olması köyün Karahisar adını almasının sebebi olmuştur (K. K. 101).

Karacaören köyünün tarihi tam bilinmemekle birlikte köyün büyük bir göçe sahne olduğu sözlü kültür ortamında anlatılmaktadır. Köyden göçenlerin evlerinin zamana yenilerek harabeye dönmesi, köye uzaktan bakıldığında bu evlerin kapkara ve ıssız görünmesi köyün Karacaören adını almasının kaynağı olarak bilinmektedir (K. K. 100).

Örencik, Çukurören ve Eskiköy Köyü

Örencik köyü, yakınında bulunan Örencik adlı mağaradan ad almıştır.

Çukurören köyü eski uygarlıklara ait kalıntıların bulunduğu çukur bir alanda kurulması nedeniyle bu adı almıştır.

Eskiören, Kılıçören ve Üyük köylerinin çok eski yerleşim yerleri olduğu, köylerden kalıntıların bulunduğu bu nedenle bu adı aldıkları anlatılmaktadır.

Eski adı Üçtaş olan Eskiköy, eski bir yerleşim biriminde kurulması sebebiyle Eskiköy olarak adlandırılmıştır (K.K. 100).

Kale Mahallesi

Kale Mahallesi, kentin Danişmentli Dönemi'nden kalma kalesini barındırması nedeniyle bu adı almıştır. Eski kayıtlarda mahallenin günümüzdeki adını almadan önce Hisar, Puşıyan, Kıpti adları ile anıldığı bilinmektedir (K.K. 52). Mahallenin eski adlarından yola çıkılarak kentte eski dönemlerde yerleşik olan halk ile ilgili bilgi sahibi olmak da mümkündür. Kale Mahallesi'nin eski adlarından biri de Tepecik Mahallesi'dir (K.K. 95; 103). Tepecik'in halk arasında eril bir ortam olarak bilinmesi nedeniyle mahallenin adı değiştirilmiş ve mahallede bulunan kaleye atfen mahalleye Kale Mahallesi adı verilmiştir.

2.3.1.8.Çevredeki Eski Yapılardan Kaynaklanan Yer Adları

Hankozlusu Köyü

Köy adına dair sözlü kültür ortamında oluşan anlatıya göre köyde eskiden bir han bulunmaktadır ve gelip geçenler bu handa konaklamaktadır. Köy halkının arazilerinde çok sayıda ceviz ağacı yer almaktadır bu sebeple köye Hankozlusu adı verilmiştir (K.K.90; K.K. 91). Günümüzde köyde han ya da kalıntılarının olmamasına karşın Hankozlusu köyünden kimi yaşlılar eskiden köy yakınında bir hanın bulunduğu dair büyüklerinden duydukları sözleri hatırladıklarını belirtmektedirler.

Hankozlusu köyünün adına dair sözlü kültür ortamında yaşayan anlatılardan bir diğeri de yine bir han üzerine kuruludur. Han işletmecileri kendi hanlarında konaklayan kimi insanların açıklarını yakalayarak elde ettikleri kozu kendi çıkarları

doğrultusunda kullanmak isterlermiş. Bu nedenle köyün adı Hankozlusu kalmıştır (K. K. 42).

Değirmendere Köyü

Taş değirmenlerinin kullanıldığı dönemde köy yakınında bulunan derenin suyu ile işleyen değirmenin bulunması, civar köylerde yaşayanların buradaki değirmene öğütülecek tahıllarını getirmesi köyün adının Değirmendere olmasını sağlamıştır (K.K. 101).

Konaklı Köyü

Konaklı köyünün Samsun-Ankara yolu üzerinde bulunan bir köy olmasından mütevellit köyde eskiden çok lüks konakların bulunduğu, ulaşımın gelişmediği dönemlerde yolcuların Konaklı köyünde dinlendikten sonra yolculuklarına devam ettikleri, bu sebeple köyün Konaklı adını aldığı sözlü kültür ortamında anlatılmaktadır (K.K. 101).

Köprüalan Köyü

Eski adı Gürcü olan köyün ad alışına dair sözlü kültür ortamında iki anlatı bulunmaktadır. İlk anlatıya göre civar köylerde yol dahi yokken Köprüalan köyü halkı devlet kapısına gide gele köyelerine bir köprü yapılmasını sağlamış. Bu sebeple köy Köprüalan adı ile anılmaya başlamıştır. İkinci anlatıya göre ise köy halkı köprünün bulunduğu köy meydanında çeşitli merasimler için toplanır, bu alanda vakit geçirirlermiş. Köprünün bulunduğu alanın meşhur olması sebebiyle köye Köprüalan adı verilmiştir (K.K. 42).

2.3.1.9. Yerleşim Yerin Niteliğini Bildiren Yer Adları

2.3.1.9.1. Yeni, Güzel, Şen Gibi Sıfatlarla Kurulan Yer Adları

Anadolu coğrafyasının pek çok yerinde yeni, eski, güzel, şen gibi sıfatların kullanılmasıyla oluşturulan yer adı bulunmaktadır. Eski sözcüğü ad olduğu yerin eskiden beri yerleşim alanı olduğunu belirtirken etrafındaki yerleşim yerlerine nazaran daha yeni bir tarihte yerleşime açılan alanlar yeni sözcüğü ile nitelendirilmiştir. Bunun yanı sıra köyün yaşanacak bir yer olduğunu vurgulayan, nezihiğine dikkat çeken sözcüklerle köyler adlandırılmış böylece yerleşim yerine

verilen ad vasıtasıyla yerleşim yerine dair olumlu özelliklerin çağrıştırılmasına çalışılmıştır.

Güzelyurt Köyü

Güzelyurt köyü adı değiştirilen köyler arasında yer almaktadır. Önceki adı Küçükdivan olan köy, köyü ziyarete gelen bir vali tarafından çevre köyler arasında en güzel köylerden birisi olarak görülmüş ve bu nedenle köyün adı Güzelyurt olarak değiştirilmiştir (K.K. 104).

Güvenli Köyü

Güvenli köyü adı değiştirilen köylerden birisi olup köyün eski adı Araphacılı'dır. Güvenli adının Araphacılı adından daha hoş bir çağrışım barındıracağı düşüncesi ile köyün adının değiştirildiği sanılmaktadır (K.K. 105).

Yenihayat Köyü

Adı değiştirilen köylerden birisi Yenihayat köyüdür. Eski adı Abdalbodu olan köy, eski adını köyde yatan dervişten almıştır. Köy; Kars, Aydın, Ankara gibi çeşitli kentlerden gelen ailelerin yerleşimi ile oluşturulmuştur (K.K. 107) . “*Köy ve kasaba evlerinde, üstü kapalı, bir ev veya birkaç yanı açık sofa*” olarak tanımlanan hayat sözcüğü Çorum'da yaylak bölgelerde kurulan evler için de kullanılmaktadır (TDK 2011: 1069). Bu noktadan hareketle Yenihayat köyüne; yeni yaşam alanı, yeni köy anlamına gelecek bir adın verildiği düşünülebilir.

Yenice Köyü

Yenice köyünün 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın dağıtılmasından sonra İstanbul'dan gelen ve Yeniçeri Ocağı'na bağlı olduğu sanılan İstanbulluoğlu ya da İsmicanoğlu olarak anılan bir asker tarafından kurulduğu köy halkı tarafından ifade edilmektedir. Zaman içerisinde çevre köylerden ve farklı kentlerden gelen insanların yerleşmesi ile köy haline gelen Yenice köyünün adının yeniçeri sözcüğünün kısaltılması ile oluşturulduğu düşünülmektedir (K.K. 108).

Yeniyol Mahallesi

1933-1934 yıllarındaki tapu tahrirati sonucunda kentte kırk beş mahalle olduğu görülmüş ve bu durumun gereksiz bulunmuştur. Kimi mahalleler

birleştirilmiş, yeni bağlantı yolları açılmıştır. Yeni yol Mahallesi bu dönemde yeni bir yol açılarak oluşturulduğu için bu adı almıştır (Tekeli 2015: 213).

2.3.1.9.2. Adın Kaynağını Tasvir Eden Yer Adları

Oymaağaç Köyü

Oymaağaç köyünde bulunan ulu bir ağaca yağmurlu bir günde yıldırım düşmüştür. Yıldırım düşmesi sonucu ağacın bir kısmı oyularak ağaçta büyük bir yarık açılmıştır. Ağacın gövdesinde bulunan oyuğun uzaktan dahi fark edilmesi sonucunda ağaç; Oymaağaç olarak anılmaya başlanmıştır. Köylerin adları verilirken köyde bulunan Oymaağaç, köy adına kaynaklık etmiştir (K.K. 42).

Kertme Köyü

Kertme köyü halkı yerleştikleri köy alanının girişine çok sayıda ağaç dikerek hangi ağacın kime ait olduğunu yıllar sonra dahi bilebilmek amacıyla ağaç gövdelerine “kertik” denilen çentikler atarak ağaçları işaretlemişlerdir. Köye ad vermek amacıyla gelen memurlar köy girişindeki ağaçları görüp ağaçlardaki kertiklerin sebebini öğrenince köyün adını kayıtlara Kertme olarak geçmişlerdir (K.K. 42).

Sarmaşa Köyü

Sözlü kültürde Sarmaşa köyünün bu adı almasının sebebi köyün dere yatağında olması, köy yolunun dereden dolanarak çıkması olarak gösterilmektedir (K.K. 102).

Bahçelievler Mahallesi

1950’li yıllarda kent imarı çalışmaları kapsamında Bahçelievler Kooperatifi tarafından Ankara’da bulunan Bahçelievler Mahallesi örneği baz alınarak tek katlı ve bahçeli evler yapılmıştır (Tekeli 2015: 260). Oluşturulan bu yeni mahallede evlerin bahçeli olması planlandığı için mahallenin Bahçelievler Mahallesi adını alması uygun görülmüştür (K.K. 128)

2.3.1.10. Sayılarla İlgili Yer Adları

Üçköy

Üçköy; Çorum merkeze bağlı, Mecitözü ilçesi yakınında iki tepe arasına kurulmuş bir köydür. Düz ve verimli arazileri tarım alanı olarak kullanılan köyün yerleşim alanı engebeli bir yapıya sahiptir. Köyün kurulmasından sonra köy alanını oluşturan iki bölgede yerleşim toplanmış böylece köy iki mahalle görünümüne kavuşmuştur. İlerleyen zamanlarda bu iki mahalle arasına da evler yapılmasıyla köyün şimdiki görünümü ortaya çıkmış bu nedenle köy, Üçköy adını almıştır. Köyün büyüklüğünü belirtmesi için bir ululama ifadesi olarak üç sıfatının köy adında kullanılmış olabileceği görüşü de mevcuttur. 20. yüzyılda köyden Küçük İbrahim adlı bir kişinin sarayda esvapçı başı görevinde bulunduğu ve Ali Derviş denilen zatın kabrinin yanında bulunan kitabelerin de bir Osmanlı paşasının mezar taşı olduğuna yönelik anlatılar bulunmaktadır. Köyde 1897 yılında Ali Paşa tarafından yaptırılmış bir cami bulunmaktadır (K.K. 115).

Üçtutlar Mahallesi

Üçtutlar Mahallesi; Uç, Emir Ahmet ve Camii Kebir adlı eski mahallelerin birleşmesi ile oluşan bir mahalledir (K.K. 52). Üçtutlar Mahallesi'nin adını Dud Dede olarak anılan, kabri günümüzde şehrin içinde yol kenarında kalan zâttan aldığına dair görüşün yanı sıra mahallenin günümüzdeki halini almadan önce dutluk olmasının mahalle adına kaynaklık ettiğine dair bir görüş de mevcuttur (K.K. 95). Mahallenin üç farklı mahallenin bileştirilmesiyle oluşturulan yeni bir mahalle olduğu göz önünde bulundurulduğunda mahalle adının başındaki sayı ifadesi daha anlamlı bir hale gelmektedir. Mahallenin eskiden dutluk olması, mahallede Dud Dede'nin kabrinin bulunması, üç mahallenin birleştirilmesi ile oluşturulması mahalle adının kaynağını aydınlayabilecek mahiyettir.

2.3.1.11. Ekonomik Faaliyet ve Mesleklerle Alakalı Yer Adları

Eskice, Kireçocağı, Sazdeğirmeni, Çıkrık, Mühürler köyü ve Kargı ilçesi yörede gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlere bağlı olarak ad alan yerleşim yerleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayinin gelişmesi ile birlikte eski değirmen ya da çıkrık gibi araçlara gerek kalmaması bu yapı ve araçları atıl hale getirmiş olsa da

köylerin adları vasıtasıyla tarihte bu yerleşim yerlerinde ne tarz ekonomik faaliyetlerin yapıldığı köy halkının hafızası ile günümüze aktarılmıştır.

Kargı İlçesi

Kargı, Çorum iline bağlı 41° 8' 4" kuzey enlemleri ile 34° 29' 14" doğu boylamları arasında yer alan bir ilçedir (<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-kargi-ilce.html>).

2018 TÜİK verilerine göre köy nüfusu 9.894 ve ilçe merkezi nüfusu 5.301 olmak üzere ilçenin nüfusu toplamda 15.195'dur (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Kargı ovası; Kızılırmak nehrinin kuzey kıyısında, Kızılırmak'ın Devres Çayı'yla birleşme noktasından sonra yer almaktadır (Çelik 1992: 97). İlçenin temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve yayla turizmidir.

Kargı'nın, Türklerin yerleşiminden önceki adının, Blaene olduğu bilinmektedir (<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/Eklenti/6982,13pdf.pdf?0>).

Çaldıran Seferi'nden dönen Yavuz Sultan Selim kumandanlarından Sinan Paşa, Kızılırmak Vadisi'ni takip ederek Sinop'a geçerken Taşlıköy mevkinde ırmak kenarında bulunan sazlardan bir harp silahı olan Kargı yapıldığını görmüş ve dağınık vaziyetteki Taşlıköyleri birleştirerek buraya Kargı adını vermiştir. Sinan Paşa, İstanbul'a vardığında köyün nahiye yapılmasını sağlamıştır (Erkoç 2001: 105).

1876 yılında Çankırı Sancağı'na, daha sonraları Tosya kazasına, 1896 yılında Osmancık kazasına, 1925 yılında tekrar Tosya kazasına bağlanan Kargı nahiyesi 1936 yılında 3012 Sayılı Kanun'la ilçe olmuş ve Kastamonu iline bağlanmıştır. Kargı'nın Çorum iline bağlanış tarihi ise 1953'tür (<http://corumprovince.blogspot.com.tr/p/kargi.html>)

Düvenci Beldesi

Belde, Düvenci ovasında kurulması nedeniyle bu adı almıştır (K.K. 130). Harmanda ekin sapı ve tanelerinden ayırmak için kullanılan araca düven adı verilmektedir. Bölge halkının geçmişte geçimini tarım ve hayvancılıkla sağladığı ve beldenin bir ovada kurulduğu düşünülürse bu ovanın tarımsal bir alet olan düvenden ad almış olabileceği ihtimal dâhilinde tutulabilir.

Eskice Köyü

Eskice köyü halkının birçoğunun geçimini hurda eşyaların alım satımı ile sağlaması köyün adının Eskice olmasına kaynaklık etmiştir. Köy halkının anlatısına göre köyün adı daha önce Eskici'yken zamanla Eskice'ye dönüşmüştür (K.K. 42).

Çıkrık Köyü

Çıkrık köyü halkı ormanlarla kaplı olan Akdağ eteklerinde kendir bitkisi yetiştirip bu bitkiden elde ettikleri kendir ipi, sicimi ve urganlarını satarak geçimlerini sağlamışlardır. Ayrıca köyün güney tarafından geçen Uluyol adı verilen yol, kervan yolu olarak kullanılmıştır. Bölgeden geçen kervancılar kendi mallarından köy halkına satıp köy halkından kendirden üretilmiş eşyalar ve çıkrık¹¹ olarak yollarına devam etmişlerdir. Kendirden elde edilen kecin adlı liften yapılan çul, çuval, heybe, torba, ip gibi malzemeler ve çıkrıklar yakın tarihe kadar köy halkının geçim kaynağını oluşturmuştur. Ustaların yapıp sattığı çıkrıklar köye adını vermiş ve böylece köy Çıkrık köyü olarak adlandırılmıştır (K.K. 109).

Kireçocağı Köyü

Kireçocağı köyünün bulunduğu alanda kireç madeninin olması ve halkın ocaklardan kireç çıkartarak geçimini sağlaması sebebiyle köy Kireçocağı adını almıştır (K.K. 110).

Sazdeğirmeni Köyü

Köy halkının bölgede yetişen büyük sazlardan su kanalı yapması ve değirmenlere sazlarla su taşınması köy adının Sazdeğirmeni olmasına kaynaklık etmiştir (K.K. 42).

Mühürler Köyü

Sözlü kültür ortamında köyün adına dair şu anlatı mevcuttur: Mühürler köyünde Osmanlı devleti zamanında öşür olarak gelen hububat toplanarak paketlenir ve paketlere mumdan yapılmış mühürlerin vurulmuş. Köyde, mühürleme işleminin yapılması köyün adının Mühürler olmasına kaynaklık etmiştir (K.K. 111).

¹¹ İplik bükme, iplik sarma vb. işlerde kullanılan, el veya ayakla çevrilen dolaplara çıkrık adı verilir (Türkçe Sözlük 2009: 426). Çıkrık Köyü'nde üretilen çıkrıklar taşınabilir çıkrıklardır.

2.3.1.12. Eşyalarla İlgili Yer Adları

Sırıklı Köyü

Sırıklı köyüne dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre: Köy; fasulye, domates gibi uzayıp bir dayanağa sarılan bitkiler için yapılan sırıklardan ¹² ad almıştır. Ad vermek için memurların köye geldiği esnada bir kadın elinde sırıklarla memurları karşılamış, köyün adı bu sebeple Sırıklı olmuştur (K.K. 116).

Düdüklük Köyü Sözlü kültür ortamında köy adına dair yaşayan anlatıya göre köyde eskiden ağaçlardan düdük, zurna gibi üflemeli çalgılar yapılmasından hareketle bu ad verilmiştir (K.K. 42).

2.3.1.13. Milliyetçi Duygularla Oluşturulan Yer Adları

Pierre Nora, *Hafıza Mekânları* başlıklı kitabında süreklilik duygusunun kökünün mekânda olduğunu belirtmekte ve eskisi gibi hafıza ortamlarının bulunmaması sonucunda hafıza mekânlarının oluştuğunu belirtmektedir. Tarihin hızlanmasıyla birlikte dengenin kaybolduğunu, bu sebeple sıkça hafızadan bahsedildiğini ifade eden Nora, hafızadan sürekli bahsedilmesini aslında artık hafızanın olmamasına bağlamakta ve çöküşün nedenini küreselleşme, demokratikleşme, kitleselleşme ve medyalaşma gibi unsurlara bağlamaktadır. Nora'ya göre hafızanın yerleştiği mekânlara gösterilen ilgi, tarihin hızlanmasıyla geçmişin gölgesinde kalan kendi bilincine kavuşma arzusu yaratan bu zaman dilimiyle alakalıdır (Nora 2006: 17-18). Tarihi bakış açısı nedeniyle hafızanın yitmesi bir boşluğa yol açmış ve bu boşluğun doldurulması amacıyla hafıza mekânları türetilmiştir. Tarihin bozucu, değiştirici ve anları kendine göre düzenleyici karakteristiği, korunmaya muhtaç anlar üretmiş ve hafıza mekânları da bu duruma bağlı olarak doğmuştur (Nora 2006: 23). Oğuzlar, Ülkenpınarı, Laçın, Buharaevler gibi adlandırmalar incelendiğinde kaybedilen toprakların, özlenilen geçmişin, ataların ve bunlar gibi daha pek çok şeyin mekân adları ile yaşatılmaya, hatırlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

John Urry'e göre kent, insanlara ait anıların ve geçmişin ambarıdır. Bu nedenle de geçmişin deposu olma özelliğini göstermektedir. Anılar, amaçlar doğrultusunda çok farklı şekillerde biçimlendirilebilirler ancak bu biçimlendirme

¹² Değnekten uzun ve kalın ağaç parçaları yörede sırık adı ile anılmaktadır

kolektif söylenceler nedeniyle yalnızca mimarların bireysel yorumları olarak görülmemelidir. Bahsedilen söylenceleri anlamak hâlihazırdaki yorumları, gelenekleri, bu geleneklerin çözülmesini ya da zayıflatılmasını, çatışan öğelerin yan yana okunabilmesini şart kılar (Urry 1999: 42). Bir yanda eski yaşatılar tarih olmuş bir yandan da tarih bir şekilde mekânlara aksettirilmiştir.

Ahmediye Köyü

Çorum merkeze bağlı Kafkas muhaciri yerleşimlerinden birisi olan Ahmediye köyünün adını Ahıska'da bulunan Ahmediye medresesinden aldığı anlatılmaktadır. Köy halkının soyadlarında da Ahışalı sözcüğü bulunmaktadır. Eski vatanlarının hatıralarını yeni geldikleri coğrafyada da yaşatmaya çalışan köy halkı gerek soyadlarında gerekse yerleşim yerlerinin adlarında bu hatıraları canlı tutmak isteyip bu adları kullanmışlardır (K.K. 134)

Oğuzlar İlçesi

Oğuzlar, Çorum iline bağlı 40° 45' 00" kuzey enlemi ile 34° 42' 01" doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.netkayit.com/Corum/Corum-Oguzlar/Harita/>)

Oğuzlar'ın TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 2406, ilçe nüfusu 2893 olmak üzere toplam nüfusu 5299 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>)

Oğuzlar ilçesine dair ulaşılabilen en eski kaynak olan, *H.984 (M.1576 / 1577) Tarihli ve TKG.KK.TTd.54 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livā-i Çorum-I* adlı defterde Oğuzlar, “*Karaberk* veya *Karabörk*” divanı olarak geçmekte ve ilçenin İskilip ile Çorum ilini birbirinden ayıran Kızılırmak Nehri'nin kuzeyinde yer aldığı belirtilmektedir (Mufassal Defter 2014: 14). İlçeye ilk yerleşim zamanı hakkında bir evraka ulaşılamamıştır.

İlçe halkınca aktarılan bir rivayete göre Oğuzlar, Hacı Bektaş-ı Veli'nin müritlerinden olduğu sanılan Kara Donlu Can Baba'nın buraya gelişiyle yerleşim yeri olmuş ve “kara” takısını da Can Baba'ya ithafen almıştır. İlçe'nin bilinen en eski yapıtı olan Ayşe Hatun Cami'nin kitabesinde Hicri 1132 (Miladi 1720) yılı belirtilmiş fakat bu kitabede ilçe adına ait hiçbir bilgi zikredilmemiştir.

İlçenin adının, geçirdiği büyük bir yangın nedeniyle Karaviran'a dönüştüğü sözlü kültür ortamında rivayet edilmektedir (K.K. 2). İlçe, 1950'li yıllarda henüz kasaba iken adı Karaören olarak değiştirilmiş, 1965'te ise belediyeleşmiştir (Erkoç 2001: 116). Karaören; 1990'da ilçe olacakken halkın bir kısmı, yörenin ceviziyle ünlü olması hasebiyle Ceviz Diyarı adını önermiş lakin bulunduğu bölgenin Türk boylarının yerleşim bölgesi olması sebebiyle TBMM tarafın ilçeye Oğuzlar adı verilmiştir.

Laçın İlçesi

Laçın, Çorum iline bağlı 40,773952 kuzey enlemi ile 34,880085 doğu boylamı arasında yer almaktadır (<http://www.haritamap.com/yer/lacin-lacin>)

Laçın'ın TÜİK 2017'ye göre ilçeye bağlı köy nüfusu 3362, ilçe nüfusu 1240 ve toplam nüfusu 4602 kişidir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Laçın'ın tarihi Helenistik Dönem'e kadar uzanmaktadır. Kapılı Kaya Mezarı MÖ 2. yüzyılda komutan İkezios'a tarihlenmektedir. Laçın'e Türklerin ilk yerleşim tarihi bilinmemektedir. Çorum'un geçirdiği evreleri geçirmiş olması muhtemeldir (Erkoç 2001: 109; <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/Eklenti/7233>).

Osmanlı kaynaklarında da Laçın (Büyük Laçın) olarak geçen yerleşke 1935'te Büyük Laçın ve Küçük Laçın olmak üzere iki parçadan mürekkep bir nahiyedir (Sezen 2006: 344). Laçın, 20 Mayıs 1990 tarih ve 3644 Sayılı Kanun ile ilçe olmuştur (<http://lacin.bel.tr/detay.asp?ID=580>).

Laçın sözcüğü, *Divan-ı Lügat'it-Türk*'te “Şahin, bu yırtıcı kuşlardandır; yiğit adama laçın denir.” şeklinde geçmektedir (DLT-I 2006: 410).

İlçenin ad alışına dair sözlü kültür ortamında yaşayan birden çok anlatı mevcuttur. Bu anlatılardan ilkinde göre Laçın'e ilk Türk yerleşimleri, Azerbaycan'ın Laçın bölgesinden hicret etmiş insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan'dan üç kardeş gelmiş, bunlardan biri Laçın'e, diğeri Dodurga taraflarına, sonuncusu da Hamamözü'ne yerleşmiştir. Kardeşlerden Laçın'e yerleşmiş olanın Küçük Laçın'deki dağın zirvesinde türbesi bulunan Ahmet Dede olduğuna inanılmaktadır (K.K. 117).

Laçın adına dair sözlü kültür ortamında oluşan diğeri anlatı Laçın bölgesinin Abbasiler zamanında kurulmuş olduğuna yöneliktir. Buraya gelen Türklere *Lâ-Çin*

(Çinli olmayan) şeklinde ad verildiği daha sonra bu ibarenin yerleşim yerine ad olduğu sanılmaktadır. Buraya göçen kişiler yine Ahmet Dede ve ailesi olarak belirtilmektedir. Anlatıya göre bu bölgede Türklerle Araplar uzun zaman iç içe yaşamıştır. Nuri adlı bir kişinin 1985'te Suudi Arabistan'a atalarını görmek için gittiği de rivayetler arasındadır (K.K. 117). Laçın'ın eski mezarlığında Abbasoğulları olarak anılan kişilerin kabirleri bulunmaktadır. Bu kişilerin ölüm tarihleri incelendiğinde Arabistan'dan gelseler dahi Abbasilerden olamayacakları mezar taşlarındaki tarihlerden anlaşılmaktadır. Abbasoğulları adı ile anılan bir soydan gelen kimselerin sülale adının sözlü kültür ortamında değişerek Abbasiler'den gelme oldukları anlatılmış ve halk hafızasında bu şekilde kalmış olması kuvvetle muhtemeldir.

İlçe adına dair başka bir rivayette ise 1392'de Osmanlı Devleti ile Kadı Burhanettin arasında yapılan Kırkdilim Savaşı'nda Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Aydın Valisi Şehzade Ertuğrul'u öldüren komutanının adı olan Laçın, Şehzadeyi öldürdüğü yere ad olarak verilmiştir. Bu yöre o günden itibaren Laçın olarak zikredilmektedir. Şehzade Ertuğrul'un ölmesi ve Sivas'ın Timur tarafından yağmalanması üzerine Yıldırım Han; efkâr dağıtmak için Uludağ eteklerinde dolaşırken koyunlarını otlağa salmış, sırtını bir ağaca yaslamış bir çobanın, kavalıyla içli havalar çaldığını duymuştur. Çobanın olduğu tarafa yönelerek bir müddet gözyaşları içinde çobanı dinleyen Yıldırım Bayezid Han'ın:

“Çal çoban çal!..

Ne Ertuğrul gibi oğlun öldü

Ne Sivas gibi şehrin yıkıldı!..

Çal çoban çal!..

Bu yüksek dağlar, bu geniş ovalar,

Bu şarkılar söyleyen dereler,

Bu öten ormanlar,

Bu yer, bu gök senin hep senin, müebbeden senindir.” dizelerini söylediği Servet-i Fünûn şairi ve yazarı Süleyman Nazif'in *Çal Çoban Çal* adlı makalesinde aktarılmaktadır (Nazif 2017: 41).

Ülkenpınarı Köyü

Ülkenpınarı köyü, Çorum'da Çerkezlerin iskân edildiği bölgelerden birisidir. Çerkeslerin yerleşimi sonucu köy, milliyetçi duyguların ağır basması nedeniyle ilk önce Çerkez adını almıştır. Köye yerleşen halk Kafkaslardan gelirken ülkelerinde bulunan yazılı bir taşı da yanlarında memleketlerinin hatırası olarak getirmişler ve köy pınarı üzerine yerleştirmişlerdir. Pınar; Ülkempınarı olarak anılmaya başlamış ve ilerleyen zamanlarda bu ad köye sirayet etmiş, bu nedenle köyün adı da Ülkempınarı olarak anılmaya başlanmıştır. Köyün adı kayıtlara Ülkenpınarı şeklinde geçmiştir (K.K. 102).

Buharaevler Mahallesi

Günümüzde Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içinde olan Buhara, Türklerin İslamiyet'e geçişinden sonra konargöçer Türk halka ev sahipliği yapan önemli bir ilim ve kültür kentidir. Geçmişte Türklerin yaşadığı bir bölge olan Buhara kentinin adını yaşatma niyetiyle mahalleye Buharaevler adının verilmesi uygun görülmüştür (K.K. 95).

2.3.1.14. Siyasi Partilerden Ad Alan Yer Adları

Akkent Mahallesi

TOKİ tarafından 2005-2007 yılları arasında yapılan konut bölgesine Akkent adı verilmiştir.

2.3.4.15. Yerleşim Alanına Sonradan Gelen Topulukların Yerleşim Yerlerini Belirten Yer Adları

Elköy, Elmalı, Elicek Köyü

Elköy, Elicek ve Elmalı köylerinin adlarına dair sözlü kültür ortamında meydana gelmiş olan anlatılar bu köylere sonradan gelenlerin, el olan kimselerin, yerleşmesi nedeniyle bu adların yerleşim alanlarına verildiği yönündedir.

Elköy'e dair sözlü kültür ortamında meydana gelen anlatıya göre köy elli kez yerleşime açılıp göçler nedeniyle boşalmıştır. Köy bir müddet Elliköy olarak anılmış fakat zamanla köyün adı Elköy'e dönüşmüştür. Köy adına dair diğer bir rivayete göre ise köy 20. yüzyıla kadar Ermeni asıllı vatandaşların yerleşim alanıdır. Osmanlı-Rus Harbi öncesi Ermeniler'in köyü terk ettiği, sonrasında Çerkezlerin köye

yerleştirildiği, bu nedenle köyün el köyü olarak görüldüğü ve Elköy biçiminde adlandırıldığı anlatılmaktadır (K.K. 121).

Elmalı köyü halkının geçmişte bölgenin yerlisi olan kişilerden ziyade yabancılardan oluştuğu sanılmaktadır. Köyün, yabancı yerleşimi olduğunu anlatmak için el malı ifadesi kullanılmış bu nedenle de köyün adı Elmalı olarak verilmiştir (K.K.122).

Eliceck köyünün, el sözcüğü ile kurulan diğer köyler gibi, muhacir yerleşimi olması nedeniyle bu adı aldığı sanılmaktadır (K.K. 123).

Köyün adına dair başka bir anlatı daha bulunmaktadır. Bu anlatıya göre köyün çocukları kendilerine taştan misketler yapıp bunlarla oynarlarmış. Köy meydanında çocuklar oynarken çocuklardan birisi arkadaşının misketlerini el çabukluğuyla almak istemiş, bu durumu anlayan çocuk arkadaşına “Elini çek!” diye bağırması. Orada bulunan büyükler bu durumu fark etmişler. O güne kadar hırsızlık gibi kötü davranışların olmadığı bu köyde uzunca zaman bu hadise konuşulmuş ve “Elini çek!” sözü söylene söylene köyün adı Eliceck olmuştur (K.K. 42).

2.3.1.16. Yerleşim Yerinin Eski Adının Türkçe Telaffuzundan Kaynaklanan Yer Adlar

İskilip İlçesi

İskilip, Çorum iline bağlı 40,7306 Kuzey enlemi, 34,4710 doğu boylamında yer alır.

İskilip'in nüfusu TÜİK 2017 yılı verilerine göre ilçe merkezi 18.809, ilçeye bağlı köy nüfusu 13.439 kişi olarak toplamda 32.248'dir (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>)

İskilip'in kuzeyindeki dağlarda demir, bakır ve gümüş madenlerinin güneyinde ise tuz yataklarının bulunması ve doğal koşullarının uygun olması gibi nedenler yörede Antik Çağ'dan beri yerleşmelerin yoğunlaşmasını sağlamıştır (Tanay 2015: 10).

Eski çağda İskilip, *Paphlagonia* (Paflagonya) adı verilen bir bölgenin adıyla MÖ 900-700' lerde anılmaya ve tanınmaya başlamıştır. Homeros'un *İlyada* destanında ilk defa bahsedilen, eski Yunancada Askilepiyon (Sağlık Tanrısı) adıyla anılan ve Antik Çağ'da önemli bir yer olarak bilinen İskilip; ünlü gezginlerden

Herodot ve Skymonos'un da ziyaret ettiği bir bölgedir (Alpay 1997: 13). İskilip; Hititlerin, Friglerin, Galatların, Medlerin, Perslerin, Büyük İskender'in, Roma ve Bizans'ın egemenliğini tanımıştır (Alpay 1997: 13). Bilinen en eski adı Andrapa olan şehir zaman içerisinde sürekli el değiştirince Galatlar Dönemi'nde Blocium, Romalılar Dönemi'nde Cladio ve Cladiopolis, Doğu Roma Dönemi'nde Neocladiopolis adını almıştır. Daha sonra da kent, Esculap, Eskilep ve İskilip şeklinde adlandırılmıştır (Tanay 2015: 10). Kentin, Hz. İsa'nın havarilerinden Aziz Hesyhias'un (İsikius) burada doğmuş olması sebebiyle İskilip adını aldığı da rivayet edilmektedir (Abaz 2004: 2). *Tacü't- Tevarih*'te İskilip kelimesinin “doğru, direkt, amud” manasına gelen Yunanca *İtlus* kelimesinden galet olarak kullanıldığı, İmad şehri adının zamanla değiştirilerek bu şekli aldığı kaydedilmektedir. İmad şehri günümüzde İskilip'in Bağözü mevkisindeki derenin iki yakasında kurulu bir kasabadır (Ilık 2011: 1). Danişmendliler Dönemi'nde Türk egemenliğine giren İskilip'in adına Orhan Gazi zamanında Bursa'nın fethine (1326) katılan, daha sonra da Antalya/Elmalı'nın Akçainiş köyüne yerleşen Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin müridi Abdal Musa'nın “Geyik Ne Melersin” adlı şiirinde rastlanılmaktadır.

İsgilibi'ne ereyim

Gonca güller dereyim

Beriye geliver geyik

Ben yavrunu vereyim

İsgilibi'ne eremem

Gonca güller deremem

İnsanoğlu çiğ süt emmiş

Sözüne güvenemem (Tanay 2015: 10).

Celeleddin Çelik, “Toplumsal Hafızanın İnşasında İsimler” başlıklı makalesinde yerleşilen bölgenin yabancı olmaktan çıkarılmasının, sahiplenilmesinin ve anlamlı bir tarihle kutsallaştırılmasının gerekli olduğunu, bu gerekliliğin de mekânın adı üzerinde yapılan ehlileştirme ve yerlileştirme ile mümkün kılınacağını savunmaktadır (Çelik 2017: 72).

Toplumsal hafıza, diğer kültür ve süreçlerle alakasız ya da değişime kapalı bir özellik ihtiva etmemektedir. Anadolu’da fethedilen kentlerin eski adlarının dilimizin telaffuzuna uygun olarak sahiplenilmesi ve bu nispetle yerlileştirilmesi hafızanın başka kültürleri kabul mekanizmasını ve içselleştirme özelliğini göstermektedir (Çelik 2017: 72). Anadolu’da çeşitli kent, ilçe, kasaba, köy, mahalle adlarında bu sahalarda eski sahiplerince kullanılan adlarının Türk telaffuzuna uygun bir biçime getirilerek kullanılması durumuna sıkça rastlanılmaktadır. Celaleddin Çelik; İslam Öncesi Dönem’de kutsal kabul edilen mekânların İslamî Dönem’lerde de özel dini adlarla mekânsal farklılıklarını ve özel dini anlamlarını sürdürdüklerini, mekâna atfedilen kutsallığın mekânsal dini hafıza sistemine yerleştiğini, çağlar ve dinler boyunca adlar değişse dahi kutsiyet anlamının sekteye uğramadığını belirtmektedir (Çelik 2017: 75). İskilip örneğinde ilçenin Türk hâkimiyetine geçişten sonraki dönemde de önemli bir merkez olmasının yanı sıra günümüzde “âlimler kenti” olarak anılması bu bağlamda tartışılabilir ancak bu noktada yalnızca dini nitelik ele alınmamalıdır. İlçe, gerek yerleşim yerinin Türklerden önceki gerekse Türk yerleşiminden sonraki konumu bakımından her zaman önem arz etmiştir. İskilip; ticaret yolları üzerinde bulunması, büyük bir yerleşim yeri olması, yeraltı kaynakları bakımından değerli bir bölgede yer alması gibi sebeplerle ünlenmiş ayrıca dini otorite olarak kabul edilen pek çok âlime de memleket olması ile ön plana çıkmıştır. Bu noktada Sağlık Tanrısı Asklepios’un mekânsal hafızada bir kutsiyet doğmasına neden olduğu nazarından yola çıkılabilir. Bunun yanı sıra yerleşim alanının refahı ile ilime verilen değer paralellik arz ettiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Yüzyıllardır önemli bir konumda olan bir yerleşim alanından önemli âlimlerin çıkması ve yerleşim alanının hâlâ kutsal değerleri barındırması bu noktada dikkate şayan görünmektedir. Mekânın hafızasının topluma yansımaları neticesinde hafıza mekânlarında konumlanmış bireyler geleceği inşa etmektedir.

2.3.1.17. Haklilim ile Alakalı Yer Adları

Pembecik Köyü

Adı değiştirilen köylerden birisi olan Pembecik’in halk arasında bilinen adı Pamucak’tır. Köyün Pamucak adını almasına dair sözlü kültür ortamında oluşan anlatı köye gelin gelen bir kadının insani özelliklerinin kuvvetinden ileri gelmektedir. Anlatıya göre köye yardımsever, sıcakkanlı ve çocuklara karşı sevgi dolu Pembe

adında bir kız gelin gelir. Seneler geçmesine rağmen gelin kızın çocuğu olmaz. Pembe'nin kendi çocuğunun olmaması onu, çocuk sevgisi ve özlemini köydeki çocuklarla gidermeye iter. Çocuklara gösterdiği ilgi ve şefkat onun çocuklarca çok sevilmesini sağlar. Yardımsever, merhametli ve sevecen Pembe'nin adı; köy çocuklarının dilinde Pamuk Nine'dir. Köyde başta çocuklar olmak üzere herkes tarafından çok sevilen Pamuk Nine'nin adını yaşatmak için köyün adı Pamucak verilmiş fakat resmiyette Pembecik olarak geçmektedir (K.K. 124).

Şekerbey Köyü

Şekerbey köyü halkının, 16. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya göçen Akçakoyunlu Türkmenlerinden oldukları köyde anlatılmaktadır. Bayındır boyuna mensup olan Akça Koyunlu Yörükleri'nin Çorum bölgesinde yerleştikleri kaynaklarda da geçmektedir (Halaçoğlu 2009: 68). Şekerbey köyünün toprakları bölgeye yerleşen Yörük grubun kışlak alanı olarak kullanılmış ve bölge geçmişte Akçakoyun Deresi adıyla anılmıştır. Yörük'lerin yerleşik düzene geçişinden sonra bir süre daha bu ad kullanılmaya devam edilmiştir. Köye farklı göçmen grupların da gelmesi ile nüfus artmış, bu alan resmiyette köy statüsü kazanana kadar Akçakoyun Deresi adı ile anılmıştır.

Köyün Şekerbey adını alışının kaynağına dair resmi bir belge olmamakla birlikte sözlü kültür ortamında meydana gelmiş üç anlatı bulunmaktadır. İlk anlatıya göre köye ad vermek için memurlar gelir. Memurlar uzun yoldan geldiklerini, karınlarının aç olduğunu söylerler. Köyün muhtarı, büyüğü olarak sayılan beyin evine giderler. Bey, memurlara yemeleri için yalnızca yavan ekmek getirir ancak memurlar ekmeği çok lezzetli bulurlar. Ekmeği şeker gibi lezzetli buldukları ve beyin evinde oldukları için köye Şekerbey adını verirler.

İkinci anlatıya göre köyde şeker dikenini denilen bir bitki yetişmektedir. Köye ad vermek için gelen memurlar köyün neyinin meşhur olduğunu sorarınca köylüler şeker dikeninin meşhur olduğunu söylerler. Bu durum üzerine köyün adı Şekerbey olarak kaydedilir.

Üçüncü anlatıya göre köyde herkes tarafından sevilip sayılan, merhametli, şeker gibi bir adam vardır. Bu adam sayesinde köy hep Şeker Bey'in köyü olarak anılır, bu sebeple köyün adı Şekerbey kalmıştır (K.K. 125).

Çobandivanı Köyü

Eski adı İlyas olan Çobandivanı köyünün adına dair sözlü kültür ortamında meydana gelmiş iki anlatı mevcuttur. Bu anlatılardan ilkinde göre Çobandivanı köyünün köyde çobanlık yapan çocukların koyunlarını otlatırken oynadıkları oyunun sonuçları köyün adının değişmesine neden olmuştur. Köyde hayvanlarını otlatan çocuklar bir yaz günü “Hırsız Zaptiye” adlı bir oyun oynamaya başlarlar. Çocuklardan birisi hırsız diğerleri de hâkim, savcı ve polis olur. Polis, hırsız yakalar ve hırsız mahkemeye çıkartılır. Hâkim, suçluyu asmaya karar verir; hâkim, savcı, polis oracıkta ağacın dalına bir ipe suçluyu asarlar. Çocuklar oyuna daldıklarından hayvanları unuturlar, hayvanlar çevredeki bahçelere, tarlalara girip otlamaya devam eder. Durumu fark eden köy bekçisinin bağırarak ve düdük çalarak geldiğini fark eden çocuklar çil yavrusu gibi dağılır ancak asılı olan arkadaşlarını bekçi korkusuyla orada unuturlar. Ağaçta asılı olan çocuk da kaçmaya çalışır fakat ipten kurtulmak için çırpırırken arkadaşlarının ayağının altına koyduğu taşlar dağılır ve çocuk orada ölür. Devlet yetkilileri köye gelir, olay araştırılır fakat bu elim olayın kaza sonucu meydana geldiğine karar verilir. Çocukların çoban olması ve oynadıkları oyun neticesinde arkadaşlarının ölümüne sebebiyet vermeleri sonucunda mahkeme, halk dilinde divan, kurulmasından dolayı köye Çobandivanı adı verilmiştir. (Akkaya 2011: 345)

Çobandivanı köyünün adına dair ikinci anlatı ise şu şekildedir: Çokça hayvana sahip olan köy halkı her sene çoban tutar ancak yaz mevsimi geçip de çobanın gitme vakti gelince çobana para vermeden onu döverlermiş. Bu durumun bir gelenek haline gelmesi sonucunda köy, çoban döven köy olarak anılmaya başlanmış ve zamanla sözcüğün telaffuzunun değişmesi ile köyün adı Çobandivanı olmuştur (K.K. 42).

Arslan Köyü

Köy adına dair sözlü kültür ortamında vuku bulan anlatıya göre köyde babayiğit ve yenilmez pehlivanların yetişmektedir. Köy halkı başka köylerden olanlara kendi köylerinden bahsederken köylerinde arslanlar yetiştiğini söylemeleri köyün adının Arslan köyü olmasına kaynaklık etmiştir (K.K. 42).

Yavruturna Mahallesi

16. yüzyılda kurulduğuna dair belirtiler bulunan Yavruturna Mahallesi, önce mahalle ismi iken daha sonra mescide de ad vermiştir (Mufassal Defter 2014: 11).

Yavruturna Mahallesi'nin adına dair sözlü kültür ortamında oluşan iki anlatı mevcuttur. İlk anlatıya göre Osmanlı Dönemi'nde denetim yapmak amacıyla bir paşa şehre gelir. Şehri sokak sokak gezen paşa yorularak bir ağaç gölgesine yaverleri ile oturur. Çevrede çeşitli işlerle meşgul olan birçok kız vardır. Paşa kızların güzelliğine kayıtsız kalamayıp “Yavru turnalara bakın, ne güzeller!” der. Bu söyleyişin yayılması ve çokça kişi tarafından kullanılması sebebiyle mahalle Yavruturna olarak anılmaya başlanır (K.K. 127).

Mahallenin adına dair ikinci anlatı ise turna kuşu ile alakalıdır. Son güzün, kuşlar göç ederken yavru bir turna kuşu yere düşer. Yaralı ve güçsüz olduğu için uçamayan bu kuşu mahalleli tedavi eder, kuşa bakarlar. Kent, mahallelere bölündüğü sırada mahalle halkına mahallelerinin adının ne olmasını istedikleri sorulur. Mahalleli yavru bir turna kuşlarının olduğunu bu yüzden mahalleye onun adının verilmesini istediklerini söylerler. Mahallenin adı böylece Yavruturna olur (K.K. 126).

Alevi-Bektaşî kültüründe turna kuşuna verilen öneme dayanarak Yavruturna Mahallesi'nin bu adı alışına dair bir faraziye ortaya atılabilir. Şükrü Elçin “Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi” başlıklı makalesinde turnanın; Türklerde Gök Tanrı tasavvuru dışındaki ilâhlardan biri olarak hikmet sahibi rûhu temsil ettiğini belirtmektedir. Elçin, koruyucu ruhların sembolü olan turnanın Bektaşîlere göre iman-ikrar sahibi canları yansıttığını, sesini de Hazreti Ali'den aldığını ifade etmektedir (Elçin 2003: 2, 8). Turnanın halk şiirinde haber getiren bir motif olmasının yanında güzelleri sembolize ettiği de bilinmektedir. Çorum bölgesi farklı etnik gruplara, farklı inanç ve itikat sistemlerine sahip insanların bir arada yaşadığı bir bölge olması sebebiyle kimi yerleşim yerlerinin belli kültürel inanışlar dâhilinde adlandırmaya tabi tutulabileceği bir konumda yer almaktadır. Bu noktada Yavruturna Mahallesi'nin turna kuşunun adıyla anılması tesadüfi bir nedenden ziyade bu kuşun özellikle Alevi-Bektaşîlerde önemli bir konuma sahip olmasından mütevellit mahalleye, mahalle halkının kültürünü sembolize eden bir ad konulmuş olabileceği düşünülebilir.

Yapılan derleme çalışmalarında Yavruturna Mahallesi'nin adında olduğu gibi pek çok yer adında birbirine benzer ya da birbiriyle alakasız anlatılar tespit edilmiştir. Bu durum anlatıların sözlü kültür ortamında meydana gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Anlatıların bir kısmının unutulmuş olmasına rağmen büyük bir kısmının parçalar halinde de olsa yaşıyor oluşu farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Farklılıklar noktasında anlatıcılar da devreye girmektedir. Beatriz Sarlo'nun *Geçmiş Zaman* adlı kitabında da belirttiği gibi tanıklıklar aktarıcının hatırlayabildiklerinden, hatırlamak istediklerinden, unuttuklarından, değiştirdiklerinden, kasten söylemediklerinden ibarettir (Sarlo 2012: 52). Hatırlama ya da aktarım noktasında kişinin kültürel birikimi, düşünce yapısı, dünya görüşü, politik tutumu, ahlaki değer yargıları, karşılaştığı yeni mekânlar, ona aktarılanlar, medyanın yönlendirmesi gibi çok sayıda faktör etkili olmaktadır.

2.3.1.18. Yemek Adlarının Kaynaklık Ettiği Yer Adları

Güveçli Köyü

Eski bir yerleşim yeri olan Güveçli köyünün yerinde 1530 tarihli *Çorumlu Livası Haritası* 'nda Maza adlı bir köy bulunmaktadır. Köy halkı da köyün eski adının Maza olduğunu ifade ederek maza sözcüğünün Rum dilinde deri işlenen yer anlamına geldiğini, sulak bölgelerde deri kazıma işleminin yapıldığını, bu nedenle köye Maza adının verildiğini anlatmaktadır. Maza sözcüğünün Türkçe olmamasından dolayı köyün adının çömleklere pişirilen bir yemek olan güveçten yola çıkılarak verilmiş olduğu düşünülmektedir (K.K. 106).

2.3.1.19. Koku Eksenli Yer Adları

Mislerovacı Köyü

Mislerovacı köyü, verimli toprakları sahip bir ovada kurulmuştur. Köyde çeşit çeşit ağaçlar, çiçekler yetişmektedir. Köye ad vermek için gelen memurlar bir bahar günü ferahlatıcı rüzgârın getirdiği bin bir çeşit çiçek kokusundan yola çıkarak ovanın misler gibi kokması sebebiyle köyü en iyi anlatacak adın Mislerovacı olduğunu dile getirmiş ve köye bu adı uygun görmüşlerdir (K.K. 58).

2.3.1.20. Kaynağı Tespit Edilemeyen Yer Adları

Erdek Köyü

Erdek köyünün adına dair araştırılan kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar* başlığını taşıyan eserinde Erdek sözcüğünün “Artaka” sözcüğünden geldiğini, Helenleşme Dönemi'nde sözcüklerin sonunda bulunan ‘a’ seslerinin düştüğünü ve baştaki ‘a’ sesinin telaffuzunun a ile e arasında olduğunu, bu nedenle sözcüğün “Erdek” şekline dönüştüğünü savunmaktadır. Kelimenin, Rum ağzında Artaki’si; Türk ağzında ise Erdek şeklinde telaffuz edildiğini ifade eden Umar, sözcüğün anlamının sıcak su akıntısı olduğunu çeşitli görüşlerden istifade ederek açıklamaktadır (Umar 1993: 113).

Sözlü kültür ortamında köyün adına dair oluşan anlatı kadınların eşlerine ‘erim’ şeklinde ifade etmeleri üzerine kuruludur. Köyde yaşayan kadınların, “Erim gelene dek oturayım, sohbet edeyim, şu işi bitireyim...” gibi ifadeleri sıkça kullanmaları sebebiyle ‘erim’ ve ‘dek’ sözcükleri birleştirilmiş ve bu durum sonucunda köyün adı Erdek’e dönüşmüştür (K.K.131).

Yaydığın Köyü

1530’lu yıllarda Karahisar-ı Demirli kazasına bağlı bir divan olan Yaydığın, günümüzde köy olarak yaşamakta ve eski adını yaşatmaktadır (Mufassal Defter 2014: 14). Yaydığın köyü ile ilgili yapılan araştırmalara rağmen köyün adının nereden geldiği ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yozgat’ta Baydığın, Samsun Havza’ya bağlı Bekdığın ve Çorum merkeze bağlı olan Yaydığın adlı yerleşim alanlarının adlarındaki -dığın kısımlarının uyumu ve bölgelerin birbirine yakın bir alanda olması dikkat çekicidir. Teğin sözcüğü *Divan-ı Lüğati’t Türk*’te hakan oğullarına verilen ungun olarak geçmektedir (DLT-I 2006: 38). Herhangi bir kesinlik ifade etmemekle birlikte bu üç yerin Yay Teğin, Bay Teğin ve Bey Teğin adını taşıyan kişilerce fethedilerek yurt tutulduğu bu nedenle de bu adları aldıkları düşünülebilir.

Tarhankozlusu, Tarhan ve Gemet Köyü

Tarhankozlusu ve Tarhan köyü sakinleri tarhan sözcüğünün nereden geldiği ve manasının ne olduğuna dair hiçbir malumata sahip değildir. Tarhan sözcüğünün

bey anlamında kullanıldığı *Divan-ı Lügati't Türk*'te yer almaktadır fakat köyün tarihi hakkında bir belgenin bulunamaması nedeniyle köyün adının menşesine dair bir çıkarımda da bulunulamamaktadır (DLT-I 2006: 436).

Gemet köyünün adı ile alakalı ise ne yazılı bir kaynağa ne de bir kaynak kişiye ulaşılabılmıştır. Köyün adının nereden geldiğine de kelimenin sözlük anlamına da ulaşlamamıştır.

Maurice Halbswachs, kolektif hafızayı gruba bağlı olarak incelemektedir. Ona göre kolektif hafıza geçmişten başlayıp yaşanan zamana doğru ardışık imgelerle gelişerek gruba kendi portresini çizer (Halbswachs 2017: 85). Hatıra elde edebilmek için geçmiş bir olayın imgesini parça parça oluşturmak yeterli değildir. Bir yeniden inşa işlemi için tek bireyin hafızası da yeterli olmamaktadır. Yeniden inşa sürecinde bir gruba mensup olan bireylerin zihinlerinden karşılıksız ve aralıksız bir akış işleminin gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu nedenle de hafızamız aynı topluluğun bir parçası olmuş ya da olmaya devam ediyorsa bir hatıra hem tanınabilir hem de inşa edilebilirdir (Halbswachs 2017: 20). Halbswachs'a göre grubun görüş açısına binaen hatırlamaya maruz kalırız ve bu nedenle pek çok hatıra, diğer insanlar bize onları hatırlattığı için depresmektedir. Birey gruptan bir süreliğine ayrı kalsa da hatırlama devam eder fakat eğer grubun etkisi bozuldu ise hatırlama da kalmaz. Toplulukların dağılması ile etkileşim biter ve bu nedenle de icra ortamları yok olur. Neticede sözlü anlatıların canlı bir biçimde devam ettiği zamanlardan uzaklaştıkça ya da kırsal yerleşmelerden hızlı bir biçimde kent yerleşmelerine doğru kayıldıkça bireyin, eski yaşam alanında mensup olduğu gruba olan aidiyeti de bir kopuş eğilimi göstermektedir. Bu nedenle artık tam anlamıyla kendini eskiden mensup olduğu grubun bir üyesi olarak göremeyen bireyin o gruba ait olan anıları baskılanır, unutulur ya da birbirinden kopuk imgeler halinde yaşar. İnsanların paylaştıkları ortamlar farklılaştıkça anılar da zamanla törpülenerek çok az hatırlanır duruma gelmektedir. Bir mekâna ait olan kişiler o mekândan kopunca mekân ve onun hikâyesi de yavaşça silinmeye başlayacaktır.

Yapılan alan araştırmalarında kimi köylerde yaşayan nüfusun ciddi anlamda azaldığı, araştırmaya kaynaklık edebilecek olan yaşlı bireylerin pek çoğunun artık köyde yaşamadığı, gençlerin birçoğunun eğitim ve çalışma olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle kentlerde yaşadıkları ve bu nedenle de köyün adına dair bilgi

verebilecek kimsenin kalmadığı görülmüştür. Yaşanmışlıkların merkezi olan mekânlar boşaldıkça gelenekten de kopuş görülmektedir ve bu kopuş bir noktada kültürel aktarımın tıkanmasını da beraberinde getirmektedir. Günümüzden belki elli yıl öncesinde aktif bir biçimde kullanılan köy odaları örneğini, kültürün aktarımı noktasında değerlendirebiliriz. Köy odalarında bir araya gelen erkekler günlük yaşam, ülke ve dünya gündemi ve buna benzer birçok konuda sohbet edip bu odalarda misafir ağırlarken aslında bir toplanma gerçekleştirilmektedirler. Yine aynı şekilde düğünlerin yapıldığı meydanları da bu bağlamda düşünebiliriz. Bu ortamlarda bulunmuş olan çocuk ve gençlerin bu ortamlarda bulunma şansını hiç yakalayamamış olanlara kıyasla kendi köy, ilçe ya da kentlerinin tarihine, uygulamalarına, adetlerine dair çok daha fazla şey bildikleri görülmektedir. Günümüzde ise köylerin hızla boşalması, kentlerde geleneksel ihtiyaçları karşılayabilecek ortamlar yaratılamaması, zamanın daha hızlı yaşanması, teknolojik gelişmeler, modernlik kaygısı gibi bir sürü nedenle aktarım ortamlarının sözlü iletişim ortamlarından uzaklaştığı görülmektedir. Modernitenin dayattığı dünya düzeni ile birlikte sözlü kültür ortamlarının giderek daralıyor olması gelenek taşıyıcılarının kültürel kodları gelecek nesillere tam anlamıyla aktaramaması gerçeğini ortaya çıkartmaktadır.

Paul Connerton *Modernite Nasıl Unutturur?* adlı eserinde mekânın düzeninin hatırlanması gereken şeylerin düzenini muhafaza ettiğini belirtmektedir. Ona göre bellek, önkoşul olarak sabit bir mekân sistemine oturmuş vaziyettedir ve ayrıca hatırlama sanatı insan bedeniyle alakalıdır. Moderniteye bağlı olarak unutkanlık başlamaktadır. Bu unutkanlığın nedenini toplumsal yaşamı yerellikten, insani ölçeklerden ayıran insanüstü hız, megakentler, emek sürecinden bağı kopmuş olan tüketicilik gibi çeşitli faktörler oluşturmaktadır. Ortak anılar bağlamından yola çıkılarak anlaşılabilir olan ve hayatın anlamı olarak görülen alanlarda modernitenin dayatması ile yaşanan köklü değişimler ile yaşam alanlarının dönüşümü bu anlamları erozyona uğratmaktadır (Connerton 2014b: 15). Günümüzde mekânın düzeni alt üst edilmiş durumda görünmektedir. Kökleri çok eski zamanlara dayanan koşullar nedeniyle köyden kente göçün, kentleşmiş köylerin ve buna benzer pek çok etkenin bir araya gelmesi sonucunda mekânların değişiminin, belleğin kabullendiği sabit mekânı yıkarak hatırlama süreçlerini kesintiye uğrattığı düşünülebilir.

Zamanın, ürünlerin, tüketim süreçlerinin çok hızlı bir akış içerisinde gerçekleştiği bir dönemde bulunmaktayız. Tüketim ürünlerinin hızın baskısına uyum sağladığını belirten Connerton, hızlanmanın yabancılaşmayı beraberinde getirdiğini belirterek Alvin Tofferi'in görüşlerinden hareketle Batı'daki bireylerin büyük bir kısmının değişim hızında savruldukları için yabancı kaldıkları ekonomik, teknolojik ve toplumsal bir kültür içinde bir "gelecek şoku" ile yaşamaya mecbur kaldıklarını ifade etmektedir (Connerton 2014b: 71).

İçinde bulunduğumuz modern çağ, gelişen bilişim teknolojileri ve medya vasıtasıyla kat be kat hızlandırılmış bir zamanı bizlere sunmaktadır. Toplumu oluşturan kitlenin yaş aralığı, eğitim düzeyi, yaşadığı alan gibi noktalardan hareketle kimi çıkarımlarda bulunulabilir. Bilişim, iletişim, medya gibi çeşitli unsurların özellikle genç kuşağın ilgi alanına girmekle birlikte toplumu oluşturan neredeyse her yaşta ve her kesimden bireyin de düşüncelerini, hareketlerini yönetme ve yönlendirme işlevine sahip olduğu açıktır. Çeşitli sosyal medya ağlarını kullanan gruhu tanımlamak için yediden yetmiş tabirini kullanabileceğimiz ciddi bir kitle mevcuttur. Günümüzde okuma yazmaya başlayan çocuklardan altmış yaş üstü bireylere kadar pek çok insan sosyal ağları aktif bir biçimde kullanmakta ve bu ağlar vasıtasıyla tanıdıklarıyla iletişim kurup onların sosyal yaşamlarını takip etmeye çalışmaktadır. Bu gruh İnternet haberleri ve sosyal medya paylaşımları vasıtasıyla dünya ve ülke gündemi, siyasi, askeri, ekonomik olaylar ve daha birçok unsurla alakalı bilgi sahibi olmayı hedeflemektedir. Pek çok insan sosyal ağlarda veya herhangi bir İnternet sitesinde okuduğu, gördüğü ya da ona bu mecradan aktarılan bilgilere kayıtsız şartsız inanmaktadır.

Yerleşim yerlerinin geçmişi ve o yerleşim yeri ile ilgili bilgilerin saptanması noktasında gerçekleştirilen görüşmelerin bir kısmında sözlü anlatı ürünlerinin; artık değer görmediği, insanların bunları merak etmediği, kendi bildiklerinin ya da bilemediklerinin İnternet ortamında ya da sosyal mecralarda var olduğu ve bu yüzden sanal ortamda arama motorları veya sosyal ağlar vasıtasıyla bilgilere ulaşılabileceği yönünde bir kanının var olduğu gözlemlenmiştir. Yetmiş ve üstü yaşta olan kimi bireylerin ise kimi zaman eğitimsizliklerini de öne sürerek gençlerin İnterneti kendilerinden daha iyi kullanmaları nedeniyle geçmişlerine dair bilgilerin gençlerden öğrenilebileceğini düşündükleri saptanmıştır.

Hatıraların anımsanması etrafımızda onunla ilgilenildiğini hissetmemizden ileri gelmektedir (Halbswachs 2017: 57). Olaylar, durumlar, kişiler ve daha birçok şey ilgi gördüğü müddetçe değerlidir ve bu değer, bunların hatırlanmasının ön koşuludur. Eğer hatırlamaya konu olan şey artık bireysel ya da toplumsal bağlamda önemsizse hatırlanmamaya, aktarılmamaya başlar. Hatıraların herhangi bir nedenle kesintiye uğraması toplumu yalnızca bir topluluk olmaya iter. Toplumu oluşturan bireyler; giyim, kuşam, davranış şekilleri, adetler, adlar, hikâyeler gibi bir gruba aidiyet bildiren argümanlar sayesinde millet olabilirler. Aksi takdirde kendisini nispet ettiği hafızadan beslenemeyen, yaşayan kültüre ve gündelik hayata bunu eklememeyen toplulukların zamansal devamlılık ve tarihsel kimlik noktasında yara alması kaçınılmaz görülmektedir (Çelik 2017: 65).

Atalarımızın doğayı tanımları ve yaşadıkları coğrafyayı doğa unsurlarını içselleştirerek adlandırmaları Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Çorum örneğinde de karşımıza çıkmaktadır. Dağlardan, bitkilerden, toprağın yapısından renginden, mahiyetinden hareketle meydana getirilen adlar atalarımızın doğa sevgisi ve bilgisinin en halis örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hayatında elzem bir yeri olan suyun da hem yerleşim alanlarının belirlenmesinde hem de bu alanların adlandırılmasında önemli amillerden birisi olduğu görülmektedir.

Bitki ve üretilen eşyalara yönelik adlandırmalar, bölge halkının ekonomik uğraşları hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlarken eski yapılara yönelik adlandırmaların Çorum örneğinde daha çok hanlar etrafında şekillendiği görülmektedir. Ticaretin kervanlarla sağlandığı dönemin adlandırmayı etkilediği ve zaman zaman ticaret yolları üzerinde bulunan kentin sağladığı konaklama hizmetinin de adlandırma konusunda önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Alaca, Hankozlusu, Konaklı, Eskice gibi yerleşim yeri adları; ticari hayatın ekonomik boyutunun yanı sıra adlandırmayı etkileyerek kentin ekonomik tarihi hakkında çıkarım yapabilmeyi mümkün kıldığını gözler önüne sermektedir. Çıkrık, Mühürler, Değirmendere, Kargı gibi yerleşim yerlerinin adları ise günümüzde unutulmuş mesleklere dikkat çekmektedir.

Ören, viran, kale, hisar, saray, eski gibi sözcüklerle kurulan yer adlarının çokluğu bölgenin kadim geçmişini bir kez daha gözler önüne sererken nüfusun kalabalıklaşması, göçler ve benzeri sebeplerle yeni yerleşim birimleri oluşturulma

gereğinin duyulmasına paralel olarak yeni, güzel, şen gibi ferahlatıp güven veren yer adlarının da yerleşim yeri adı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Taranan kaynaklarda herhangi bir tarihi bilgiye ulaşamayan kimi yer adlarında halkın hafızasında acı tatlı izler bırakan olayların yer adı ile bağdaştırılarak anlatıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Pembecik, Çobandıvanı, Arslanköy, Yavruturna gibi adlandırmaların halkın etkilendiği olayları mekânla bütünleştirme noktasında ne kadar usta olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Halbswachs, şahıs adlarının toplulukta yerleşen ortak düşünce içinde bazı durum ve olayları hatırlatan bir adlandırma dağarcığından seçildiğini, böylelikle adlar yoluyla geçmişin izlenimlerinin yeniden canlandığını savunmaktadır (Halbswachs 2016: 211). Kaynağını şahıs adları ile dini müessese ve manevi hayatın oluşturduğu yer adları çevresinde diğer maddelere nazaran daha çok anlatının var olduğu görülmektedir. Çelik, kimliği yansıtan adların ortak tarih, kültürel ve geleneksel unsurlar etrafında yoğrulmuş dilsel semboller olduğunu belirtmektedir. Mühim tarihi, millî, dini olay, durum ve kahramanların, önderlerin ve önemli şahsiyetlerin akılda tutulmasını sağlayan adlar, toplumsal belleğin dinamizminin de canlı kalmasını temin etmektedir. Adlandırma sayesinde geçmiş ve gelecek arasındaki zamansal sürekliliği izleyebilir ve yine adlandırma sayesinde nesiller boyunca belleği daimi olarak inşa edebiliriz (Çelik 2017: 66).

Kaynağını boy, oymak, aşiret ve cemaat adlarının oluşturduğu yerleşim alanlarının adları etrafında oluşan anlatıların büyük bir kısmı tarihi gerçeklikten uzaktır. Son dönemlerde popüler dizi, sinema filmi ve kitapların etkisiyle kimi boy adlarının ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu durum, kimi yerleşim yerlerinde yaşayan halkı kendi kökenlerini araştırmaya itmiş ve bu bağlamda yeni anlatıların şekillenmesine kaynaklık etmiştir. Bu noktada medyanın zamanı tüketen, moderniteyi oturma odalarımıza getiren, kimi zaman hassasiyetleri körelten yüzünden sıyrılıp tarihi hatırlatarak toplumsal hafızayı aktive eden bir işlev yüklendiği görülmektedir. Connerton, bilişim teknolojilerinin dolaylı fakat önemli etkilerinden birinin de kültürel belleğin değişmesi olduğunu ifade etmektedir (Connerton 2014b: 91). İnsanların bir kısmı yaşadığı yerin tarihi ya da anlatılarıyla ilgili herhangi bir şey bilmemesine, bu konuyu araştırmaya gerek duymamasına rağmen popüler bir dizide önüne sürülen bilgilerden hareketle soyu ile ya da yerleşim

yerinin sahip olduğu adla gururlanabilmektedir. Modern dünya çok büyük bir emek sürecinin ürünüdür fakat modernitenin unutturduğu ilk şey emek sürecinin kendisidir (Connerton 2014b: 47). Verilen emeğin karşılığını sabit bir ürün olarak görmek yerine önemli bir tarihi arka plana sahip geçmişini ele alacak olursak yine modernitenin unutturma gücünü görmüş oluruz. Geçmişini bir şekilde unutturan modernite, kendi araçlarından olan popüler bir kültürle geçmişine dair ama silik izler halinde geçmişini yeniden hatırlatabilir.

Kimi yerleşim alanlarında o alana ad veren kişi, durum ya da olay unutulmuş kelimenin anlamsal çağrışımı yeni anlatılar oluşmasına kaynaklık etmiştir. Yakup Alp'ten ad alan köyün, kelimenin telaffuzunun bozulması neticesinde Yakuparpa'ya dönüşmesi ve bu yeni kelime eksenli yeni bir anlatının oluşması veya İnal oymağının unutulmuş İnalözü köyünün İnal'ın getirdiği özden ad almasına dair hikâyeler bu duruma örnek gösterilebilecek anlatılardan yalnızca birkaçıdır.

Toplumsal bellek, günümüzde elimizden hızla kayıp giden bir zamanda bizden sonraki nesiller için geçmişten bağlarını koparmamış bir dünya kurma ve bu dünyayı bayındır bir duruma getirme noktasında aktif bir rol üstlendiğinde anlamlı bir gelecek kurulmasına ön ayak olur. Buna karşın Connerton'un ifadesiyle yerleşim alanlarının boyutlarının sürekli büyümesi ve hızın üretilişi toplumu etkisi altına alan bir kültürel amneziye neden olmaktadır. Kapitalist ekonomik sistemlerin genişlemesi kültürel amneziyi tesadüfi değil tabiatı gereği zorunlu kılmaktadır (Connerton 2014b: 124). Kültürel amnezi geçmişten beslenerek geleceğe emin adımlarla ilerleyen bir toplum hayalini dahi yok edebilecek güce sahiptir.

Sanayileşme ve kapitalizm sonucunda iş olanakları nedeniyle birçok insanın yerinden yurdundan ayrı düşmesi insanlarla ait oldukları mekânların bağlarının kopmasına yol açmıştır. Kök salınan mekândan kopuş kültürel güvenin zedelenmesine mahal verebilecek etkiye sahip olabilmektedir. Bunun yanı sıra, Connerton'un belirttiği gibi, teknolojinin getirisi olan uçsuz bucaksız depolama ve malzeme yetisi, hızını arttıran zamanda en ufak ayrıntıyı dahi takip edebilmeye müptela insanlar meydana getirmiştir. Bilişim teknolojilerinin negatif getirilerinden birisi de yakın geçmişini dahi gerçek olarak ele alamayı ya da uzun süre bir olay, bir durum, bir olgu üzerine eğilebilmeyi zorlaştırması olmuştur. Bilgi aktarımının bu kadar hızlı hale gelmesi çok yakın geçmişte olanları dahi unutmaya alışkanlığı

yaratmaktadır (Connerton 2014b: 137). Eskiden insanların akılda tutması gereken şeylerin çokluğu bireysel hafızayı önemli bir konuma getirmekteyken günümüzde her şeyin bir tık kadar ötede olduğu düşüncesi ile sözel icra yoluyla bilgileri aktarma ya da aktarılan bilgileri hafızada tutma, hatırlama gereksinimi de yavaş yavaş ortadan kaldırmaya başlamıştır.

2.4. Halk Şiirinde Çorum İli Yer Adları

Halk edebiyatı ürünleri olan ağıtlarda, türkülerde, manilerde ve daha birçok üründe yer adlarının izine rastlamak mümkündür. Çorum yerleşim yeri adlarının da halk edebiyatı ürünlerinde geçtiğini görebiliriz. Çorumlu ya da Çorum ile bir şekilde gönül bağı kurmuş olan pek çok aşkın şiirinde kent ve kentte bulunan mevkilerin, köylerin, ilçelerin adını görmemiz mümkündür. Âşıkların vücuda getirmiş oldukları şiirlerinin hacmi göz önünde bulundurularak bu konuya eğilmenin başka bir araştırma konusu olduğu kanısına varıldığından TRT repertuarına giren Çorum türkülerinden içinde yer adlarına dair ibarelerin geçtiği türküler derlenerek bir seçki hazırlanmıştır. Türkülerde geçen yer adları koyu renkle gösterilmiştir.

HEM OKUDUM HEMİ DE YAZDIM

Hem okudum hemi de yazdım,

Yalan dünya, senden bezdim of,

Dağlar koyağını gezdim

Yiten yavru bulunur mu?

El yazıya, el yazıya

*Duman çökmüş **Gölyazı**'ya of,*

Kurban olam, kurban olam,

Beşikte yatan kuzuya vay.

El veriyor, el veriyor,

Orta direk bel veriyor of,

Döndüm baktı, sağ yanuma,

Mehemmed'im can veriyor vay.

Ali Ciyez'den Muzaffer Sözen tarafından derlenerek notaya alınan *Hem Okudum Hem de Yazdım* türküsü bir annenin evladının ölümünden duyduğu derin kederin haykırışı olarak nitelendirilebilir. TRT'nin kırık hava repertuarında No: 1168'e kayıtlı olan türkü, Çorum'un Osmancık ilçesine bağlı Hacıhamza'da varlıklı bir aileden gelen Mehmet Bey'in eşkıyalar tarafından Gölünyazı mevkinde öldürülmesi üzerine yakılan bir ağıttır. Türkünün hikâyesinden esinlenerek çekilmiş bir film de bulunmaktadır (<http://www.trtnotaarsivi.com/bak-thm.php>).

HALİMİ ARZETTİM DAĞLARA DAŞA

Halimi arz ettim dağlara taşta (Efendim Aloğlu gül yüzlüm Piroğlu)

Dedim götürmüyor bu gam yükünü (Sevdiğim efendim)

Alaca Ovası Çorum eline (Efendim Aloğlu gül yüzlüm Piroğlu)

Dedim götürmüyor bu gam yükünü (Sevdiğim efendim)

Muhanetin gahrı elin derdine (Efendim Aloğlu gül yüzlüm Piroğlu)

Dayanılmaz acı tatlı zehrine (Sevdiğim efendim)

Goca Kızılırmak Fırat nehrine (Efendim Aloğlu gül yüzlüm Piroğlu)

Dedim götürmüyor bu gam yükünü (Sevdiğim efendim)

Âşık Haydar der ki bu ahır çağı (Efendim Aloğlu gül yüzlüm Piroğlu)

Bilenmiş geliyor ecel bıçağı (Sevdiğim efendim)

Gökyüzünde uçan posta uçağı (Efendim Aloğlu gül yüzlüm Piroğlu)

Dedim götürmüyor bu gam yükünü (Sevdiğim efendim)

Çorumlu Âşık Haydar Bektaş'ın eserlerinden birisi olan türkü, Saadettin Günhan tarafından Ali İhsan Erdoğan'dan derlenmiş ve M. Özgül ile M. Erenler tarafından notaya alınmıştır. Alaca ovası, Çorum ve Çorum'dan geçen Kızılırmak'ın adının da yer aldığı bir türkü TRT kırık hava repertuarında No: 1555'e kayıtlıdır (http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=1555&ad=HAL%DDM%DD%20ARZETT%DDM%20DA%D0LARA%20DA%DEA).

KARA KAŞLAR KARA GÖZLER SENDE VAR

Kara kaşlar kara gözler sende var

Yorulmadık deli gönül bende var aman

Yedi yıldır derde derman aradım

Demedin ki derde derman bende var aman aman

Vermem seni yâd ellere ellere

Sarı kızlar tek tek vurur zillere

Çorum ile **Sungurlu** 'nun arası

Yaktı beni kaşlarının karası

Sende sevda bende gönül yarası

Vermem seni yâd ellere

Eser TRT'nin türkü repertuarında No: 2307'de kayıtlıdır. Rıfat Özserağ'tan Aziz Kızılgün'ün derlediği türküyü Ahmet Yamacı notaya almıştır. Çorum ve Sungurlu adlarının yer aldığı türkü aşk konulu türkülerden birisidir (http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=2307&ad=KARA%20KA%DE%20LAR%20KARA%20G%D6ZLER%20SENDE%20VAR).

FİSTAN GİYMİŞ KIRMALI

Fistan giymiş kırmalı (Dürdanem)

Göğsü çapraz düğmeli (bir danem)

Şu Çorum'un kızları (Dürnanem)

Hep anadan sürmeli (bir danem)

Benim mini mini güzel fındığım

Bilmiyon mu benim sana yandığım

Niçin bize bazı bazı gelmiyon

Küskün müsün hiç yüzüme gülmüyon

Bahçeleri güllüdür (Dürdanem)

Bağımız bülbüllüdür (bir danem)

Bizim elin kızları (Dürdanem)

Hep de ince bellidir (bir danem)

Benim mini mini güzel fındığım

Bilmiyon mu benim sana yandıgım

Niçin bize bazı bazı gelmiyon

Küskün müsün hiç yüzüme gülmüyon

Penceresi perdeli (Dürdanem)

Çiçek açar zerdali (bir danem)

Yenile bir yar sevdim (Dürdanem)

Şu diyarda bir dane (bir danem)

Benim mini mini güzel fındığım

Bilmiyon mu benim sana yandıgım

Niçin bize bazı bazı gelmiyon

Küskün müsün hiç yüzüme gülmüyon

TRT repertuarına No: 3145'te kayıtlı olan *Fistan Giymiş Kırmalı* adlı Çorum yöresi türküsünü; Ali Canlı, Rıfat Özsaraç'tan derleyerek notaya almıştır (http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=3145&ad=F%DDSTAN%20G%DDYM%DD%DE%20KIRMALI).

GİDİYORUM ÇORUM'A

Gidiyorum Çorum'a

Bir taş değdi koluma

Kolum sarmak istiyor

İnce belli yârime

Elmayı büke goydum

Ağzını dike goydum

Aldın elimden yâri

Boynumu büke göydüm

TRT türkü repertuarı No: 3325'e kayıtlı olan *Gidiyorum Çorum*'a türküsünü Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından derlenip Sümer Ezgü tarafından notaya alınmıştır

(http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=3325&ad=G%DDD%DDYORUM%20%C7ORUMA).

SONUÇ

“Çorum İli Yer Adlarının Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi” adlı bu çalışmada Çorum Belediyesinden temin edilen 1/300.000 ölçekli haritadan derlenen 199 köy, 13 ilçe ve Çorum Belediyesi şehir planından sınırları tespit edilen 14 mahalle adının kaynakları ve bu adlar çevresinde meydana gelen anlatılar araştırılmıştır. Kimi yerleşim alanlarının eski adları araştırılırken Çorum Belediyesinden temin edilen 1530 tarihli *Çorumlu Livası Haritası* kullanılmıştır. Bu çalışma ile toplumların, yer adları etrafında oluşan anlatılar sayesinde nasıl hatırladığı, toplumsal mitlerin nasıl üretildiği ve yaşamın merkezine yerleşen modernitenin toplumun hafızasından geçmişi nasıl silmeye çalıştığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Giriş Bölümü’nde kentin tarihi, coğrafi, fiziki ve ekonomik özellikleri ile demografik yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

“Türk Kültüründe Ad Verme” başlığını taşıyan Birinci Bölüm’de geçmişten günümüze Türk kültüründe ad verme ile ilgili pratikler örneklendirilmeye çalışılmıştır. *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Manas Destanı*, halk hikâyeleri ve Türk masallarından yola çıkılarak Türk kültüründe ad verme olgusunun ana hatlarına dikkat çekilmeye gayret edilmiştir. Çorum’daki yer adlarının verilmesinde etkili olan kültürel unsurlar sınıflandırılmıştır. Türkiye sahasında yer adlarının verilmesine dair çalışmalardan bir kısmına değinilmiş ve bu çalışmalar doğrultusunda oluşturulan tasniflerden hareketle Çorum’da bulunan yer adları temel alınarak Çorum yer adlarına dair bir tasnif oluşturulmuştur. Kentteki yer adları liste haline getirilerek yerleşim alanlarının tarihleri araştırılmış, kaynak kişiler vasıtasıyla bu alanların adlarına dair sözlü kültür ortamında yaşayan anlatılar derlenmiş ve kentin; sosyal, kültürel, fiziki şartları da göz önünde bulundurularak yirmi ana başlık ve bu başlıkların alt maddelerinden oluşan yeni bir tasnif meydana getirilmiştir.

“Tarih ve Edebiyatta Çorum Yer Adları” başlığını taşıyan İkinci Bölüm’de Çorum adı hakkında günümüze dek ortaya atılan görüşler verilerek bu görüşler irdelenmiş, kentin adına dair sözlü kültürde yaşayan anlatılar aktarılmıştır. Mahallelerin eski ve yeni adları verilerek günümüzdeki adlarını almalarına dair bilgiler toplanmış, yeni ve eski mekânlarla alakalı tespit edilen özet bilgiler verilmiştir.

İnsan ve toplumlara bağılı oluşan yer adları ile dini müessese ve manevi hayatla ilgili yer adları ana başlıklarında toplanan yer adlarından hareketle yer adı vermede atalar kültünün önemine değinilmiştir.

Dünya üzerindeki her kültürün belli ad verme pratikleri olduğu gerçeğinden yola çıkılarak ad verme olgusuna kaynaklık eden tarihi doku, gelenek görenek, sosyal ve ekonomik hayat, doğaya bakış gibi unsurlardan faydalanılarak Çorum halkının ad verme noktasında tercih ettiği amiller belirlenmeye çalışılmış ve bu sayede halkın kültürel yaşayışıyla ilgili çıkarımlarda bulunulmaya çaba sarf edilmiştir.

Çorumdaki yer adları incelendiğinde 24 Oğuz boyundan 21 tanesinin adına mahalle, köy, ilçe ve mevki adında rastlanılmıştır. Araştırma sahası kapsamında olan Çorum merkezde Çepni ve Karakeçili Mahallesi; merkeze bağılı köyler olan Bayat, Beydili, Büğdüz, Eymir, Kayı, Kınık, Salur köyleri; Dodurga, Bayat, Oğuzlar ilçeleri; Alayunt, Bayat Gediği gibi pek çok yer adı yanında muhtelif Türk oymak, aşiret ve cemaatlerinin adıyla anılan yerlerin ciddi bir yekün tuttuğu görölmüştür. Alayundlu teşekkülünün yurt tuttuğu Çorum bölgesinde Alayunt'un mensup olduğu Üçokların yanı sıra Bozok koluna mensup pek çok teşekkülün adının yer adlarına kaynaklık ettiği görölmüştür.

TRT repertuarına giren Çorum türkülerinden Çorum'daki yer adlarını içeren eserler tespit edilerek türkü metinleri ve eserlerle ilgili bilgiler verilmiştir.

Yapılan derleme çalışmaları esnasında kimi yer adlarına dair herhangi bir anlatının bulunmadığı ya da bunları aktarabilecek olan gelenek taşıyıcılarının hayatta olmadığı, bu nedenle de yerleşim yerinin adına dair hikâyelerin hatırlanamadığı tespit edilmiştir. Köylerin ve ilçelerin eskisi kadar kalabalık olmaması, gençlerin eğitim ve iş olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle büyük kentlere taşınmalarının kültürel aktarımı bir çıkmaza sürüklediği, sözlü icra ortamlarının daralması ile birlikte pek çok anlatının artık eskisi gibi hatırlanamadığı fark edilmiştir.

Sanayi Devrimi'nin bir yansıması olarak makineli tarımın yaygınlaşması ve buna benzer sebeplerle köyden kente göçün hızlanması sonucunda bireylerin bağılı oldukları mekânlardan kopuşları unutma olgusunu beraberinde getirmiştir. Sanayileşmenin yanı sıra medyanın ve bilişim teknolojilerinin insan hayatında açtığı

yeni dönem hafızanın sınırlarını zorlayarak unutmayı tetiklemiştir. Bu durum sözlü kültür aktarımı noktasında ilgisiz nesillerin yetişmesine ortam hazırlamaktadır.

Yapılan saha çalışmalarında kırk yaş üstü pek çok kişinin köyünün, ilçesinin ya da mahallesinin tarihini öğrencilik zamanında öğretmenlerin yerleşim yerinin adına dair ödev vermesi sebebiyle büyüklerine sorarak öğrendikleri ve bu nedenle de hâlâ hatırladıkları dikkat çekmiştir. Günümüzde altıncı sınıftan itibaren *Halk Kültürü* dersi seçmeli ders kapsamında öğrencilere sunulmaktadır. Bu dersler kapsamında teorik bilginin yanı sıra öğrencilerin hem sözlü iletişim becerilerine katkıda bulunabilecek hem de halk kültüründe yer alan çeşitli hikâye, efsane, anlatıları araştırabilecekleri uygulamaların programlarda yer almasının faydalı olabileceği kanısı doğmaktadır. Ders kitapları Türk anlatılarının yer aldığı metinler yönünden zenginleştirilerek millî kültürün aktarımına uygun hale getirilebilir. Millî kültürden beslenen eserler meydana getiren yazar ve şairlerin sayılı olduğu gerçeğinden hareketle sözlü kültür ortamında yaşayan anlatıların derlenmesi ve bu malzemelerin başta çocuk edebiyatı olmak üzere hikâye, roman gibi türlerle ölümsüz kılınması sağlanarak çocukların ve gençlerin yabancı kültürlerin fantastik edebiyatlarına ilgi duyarak büyümesi yerine Türk kültürünün gelenekleri, kahramanları ve anlatılarıyla yetişmesi sağlanarak aktarımının sürekli kılınması desteklenebilir.

İnternet kullanımının artmasıyla birlikte bilgiye erişimin de kolaylaştığı tartışılmaz bir gerçek olarak kaşımıza çıkmaktadır. Günümüzde tüm belediyelerin İnternet sitelerinin olduğu gibi köylerin de gayri resmi İnternet siteleri veya sosyal ağlarda kendilerine özel sayfaları bulunmaktadır. Kentlerin resmi İnternet sitelerinde kente dair bilgiler eksik de olsa bulunmakla birlikte pek çok ilçenin İnternet sitesinde ilçe tarihi, ilçenin adı ve kültürel öğelerine dair bilgiye ulaşmak pek mümkün değildir. Köylerin siteleri ise köye mensup gençlerce oluşturulan ve köyün, köyde yapılan etkinliklerin, toplantıların, düğünlerin fotoğraflarının; doğum ve ölüm haberlerinin verildiği sanal mekânlardır. Günümüzde iletişimin dahi sanal ortamlara kaymış olması gerçeğinden hareketle il, ilçe ve köy site ve sayfalarının güncellenerek yerleşim yeri ile alakalı istatistikî bilgilerin yanında kültürel bilgilerin de doğru bir biçimde paylaşılması yönünde çalışmalar yapılabilir. İnternet ortamının yanı sıra insanların vakitlerinin büyük bir kısmını televizyon izleme etkinliği ile geçirdiği bilinmektedir. Popüler dizi filmlerin ve sinema filmlerinin toplum üzerindeki güçlü etkisini yadsımak mümkün değildir. Yapılan saha çalışmalarında popüler bir dizi

filmde ya da sinema filminde yer bulabilen tarihi ve kültürel öğelerin toplum tarafından daha fazla benimsendiği ve bu öğelere dair bilgilerin daha fazla irdelendiği göze çarpmaktadır. Bu nedenle kültürel aktarımı sağlayabilecek ve toplumu doğru bilgilere ulaştırabilecek Türk kültür, gelenek ve göreneklerinin yer aldığı, Türk milletini millet yapan değerlerin işlendiği dizi film, sinema filmi, çizgifilm ve belgesel gibi yapımlar yaygınlaştırılabilir. Özellikle genç neslin bilgisayar oyunlarına olan ilgisi göz önünde bulundurularak Türk kültürünün, sözel aktarımın, hikâyelerin, efsanelerin yer aldığı gençleri eğlendirirken Türk kültürünü öğrenmelerini de sağlayacak oyunlar vücuda getirilmesi sağlanabilir. Günümüz modern çağının gerekleri göz önünde bulundurularak kültürel aktarımın, icra ortamlarının, gelenek aktarıcılarının korunması ve bizi biz yapan değerlerden kopmamak adına daha pek çok çözüm yolu üretilebilir.

KAYNAKÇA

- Abaz, Ayşe (2004). *Çorum-İskilip ve Yöresi Ağzları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Abdi Zade, Hüseyin Hüsâmeddin (2013). *Amasya Tarihi*. C. I, Amasya: Amasya Belediyesi.
- Abdurrahman, Varis (2004). “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”. *Millî Folklor*. Yıl 16, Sayı 61, (s. 124-133).
- Acıpayamlı, Orhan (1992). “Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”. *IV. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. Gelenek, Görenek ve İnançlar IV*. (s. 1-15).
- Akbıyık, Yaşar (2016). “Yükselen Çorum’un Geçmişi ve Geleceği”, *Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu 28 - 30 Nisan Bildiriler Kitabı*. Ankara, (s. 769-807).
- Akdağ, Mustafa. (1974). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi 1243-1453*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akın, Veysi (1990). “Trakya Köy ve Şehir Yer Adları Üzerine Bir İnceleme”. *Türk Kültürü (TKAE) Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Dergisi*. Yıl: XXVIII S.329 (Eylül 1990), Ankara, s. 530-538.
- Akkaya, Ali (2011). *Köylerimiz, Geçmişten Günümüze Köy ve Soy Hikâyeleri*. Cilt-I. Ankara: Birlik Matbaası.
- Akkaya, Ali (2011). *Köylerimiz, Geçmişten Günümüze Köy ve Soy Hikâyeleri*. Cilt-II. Ankara: Birlik Matbaası.
- Aksan, Doğan (1974). “Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Çalışmalar”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973-1974*. Ankara: TDK Yayınları, (s. 185-193).
- Aksan, Doğan (2009). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Adbilim)-3*. Ankara: TDK Yayınları.

- Aksüt, Hamza (2005). “Dede Ocaklarının İşlevi Ve Kökeni, Bir Örnek Olarak Şeyh İbrahim Ocağı”. *Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu – I. Isparta: SDÜİF Yayınları*. (s. 343-362).
- Aktüre, Sevgi (2015). “19. Yüzyılda ve 20. Yüzyıl Başında Çorum”. *Çorum Tarihi. 5. Hitit Festivali Komitesi*, (2. Baskı), Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, (s. 123-165).
- Alagöz, Cemal Arif (1984). “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Başbakanlık Basımevi (s. 11-23).
- Alangu, Tahir (2017). *Billur Köşk Masalları*. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları No. 155, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aliğaoğlu, Alparslan (2013). “Şehrsel Toponimi: Balıkesir İlinde Mahalle Adları”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16/29, (s. 45-62).
- Alpay, Atilla (1998). “İskilip'in Tarihi Dokusu ve Çevresi Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler Sempozyumu 23 - 25 Mayıs 1997 İskilip*. (Haz. Mevlüt Uyanık), Ankara: TDV Yayınları (s. 13-33).
- Alptekin, Ali Berat (1980). *Kirmanşah Hikâyesi Üzerinde Bir Tü Çalışma*. Erzurum.
- Alptekin, Ali Berat (1990). “Halk Hikâyelerinde Kahramanlara Nasıl Ad Verilmektedir?”. *Millî Kültür*, S.70, (s. 36-39).
- Anakök, Tayyar (1950). *Çorum Tarihi (Yayımlanmamış Çalışma)*. Çorum.
- Arslan, Mustafa (2011). “Beyşehir (Konya) Yer Adları ve Onomastik Bilimine Katkıları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı. 25. (s.329-335).
- Assman, Jan (2015). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik* (Çev. Ayşe Tekin). 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atalay, Besim (2006). *Divan-ı Lügati't Türk Tercümesi*. Cilt I, 5. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Atalay, Erol (1985). “Cemilbey (Çorak) Nahiyesinde Bulunan Bizans Selçuklu Dönemi Yapıları ve Altın Paraları”. *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı 20-24*

- Mayıs*. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (s. 63-73).
- Atsız, Hüseyin Nihal (2018). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Aydın, Mehmet (1984). *Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Aysever, Levent (2001). “Kratylos: Adların Doğruluğu ve Bilgi”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 19/2, (s. 153-166).
- Bakırer, Ömür (2015). “Bizans, Danişmend, Selçuklu ve Beylikler Döneminde Çorum”. *Çorum Tarihi*, 5. Hitit Festivali Komitesi, Çorum: Çorum Belediyesi kültür Yayınları (s.51-78).
- Bali, Muhan. (1973). *Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi: Varyantlarının Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önem*. Ankara.
- Barkan, Ömer Lütfi (1974). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”. *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 9, ss.133-153). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Başgöz, İlhan (1976). “İnsan Adları ve Toplum”. *Türk Dili Dergisi Mart*, 33/294, (s. 164-170)
- Başkan, Özcan (1970). “Türkiye Köy Adları Üzerine Yeni Bir Deneme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. Ankara: TDK Yayınları (s. 237-251).
- Bayat, Fuzuli (2007). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayram, Mikail (1991). *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*. Konya: Damla Matbaacılık.
- Bilgiç, Emin (1948). “Anadolu'nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatları İle Rekonstrüksiyonu”. *DTCF Dergisi*, Ankara, 6/5, (s. 489-516).
- Boratav, Pertev Naili (2009). *Zaman Zaman İçinde (Tekerlemeler, Masallar ve Masal ile Tekerlemeler Üzerine Bir İnceleme)*. (2. Baskı), Ankara: İmge Yayınevi.

- Boz, Erdoğan (2007). “Afyonkarahisar İl Merkezinde Mahalle Adları”. VII. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. (18-20 Nisan 2005, Afyon), Ankara. (s. 203-214).
- Bozyiğit, Esat (1998). “Adana’nın Bazı İlçelerinde Sokak Adları”, III. *Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni*. 30 Kasım - 2 Aralık, Adana.
- Bruhl, Lucien Lévy (2006). *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı*. (çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bulduk, Üçler (1991). “16. Yüzyılda Çorum Sancağının İdari Yapısı”, *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu Tebliğler*. 26-27 Temmuz 1991, *Uluslararası 11. Çorum Hitit Festivali*. (s.19-56).
- Bulduk, Üçler (1992). “Çorum Sancağının Osmanlı İdari Teşkilatındaki Yeri -1”. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* (OTAM). S.3 (s.129-164).
- Bulut, İhsan (1996). “Sorgun Yöresi Köy ve Mevkii Adlarının Kaynakları”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1/3, (s. 30-40).
- Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi (1985). “Oğuz Kağan Destanı”. (C.1, s.47–52.). İstanbul: Ötüken Nesriyat, Söğüt Yayıncılık.
- Cahen, Claude (1979). *Osmanlıdan Önce Anadolu’da Türkler*. (çev. Yıldız Moran). İstanbul: e Yayınları.
- Ceylan, Mümin. (2003). “Ege Adalarının Türkçe Adlarına Genel Bir Bakış”. *Avrasya Etüdüleri*. S. 25., (s. 93-124).
- Connerton, Paul (2014a). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (çev. Alaeddin Şenel), 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connerton, Paul (2014b). *Modernite Nasıl Unutturur*. (Çev. Kübra Kelebekoğlu), 2. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Cumbur, Müjgân (1984). “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Yer Adları”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi (s. 201-217).

- Çağ, Galip (2013). “19. Yüzyılda Çerkes ve Nogay Göçmenlerin Anadolu’da İskânı ve Çankırı Örneği”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3/2 (s.132-142).
- Çavdar, Necati (2016) “19. Yüzyıl Ortalarında Çorum Sancak Merkezinde Nüfus ve Ekonomi (H.1260-1261/M.1844-1845 Tarihli Temettüat Defterlerine Göre)”. *Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu*, C. II. 28 - 30 Nisan. Çorum. (s. 577-594).
- Çay, Abdülhaluk (1989). “Ertuğrul Gazi, Karakeçililer ve Söğüt Bayramı” *III. Osmanlı Sempozyumu Söğüt 1988*. Ankara: Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenliği Vakfı Yayınları.
- Çelik Hüseyin E. (1992). “Havza Islahının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi” *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. Seri B, 42/1-2, (s 95-112).
- Çelik, Celalettin (2006). “Kültürel Sembol Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6/2, (s. 39-60).
- Çelik, Celalettin (2017). “ Toplumsal Hafızanın İnşasında İsimler”. *Sosyoloji Divanı (Dosya: Toplumsal Hafıza)*, 5/10, (s. 63-75).
- Çoban, Asım (2016). “Çorum’un Nüfus Coğrafyası Özellikleri”. *Marmara Coğrafya Dergisi*. Sayı: 33, (s. 410-438).
- Çorum Barış Şehri* (2016). Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. ISBN: 978-605-149-874-4, Çorum.
- Çorum İli 2011 Yılı Çevre Durum Raporu (2012)*. T.C. Çorum Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Çorum.
- Çorum İli 2015 Yılı Çevre Durum Raporu (2017)*. T.C. Çorum Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Çorum.
- Çöplü Bey Sülalesi Hakkında Vesikalar. No:35, *Çorumlu Dergisi*, 1/5, (s.49-55)
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1941). “Çorum Vilayetinin Mülki Taksimatına Kısa Bir Bakış”. *Çorumlu Dergisi*, S. 32.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (2009). “Çorum Vilayetinin Mülki Taksimatına Kısa Bir Bakış”. *Çorumlu Dergisi*, 2/32. (s. 979-988).

- Dégh Linda (2001). *Legent and Belief: Dialectics of a Folklore Genre (Efsane ve İnanç: Folklor Türlerinin Diyalektiği)*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University.
- Devellioğlu, Ferit (2007). *Osmanlıca - Türkçe Lûgat*. 24. Baskı, Ankara: Akaydın Kitapevi.
- Duğrul, Nazmi (1927). *Çorum Tarih ve Coğrafyası*. Çorum.
- Ebû Dâvûd (1998). *Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdi Ebû Davud es-Sicistanî, Kitâbu's-Sünen, Sünenü Ebî Dâvûd, C. I-V*, Thk. Muhammed Avvame. Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti İslâmiyye, Cidde.
- Ekinci, Yusuf (1989). *Ahilik*. (2.Baskı). Ankara: Sistem Ofset.
- Elçin, Şükrü (2003). "Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*. S. 28., (s. 28-38).
- Elvan Çelebi Vakfiyesi 244 Numaralı Belge. *Çorumlu Dergisi*, 2/39, (s. 352-355).
- Emiroğlu, Mecdi (1984). "Bolu Yöresi Yer Adları". *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 181-199).
- Erdem, Ekrem (2004). *Ahilik, Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Örgütlenme Modeli*. Kayseri: Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği.
- Erdoğan Mehmet Akif (2014). "XIV ve XV. Yüzyıllarda Çorum". *H.984 (M.1576/1577) Tarihli ve TKG.KK.TTd.54 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Liva-i Çorum I*. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayın No:8.
- Eren, Hasan (1965). "Yer Adlarımızın Dili". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. Ankara. (s. 155-165).
- Eren, Hasan (2010). *Yer Adlarımızın Dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erhat, Azra (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erkoç, Ethem (2001). *Yirmibirinci Yüzyılda Çorum İli ve İlçeleri*. Çorum: Kardeş Matbaacılık.
- Erkoç, Ethem (2001). *Yirmibirinci Yüzyılda Çorum İli ve İlçeleri*. Çorum: Kardeş Matbaacılık.

- Erkoç, Ethem (2002). *Suheyb-i Rumi*. Çorum.
- Erkoç, Ethem (2015), *Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa ve Bir Devrin Hikâyes*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını.
- Erkoç, Ethem (2015). *Çorum'da Sahabe ve Evliya Makamları*. Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Erkoç, Ethem (2018). *Bayat'tan Feruz'a Bizim Oralar*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Eröz, Mehmet (1992). *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik ve Bektaşilik*. İstanbul.
- Eröz, Mehmet. (1984). "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları". *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 43-53).
- Ertüzün, Enver (2009). "Köy Etüdüleri: Sarimbey". *Çorumlu Dergisi*. 3/47, (s. 1417-1418).
- Evliya Çelebi. (1314). *Seyahatname*, C.2. İstanbul.
- Eyice, Semavi (1965). "İstanbul'da Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme". *Türkiyat Mecmuası*. Cilt 14, İstanbul, (s. 199-216).
- Faraqhi, Suraiye (2015), "Fatih Döneminden Evliya Çelebi Seyahatine Kadar Çorum". *5. Hitit Festivali Komitesi Çorum Tarihi*. Çorum Belediyesi Kültür Yayını, 2. Baskı, Ankara. (s.79-120).
- Focuault, Michel (2015). *Kelimeler ve Şeyler İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay). 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Gökalp, Ziya (1968). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Gökyay, Orhan Şaik (1984). "Türkçe Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı". *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, (s. 243-257).
- Gökyay, Orhan Şaik. (2007). *Dedem Korkut Kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gülensoy, Tuncer (1984). "Elazığ, Bingöl ve Tunceli İlleri Yer Adlarına Bir Bakış". *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 149- 156).

- Gülensoy, Tuncer (1995). *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer. (1998). “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış”. *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. Ankara, (s. 41-48).
- Gülten, Sadullah (2017). “Çorum’da Kalenderi Geleneğinden Bir Abdal: Kutbu’l Búdela Abdal Ata ve Zaviyesi”. *Türk Tarihine Dair Yazılar II (Prof. Dr. Eşref Burhanlı’ya Armağan)*. (Ed. Alparslan Demir, Tuba Kalkan, Eralp Erdoğan), Ankara: Gece Kitaplığı, (s. 423-434).
- Gümüüşcü, Osman (1995). “Sungurlu İlçesinin Nüfus Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Dergisi*. S.4, (s. 211-232).
- Günaltay, Şemseddin (1951). *Yakın Şark IV Bölüm I, Perslerden Romalılara Kadar Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Blitanya ve Bergama Krallıkları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Günay, Semra (2007). “Gelişmekte Olan Çorum Turizmi: Büyük Potansiyel, Yetersiz Tanınmışlık ve Umut Veren Turist Tatmini” *Ege Coğrafya Dergisi*. S.16, (s. 87-101).
- Günay, Umay (1998). “Manas Destanı’ndaki Kadın Adları İle İlgili Bir Deneme”. *Folkloristik, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara, (s. 49-61).
- Gündoğdu, Abdullah (1992). "Çorumda Bir Türk Aşireti: Dedesli". *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu 26-27 Temmuz 1991*. OTAM, Sayı: 3, (s. 211-222)
- Güner İbrahim, Ertürk Mustafa (2004). “Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma”. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 12, (s. 39-62).
- Güngör, Harun (2002). “Eski Türklerde Din ve Düşünce”. *Türkler Ansiklopedisi*. C.3. Ankara:
- Gürsel, Selim (1999). *Çorumda Yatan Meşhur Yatırlar Tezkire-i Makamat Ali İzzet*. Çorum.
- Güvenç, Bozkurt (2007). *Kültürün ABC’si*. İstanbul: YKY Yayınları.

- Hacıgökmen, Mehmet Ali (1996). *16. Yüzyıl'a Ait Tahrir Defterine Göre Alanya'da Yer Adları Hakkında Bir Araştırma*. Türk Kültürü Yayınları
- Haksever, Ahmet Cahid (2008). "Çorum'da Bektaşî Zaviyeleri: Tarihi Süreçler ve Fonksiyonları". *EKEV Akademi Dergisi*. Yıl.12, Sayı.36. Erzurum (s. 67-86).
- Halaçoğlu, Yusuf (1991). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara.
- Halaçoğlu, Yusuf (2009). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650). C.I- VI*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Halbswachs, Maurice (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. (Çev. Büşra Uçar). Ankara: Heretik Yayınları.
- Halbswachs, Maurice (2017). *Kolektif Hafıza*. (Çev. Banu Barış). Ankara: Heretik Yayınları
- Hamdi Bey Evkafına Dair Vesikalar. *Çorumlu Dergisi*. 1/14, (s. 190-191).
- Haniş, Murat (2013). "Vatan Topraklarındaki İmza: Türk Yer Adları, Zile Kazası Örneği (1455-1575)". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/2 Winter 2013. (s. 89-135).
- Hoca Sadettin Efendi (1979). *Tacü't-Tevârih*. (sadeleştiren, İ. Parmaksızoğlu) C. II. Ankara.
- Ilık, Muhsin (2011). "Temettuat Defterleri'ne Göre İskilip'in Sosyal ve Ekonomik Yapısı". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Işıkhan Erdal, Tuğçe (2010). *Hikâyesi ve Efsaneleriyle Gaziantep Semtleri*. İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık.
- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü. *Köylerimiz 1 Mart 1968 Gününe Kadar*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- İnan, Abdulkadir (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Millî Eğitim Basımevi.

- İnan, Abdulkadir (1991). *Makaleler ve İncelemeler-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kafesoğlu, İbrahim (2010). *Türk Millî Kültürü*. (31. Baskı), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kalkan, Gülşah (2014). *Gaziantep Yer Adları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Kalyoncu, Hür, Türken, Ahmet Fevzi (2006). *Millî Mücadele Döneminde Alaca*. Ankara: Devran Ofset.
- Kaplan Mehmet, Akalın Mehmet., Bali Muhan. (1973). *Koroğlu Destanı*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Kara, Âdem (2008). *Osmanlı Teşkilat Yapısı İçerisinde Çorum Sancağı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kara, Âdem (2013). “XIX, Yüzyılda Çorum’da Göçmenlerin Yerleştirilmesi ve Yaşanan Sorunlar”. *Turkish Studies* 8/6. (ss.333-344).
- Kara, Âdem (2013). “XIX, Yüzyılda Çorum’da Göçmenlerin Yerleştirilmesi ve Yaşanan Sorunlar”. *Turkish Studies*. 8/6. (s. 333-344).
- Karaboran, Hilmi (1984). “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, (s. 97-148).
- Karaçetin, Habib (1984). “Antik Çağ’da Anadolu’da Tarihi Yer Adları”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 219-233).
- Karsıalan, Banu (2010). “Çorum İlinde Makine Sanayii”. *Moment Expo*, S. 25. Haziran. <http://doczz.biz.tr/doc/203345/g%C3%BCndem---makine-sanayii-sekt%C3%B6r%C3%BC-platfomu>
- Kaşkarlı Mahmud (2006). *Divan-ı Lügati’t – Türk*. (çev. Besim Atalay). Ankara: TDK Yayınları.
- Kibar, Osman (2005). *Türk Kültüründe Ad Verme*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Koca Nusret, Yazıcı Hakkı (2011). “Afyonkarahisar İlindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması”. *Türk Coğrafya Dergisi*. S. 56, (s. 1-10).
- Kocakuşak, Süha (1993). “Alanya’da Yerleşme Adlarının Özellikleri”. *Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S. 4. (s. 171-187).
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1968). “Sivas ve Kayseri Dolaylarında Eratna Devleti”. *Belleten C. 32*. Ankara.
- Korkmaz, Şerif (2008). *Coğrafyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum*. Çorum: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Korkmaz, Zeynep (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Köprülü, Mehmet Fuat (2007). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. (10. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Köse, Aynur (2014). “Değişimin Gölgesindeki Gelenek: Popüler Diziler ve Farklılaşan Ad Verme Kültürü”. *Millî Folklor*, 26/101, (s.291-306).
- Köseoğlu, N. (2009). “Tarihte Çorum Köyleri ve Paşaköy ile Sakız Divanı”. *Çorumlu Dergisi*. 1/15, (s. 1939).
- Köseoğlu, Neşet (2009). "Çorum'da Dedesli Aşireti". *Çorumlu Dergisi*, 3/44. (s. 1309-1312).
- Köseoğlu, Neşet (2009). “Çorumda Cerid Aşireti”. *Çorumlu Dergisi*. 1/3, (s.86-88).
- Köseoğlu, Neşet (2009). “Tarihte Çorum Köyleri - Ayas, Türkler ve Bölgesi”. *Çorumlu Dergisi*. 1/16, (s. 484-489).
- Köseoğlu, Neşet (2009). “Tarihte Çorum Köyleri Abdalata”. *Çorumlu Dergisi*, 1/14. (s. 416-427)
- Köseoğlu, Neşet (2009). “Yer Adları”. *Çorumlu Dergisi*. 1/3. (s.99-102).
- Köseoğlu, Neşet (2009). “Yer Adlarının Önemi”. *Çorumlu Dergisi*, 3/45. (s.1347-1352).
- Köstekçioğlu, Süleyman (2009). “‘Çorum’ Adı Üzerinde İncelemeler I”. *Çorumlu Dergisi*. 1/6. (s. 191-192).

- Ksenophon, Anabasis (1984). *Onbinlerin Dönüşü*. (çev. Tanju Kökgöl), İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Luckmann, Thomas (1991). *Die Unsichtbare Religion*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Mellink, Machteld Johanna (1965). “Mushki and Phrygians”. *Anadolu Araştırmaları* C. II. Bosserti Anma Kitabı.
- Nazif, Süleyman (2017). *Çal Çoban Çal*, Konya: Palet Yayınları.
- Neşri Mehmet (1984). *Neşri Tarihi. C. II.* (hızl. M. Altay Köymen). Ankara.
- Nora, Pierre (2006). *Hafıza Mekânları*. (Çev. Mehmet Emin Özcan), Ankara: Dost Kitabevi
- Orcan, Salih (1984). “Toponimi Coğrafi Yer Adları Standardizasyonunun Millî ve Milletlerarası Önemi”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 55-62).
- Ostrogorsky, George (1959). *Byzantine Empire In the World of the Seventh Century*. *Dumbarton Oaks papers XIII*.
- Oy, Aydın (1959). “Dede Korkut Kitabında Kahramanların Ad Almaları”. *Türk Dili*. 9/99. (s. 150-152.).
- Ögel, Bahaddin (1995). *Türk Mitolojisi (Kaynaklar ve açıklamaları ile destanlar)- II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Örnek, Sedat Veyis (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (2014). *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Öz, Mehmet (2007). “Osmancık”. *İslam Ansiklopedisi. C.33.* (s. 475-477), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özgüç, Tahsin (1978). *Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar*. Ankara: TTK Yayınları.

- Özkaya, Yücel (1984). “XVIII. Yüzyılda Orta Anadolu’daki Bazı Kaza ve Mahalle Adlarındaki Değişiklikler”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Öztuna, Yılmaz (1964). *Türkiye Tarihi*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Rasonyi, Laszlo (1971). *Tarihte Türklük*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 39.
- Roux, Jean Paul (2011). *Eski Türk Mitolojisi*. (Çev. Musa Yaşar Sağlam). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Sabuncuoğlu, İhsan (2015). *Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II-III & Maarif Hayatımız*. (hızl. Abdulkadir Ozulu, İrfan Yiğit). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını.
- Sakaoğlu, Saim (1984). “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adları”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 259-264).
- Sakaoğlu, Saim (2001). *Türk Ad Bilimi I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas, Def’a 1, Sene 1287 (1870).
- Sarlo, Beatriz (2012). *Geçmiş Zaman (Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma)*. (Çev. Peral Bayaz Charum, Deniz Ekinci), İstanbul: Metis Yayınları.
- Schimmel, Annemarie (2004). *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sezen, Tahir (2006). *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 21.
- Sezgin, Levent (2004). *Çorum Halk Türküleri ve Oyun Havaları*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Smith, Anthony (2016). *Millî Kimlik*. (Çev. Bahadır Sina Şener). 8. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Solak, İbrahim. (2002), XVI. Yüzyılda Maraş Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

- Solmaz, Ceyhun (2013). *Hüseyin Gazi Külliyesi Ve Hüseyin Gazi'nin Alevi-Bektaşî Geleneğindeki Yeri*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Söylemez Mehmet Mahfuz (2007). “Ankara Vilayet Salnâmelerine Göre Osmanlı'nın Son Döneminde Çorum”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6/12. (s. 7-40).
- Sümer Faruk (1969). “Anadolu'da Moğollar”. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. Sayı I. Ankara. (s. 1-147).
- Sümer Faruk (1972). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sümer Faruk (1992). “Yörükler”. *İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. 43, s. 570-573). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, Faruk (1992). “Bayat”. *İslam Ansiklopedisi*. (Cilt. 5, s. 218-219). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, Faruk (1992). *Çepniler Anadolu'daki Türk Yerleşmesinde Önemli Rol Oynayan Bir Oğuz Boyu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sümer, Faruk (1994). “Dodurga”. *İslam Ansiklopedisi*. (C. 9, s. 486). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, Hacı Haldun (2013). *Osmanlı Dönemi Nüfus Defterlerinde Çorum Bölgesi Aşiretleri*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Şahin, Kürşat Şamil (2016). “Çorum Bayat İlçesinin Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemindeki İdari Durumu”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*. 2/2, 365-376. Retrieved from. <http://dergipark.gov.tr/intjcss/issue/30959/336606>
- Şahinci, Ertuğrul, Koçbey Hüseyin (t.s). *Çorum 19*. Çorum.
- Tanay, Nurettin (2015). *İlim ve Hilm Kenti İskilip*. Ankara: Ofset Basım Matbaacılık.

- Tekeli, İlhan (2015). “1950-1980 Döneminde Kentin Faaliyetlerindeki Gelişmeler”.
5. Hitit Festivali Komitesi Çorum Tarihi, Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları. (s.233-284).
- Tezcan, Mahmut (2008). *Kültürel Antropoloji Giriş*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Tezel, Naki (2017). *Türk Masalları*. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları No. 168. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Toğan, Zeki Velidi (1972). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*. İstanbul.
- Tombuş, Nazmi (2009). “16. Asırda Çorum’un İdari ve Askeri Vaziyeti Hakkında Bazı Malumat”. *Çorumlu Dergisi*. 1/1 (s. 5-8).
- Tombuş, Nazmi (2009). “Ahiler I (İcazetname ve Fütüvvet Şeceresi)”. *Çorumlu Dergisi*. 3 / 38, (s. 1117-1119) .
- Tombuş, Nazmi (2009). “Ahiler II”, *Çorumlu Dergisi*. 2/39. (s.1152-1156).
- Tombuş, Nazmi (2009). “Ahiler III”. *Çorumlu Dergisi* 3/40. (s.1183-1187).
- Tombuş, Nazmi. (2009). “Danişmendname ve Mirkatülcihat”. *Çorumlu Dergisi*. 1/26, (s. 816-817).
- Tuğrul, Nazmi (2015). *Çorum Tarihi ve Coğrafyası Osmanlıca Metin*. (Haz. Ramazan Karaman). İlaveli 2. Baskı. Çorum.
- Turan, Osman (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. (10.Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, Osman (2015). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi - Türk Dünya Nizamının Millî, İslami ve İnsani Esasları*, 24. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türk Ansiklopedisi* (1964). “Çorum”. (C. 12, s.117). Ankara: MEB Basımevi.
- Türkay, Cevdet (2001). Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemâatlar. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). 11. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türkmen, Fikret (1974). *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*.
Erzurum.
- Türkmen, Fikret (2015). *Tahir ile Zühre (İnceleme – Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür
Merkezi Yayınları.
- Türkoğlu, Zeynel (2007). *Besni'den Çorum'a Çakallı Aşireti Şemsi Uşağı Oymağı*.
Çorum.
- Tylor, Edward Burnett (1920). *Primitive Culture*. London.
- Uluç, Sevim (1986). “Çorum İli ve Çevresinin Yönetsel, Ekonomik ve Sosyal
Geçmişinin Kısa Bir Tarihçesi”. 5. *Hitit Festival Komitesi (Eds). Çorum
Tarihi*, Çorum: Çorum Valiliği, (s. 19-45).
- Uluç, Sevim (2015). “Çorum ve Çevresi”, *Çorum Tarihi. 5. Hitit Festivali Komitesi*.
Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını. (s. 17-50).
- Umar, Bilge (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar (Türkiye'nin Tarihsel Coğrafyası ve
Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzendeki Bir İnceleme)*. İstanbul: İnkılap
Yayınevi.
- Urry, John (1999). *Mekânları Tüketmek*. (Çev. Rahmi G. Ögdül), İstanbul: Ayrıntı
Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı [ts]. *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları:
1. Ankara.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1968). “Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin
Ahmet”. *Belleten*. C. 32, (s. 191-246).
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988), *Osmanlı Tarihi I*. Ankara: TTK.
- Uzundal, Edip (2016). “İki Sancak Arasında Bir Kaza: Mecidözü”. *Uluslararası
Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu C. II. 28 - 30 Nisan*. (s. 1-8).
- Üçok, Necip (1947). *Genel Dilbilim*. (Linguistik). Ankara.
- Yakar, İsmail Serdar (2008). *Çorum İli Âşıklık Geleneği ve Âşık Rifat Kurtoğlu*.
Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

- Yakıcı, Ali (2003). “İslamiyet Öncesi Türk Destanlarının Bilim ve Kültür Hayatına Etkisi Üzerine Bazı Düşünceler”. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 13, (s. 411-420).
- Yalçın, Ünsal, İpek, Önder (2010). “Derekutuğun Tarih Öncesi Maden Galerileri”. *I. Çorum Kazı Araştırmaları Sempozyumu*. 2 Ekim 2010. (s. 65-78).
- Yaşar, Hüsameddin Hüseyin (1329). *Amasya Tarihi*. C. 2. İstanbul: Hükümet Matbaası.
- Yedi yıldız, Bahattin (1984) “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer Adı Değişikliklerinin Tarihi Değişimi”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s. 25 - 41).
- Yıldırım, Dursun (1984). “Coğrafya’dan Vatan’a Geçiş ve Vatan İle Göç Ediş Problemi”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi. (s.157-168).
- Yıldız, Naciye (1995). *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahlille*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, Mutlu (2004). “Çorum İlinde Endüstrinin Tarihsel Gelişimi”. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2/1, (s. 57-71). DOI: 10.1501/Cogbil_0000000040.
- Yinanç, Refet (1984). “XVI. Yüzyılda Doğu Anadolu Şehirlerinin Mahalle Adları” *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Başbakanlık Basımevi. Ankara, (s. 225-232).
- Yücel, Serhan (2002). *I. TBMM’de Dâhiliye Vekâleti (Mülki Yapılanma)*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun.
- Yücel, Yerhan (1973). “XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar”. *Belleten* C. 37. Ankara.
- Zamir, Meir (1981). *Population Statistics of the Ottoman Empire in 1914 and 1919*. Middle Eastren Studies. C. 17. S. 1.

ARŞİV BELGELERİ

Ankara Vilayet Salnamesi 1904. T.T.K. Kütüphanesi. Ankara.

Çorum İl Yıllığı (1967). Çorum Valiliği. Ankara.

Defter-i Mufassal-ı Liva-ı Sivas. No: 14. Tapu ve Kadastro Gen. Müd. Arşivi. Ankara.

H.984 (M.1576/1577) Tarihli ve TKG.KK.TTd.54 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Liva-i Çorum I. (Haz. Akif Erdoğan). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayın No:8. Ankara 2014.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

<http://samsun.mgm.gov.tr/FILES/iklim/corum> [16.04.2017].

<http://samsun.mgm.gov.tr/FILES/iklim/corum> [16/04/2017].

(http://www.yapi.com.tr/haberler/ingilizler-copikasiyurtdisinatasiyor_2517.html.) [06.06.2017].

(<http://www.corumhaber.net/guncel/ankaradaki-corumlu-sayisi-400-bine-ulasti-h52024.html>) [16.07.2017].

<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-dodurgailce.html> [26.01.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [26.01.2018].

<http://www.mecitozu.gov.tr/ilcemizin-tarihcesi> [24.05.2018].

<http://www.haritamap.com/yer/osmancik-osmancik> [29.05.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [12.12.2017].

<http://www.osmancik.bel.tr/rehber/osmancikin-tarihcesi>[12.12.2017].

<http://www.haritamap.com/yer/sungurlu-sungurlu> [10.09.2017].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [10.09.2017].

<https://sungurlu.bel.tr/sungurlu/> [10.09.2017].

<http://www.yaylahaber.com/kultur-sanat/ilica-corumun-tarihine-isik-tuttu-h70785.html> [04.02.2018].

<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-ugurludag-ilce.html> [16.04.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [16.04.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [28.04.2018].

<http://ugurludag.bel.tr/ilcemizin-tarihi/> [28.04.2018].

<http://ugurludag.bel.tr/ilcemizin-tarihi/> [28.04.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [03.02.2018].

<http://alaca.bel.tr/kategori/ilcemiz/tarihce/> [02.04.2018].

<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-ortakoy-ilce.html> [28.04.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [28.04.2018].

<http://www.corumortakoy.gov.tr/tarihi> [07.05.2018].

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=acikla2&kod=105817 [09.07.2018].

http://tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b413ca69f0d51.57042439 (08.08.2017).

<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-bogazkale-ilce.html> [07.05.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [07.05.2018].

<http://bogazkale.bel.tr/detay.asp?ID=884> [07.06.2018].

<http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/corum-kargi-ilce.html> [06.02.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [06.02.2018].

<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/Eklenti/6982,13pdf.pdf?0> [12.04.2018].

<http://corumprovince.blogspot.com.tr/p/kargi.html> [12.04.2018].

<http://www.netkayit.com/Corum/Corum-Oguzlar/Harita/>[07.02.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [07.02.2018].

<http://www.haritamap.com/yer/lacin-lacin> [14.04.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [14.04.2018].

<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/Eklenti/7233,prestijkitap.pdf?0> [14.04.2018].

<http://lacin.bel.tr/detay.asp?ID=580> [14.04.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [02.02.2018].

<http://www.trtnotaarsivi.com/bak-thm.php> [12.04.2018]

http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=1555&ad=HAL%DDM%DD%20ARZETT%DDM%20DA%D0LARA%20DA%DEA [12.04.2018]

http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=2307&ad=KARA%20KA%DE LAR%20KARA%20G%D6ZLER%20SENDE%20VAR [12.04.2018]

http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=3145&ad=F%DDSTAN%20G %DDYM%DD%DE%20KIRMALI [12.04.2018]

http://www.trtnotaarsivi.com/thm_detay.php?repno=3325&ad=G%DDD%DDYOR UM%20%C7ORUMA [12.04.2018]

<http://dunya.arztalep.com/tr-TR/corum/10239/mecitozu-haritasi.aspx> [07.05.2018].

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> [07.05.2018].

<http://www.cerkesya.org/kafkasya/kafkasya-tarih/kafkasya-tarihi/item/3477-abzehir-ve-besleney-adlari-nereden-geliyor> [08.07.2018].

<http://dodurga.bel.tr/ilcemiz/tarihi> [28.01.2018].

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi 1

Adı Soyadı: Metin Demirci

Doğum Tarihi: 1951

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 04.02.2018

Kaynak Kişi 5

Adı Soyadı: Şehriban Daşdan

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 11.10.2017

Kaynak Kişi 2

Adı Soyadı: Ali Çizmeci

Doğum Tarihi: 1965

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 04.01.2018

Kaynak Kişi 6

Adı Soyadı: İdris Dağlamaz

Doğum Tarihi: 1964

Mesleği: Hayvancılık

Derleme Tarihi: 11.11.2017

Kaynak Kişi 3

Adı Soyadı: Hülya Topal Erdem

Doğum Tarihi: 1987

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 18.08.2017

Kaynak Kişi 7

Adı Soyadı: Ahmet Şahin

Doğum Tarihi: 1956

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 12.11.2017

Kaynak Kişi 4

Adı Soyadı: Emin Yandım

Doğum Tarihi: 1965

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 12.02.2018

Kaynak Kişi 8

Adı Soyadı: Abidin Gündoğar

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 10.09.2017

Derleme Tarihi: 07.02.2018

Kaynak Kişi 9

Kaynak Kişi 13

Adı Soyadı: Gazi Şahin

Adı Soyadı: Mehmet Anbar

Doğum Tarihi: 1945

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Çiftçi

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 01.01.2018

Derleme Tarihi: 12.10.2017

Kaynak Kişi 10

Kaynak Kişi 14

Adı Soyadı: Hüseyin Deniz

Adı Soyadı: Recep Seçil

Doğum Tarihi: 1957

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi: 02.01.2018

Derleme Tarihi: 13.03.2018

Kaynak Kişi 11

Kaynak Kişi 15

Adı Soyadı: Ahmet Aköz

Adı Soyadı: Sadık Özçetin

Doğum Tarihi: 1965

Doğum Tarihi: 1956

Mesleği: Serbest Meslek

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 05.01.2018

Derleme Tarihi: 20.04.2018

Kaynak Kişi 12

Kaynak Kişi 16

Adı Soyadı: Metin Badak

Adı Soyadı: Halil Damar

Doğum Tarihi: 1976

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Serbest Meslek

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 01.02.2018

Derleme Tarihi: 27.12.2017

Kaynak Kişi 17

Kaynak Kişi 21

Adı Soyadı: Mustafa Lale

Adı Soyadı: Nazım Kırar

Doğum Tarihi: 1949

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Bahçıvanı

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:02.02.2018

Derleme Tarihi:06.05.2018

Kaynak Kişi 18

Kaynak Kişi 22

Adı Soyadı: Hasan Şahin

Adı Soyadı: Selahaddin Günindi

Doğum Tarihi: 1970

Doğum Tarihi: 1965

Mesleği: Serbest Meslek

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 03.02.2018

Derleme Tarihi: 06.05.2017

Kaynak Kişi 19

Kaynak Kişi 23

Adı Soyadı: Hulusi Aydaş

Adı Soyadı: Ferhat Boz

Doğum Tarihi: 1940

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: İşçi Emeklisi

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 25.12.2017

Derleme Tarihi: 23.10.2017

Kaynak Kişi 20

Kaynak Kişi 24

Adı Soyadı: Nihat Akgönül

Adı Soyadı: Abdullah Özkaya

Doğum Tarihi: 1972

Doğum Tarihi: 1989

Mesleği: Serbest Meslek

Mesleği: İnşaat Mühendisi

Derleme Tarihi: 18.03.2018

Kaynak Kişi 25

Adı Soyadı: Muzaffer Keskin

Doğum Tarihi: 1954

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 19.03.2018

Kaynak Kişi 29

Adı Soyadı: Aslan Yılmaz

Doğum Tarihi: 1955

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 12.01.2017

Kaynak Kişi 26

Adı Soyadı: Elvan Pelen

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 23.03.2018

Kaynak Kişi 30

Adı Soyadı: Ahmet Aydın

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 23.02.2018

Kaynak Kişi 27

Adı Soyadı: Fikret Avcıoğlu

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:07.07.2018

Kaynak Kişi 31

Adı Soyadı: Elvan Duran

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 24.02.2018

Kaynak Kişi 28

Adı Soyadı: Ali Yanar

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 08.09.2017

Kaynak Kişi 32

Adı Soyadı: Halil Yılmaz

Doğum Tarihi: 1964

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 03.01.2018

Kaynak Kişi 33

Adı Soyadı: Emrah etin

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 23.10.2017

Kaynak Kişi 37

Adı Soyadı: Muhittin Sağiroğlu

Doğum Tarihi: 1965

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi: 04.01.2018

Kaynak Kişi 34

Adı Soyadı: Ahmet Yar

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 28.10.2017

Kaynak Kişi 38

Adı Soyadı: Hasan Gözübüyük

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Rençber

Derleme Tarihi: 07.01.2018

Kaynak Kişi 35

Adı Soyadı: Ahmet Doğan

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi: 29.11.2017

Kaynak Kişi 39

Adı Soyadı: Kafiye Kozan

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 08.10.2017

Kaynak Kişi 36

Adı Soyadı: Mehmet Yılmaz

Doğum Tarihi: 1955

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 30.10.2017

Kaynak Kişi 40

Adı Soyadı: Bahattin İçen

Doğum Tarihi: 1952

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 30.11.2017

Kaynak Kişi 41

Adı Soyadı: Hayati Selbeş

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Ziraat Odası Bşk. Yrd.

Derleme Tarihi: 04.01.2018

Kaynak Kişi 45

Adı Soyadı: Murat Sarıtaş

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 23.08.2017

Kaynak Kişi 42

Adı Soyadı: Aslan Karaağaç

Doğum Tarihi: 1964

Mesleği: İnşaat İşçisi

Derleme Tarihi: 09.10.2017

Kaynak Kişi 46

Adı Soyadı: Ali Karagöz

Doğum Tarihi: 1967

Mesleği: Rençber

Derleme Tarihi: 06.02.2018

Kaynak Kişi 43

Adı Soyadı: Osman Öz

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 14.08.2017

Kaynak Kişi 47

Adı Soyadı: Mustafa Özşahin

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:04.01.2018

Kaynak Kişi 44

Adı Soyadı: Hüseyin Tatar

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 17.08.2017

Kaynak Kişi 48

Adı Soyadı: Eşref Salman

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 10.01.2018

Kaynak Kişi 49

Adı Soyadı: Hikmet Durgun

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: Glbibe Mahallesi Muhtarı

Derleme Tarihi:04.09.2017

Kaynak Kişi 53

Adı Soyadı: Songül Barlaş

Doğum Tarihi: 1985

Mesleği: Yavruturna Mahallesi
Muhtarı Yardımcısı

Derleme Tarihi: 06.09.2017

Kaynak Kişi 50

Adı Soyadı: Durali şenlik

Doğum Tarihi: 07.03.1957

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 13.01.2018

Kaynak Kişi 54

Adı Soyadı: Recep Gne

Doğum Tarihi: 1956

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:26.10.2017

Kaynak Kişi 51

Adı Soyadı: Mehmet zcan

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Serbest Meslek Derleme
Tarihi: 14.01.2018

Kaynak Kişi 55

Adı Soyadı: Nezaket Buyrucu

Doğum Tarihi: 1985

Mesleği: Ev Hanımı Derleme
Tarihi: 06.02.2018

Kaynak Kişi 52

Adı Soyadı: İrfan Yiğit

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: orum Belediye Başkanı
Özel Kalem

Derleme Tarihi: 04.11.2017

Kaynak Kişi 56

Adı Soyadı: Yaşar Sayar

Doğum Tarihi: 1972

Mesleği: serbest Meslek

Derleme Tarihi: 06.01.2017

Kaynak Kişi 57

Adı Soyadı: Bekir Kayar

Doğum Tarihi: 1955

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:07.01.2017

Kaynak Kişi 61

Adı Soyadı: Yüksel Güreli

Doğum Tarihi: 1980

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:21.01.2017

Kaynak Kişi 58

Adı Soyadı: Halil İbrahim Ergun

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:13.01.2017

Kaynak Kişi 62

Adı Soyadı: Eyüp Isbanak

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:27.01.2017

Kaynak Kişi 59

Adı Soyadı: Kenan Kümbet

Doğum Tarihi: 1963

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:14.01.2017

Kaynak Kişi 63

Adı Soyadı: Serap Öncül

Doğum Tarihi:

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi:28.01.2017

Kaynak Kişi 60

Adı Soyadı: İsmail Üstündağ

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:20.01.2017

Kaynak Kişi 64

Adı Soyadı: Veysel Kaymak

Doğum Tarihi: 1979

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:03.02.2017

Kaynak Kişi 65

Adı Soyadı: Fazlı Borucu

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:04.02.2017

Kaynak Kişi 69

Adı Soyadı: Hasan Yılmaz

Doğum Tarihi: 1954

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:10.02.2017

Kaynak Kişi 66

Adı Soyadı: Fuat Zeren

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:11.02.2017

Kaynak Kişi 70

Adı Soyadı: Ali Atay

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: İl İdare Kurulu Müdürü

Derleme Tarihi: 23.02.2018

Kaynak Kişi 67

Adı Soyadı: Őemsettin İnan

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:17.02.2017

Kaynak Kişi 71

Adı Soyadı: Mahir Kırcalı

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:18.07.2017

Kaynak Kişi 68

Adı Soyadı: Vedat Akbaş

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:24.02.2017

Kaynak Kişi 72

Adı Soyadı: Ahmet Demir

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: İşçi Emeklisi

Derleme Tarihi:

Kaynak Kişi 73

Adı Soyadı: Ali Haydar Özenç

Doğum Tarihi: 1984

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi:25.02.2017

Kaynak Kişi 77

Adı Soyadı: Seyit Ali Şahin

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: Hayvancılık

Derleme Tarihi:03.03.2017

Kaynak Kişi 74

Adı Soyadı: Elvan Başaoğlu

Doğum Tarihi: 1949

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:04.03.2017

Kaynak Kişi 78

Adı Soyadı: Nural Kaygusuz

Doğum Tarihi: 1963

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:10.03.2017

Kaynak Kişi 75

Adı Soyadı: Cuma Can

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:11.03.2017

Kaynak Kişi 79

Adı Soyadı: Ali Örgel

Doğum Tarihi: 1962

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:17.03.2017

Kaynak Kişi 76

Adı Soyadı: İsmail Akpınar

Doğum Tarihi: 1972

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:18.03.2017

Kaynak Kişi 80

Adı Soyadı: Bekir Söylemez

Doğum Tarihi: 1972

Mesleği: Hamam İşletmecisi

Derleme Tarihi:24.03.2017

Kaynak Kişi 81

Adı Soyadı: Hacı şahin

Doğum Tarihi: 1947

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi:25.03.2017

Kaynak Kişi 85

Adı Soyadı: Mehmet Kaya

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi:31.03.2017

Kaynak Kişi 82

Adı Soyadı: Zekeriya şanaklı

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: çiftçi

Derleme Tarihi:01.04.2017

Kaynak Kişi 86

Adı Soyadı: Latif Poyraz

Doğum Tarihi: 1956

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi: 08.04.2017

Kaynak Kişi 83

Adı Soyadı: Ali Erdem

Doğum Tarihi: 1948

Mesleği: Hayvancılık

Derleme Tarihi:14.04.2017

Kaynak Kişi 87

Adı Soyadı: Hacer şimşek

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi:15.04.2017

Kaynak Kişi 84

Adı Soyadı: Hüseyin Karabıyık

Doğum Tarihi: 1954

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:21.04.2017

Kaynak Kişi 88

Adı Soyadı: Emsal Erbay

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:29.04.2017

Kaynak Kişi 89

Adı Soyadı: Yakup Kaya

Doğum Tarihi: 1942

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:05.05.2017

Kaynak Kişi 90

Adı Soyadı: Gazi Güleç

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:12.05.2017

Kaynak Kişi 91

Adı Soyadı: Abdullah Alaca

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Eğitimci, Araştırmacı

Derleme Tarihi 20.05.2017

Kaynak Kişi 92

Adı Soyadı: Ömer Aslan

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:26.05.2017

Kaynak Kişi 93

Adı Soyadı: İbrahim ifti Doğum

Tarihi: 1948 Mesleği: Rençber

Derleme Tarihi:06.05.2017

Kaynak Kişi 94

Adı Soyadı: Hasan Cengiz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi:13.05.2017

Kaynak Kişi 95

Adı Soyadı Ethem Erkoç

Doğum Tarihi 1950

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:19.05.2017

Kaynak Kişi 96

Adı Soyadı Adil Suludere

Doğum Tarihi 1959

Mesleği Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 02.05.2017

Kaynak Kişi 97

Adı Soyadı Özgür Meriç

Doğum Tarihi 1987

Mesleği Hititolog

Derleme Tarihi: 03.06.2017

Kaynak Kişi 101

Adı Soyadı: Suat Atmaca

Doğum Tarihi

Mesleği: İl Çevre ve Şehircilik
Müdürü

Derleme Tarihi: 09.06.2017

Kaynak Kişi 98

Adı Soyadı: Şevki Torun

Doğum Tarihi: 1948

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:10.06.2017

Kaynak Kişi 102

Adı Soyadı: Nurdoğan Atmaca

Doğum Tarihi: 1967

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 16.06.2017

Kaynak Kişi 99

Adı Soyadı: Celal Kır

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi: 12.07.2017

Kaynak Kişi 103

Adı Soyadı: Ali Şahin

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: Kale Mahallesi Muhtarı

Derleme Tarihi: 17.07.2017

Kaynak Kişi 100

Adı Soyadı: Ahmet Ünal

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: İşçi

Derleme Tarihi: 18.07.2017

Kaynak Kişi 104

Adı Soyadı: Hasan Karakurt

Doğum Tarihi: 1964

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 21.07.2017

Kaynak Kişi 105

Adı Soyadı: Satılmış Bekdaş

Doğum Tarihi: 1951

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Kaynak Kişi 109

Adı Soyadı: Mehmet Ali Öztürk

Doğum Tarihi: 1986

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi:03.08.2017

Kaynak Kişi 106

Adı Soyadı: Adnan Ağca

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:14.08.2017

Kaynak Kişi 110

Adı Soyadı: İsmet Demir

Doğum Tarihi: 1951

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:05.08.2017

Kaynak Kişi 107

Adı Soyadı: Hasan Börekçi

Doğum Tarihi: 1956

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:07.08.2017

Kaynak Kişi 111

Adı Soyadı: Sadık Güler

Doğum Tarihi: 1948

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 10.07.2017

Kaynak Kişi 108

Adı Soyadı: Hüseyin Alaçam

Doğum Tarihi: 1948

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 15.07.2017

Kaynak Kişi 112

Adı Soyadı: Mehmet Tüfekçi

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Rençber

Derleme Tarihi: 17.07.2017

Kaynak Kişi 113

Adı Soyadı: Sadık Yumurtacı

Doğum Tarihi: 1965

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 12.09.2017

Kaynak Kişi 117

Adı Soyadı: Ünal Güngördü

Doğum Tarihi:

Mesleği: İmam

Derleme Tarihi:16.09.2017

Kaynak Kişi 114

Adı Soyadı: Doğan Kara

Doğum Tarihi: 1972

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:22.09.2017

Kaynak Kişi 118

Adı Soyadı: Zekeriya İmat

Doğum Tarihi: 1958

Mesleği: Hayvancılık

Derleme Tarihi:23.09.2017

Kaynak Kişi: 115

Adı Soyadı: Selahattin

Doğum Tarihi: 1955

Mesleği: Asker Emeklisi

Derleme Tarihi:29.09.2017

Kaynak Kişi 119

Adı Soyadı: Ahmet Kozan

Doğum Tarihi: 1948

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:30.09.2017

Kaynak Kişi 116

Adı Soyadı: Hacer Almalı

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği Ev Hanımı

Derleme Tarihi:06.10.2017

Kaynak Kişi: 120

Adı Soyadı: Hacı Cihan

Doğum Tarihi: 1976

Mesleği: Serbest Meslek

Derleme Tarihi:07.10.2017

Kaynak Kişi 121

Adı Soyadı: Fuat Temir

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:08.10.2017

Kaynak Kişi 125

Adı Soyadı: Elvan arpan

Doğum Tarihi: 1966

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:13.10.2017

Kaynak Kişi 122

Adı Soyadı: Hamdi Koç

Doğum Tarihi: 1976

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi:14.10.2017

Kaynak Kişi 126

Adı Soyadı: Metin Kaşar

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Yavruturna Mahallesi
Muhtarı

Derleme Tarihi:15.10.2017

Kaynak Kişi 123

Adı Soyadı: şaban ınar

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:20.10.2017

Kaynak Kişi 127

Adı Soyadı: Seyit Ali Bilir

Doğum Tarihi: 1960

Mesleği: şoför

Derleme Tarihi:21.10.2017

Kaynak Kişi 124

Adı Soyadı: Ferhat Abdal

Doğum Tarihi: 1985

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi:22.10.2017

Kaynak Kişi 128

Adı Soyadı: Hasan Kızıltepe

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Bahçelievler Mahallesi
Muhtarı

Derleme Tarihi:03.11.2017

Kaynak Kişi 129

Adı Soyadı: Zekeriya Boyacı

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Esnaf

Derleme Tarihi:04.10.2017

Kaynak Kişi 130

Adı Soyadı: Ferhat D÷venci

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 21.10.2017

Kaynak Kişi 131

Adı Soyadı: Orhan Kambuk

Doğum Tarihi: 1989

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi:10.11.2017

Kaynak Kişi 132

Adı Soyadı: Bayram Çetiner

Doğum Tarihi: 1987

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi:10.08.2017

Kaynak Kişi 133

Adı Soyadı: Betül Bozkurt

Doğum Tarihi: 1991

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi:15.09.2018

Kaynak Kişi 134

Adı Soyadı: Haşim Ahışhalı

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Köy Muhtarı

Derleme Tarihi:03.03.2018

DİZİN

A

Abdalata, 9, 66, 126, 128, 148, 204
Acıpınar, 67, 147
Ahiilyas, 66, 81, 129, 131
Ahmediye, 65, 101
Ahmetoğlan, 65, 101, 108
Akçakaya, 67, 140, 143
Akkent, 67, 78, 80, 104, 142
Aksungur, 65, 101, 105
Akyazı, 67, 140, 143
Alaca, 7, 8, 10, 11, 12, 36, 67, 76, 85, 103, 117, 140,
141, 142, 148, 181, 185, 186, 202
Altınbaş, 67, 81, 140
Araphacı, 80
Arpalık, 68, 150
Arpaöz, 68, 94, 150
Arslanköy, 70, 182
Aşağısaraylı, 68
Atçalı, 67, 139
Ayaz, 66, 131
Ayvalı, 68, 150

B

Babaoğlu, 66, 131, 132, 133
Bahçelievler, 61, 69, 76, 79, 161
Balımsultan, 66, 133
Balyakup, 65, 101, 102, 103, 104
Bayat, 3, 8, 9, 11, 12, 14, 65, 74, 85, 87, 88, 89, 90,
122, 190, 195, 196, 199, 206, 207
Beğdili, 65, 74, 85, 87, 91, 94, 106, 122, 123
Bektaşoğlu, 65, 101, 108, 152
Boğabağı, 9, 68, 153
Boğacık, 68, 153
Boğazkale, 8, 12, 68, 155, 156
Boğazönü, 80, 145
Bozboğa, 9, 68, 153
Budakören, 68, 80, 157
Buharaevler, 69, 80, 165, 169
Burun, 67, 144

Büget, 67

Bügdüz, 9, 65, 74, 87, 91, 92, 190

Büğüroğlu, 65, 102, 110

Büyükdivan, 66, 133

Büyükgülücek, 66, 133

C

Celilkırı, 9, 65, 102, 104

Cemilbey, 11, 66, 110, 111, 114, 117, 195

Cerit,, 65, 87

Ç

Çakır, 67, 79, 140, 146

Çalica, 67, 139

Çalkışla, 67, 139

Çaltıcak, 67, 139

Çalyayla, 67, 80, 139

Çanakçı, 65, 87, 92, 93

Çatak, 67, 84, 145, 146

Çayhatap, 9, 67, 107, 145

Çepni, 65, 74, 77, 79, 87, 93, 94, 99, 150, 190

Çeşmeören, 68, 80, 157

Çıkrık, 69, 162, 164, 182

Çobandivanı, 70, 174, 182

Çomar, 81, 143

Çorum, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
16, 17, 53, 64, 65, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77,
78, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93,
94, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 108,
110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127,
128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 138, 140,
141, 142, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 153,
155, 156, 160, 162, 163, 166, 167, 169, 170,
173, 176, 177, 181, 184, 185, 186, 187, 188,
189, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199,
200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208,
209, 210

Çöplü, 66, 79, 112, 114, 118, 198

Çukurören, 68, 80, 158

Çukurveran, 80

D

Dağkarapınar, 67, 147
Delibekiroğlu, 65, 102, 109
Deliler, 9, 65, 87, 94, 95
Deniz, 8, 22, 25, 67, 91, 147, 148, 205
Dereköy, 10, 67, 147, 148
Divan-ı Kebir, 80
Dodurga, 8, 12, 65, 74, 87, 88, 99, 168, 190, 207
Domuzköyü, 80
Dutçakallı, 65, 87
Dutköy, 68, 150
Düdüklük, 69, 165
Düvenci, 10, 67, 139

E

Elemin, 9, 81, 140
Elicek, 69, 169, 170
Elköy, 69, 169, 170
Elmalı, 35, 69, 169, 170, 171
Erdek, 70, 177
Ertuğrul, 5, 66, 72, 102, 103, 113, 116, 168, 197,
207
Eskice, 68, 69, 162, 163, 164, 182
Eskiekin, 150
Eskikaradona, 66, 80, 123
Eskiköy, 68, 105, 158
Eskiören, 10, 68
Eşençay, 67, 147, 148
Evcikuzkışla, 65, 87, 96, 97, 98
Evcirtakışla, 65, 87, 96, 97, 98
Evciyenikışla, 65, 87, 96, 97, 98
Eyerci, 9, 67, 138
Eymir, 11, 65, 74, 87, 98, 190
Ezil, 80

F

Feruz, 66, 122, 123, 124, 199

G

Gelhayır, 80, 145
Gemet, 70, 178
Göcenovacıği, 66, 134
Gökçepınar, 68, 140, 147, 149
Gökdere, 68, 140, 147, 149
Gökköy, 65, 97, 110, 140
Göl, 9, 147
Gülabibey, 66, 77, 79, 119, 120
Güney, 5, 36, 67, 97, 144
Gürcü, 9, 80, 159
Güveçli, 70, 80, 176
Güvenli, 69, 80, 160
Güzelyurt, 69, 160

H

Haciahmetderesi, 65, 105
Hacımusa, 65, 102, 105
Hacıpaşa, 66, 134
Hamamlıçayköy, 68, 149
Hamdiköy, 66, 97, 107, 114, 117
Hankozlusu, 68, 158, 159, 181
Harmancık, 67
Harzadın, 9, 80, 157
Hımırıoğlu, 65
Hızırdede, 66, 134, 135

İ

İğdeliköy, 68
İnalözü, 65, 87, 101, 183
İskilip, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 69, 76, 85, 86, 89,
91, 95, 103, 138, 166, 170, 171, 172, 193, 194,
202, 207
İsmail, 65, 109, 124, 155, 209

K

Kadideresi, 65, 111, 112
Kadıkırı, 9, 65, 112
Kale, 68, 74, 79, 153, 158
Kalehisar, 68, 157

Karaağaç, 68, 105, 140, 152
Karabayır, 67, 107, 143
Karaca, 36, 65, 87, 140
Karacaören, 68, 80, 140, 157, 158
Karacaveran, 80
Karadona, 66, 81, 122, 123, 126
Karadonaşa, 80
Karagöz, 61, 65, 87, 102, 109
Karahisar, 68, 85, 90, 140, 157, 158, 177
Karakeçili, 65, 76, 79, 86, 87, 99, 100, 190
Karapınar, 9, 68, 140, 147, 149
Karapürçek, 68, 151, 152
Kargı, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 69, 146, 162, 163, 182

Kavacık, 67, 138
Kayı, 9, 65, 74, 87, 93, 95, 100, 190
Kazıklıkaya, 67, 139, 140
Kertme, 69, 161
Kılıçören, 68, 80, 131
Kılıçveran, 80
Kınık, 65, 74, 87, 91, 93, 94, 95, 190
Kınıkdeliler, 65, 95
Kırkdilim, 5, 9, 10, 67, 103, 113, 146, 168
Kızılpınar, 68, 147
Kıranlık, 68, 151
Kirazlıpınar, 68, 147, 149
Kireçocağı, 69, 162, 164
Konaklı, 68, 159, 181
Koparan, 67, 146
Kozluca, 61, 68, 152
Köprüalan, 68, 80, 159
Kumçelteği, 68, 151
Kunduzhan, 66, 76, 77, 78, 79, 120
Kuruçay, 68, 147, 149
Kuşsaray, 68, 70, 156
Kutluca, 66, 80, 135
Küçükgülücek, 66, 133
Küçükpalabıyık, 65, 102, 110, 111

L

Laçın, 12, 69, 165, 167, 168
Laloğlu, 65, 102, 110

M

Maza, 9, 80, 176
Mecidiyekavak, 66, 113
Mecitözü, 8, 9, 10, 11, 12, 66, 94, 95, 100, 103,
114, 115, 144, 162
Mimar Sinan, 66, 121
Mislerovacığı, 67, 137, 177
Mollahasan, 65, 102, 105
Morsümbül, 68, 140, 152
Mustafa Çelebi, 65, 105, 106
Mühürler, 69, 162, 164, 182

N

Narlık, 68, 151

O

Oğuzlar, 8, 12, 87, 92, 100, 134, 165, 166, 167, 190,
206
Ortaköy, 8, 9, 11, 12, 36, 67, 97, 98, 143, 144
Osmancık, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 66, 76, 86,
88, 94, 95, 100, 114, 115, 116, 131, 146, 163,
185, 205
Osmaniye, 52, 65, 86, 103
Ovasaray, 9, 68, 156
Oymaağaç, 69, 92, 161

Ö

Öksüzler, 65, 102, 111
Ömerbey, 9, 65, 80, 102, 105
Örencik, 68, 158

P

Palabıyık, 65, 102, 110
Pancarlık, 68, 150
Paşaköy, 65, 112, 118, 203
Pembecik, 70, 140, 173, 182
Pınarcık, 68, 80, 147, 149
Pınarçay, 68, 80, 147, 149

S

Salkuşa, 80
Salur, 65, 74, 87, 99, 100, 190
Sapa, 67, 107, 145
Saraylı, 68, 156
Sarıkaya, 67, 140, 143
Sarılık, 68, 147, 149
Sarışeyh, 66, 135
Sarimbey, 9, 65, 107, 117, 199
Sarin, 80, 139
Sarmaşa, 9, 69, 161
Sarta, 9, 80, 136
Sazak, 67, 146
Serpın, 66, 135
Sevindikalan, 66
Seydim, 9, 10, 66, 96, 135, 136, 150
Seydimçakallı, 65, 87, 96, 109, 152
Seyfe, 65, 87, 102, 106, 107, 117
Sırlıklı, 69, 165
Soğuksu, 68, 147, 149
Sungurlu, 7, 8, 9, 10, 12, 66, 86, 94, 100, 118, 119,
123, 156, 186, 187, 200

Ş

Şahinkaya, 66, 120
Şekerbey, 102, 173, 174
Şendere, 69
Şeyhhamza, 66, 136
Şeyhmustafa, 66, 136

T

Tarhan, 70, 178
Tarhankozlusu, 70, 178

Taşpınar, 68, 147, 149
Tatar, 65, 84, 85, 86, 218
Teslim, 66, 121, 153
Tolamehmet, 65, 102, 107, 108
Tozluburun, 67, 144
Turgut, 65, 102, 106
Türkayşe, 65, 84
Türkler, 4, 52, 63, 65, 82, 84, 124, 131, 144, 195,
197, 201, 204

U

Uğurludağ, 8, 12, 67, 89, 137, 138
Ulukavak, 68, 78, 79, 152, 153

Ü

Üçköy, 69, 162
Üçtutlar, 69, 76, 79, 162
Ülkenpınarı, 69, 165, 169
Üyük, 9, 68

Y

Yakuparpa, 66, 124, 125, 138, 183
Yavruturna, 70, 79, 175, 176, 182
Yaydiğın, 9, 70, 177
Yeni, 34, 42, 44, 66, 69, 75, 78, 79, 80, 81, 94, 97,
113, 160, 162, 194, 195, 196
Yenice, 9, 69, 96, 107, 160
Yenihayat, 69, 107, 113, 160
Yeniyol, 69, 76, 79, 161
Yeşildere, 67, 140, 143
Yeşilyayla, 67, 140, 143
Yoğunpelit, 66, 137

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Çorum/Osmancık'ta dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini aynı şehirde tamamladı. 2007-2011 yıllarında Hitit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde eğitim gördü. 2011-2012 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesinde Pedagojik Formasyon Eğitimi aldı. 2012 yılında İskilip Kız Meslek Lisesine 2016'da ise Oğuzlar Anadolu Lisesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atandı. 2015-2019 yılları arasında Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalında yüksek lisansını tamamladı. TEBDİZ projesi kapsamında çalışmaktadır.

